

GLASILO

INŠTITUTA ZA SLOVENSKI JEZIK FRANA RAMOVŠA ZRC SAZU

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI 8 • 2

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

ISSN 0354-0448

Uredniški odbor

Metka Furlan, Janez Keber, France Novak, Vera Smole

Urednik

Janez Keber

Prevod izvlečkov v angleščino

Nanika Holz

Prelom

Brane Vidmar

Oblikovanje

Milojka Žalik Huzjan

Naslov uredništva

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Novi trg 2, p. p. 306, 1001 Ljubljana, Slovenija

Telefon: 01 4706 160, faks: 01 425 77 96

<http://www.zrc-sazu.si/isjfr/jezikosl.htm>

E-pošta: isj@zrc-sazu.si

Cena posamezne številke: 1500 SIT

Naročila sprejema:

ZALOŽBA ZRC, p. p. 306, 1001 Ljubljana

Telefon: 01 4706 464, faks: 01 425 77 94

E-pošta: zalozba@zrc-sazu.si

Jezikoslovni zapiski so glasilo Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU in slovenska znanstvena jezikoslovna revija. Izhajajo od leta 1991, od 3. letnika 1997 vsako leto, od 2001 dvakrat letno. V njih domači in tuji raziskovalci slovenskega jezika objavljajo svoje izsledke ter ocene in poročila o najnovejših slovenskih in tujih jezikoslovnih delih.

Jezikoslovni zapiski so uvrščeni v mednarodno bazo podatkov MLA International Bibliography of Books and Articles on the Modern Languages and Literatures, New York.

Tiskano s podporo Ministrstva za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije.

Tisk: Littera picta, d.o.o., Ljubljana

© 2002, ZRC SAZU

JEZIKOSLOVNI ZAPISKI

Glasilo

Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša

8. 2

2002

UVODNA BESEDA

Druga številka osmega letnika **Jezikoslovnih zapiskov** (2002) je tematska in ima naslov **Slovensko imenoslovje**. V njej sodeluje deset avtorjev z dvanajstimi prispevki, v katerih so obravnavana različna področja slovenskega imenoslovja. Prispevke o imenoslovju v Sloveniji so napisali *Alenka Šivic Dular*, *Metka Furlan*, *Marko Snoj* (dva prispevka), *Janez Keber* (dva prispevka), *Silvo Torkar*, *Viktor Majdič*, *Dušan Čop* in *Alenka Gložančev*. Zamejstvo je zastopano s prispevkoma *Pavleta Merkušja* o slovenskem imenoslovju v Italiji in *Marije Kozar* o slovenskem imenoslovju v Porabju (Madžarska,), medtem ko nam za predstavitev slovenskega imenoslovja na avstrijskem Koroškem ni uspelo pridobiti slovenskega avtorja.

Vsi omenjeni avtorji in avtorice smo sodelovali v neformalni skupini, ki je v letu 2000 pripravila prispevke o slovenskem imenoslovju za Slovansko onomastično enciklopedijo. To pripravljajo v Krakovu na Poljskem. Na skupnih sestankih skupine, ki so potekali na ZRC SAZU, je bila v smislu vzpodbuditve raziskovanja slovenskega imenoslovja med drugim ugotovljena tudi potreba po izdaji slovenske imenoslovne bibliografije. Izkazalo se je, da bo za izdelavo te zaradi neinstitucijskega, neorganiziranega raziskovanja imen pri nas potrebno več časa.

Ob oddaji naših enciklopedijskih prispevkov pa se mi je porodila zamisel, da bi člani skupine opravljeno delo za slovansko imenoslovno enciklopedijo lahko uporabili kot izhodišče za obsežnejše in nekoliko bolj poglobljene raziskave, v katerih bi kolikor mogoče celovito predstavili slovensko imenoslovje. Zamisel sem s predlogom za oblikovanje tematske številke predstavil na seji uredniškega odbora **Jezikoslovnih zapiskov** 10. maja 2001. Po razpravi, v kateri je bil govor tudi o pripravljanju tematskih števil z drugih jezikovnih področij, je uredniški odbor sprejel mojo zamisel in predlagal, da se kot glavni urednik o predlagani številki pogovorim z avtorji in avtoricami, ki so sodelovali pri mednarodni enciklopedijski predstavitvi slovenskega imenoslovja. Ti so se po posamičnih pogovorih strinjali z mojo zamisljo in z načrtovano objavo v tematski številki osmega letnika **Jezikoslovnih zapiskov**. V svojih prispevkih so potem tudi odvisno od področja in razpoložljivega časa bolj ali manj izkoristili možnosti poglobitve in razširitve enciklopedijskega izhodišča.

S tematsko številko osmega letnika **Jezikoslovnih zapiskov**, imenovano **Slovensko imenoslovje**, dajemo torej vsem, ki se doma in v tujini zanimajo za slovensko imenoslovje ali ga raziskujejo, sorazmerno celovit pregled posameznih področij slovenskega imenoslovja ter stanja njegove raziskanosti z izčrpno ali vsaj najpomembnejšo bibliografijo. Tako bi ta tematska številka lahko imela vlogo priročnika za slovensko imenoslovje.

VSEBINA

Alenka Šivic Dular, <i>Zgodovina imenoslovja v Sloveniji</i>	7
Metka Furlan, <i>Predslovanska substratna imena v slovenščini</i>	29
Marko Snoj, <i>O etimologiji osebnih in zemljepisnih imen na Slovenskem</i>	37
Marko Snoj, <i>Adstratni in superstratni vplivi na slovensko imensko leksiko</i>	41
Janez Keber, <i>Rojstna imena, hišna imena, vzdevki, psevdonimi v Sloveniji</i>	47
Silvo Torkar, <i>Priimki na Slovenskem</i>	71
Viktor Majdič, <i>Imena vasi in mest v Sloveniji</i>	81
Dušan Čop, <i>Gorska, terenska (ledinska) in vodna imena v Sloveniji</i>	93
Alenka Gložančev, <i>Hrematonimi</i>	109
Pavle Merku, <i>Slovensko imenoslovje v Italiji</i>	133
Marija Kozar, <i>Slovensko imenoslovje v Porabju</i>	137
Janez Keber, <i>Slovarček imenoslovnih in drugih jezikoslovnih izrazov</i>	141
<i>Seznam okrajšav</i>	149

SLOVENSKO IMENOSLOVJE

Zgodovina imenoslovja v Sloveniji

Alenka Šivic Dular

IZVLEČEK: V razpravi je sistematsko in izčrpno (z zgledi in bibliografijo) obravnavana zgodovina onomastike v Sloveniji, in sicer v poglavjih Imenski korpusi, Jezikovna obravnava lastnih imen, Institucionalni položaj onomastike, Status onomastike v razmerju do drugih panog, Najpomembnejši dosežki Slovenije, Biogrami najvidnejših znanstvenikov (Franc Miklošič, Luka Pintar, Fran Ramovš, France Bezljaj), Onomastične teorije, ki so v Sloveniji najbolj uveljavljene, Uporabljene tipologije lastnih imen, Uporabljane raziskovalne metode in njihova evolucija, Razmerje med metodami v Sloveniji in teoretičnimi dosežki svetovne onomastike, Enotnost onomastične terminologije, Razmerje do mednarodne terminologije iz leta 1983, Stanje raziskav – splošno, Stanje raziskovalne baze, Slovarji in monografije.

The History of Onomastics in Slovenia

ABSTRACT: The article is a systematic and exhaustive discussion on the history of onomastics in Slovenia, which is presented in the following chapters: Onomastic corpora, Linguistic treatment of proper names, The institutional status of onomastics, The status of onomastics in relation to other linguistic branches, The most important achievements in Slovenia, The biographies of the most prominent scientists (Franc Miklošič, Luka Pintar, Fran Ramovš, France Bezljaj), The most frequently applied onomastic theories in Slovenia, The typologies of proper names used, The research methods employed, and their evolution, The relation between the methods used in Slovenia and theoretical achievements of onomastics on a global scale, The unity of onomastic terminology, The relation to international terminology from 1983, The status of research – a general overview, The status of the research basis, Dictionaries and monographs.

1.0 UVOD

Sistematičnega in nadrobneega vpogleda v razvoj slovenske onomastike (imenoslovja) še nimamo, in sicer ne v zgodovino evidentiranja posameznih tipov slo-

venskih lastnih imen (tj. v vrste in obseg korpusov) in ne v količino zajetih sodobnih in zgodovinsko zapisanih imen glede na celoto, ki bi jo bilo mogoče pridobiti.

Z delnimi imenskimi korpusi in fragmentarno obravnavo posameznih jezikovnih vprašanj v filoloških delih se srečujemo že od 16. st. naprej. V posebnem članku je o vprašanju omenjanja lastnih imen v slovenskih zbirkah in slovarjih od 16. do konca 19. stoletja pisal France Novak¹. Ugotovil je, da se zbirke med seboj ločijo po tem, kolikšen imenski korpus prinašajo, kolikšen je v njih delež lastnih imen glede na drugo besedje (tj. ali lastna imena prevladujejo ali so samo vključena med slovarsko besedje), ali se lastna imena samo navajajo ali pa se tudi jezikoslovno pojasnjujejo in razlagajo. V prikazu izhajam večinoma iz gradiva in ugotovitev v tem članku, za celovit pogled v obseg in strukturo teh korpusov pa bi bilo koristno imensko gradivo evidentirati v celoti.

1.0.1 Imenski korpusi

Prvi zavestno sestavljeni korpusi osebnih imen se pojavljajo v protestantskih delih od abecednikov do koledarjev in od registrov (regištrov) do samih protestantskih besedil. V Trubarjevih abecednikih² se pojavljajo različna imena in korpusi različnega obsega; med njimi najdemo udomačena imena in tista, ki so znana samo iz verske literature (npr. *Barbara, Cafpar, Cristoff, iernei, ioshef, Katerina, Ladislaus, loura, Margareta, vrbán, urshula*), pa tudi posamezni toponimi (npr. *terfi, lublana*), Slovenski koledar³ pa prinaša svetniška imena in imena sodobnikov. Od registrov (tj. stvarnih kazal) je najobsežnejši tisti k Dalmatinovi Bibliji (1584), ki vsebuje večino svetopisemskih imen in krajev⁴, v registru h Katekizmu sdveima islagama (1575) najdemo celo zapise, kot je: *Truberiov Ozha Mihel Zimmerman malnar, ie sv. Ierneia Cerkou na Raftfizhi*. – Etnonimi in pridevniki se pojavljajo celo v naslovih protestantskih del (npr. Gpl. *Haruatou* inu drugih *Slouenzou, Krainske beffede; Crajnški, Coroški, Slověnski* ali *Besjázki, Hervázki, Dalmatínski, Istriánski*, ali *Crafhki*)⁵. Že v protestantskih delih najdemo prve razlage leksikalnega pomena lastnih imen (npr. ime *Adam, pomeni zhlouik, Eua, pomeni fhiua*; v Katekizmu iz

¹ Novak France, *Imena v starejših slovenskih slovarjih*, Zbornik šeste jugoslovenske onomastičke konferencije, Srpska akademija nauka i umetnosti, Naučni skupovi, knj. XXXVII, Odeljenje jezika i književnosti, knj. 7. (ur. P. Ivić), Beograd 1987, 607–619.

² 1. *Abecedarium und der klein Catechismus In der Windischen Sprach* (1551) s faksimilirano izdajo (1966). – 2. *Abecedarium* (1555) s faksimilirano izdajo (1959). – 3. *Abecedarium, oli tabliza, is katere vľaki more laħku in vkratkim, brati inu piffati*. (1566) s faksimilirano izdajo (1965).

³ Prim. Ta slovenski kolendar kir vselei terpi (1557) s skoraj nespremenjenim drugim natisom (1582) in faksimilirano izdajo (1957).

⁴ Novak (op. cit., 609) sklepa, da je slovenjenje imen na začetku moralo povzročati težave, vendar pa so v Svetem pismu zapisana že sorazmerno enotno: opazna je glasovna (črkovna) adaptacija, pa tudi že morfološka (npr. opuščanje tujega *-us*), opozarja se na etimološko zvezo med različnimi imenskimi oblikami (npr. *Hanna – Anna, Heva – Eva*), vendar pa je pod nemškim vplivom prevladala pripona *-er* v poimenovanjih prebivalcev (npr. *Amoriterji*).

⁵ Prim. Register, V katerim fo /.../ in Register Nekatérh beffed /.../ v Jurija Dalmatina Biblia (1584).

1550) oz. se imena lahko prevajajo (npr. /.../ lublanskemu Shcoffu Vrbanu *Texteriu* oli *Kalzu*, *Noviga Testamenta pusledni deil*, 1577, 416/417).

Lastna imena so vključena tudi v starejše slovenske slovarje. Tako jih pol-drugi sto (večinoma tujih) vsebuje tudi slovar Matije Kastelca – Gregorja Vorenca⁶, ki so v izdaji Jožeta Stabeja podana v ločenem abecednem seznamu. Lastna imena se v slovarju pojavljajo predvsem v stvarnih pojasnilih in razlagah (npr. *Linz*, ij – méštu v *Estereihi*, *Austrý*; tú kraileftvu *Granat* v *Ńhpanski dešeli*; koker so *macedonariji* nuzali) ter kot deli večbesednih poimenovanj (npr. *Marie Magdalene šelišzhe*). Med lastnimi imeni so različna zemljepisna, npr. imena krajev, rek, dežel (prim. *Natolia* 'Asia minor', v *Liguryj* 'Ligurija', na *vogarskim* 'Ogrsko', v *Lidy* inu *Macedoný*), pripadnikov ljudstev (prim. *Egypter*, *Franzós*, *Lahi*, *Némzi*, *Perfianar*, *Voger*) itd. in tudi različna osebna imena. V Hipolitovem rokopisnem slovarju⁷ je imenom namenjen lasten razdelek, ki ga sestavljajo trije deli: (1) *Nomenclatura Regionum, Populorum, Urbium, fluviorum, montium et Viorum*; (2) *Index Germanico-Slavonico-Latinus. Nomenclaturae Regionum, Populorum, Urbium, Fluviorum, et Montium etc.*; (3) *Supplementum Indicis, Urbium, regionum etc.*, ki skupaj obsegajo 30 strani. Imena in opisi zemljepisnih objektov so povzeta po delu *Orbis pictus* Jana Amosa Komenskega, vendar pa je seznam dopolnjen tudi z imeni, aktualnimi za slovenski prostor (prim. *Aemona*, *Laybach*. *lublána*; *Ungarn*, *Vógarsku* ali *Vógarska femya*, *Hungaria*; *Radmansdorff*, *Rádovlize*, *Radmansdoffium*; *Savus*, *die Sau*, ein *Fluf*, *fáva*, ena *Voda*). Podobno se tudi v rokopisnem slovarju Ivana Antona Apostla (*Dictionarium Germanico-Slavonicum*; 1760, 486–487) imena dežel in njihovih (moških) prebivalcev navajajo v posebnem razdelku (prim. *Niemska deshela* / *semla*, *Niemz*; *Vogerska deshela*, *Vogar*; *hrovazska deshela*, *horbat*, *Hrobat*; *Lashka deshela*, *Lach*; *dunava deshela* 'Avstrija', *Dunavez*, *duna*; *Franska* / *Francoska deshela*, *Franzof*; *Angelska deshella*, *Anglaur*). Tudi v slovarju Marka Pohlina (*Tu malu besedishe treh jeřikov*, Ljubljana 1781) je registriranih več kot 80 lastnih (krajevnih, pokrajinskih, prebivalskih) imen ali pridevniških oblik iz njih; dodane so nemške in latinske ustreznice, imena so navedena v imenovalniku in rodilniku in s slovničnim kvalifikatorjem za spol (prim. *Dunej*, a, m.; *Dunava*, e, řh.; *Iřtrija*, e, řh.) oz. pri pridevnikih oblike za vse tri spole (prim. *Kraynske*, a, u 'kranjski'). Delo vsebuje tudi nekaj zemljepisnih imen s slovenskega etničnega ozemlja (npr. *Baróvle*, řh. – *Förlach* – *Forlacum*; *Celovz*, a, m. – *Stadt Klagenfurt* – *Mons Liliorium*; *Lóka*, e, řh. – *Stadt, Laag* – *Locopolis*; *Lublána*, e, řh. – *Stadt Laibach* – *Labacum* in *Lublanske*, a, u – *Laibacheriřch*; *Lublansa*, e, řh. – *Die Laibach*, *Fluř* – *Labacus*; *Terřt*, a, m. – *Stadt Triest* – *Tergestum urbs*; *Vidm*, a, m. – *Stadt Weiden* – *Utinum*; *Ydrija*, e, řh. – *Stadt Hydria* – *Hydria*), nadalje so tu imena

⁶ Jože Stabej, Slovensko-latinski slovar, Po: Matija Kastelec – Gregor Vorenc, *Dictionarium Latino-Carniolicum* (nastajal med letoma 1680–1710). Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti 1997 – (zbirka Slovarji). – Iz slovarskega seznama je razvidno, da so nekateri pripisi lastnih imen v Vorenčevem slovarju Pohlinovi (npr. *Ajdovřhna*, *Bekarize*, *Brodaněž*, *Ydria*, *Warafđin*, *Vishegrad* itd.).

⁷ Hipolit Novomeřki, *Dictionarium trilingue* (1711, 1712); rokopis se hrani v Narodni in univerzitetni knjiřnici v Ljubljani.

za prebivalce (npr. *Celân, a, m.* – *Einwohner v. Zili - Cilejenfis; Celanka, e, fh.* – *Einwohnerin v. Zili - Cilejenfis; Celovzhan, a, m.* – *Einwohner v. Klagenfurt- Clagenfurtenfis; Celovzhanka, e, fh.* – *Eine Klagenfurtherinn - Clagenfurtenfis; Krayniza, Kraynz in Krajnzov, a, u* – Des Krayners; *Dolenz, a, m.* – *Unterkrainer - Inferioris Carniole homo in Dolenske, a, u* – *Unterkrainerisch - Inferioris regionis; Górenske, a, u* – *Oberkrainerifch; Górenka, e, fh.* – *Oberkrainerinn - Hypercarniola; Górenske, a, u* – *Oberkraineriâch; Górenz, a, m.* – *Oberkrainer; Lublanzhan, a, m.* – *Ein Laibacher; Lublanzhanka, e, fh.* – *Laibacherinn*), med katerimi najdemo tudi danes besedotvorno manj običajne (npr. *Koroshela* poleg *Koroshiza* in *Koroshz*). Od (podomačenih) osebnih imen so zapisana samo štiri, in sicer: *Anshe, eta m.* – Hanns – Joannes; *Jérnej, a, m.* – Barthölmä – Bartholomaeus; *Jernejzhé, éta, m.*; *Shpela, e, fh.* – Elisabeth – Elifabetha). Tej slovarski tradiciji sledi tudi Ožbalt Gutsman (*Deutsch-Windisches Wörterbuch, 1798*), ki za lastna imena podaja tudi pogostejše rabljene sklonske ali druge izimenske oblike (npr. *Villach - Bilak, zu Villach, v Bilazi; Klagenfurt - zelovez; ein Klagenfurter, zhelouzhan; Frankreich - franzofka deshela*), prav tako tudi Mihael Zagajšek, v čigar rokopisnem nemško-slovenskem slovarju se pojavljajo tudi dialektične oblike in imenske dvojnice (npr. *förlach - baravle 'Borovlje', Böhm - zheh, a / pemz, a; Böhmin - zhezhka, e / zehina; Hungerrer - Voger, gra / Vogerzhan*). Skromnejši je imenski korpus v rokopisnem slovarju Valentina Vodnika (npr. *Dunej, dunejka, dunejki, dunejshiza, dunejz; lublanka, lublanški, lublanz; nemiz, nemshina, nemshki, nemshkuta; sloveni, sloveniz, slovenka, slovenski; hrovaški, hrovát, hrovatía, hrovatiza, hrovatovi*), obsežnejši pa v rokopisnem slovarju Vida Penna (*Deutsch-lateinisch-windisches dan Windisch-deutsch Wörter-Buch*), ki prinaša osebna in zemljepisna imena (tj. imena dežel, rodov, mest, rek itd.) – slednja pisana z grškimi črkami – v stolpcih 759–778 (slovensko-nemški del) in stolpcih 847–862 (nemško-slovenski del). – Obsežne nemško-slovenske lastnoimenske registre vsebuje slovar Mateja Cigaleta (*Deutsch-slovenisches Wörterbuch II, 1860*), in sicer Moška in ženska imena (1984–1987), Seznam nekaterih zgodovinskih imen (1988–1989), in najboljsežnejši Seznam nekaterih zemljepisnih imen (1989–2012). Čeprav prevladujejo evropska imena, jih najdemo tudi precej iz čezmorskih dežel (npr. *Bafovizza 'Bazovica', Cambridge 'Kambridž', Andes 'Ande, Andske gore', Canada 'Kanada', Atlantifcher Ocean 'Atlantsko, Atlanško morje'*). V geslih so podane tudi oblike za prebivalce in izimenski pridevnik (npr. *Algier 'Alžér, Algir', Alžerec, Alžérka, alžérski*).

Kot pomemben vir za kranjsko toponimijo je vse do novodobnega izdajanja zgodovinskih virov veljala Janeza Vajkarda Valvasorja *Die Ehre des Herzothums Crain* (1689), čeprav je za nekatere kraje, za katere je bila celo stoletje kasneje v rabi samo slovenska oblika (npr. *Oblaker Palliz 'Bloška Polica', Gimpeldorf 'Kompolje', Blindendorf 'Slepšek'*), navedena samo nemška imenska oblika, nemalokrat pa se navaja sploh samo slovensko ime (npr. *Podbresie, Kovor / Khovorie, Resder-to, Studenu*)⁸.

Dopolnitev in izpopolnitev korpusov slovenskih zemljepisnih imen je v 19.

⁸ Prim. Ivan Koštiál, Drobtnice iz kranjske topografije, *Izvestija Muzejskega društva za Kranjsko* 10 (1909), 48–49.

st. postala prednostna naloga. Ker so za slovenske kraje kot uradne veljale nemške imenske oblike (npr. *Laibach* 'Ljubljana', *Ruprechtsdorf* 'Ruperčvrh') in ker so te lahko odsevale različno stopnjo ponemčenosti slovenskih narečnih imenskih oblik (npr. *Dolenwerd* 'Dolenje Brdo', *Dousku* 'Dolsko', *Babnagoritzta*, *Tuigerm*) ali pa so bile deloma ali celo v celoti kalkirane (npr. *Rothenthal* namesto *Rudezhi Kal*, *Seidendorf* 'Ždinja vas'), določitev slovenske imenske oblike ni bila preprosta zadeva, ker je potrebovala veliko zanesljivih informacij s terena. – Prva zbirka toponimov⁹ za deželo Kranjsko se pripisuje Francu Serafinu Metelku, ki je leta 1822 kot uradni prevajalec zaprosil deželno vlado za popis krajevnih imen po Kranjskem in je za to priložnost sestavil tudi jezikoslovno navodilo za zapisovanje imenskih oblik (tj., predlagal je zapis imenovalniške in tudi roditeljske oblike) in iz zbranega gradiva izdelal abecedni seznam krajev; samo del gradiva je uporabil v svoji slovnici (*Lehrgebäude der slovenischen Sprache im Königreiche Illyrien*, 1825, str. 63–68, 189–192)¹⁰. Z Metelkovo zbirko si je pri sestavi zemljevida Kranjske (*Special-Karte des Herzogthums Krain*; 1844–1845) in še zlasti pri seznamu krajev k zemljevidu z dodanimi nemškimi ustreznici (Alphabetisches Verzeichniss aller Ortschafts- und Schlössernamen des Herzogthums Krain, 1846) pomagal Henrik Freyer in kot prvi kranjske toponime tudi poknjiževal na pisni, glasovni in morfemski ravnini¹¹. Novo spodbudo za izpopolnitev slovenskega toponimskega korpusa je dalo več dogodkov, in sicer (a) sprememba avstrijske deželne zakonodaje (1850), ki je predpisala vzporedno rabo nemških in slovenskih toponimov v uradnih dokumentih in listinah; (b) uvajanje šolstva v slovenskem jeziku, v zvezi s tem pa povečana občut-

⁹ Zdi se, da je bilo individualnih pobud za zbiranje zemljepisnih imen v 19. stol. več in z različnih koncev, vendar pa tovrstne zbirke danes večinoma niso znane, npr. S. Vraza pobuda za zbiranje vodnih imen, ki jo omenja F. Bezljaj (SVI I, 1956, 16) in ki je razvidna tudi iz Prešernovega odgovora Stanku Vrazu z dne 5. julija 1837: »Imen vseh rek, potokov in studencev na Kranjskem zaradi pomanjkanja časa ne morem zbirati. Metelko bi bil za to najpripravnejši, ker bi teologi utegnili biti pripravljene, da bi mu v ta namen iz vseh predelov preskrbeli primernih podatkov...« (Novi svet IV, 1949, 224–228).

¹⁰ V poglavju o besedotvorju (63–68) Metelko ločeno obravnava antična lastna imena in ljudska imena, nato pa še njihovo oblikoslovje (189–192). V besedotvornem delu navaja sufikse za tvorbo posameznih skupin imen, prim. suf. *-sko* za poimenovanje dežel ali območij (npr. *Krajnsko*, *Gorensko*, *Dolensko*, *Štajersko*, *Koroško*, *Slovensko*, *Pemsko*, *Nemško*, *Hrovaško*), sufikse za poimenovanja prebivalcev po deželah in krajih (npr. suf. *-ec*: *Korošec*, *Gorenc*; *Polanec*, *Šentjernejec*, *Medvodec*, *Škocjanec*; suf. *-janl-an*, npr. *Litjan*, *Gorjan*, *Mokrožan*, *Kamničan*, *Šentruperčan*, *Kolovračan*, *Novomeščan*, *Grajan*; suf. *-ancl -anec*, npr. *Ižanc*, *Trebanec*, suf. *-ka* za ženske ustreznice, npr. *Gorenka*, *Dolenka*, *Slovenka*, *Nemka*, *Medvodka*, *Škocjanka*; *Litjanka*, *Gorjanka*, *Ižanka*, *Doblanka*, suf. *-ica*, *Hrovatica*, *Krajnica*, *Korošica*, suf. *-inja*, *Turkinja*, *Grkinja*, *Rusinja*, *Polakinja*, *Francozinja*. V oblikoslovnem delu Metelko razpravlja o etimologiji imena *Ljubljana* in izvorno slovanskost imena utemeljuje z jezikoslovnim argumentom: nem. oblike imen na *-ach* (npr. *Laibach*, *Zirklach*, *Selzach*) izpeljuje iz Lpl. slovenskih toponimov **Lubah*, *Cerkljah*, *Selcah* z množinsko obliko **Lube*, *Cerkle*, *Selce*, medtem ko sln. obliko *Lublana* izpeljuje prek poimenovanja za prebivalca **Lubljan* > top. *Ljubljana* (str. 190–191).

¹¹ Alenka Šivic-Dular, K normiranju slovenskih zemljepisnih imen, SSJLK 24 (1988), 3–14.

ljivost javnosti za pisano besedo sploh; (c) izdelava zemljevidov. Večdesetletni projekt sistematičnega in vseslovenskega zbiranja slovenskih zemljepisnih imen je po dostopnih podatkih sprožila Slovenska matica (1876), v okviru tega projekta pa naj bi bilo sistematično pridobljeno naslednje gradivo: slovenska oblika zemljepisnega imena, slovnično število in spol zemljepisnega, od sklonskih oblik imenovalnik, rodilnik in mestnik, poleg tega pa še pridevnik iz zemljepisnega imena in poimenovanje za prebivalca. Projekt ni bil izpeljan v načrtovani obliki in obsegu, zbrano gradivo pa je bilo vendarle deloma uporabljeno pri prvem vseslovenskem zemljevidu, ob katerem je izšla tudi spremna knjižica z indeksom toponimov (prim. Rikard Svetlič, Kazalo na zemljevidu slovenskega ozemlja, 1922), gradivo rokopisne zbirke mikrotoponimov, ki so bili razvrščeni po leksikalnih bazah (tj. topolekse-mih) in po sufiksih (tj. toponimičnih formantih), pa je deloma objavil France Bez-laj (Slovenska vodna imena I–II). Med obema vojnama je Slavistično društvo znova skušalo oživiti in organizirati terensko zbiranje zemljepisnih lastnih imen, vendar brez vidnejšega uspeha. – Obsežen abecedni seznam slovenskih toponimov, povzetih po jugoslovanskih vojaških kartah, je vključen v publikacijo s skupnim obsegom 30 zvezkov, ki je bila med drugo svetovno vojno sestavljena v Kairu za vojaške potrebe zaveznikov; en izvod naj bi se nahajal v Arhivu vojne mornarice v Splitu. – Veliko zemljepisnih imen vseh vrst vsebujejo registri h krajevnim leksikonom in atlasom (Krajevni leksikon Dravske banovine 1937; Krajevni leksikon Slovenije I–IV, 1968–1980; Atlas Slovenije 1985¹, 1992², 1996³).

Slovensko oronimijo (in vso gorsko anojkonimijo) so od krajevnih informatorjev (pastirjev, planšarjev, domačinov) načrtno zbirali slovenski planinci (prim. številne prispevke v Planinskem vestniku, Ljubljana 1895–) in kartografi. Med planinci je kot zapisovalec in kodifikator gorske anojkonimije izstopal Henrik Tuma (Imenoslovje Julijskih Alp, 1929¹, 2000²); lokalne (narečne) gorske anojkonimije ni samo zbiral, ampak je imena sistematično poknjževal v duhu zgodovinskega in etimološkega načela, vendar so njegove etimologije neredko napačne. Za popis gorskega imenoslovja je zaslužen tudi Josip Wester, ki je v okrog 80 člankih opisoval poti po slovenskem sredogorju. – V revijalnem tisku lahko vsa desetletja sledimo priložnostnim objavam, ki prinašajo sodobno ali zgodovinsko izpričano mikrotoponimijo s posameznih območij v Republiki Sloveniji, npr. gorenjska (Fran Saleški Finžgar, Ivan Kogovšek), primorska (Pavel Vidau), tolminska (Milan Mikuž), belokranjska (Ivan Simonič), štajerska (Jože Koropec, Franc Mišič, Anton Sore, Fran Vatovec, Jože Vršnik, Vladimir Bračič, Pavle Blaznik), prekmurska (Ivan Zelko), in iz zamejstva, npr. avstrijskokoroška (Anton Feinig, Bertrand Kotnik), tržaška in beneška (Pavle Merku, Vlado Klemše), rezijanska (Roberto Dapit) itd. Obsežno toponimsko zbirko (avstrijskokoroško, predvsem pa gorenjsko) je na terenu zbral Dušan Čop, vendar je bilo doslej gradivo samo deloma objavljeno (Imenoslovje Zgornjesavskih dolin, 1983, dis.; članki). – Imena slovenskih jam in jamska terminologija se (skupaj z ostalimi podatki o jamah) že desetletja zbirajo in hranijo v Katastru jam Jamarske zveze Slovenije. – Največje sodobne toponimske podatkovne baze v digitalni in analogni obliki hranita Geodetska uprava Republike Slovenije (prim. Evidenca zemljepisnih imen, in sicer obsežnejša vsebuje okrog 200.000 endonimov s karte v merilu 1:5.000, manjša pa imena s karte v merilu 1: 10.000) in

Statistični urad Republike Slovenije (Register prostorskih enot z imeni držav, upravnih enot, katastrskih občin, občin, naselij).

Slovensko zemljepisno izrazje skupaj z anojkonimijo, razvito iz njega, je z etimološko interpretacijo in bogatim primerjalnim gradivom objavil Rudolf Badjura (Gorski prehodi v luči ljudske geografije 1951; Ljudska geografija – terensko izrazoslovje 1953).

1.0.2 Jezikoslovna obravnava lastnih imen

Prve etimološke in besedotvorne razlage (nesvetopisemskih) lastnih imen najdemo v slovnici Adama Bohoriča (Arcticae horulae succisive, 1584), in sicer v uvodu etimologije slovanskih etnonimov (npr. *Slovani*, *Rusi*, *Poljaki*, *Bojemi*) in ojkonimov (npr. *Lypsia* < *lipa*, *Chemnicium* < *Kamenica*), v slovničnem delu pa navaja posamezne sufikse, s katerimi se iz ojkonimov izpeljujejo stalni pridevki za moške in ženske osebe, npr. sufiks *-ski* (npr. *Tershazhki* < comes de *Terfhaz*, *Blagajfki* < comes de *Blagaj*, *Srinfki* < comes de *Srin*, *Slujnfki* < comes de *Slujn*), sufiks *-ar* za nemški *-er* (npr. nem. *Lamberger* > sln. *Lambergar*), sufiks *-čič* (npr. *Lambergarzhizh*), sufiksa *-ska* in *-ica* za tvorbo feminativov (npr. *La(m)bergarfka*/*Lambergariza*), sufiksa *-čica* in *-šica* (< **-bšč-ica*) za tvorbo ženskih imen iz krajevnih imen (npr. *Lublanshiza* in *Lublanshiza* < *Ljubljana*, *Kamenshiza* < *Kamen*). – V duhu jezikoslovne naravnosti in metodologije 18. st. je s primerjalnega, tipološkega in etimološkega vidika obravnaval slovanske in neslovanske toponime v Evropi tudi Žiga Popovič (Untersuchungen vom Meere, 1750): slovanskim jezikom in v tej zvezi tudi slovanskim imenom je pripisoval pomembno vlogo za etimološke razlage evropskih toponimov (npr. besedno sestavino *gard/grad* v slov. *Carigrad*, *Belgard*, *Stargard* je povezal z nem. *Stuttgard*, špan. *Cadiz*, za katerega je sprejel razlago iz punskega *Ga'dir* oz. tudi J. G. Wachterja navezavo na 'ograja, ograjen prostor'; pri tem je opozarjal na vzporednost v pomenski motivaciji med germ. *Gard*, slov. *Grad*, kelt. *Dunum* (prim. *Augustodunum*, *Carrodunum*) in punskim *Gadir*, kar naj bi po pričevanju Plinija, Solina [=Solinus] in Festa Avenija [=Festusa Aveniusa] pomenilo *'a fence or a place enclosed by a fence'. Leeming¹² opozarja tudi na Popovičevo razlago sufiksa *-iz* ali *-itsch* v nemških toponimih kot adaptacijo slov. suf. *-ica* (npr. *Leibniz* < slov. *Lipnica* s pomenom *'Lindenstadt', sln. dial. štajersko-kranjsko *Bistrica* > nem. *Bistriz*, *Wistriz*, *Weistriz*, *Veistriz*, *Feistriz*).

Prvo praktično členitev zemljepisnih imen po vrstah onomastičnih objektov, ki jih poimenujejo (vodne tokove, gore, planine, naselja, pokrajine in tudi hišna imena), znotraj tega še nadrobnejše delitve (npr. imena rek, toplih vrelcev, hudournikov, gozdnih potokov, potokov v grapah, starih in novih mlinskih potokov, mejnih potokov, močvirskih potokov) najdemo v Jarnikovi razpravi iz leta 1826¹³. V

¹² Henry Leeming, Early Slovene Pioneers of Comparative Slavic Philology, Slovenski jezik / Slovene Linguistic Studies 3, 2001, 94, 95.

¹³ Urban Jarnik, Andeutungen über Kärntens Germanisierung / Pripombe o germanizaciji Koroške, Celovec, Drava / Slovenski znanstveni inštitut 1984, Disertacije in razprave 8, 155 str.; izdaja vsebuje faksimile razprave, njen prevod in spremno študijo Boga Grafenauerja in po njej navajam strani. Razprava je prvotno izšla v časopisu Carinthia v dese-

njej obravnava imena s slovenskega in nemškega dela Koroške in ugotavlja, da so bila na slednjem ponemčena številna imena, za katera se pomenska motivacija lahko določi iz slovenskih občnih imen. Zbrana imena je Jarnik razvrstil po slovenskih topoleksemih (npr. za vodna imena navaja: *bel, črn, bistr-ica, jezern-, topel, dražnica* k *draga, suha, mlin-, predel, lužn-ica, jelša* itd.; za vzpetine in tudi naselja navaja: *gora / gor-ica, holm, brdo, breg; dol, blato, polje, roje, ledina*; krčevinska poimenovanja itd.) in jim ponekod dodal tujejezične ustreznice – med njimi tudi slovanske (npr. stcsl. *deber* 'dolina' pri *Debar, 77*; rus. *lob* pri *Leobengraben, 74*; stsl. *čaditi* 'prizanesti', 73; itd.) – in jih dopolnil z zgodovinskimi, zemljepisnimi, jezikoslovnimi in statističnimi komentarji in pripombami. Urban Jarnik je zemljepisna imena vključil tudi v svoj slovar (Versuch eines Etymologikons der Slowenischen Sprache, 1832) med druge (občnoimenske) besede v okviru določenega korena ali besede. Pri tem sta ga vodili v prvi vrsti glasovna podobnost med občnim in zemljepisnim imenom (prim. *Roshje* 'Rož' k rozga, 94; *Obir* k *ber-em*, 49; *Pezhovnik* k *pesek*, 181) in/ali prepoznavnost topoleksema v imenu (npr. *Ilnik* (*Ivnik*) k *ilo*, 32; *Borovlje* k *bor-*, 48; *Ribniza* k *riba*, 91; *Bréniza* k *breza*, 169; *Lefha* k *les* 'gozd', 87)¹⁴.

Krajše prispevke o etimoloških, slovničnih in pravopisnih vprašanjih, povezanih z zemljepisnimi in osebnimi imeni, je od sredine 19. st. priložnostno objavljala slovenski in nemški periodični tisk (npr. Kmetijske in rokodelske novice, Slovenski narod, Zgodnja Danica, Učiteljski tovarš, Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthumes Krain idr.)¹⁵, novo obdobje v raziskovanju toponimije pa se je začelo konec 19. st., ko se tudi že po znanstvenih revijah (npr. Ljubljanski zvon, Izvestija Muzejskega društva za Kranjsko, Carniola) začnejo pojavljati razprave, ki tudi v gradivnem in metodološkem oziru pomenijo določen skok, ta pa je bil nedvomno v tesni zvezi z nekim novim stanjem duha in okoliščin, kot so: (1) objava prvih slovenskih seznamov zemljepisnih imen (npr. Peter Kozler, Imenik mest, trgov in krajev zapopadenih v zemljevidu slovenske dežele, 1864); (2) objava historičnih vi-

tih nadaljevanjih: št. 14 (8. april 1826), št. 16 (22. april 1826), št. 18 (6. maj 1826), št. 19 (13. maj 1826), št. 20 (20. maj 1826), št. 22 (3. junij 1826), št. 23 (10. junij 1826), št. 24 (17. junij 1826), št. 25 (24. junij 1826), št. 26 (1. julij 1826).

¹⁴ V slovarju je več kot sto večinoma koroških zemljepisnih imen, le izjemoma pa so tudi iz drugih slovenskih dežel, npr. *Breshze* 'die Stadt Rain oder Rann, Brežice' (prim. *Breg*, 170), *L'bljána* 'Laibach', ki ga razlaga kot *'in der Front der Citadelle erbaut' (prim. *L'b* 'čelo' 81), ali etnonimi *Némz – Némka, Gorenz – Gorenka, Dolenz*.

¹⁵ Bolj za evidentiranje naj omenim nekaj prispevkov iz Kmetijskih in rokodelskih novic: Janeza Bleiweisa zapis o zapisovanju in etimologiji *Ljubljane* (Novice 10, 1852). – Poženčan, O začetku imen *Ljubljana* in *Laibach* (Novice 11, 1853; več nadaljevanj); O imenu *Koroško* in *Gorotan* (Novice 12, 1854); O imenu *Krajna*, po latinski *Carnia* (Novice 12, 1854). O imenu *Styria, Štirsko, Štajarsko, Steiermark* (Novice 13, 1855). – Peter Hicinger, Nekaj o sestavljenih lastnih imenih (Novice 13, 1855), kjer dopolnjuje problematiko pregibanja krajevnih imen, podano v Metelkovi slovnici; Jezikoslovne in zgodovinske drobtinice (Novice 17, 1859). – Frana Levstika etimološka razlage: Še nekaj o imenih slovenskih krajev (Novice 20, 1862). – Novice so objavile tudi več etimoloških prispevkov Davorina Trstenjaka. – -a-: Pisava priimkov (Novice 21, 1863) v več nadaljevanjih.

rov (npr. Josef Zahn, Franc Schumi, Oswald Redlich) z zapisi številnih imen, ki so tudi precej starejši od zapisov v Valvasorjevih delih; (3) Miklošičeve pionirske imenoslovne študije (prim. Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen, 1864; Die slavischen Ortsnamen aus Apellativen I–II, 1872–1874) in primerjalne slovnice, ki so dajale podlago tudi za študij slovenskih občnih in lastnih imen; (4) živahna publicistika o slovanskih imenih v Nemčiji v zadnjih desetletjih 19. st.; (5) splošen dvig slavističnih in germanističnih jezikoslovnih ter drugih znanj.

Toponimija

Konec 19. in v začetku 20. st. je bil eden najplodovitejših nadrobnih raziskovalcev slovenskih (tj. kranjskih, koroških, štajerskih in primorskih) zemljepisnih imen Luka Pintar. V približno 50 člankih je razpravljal o slovenskih zemljepisnih imenih (npr. z vidika ubikacije v zgodovinskih listinah zapisanih imen in njihove identifikacije s sodobnimi kraji in njih imeni, nadalje z vidika besedotvorne sestavljenosti, etimologije, pomena topoleksemov v imenih in jezikovne norme), pri tem pa si pomagal z razpoložljivo jezikovno vednostjo (npr. dialektološko, primerjalno, besedotvorno-strukturno in glasovnosubstitucijsko, predvsem z nemško-slovensko substitucijo glasov). Njegove nesporne zasluge za razvoj slovenskega imenoslovja so mu bile priznane že v zapisih ob smrti, gotovo pa ostaja nadrobnejša ocena Pintarjevega znanstvenega prispevka v luči stoletnega razvoja slovenskega imenoslovja ena izmed prihodnjih nalog stroke. V tem obdobju sta se na imenoslovnem področju uspešno uveljavljala tudi Janez Scheinigg in Karel Štrekelj. Prvi je pisal o koroških krajevnih (prim. Die Ortsnamen des Gerichtsbezirkes Ferlach, 1906; članki v Kresu, Carinthii) in tudi drugih slovenskih osebnih imenih (prim. Slovenska osebna imena v starih listinah, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko 3, 1893; štiri nadaljevanja), drugi pa si je pridobil zasluge z zgodovinsko-etimološkima študijama o izvornu slovanski toponimiji na nemškem in slovenskem Štajerskem (Prispevki k poznavanju slovenskih krajevnih imen po nemškem Štajerju I, Časopis za zgodovino in narodopisje I, 1904; Razlaga nekaterih krajevnih imen po slovenskem Štajerju I, Časopis za zgodovino in narodopisje III, 1906), v katerih je metodološko izhajal iz načel slovensko-nemške substitucijske (nadomestne) fonetike¹⁶.

Močan pečat sta razvoju slovenske onomastike v 20. st. vtisnila Fran Ramovš, ki je s svojim tudi siceršnjim neprecenljivim prispevkom k poznavanju zgodovine slovenskega jezika in dialektologije ustvaril trdno podlago tudi za etimološke raziskave zemljepisnih imen, in kasneje France Bezljaj, ki je v primerjalno-etimološkem kontekstu problemsko pisal o številnih slovenskih zemljepisnih imenih, predvsem v funkciji raziskovanja slovenske leksike slovanskega izvora in posredno tudi slovenske etnogeneze. Pozornost onomastikov se je usmerila tudi k toponimični stratigrafiji slovenskih zemljepisnih imen, tj. na zanesljivo razmejitev in določiti-

¹⁶ Elemente substitucijske fonetike najdemo že pri J. Kopitarju; v zvezi s sln. glasom *f* navaja, da ga v izvornu slovanskih besedah ni in da se v prevzetih besedah nadomešča s sln. *v / b / p*, npr. *šhtepanja vaf* < *Stephansdorf*, oz. da se z nem. *f* nadomešča tudi sln. *b*, npr. *Biftriza* > nem. *Feiftriz*, *Belák* > nem. *Villach*, *Bléd* > nem. *Veldes*, *Lubno* > nem. *Laufen* (Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark, 1808, 168)

tudi vpogled v zgodovinska, teoretična in klasifikacijska vprašanja, povezana z antroponimi, tj. v tipe rimskih in grških imen in njihovo pomensko motivacijo, v družbene potrebe za nastanek priimkov in hišnih imen, v antropolekseme, iz katerih se tvorijo priimki in hišna imena (npr. nomina patronymica, nomina matronymica, poklici in dejavnosti, zemljepisni položaj, rastline, živali itd.), v bogato sodobno domačo in tujo imenoslovno literaturo, dolgujemo Mihaelu Napotniku (Imenopis konjiške nadfare, *Kres* 6, 1886; tri nadaljevanja). – Zgodovinar in slavist Franc Kos je tudi sam pisal o starih slovenskih osebnih imenih, ki jih je zbiral iz zgodovinskih listin ali nanje sklepal iz krajevnih imen (npr. Ob osebnih imenih pri Slovencih, 1886; Črtice o priimkih, 1893; Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I–V, 1902–1928 idr.). Med drugim je Kos opozoril na vrednost, ki jo ima toponimija za rekonstrukcijo korpusa slovenskih osebnih imen (npr. *Belotin* > tpn. *Boletinci*, *Dragomer* > tpn. *Dragomer*), vzporedno z njim pa je na to opozarjal tudi Janez Scheinigg (Slovenska imena v starih listinah, *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko* 3, 1893). Članka precej dopolnjujeta dotedanjo podobo, kot je izhajala iz Miklošiča (Die Bildung der slavischen Personennamen, 1860), da je slovenska osebnoimenska dediščina v slovenščini skromna, in osvetljujeeta besedotvorne značilnosti imen. – Že Kos je opazil, da so se priimki lahko glasovno močno preoblikovali (npr. *Logonder* < Lang Andre; *Brtoncelj* < Martantzl; *Boncelj* < Wantzl, *Jenšterle* < Gansterl), kar je kasneje na podlagi zgodovinske dokumentacije na izvorno nemškem gradivu iz Selške doline potrdil tudi Rudolf Andrejka.

V slovenski onomastični bibliografiji je registriranih veliko člankov, ki obravnavajo posamezne vidike, povezane s slovenskim antroponimičnim fondom, npr. zgodovinske (Josip Maček, Ivan Koštiál, Juš Makovec), razvojne (Maksimilijan Goričar), motivacijske, besedotvorne, arealne (Ivan Koštiál, Anton Breznik, Franc Jakopin, Janez Keber, Pavle Merku), etimološke (Rajko Nahtigal, Franc Bezljaj, Pavle Merku, Janez Keber, Božo Zuanella; Etimološki slovar slovenskega jezika I–III), akcentske (Franc Jakopin), stilistične in statistične (Franc Jakopin, Janez Keber). O priimkih v nemški enklavi na Kočevskem sta od Slovencev pisala zlasti Ivan Koštiál (1935) in Ivan Simonič (1934), antroponimijo s prostora nemške kolonizacije v Baški grapi v kontekstu priimkov na Tolminskem preučuje Silvo Torcar. O osebnih imenih Romov na Slovenskem je pisal Franjo Ogrin.

1.0.3 Institucionalni položaj onomastike

Čeprav je bila leta 1958 pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti ustanovljena Etimološko-onomastična sekcija, ni v Sloveniji nobenega raziskovalca, katerega primarno področje bi bilo raziskovanje slovenske onomastike; to nedvomno vpliva tudi na intenzivnost razvoja te jezikoslovne discipline. Prav tako onomastika kot predmet ni uvrščena v univerzitetne študijske programe oz. se samo občasno razpisuje v okviru podiplomskega (magistrskega ali doktorskega) študija ali v okviru mladinskega raziskovalnega projekta Znanost mladini.

1.1 Status onomastike v razmerju do drugih panog

Slovenska znanstvena onomastika je bila dolgo tesno povezana z razvojnimi potrebami geografije, kartografije, zgodovine in nekaterih jezikoslovnih disciplin,

npr. historične gramatike slovenskega jezika (za določitev predpismenskih glasovnih karakteristik v slovanskih govorih v Vzhodnih Alpah na podlagi slovensko-nemških in slovensko-romanskih glasovnih substitucij) in etimologije (za rekonstrukcijo slovanskega besedišča). V novejšem času se to stanje presega, tako da se onomastika postopoma oblikuje v samostojno znanstveno vedo, poleg tradicionalnih vidikov raziskovanja (besedotvornih, etimoloških in knjižno normativnih) se uveljavljajo tudi naglasni, tipološki, stilistični, sociolingvistični, pragmatični in statistični vidiki, raziskave pa so razširjene tudi na hrematonime (stvarna lastna imena).

1.2 Najpomembnejši dosežki Slovenije

Med objavljene dosežke spada izdaja historičnih toponimskih korpusov v zbirki *Historična topografija Slovenije*, in sicer Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije I–III*, 1975 (Kranjska); P. Blaznik, *Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do leta 1500 I–III*, 1986–1989; Ivan Zelko, *Prekmurje do leta 1500*, 1982. – V to skupino spada tudi objava jožefinskega vojaškega zemljevida v delu *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 I–V*, 1995–2000. – Med najpomembnejša monografska dela o geografskih imenih spadajo Franceta Bezlaja *Slovenska vodna imena I–II*, 1955–1961; Roberta Dapita *Aspetti di cultura resiana nei nomi di luogo I–II*, 1995–1998; Pavla Merkušja *Imena slovenskih krajev*, 1987; Viktorja Majdiča *Razgledi po krajevnih imenih, Slovenska krajevna imena v luči slovnične obravnave*, 1996. – Sistematičen prikaz historične antroponimije vsebujejo Juša Makovca *Priimki na Murskem polju*, 1987; Janeza Kebra *Leksikon imen*, 1988¹, 1996², 2001³, Pavla Merkušja *Slovenski priimki na zahodni meji*, 1982, in Svetniki v slovenskem imenoslovju, 1993. – Najtemeljitejša študija s področja hrematonimije je Alenke Gložančev *Imena podjetij kot jezikovnokulturno vprašanje*, 2000.

1.3 Biogrami štirih najvidnejših znanstvenikov

1.3.1 Miklošič, Franc (20. 11. 1813, Radomerščak pri Ljutomeru – 7. 3. 1891, Dunaj), eden najpomembnejših slavistov 19. st. Po rednem šolanju (Ljutomer, Varaždin in Maribor) je študiral filozofijo in pravo (Gradec) in doktoriral iz filozofije (Gradec, 1838). Po neuspešni kandidaturi za mesto predavatelja na univerzi v Innsbrucku je nadaljeval študij (Dunaj) in doktoriral iz prava (Dunaj, 1840). Delal je kot knjižničar v Dvorni biblioteki na Dunaju (1844) in nato kot profesor slovanske filologije na dunajski univerzi (1849–1885). Avtor temeljnih slavističnih del: primerjalne gramatike slovanskih jezikov (1852–1883), cerkvenoslovanskega leksikona (1862–64), etimološkega slovarja slovanskih jezikov (1886) itd. Miklošičeve onomastične študije (*Die Bildung der slavischen Personennamen*, 1860; *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen*, 1864; *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen I–II*, 1872–1874) so pionirska dela slovanske onomastike, v katerih je predstavil korpus slovanskih lastnih imen, njihovih leksikalnih baz (tj. 789 toponimičnih in 480 antroponimičnih), imenske tipe, besedotvorno sestavo in razmerja med posameznimi tipi imen.

1.3.2 Pintar, Luka (15. 10. 1857, Hotavlje v Poljanski dolini – 7. 12. 1915, Ljubljana), bibliotekar, literarni zgodovinar, onomastik. Po šolanju (Ljubljana) je

študiral klasično filologijo in slavistiko (Gradec, 1877–1881), nato je delal kot profesor na gimnaziji (Ljubljana, Novo mesto) in kasneje kot skriptor in ravnatelj Študijske knjižnice (danes: Narodna in univerzitetna knjižnica) v Ljubljani. Okrog 50 onomastičnih člankov je objavil v revijah Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, Carniola, Časopis za zgodovino in narodopisje, Planinski vestnik, Archiv für slavische Philologie, Ljubljanski zvon. Kritično je uporabljal zgodovinske vire z onomastičnim gradivom; slovensko toponimijo je preučeval z besedotvornega in etimološkega vidika ter z vidika topoleksičnih baz (rastlinskih, živalskih, zemljepisnih). – Bibliografija: J. Šlebinger, Luka Pintar, Carniola n.v. 7 (1916), 154–160.

1.3.3 Ramovš, Fran (14. 9. 1890, Ljubljana – 16. 9. 1952, Ljubljana), eden najpomembnejših slovenskih jezikoslovcev. Po šolanju (Ljubljana) je študiral slovensko, germansko, romansko in indoevropsko jezikoslovje (Dunaj, 1910/1911; Gradec, 1911–14), habilitiral se je v Gradcu (z delom o slovenski vokalni redukciji, prim. Slovenische Studien, AfslPh 1918, 1920), profesor indoevropskega in slovenskega jezikoslovja ter slovenskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Ramovš je avtor temeljnih del s področja zgodovine in dialektologije slovenskega jezika (Historična gramatika slovenskega jezika II, 1924 (Konzonantizem), VII, 1935 (Dialekti); Dialektološka karta slovenskega jezika, 1931; Kratka zgodovina slovenskega jezika I, 1936; kritična izdaja Brižinskih spomenikov, 1937 (skupaj z Milkom Kosom)). Objavljal je v revijah Časopis za zgodovino in narodopisje, Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Ljubljanski zvon, Archiv für slavische Philologie, Južnoslovenski filolog, Slavia, Časopis pro moderní filologii a literaturu. Ramovš je avtor 24 odličnih etimoloških razprav in kritičnih ocen s področja onomastike, etimološke razlage več sto slovenskih toponimov so vključene tudi v njegova pionirska dela. Preciziral je pravila slovensko-nemške in slovensko-romanske substitucijske fonetike, prek katerih je dokazoval razvoj slovenskih glasov od najstarejše dobe naprej. Med najduhovitejše razlage nedvomno spada Ramovševa etimologija sln. *Celovec* in n. *Klagenfurt*, s katero je obe imeni izpeljeval iz pedslovanskega **Aquilaua*. Za raziskovanje slovenskih zemljepisnih imen je pomembna tudi Ramovševa ugotovitev o možnosti večkratnega prevzema toponima iz jezika v jezik (npr. slov. **Žitiči* > n. *Sittich* > sln. *Stična*). – Bibliografija: Zvonko A. Bizjak, Fran Ramovš (II. Delo), Slavistična revija 3 (1950), 446–458.

1.3.4 Bezlaj, France: (19. 9. 1910, Litija – 27. 4. 1993, Ljubljana), vodilni slovenski etimolog in onomastik. Po šolanju (Kranj, Ljubljana) je študiral slavistiko (Ljubljana, Praga) in doktoriral v Ljubljani (1939). Služboval je na gimnaziji (Ljubljana, 1940–1950), na Inštitutu za slovenski jezik pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (1955–58) in na Filozofski fakulteti v Ljubljani kot lektor češkega jezika in profesor za primerjalno slovansko jezikoslovje (1958–80). Objavljal je v revijah: Slavistična revija, Jezik in slovstvo, Južnoslavenski filolog, Slavia, Alpes orientales, Onomastica jugoslavica itd. Soustanovitelj in prvi urednik revije Onomastica jugoslavica. Avtor številnih onomastičnih in etimoloških razprav ter temeljnih jezikoslovnih del: Slovenska vodna imena I–II (1956–1961), Etimološki slovar slovenskega jezika I– (1976–). Onomastiko je obravnaval predvsem z etimoloških, besedotvornih, arealnih vidikov, najpogosteje v funkciji rekonstrukcije pra-

slovanskega besedišča in naselitvene problematike vzhodnoalpskega in južnoslovenskega prostora. – Bibliografija: A. Šivic-Dular: Bibliografija Franceta Bezlaja, Onomastica jugoslavica 9 (1982), 11–22.

2 Onomastične teorije, ki so v Sloveniji najbolj uveljavljene

V Sloveniji sta tradicionalno močno zasidrana filološka razčlemba lastnih imen in zgodovinski pristop pri razlagi njihovega izvora in pomena, tako da ima onomastika še vedno tudi funkcijo pomožne vede za druge znanosti ali znanstvene discipline, v novejšem času pa le prodirajo pogledi na onomastiko kot avtonomno raziskovalno področje. – Prevladuje pogled (teorija), po katerem lastna imena tvorijo razmeroma samostojen podsistem, ki se po formalnih (slovničnih, besedotvornih, akcentskih), sociolingvističnih, zlasti pa pomenskih lastnostih loči od t. i. semantičnega jezikovnega podsistema. Lastna imena nimajo leksikalnega, ampak samo funkcijsko-kategorialni pomen, ki omogoča identifikacijo in individualizacijo določene entitete. Na podlagi onimizacije samostalnikov tipa *reka* > *Reka* je bil proces onimizacije sintaktično definiran kot prehod samostalnika iz njegove prvotne funkcije (tj. funkcije jedra) v samo drugotno funkcijo (tj. funkcijo določila – prilastka), prim. *reka Reka* '(vrsta) vodnega toka z imenom Reka' : *vas Reka* 'naselje z imenom Reka'; pri tem jedro besedne zveze (npr. *reka/vas*) kot nosilec kategorialnega pomena imenovane entitete ni nujno eksplicitno izraženo (Šivic Dular, Skladenjska določitev lastnega imena, Jezik in slovstvo 44, 1998/1999). –Dokazano je bilo, da so bila tudi slovenska lastna imena podvržena zgodovinskemu razvoju in da rekonstrukcija izhodiščne (tj. psl.) imenske sestave omogoča razvidno določiti imensko strukturo in navezavo vsake med njimi na ustrezne v slovanskih jezikih, prav tako pa tudi vpogled v imenske plasti različnega izvora, vpogled v procese poimenovalnega akta in njihovo pogojevnost z gospodarskimi, družbenimi, kulturnimi, vrednostnimi itd. danostmi ter zvezo med posameznimi vrstami lastnih imen (prim. tvorjenje zemljepisnih imen iz npr. drugih zemljepisnih in osebnih imen itd., tvorjenje priimkov iz rojstnih imen, toponimov, horonimov itd.), vpogled v arealne značilnosti imenskih baz in strukturnih tipov, vpogled v kontaktne imenske cone in prek tega tudi na naselitveno zgodovino makro- in mikroarealov (Bezljaj, Eseji o slovenskem jeziku, 1966). – Zaradi izredne narečne raznolikosti slovenskih govorov, ki se kaže tudi v lokalnih oblikah ojkonimov in anojkonimov, so bila v preteklosti na njihovo zapisovanje pogosto avtomatično aplicirana etimološko-zgodovinska načela zapisovanja, ki so se uveljavila v knjižnem (standardnem) jeziku, kar neredko otežuje ustrezne morfonološke in posledično besedotvorno-etimološke interpretacije.

2.1 Uporabljene tipologije lastnih imen:

Nadrobno klasifikacijo lastnih imen, ki jo sprejema tudi slovenska onomastika, prinašajo slovenski pravopisi v poglavju o zapisovanju velike začetnice ²¹:

²¹ Jernej Kopitar lastnih imen ni obravnaval kot posebno podvrsto samostalnika, vendar pa je osebnena imena in priimke na *-a*, *-e*, *-o* idr. obravnaval kot izjeme pri sklanjatvi moških

Slovenski pravopis (1950)²² in modificirano leta 1962, nato pa tudi Slovenski pravopis 1990 oz. 2001. Lastna imena se delijo na tri okvirne skupine:

Osebna imena (antroponimi) se naprej delijo na (rojstna/krstna) imena, družinska imena (priimki), stalne pridevke in vzdevke, psevdonime, hišna (vulgarna/domača) imena, imena bajeslovnih in veroslovnih bitij, imena narodnosti, imena pripadnikov držav in ljudstev, prebivalcev naselij, pokrajin in celin, prebivalcev planetov itd., prim. tudi J. Keber 1996², J. Makovec 1987.

samostalnikov (Grammatik der Slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steiermark, 1808, 216, 230 in 234–235). Posamezne elemente, povezane z lastnimi imeni, je spora- dično komentiral tudi na drugih mestih (opozarja npr. na *goriza* kot topoleksem, 244; na določni pridevnik v gorskem imenu *Velki Stol*, 258). – Z vidika uvrstitve lastnih imen je prelomna Dajnкова slovnica, kjer so – tako kot vrstna in skupna imena – uvrščena v samostojno podskupino samostalnikov, definirana kot tisto, kar predstavlja posamično osebo ali stvar, in ponazorjena s tremi zgledi: *Jožef* 'Joseph', *Gradec* 'Gratz', *Štajarsko* 'die Steiermark' (Peter Dajnko, Lehrbuch der Windischen Sprache, Gradec 1824, 44); omenjena so še na drugih mestih, npr. v predstavitvi besedotvornih morfemov, obliko- slovju in obravnavi spola samostalnikov. – A. Breznik lastna imena opredeljuje kot eno izmed štirih podskupin stvarnih imen za poimenovanje posamezne osebe ali reči, npr. *Vodnik*, *Slovenec*, *Ljubljana*, *Triglav* itd. (Slovenska slovnica, Celovec 1916, 66); lastna imena obravnava še v glasoslovju, oblikoslovju, besedotvorju, kjer podaja tudi onoma- stično funkcijo predstavljenih besedotvornih morfemov (npr. suf. *-jan* za prebivalce kakega kraja ali osebe po izvoru: *Celjan*, *Celovčan*, *Egipčan*, *Pražan*, *Dunaj-čan*, *Ljub- ljan-čan*, *Maribor-čan*, *Zagreb-čan*, 175; suf. *-inja* za ženska imena: *Grkinja*, 175; suf. *-ič* < *-itj* za osebe po njih rodu, npr. očetu in materi: *Gregor-ič*, *Mihel-ič*, *Petr-ič*, 177; suf. *-ika* za ženske osebe: *Zalika*, *Nanika*, *Micika*, *Nežika*, *Rezika*, 179; suf. *-ko* za lastna imena: *Nedeljko*, *Metelko*, *Murko*, *Vladko*, *Stanko*, 180; suf. *-ka* za ženska imena k moš- kim: *Slovenec* – *Slovenka*, *Nemec* – *Nemka*, *Bolgar* – *Bolgarka*, 180; suf. *-ec* za osebe »po njih domovanju, rodu ali opraviču«: *Kranjec*, *Avstrijec*, *Slovenec*, *Nemec*, *Primorec*, *Tolminec*, *Posavec*, 180; pridevniški suf. *-j*, *-ja*, *-je*, ki je ohranjen v krajevnih imenih: *Ruperč vrh*, *Martinj vrh*, *Banja Loka*, *Štepanja vas*, *Ivanje selo*, *Janče*, 183). Po Brezni- kovi delitvi med pojmovnimi imeni ni lastnih imen. – Jože Toporišič lastna imena, ki so lahko motivirana ali nemotivirana, tj. taki, ki »nič ne pomenijo« (npr. *Železnina* – *Franc*), postavlja nasproti občnim imenom in jih navaja še ob problematiki desnega prilastka in v besedotvornem delu (Slovenska slovnica, Maribor 2000, 274, 275, 560, passim).

²² V prvem slovenskem pravopisu Frana Levca (Slovenski pravopis. Na Dunaju 1899, 167 str.) so lastna imena izrecno razdeljena samo na osebna in krajna (tj. krajevna oz. zem- ljepisna) imena, čeprav se za zapisovanje velike začetnice navajajo tudi stvarna lastna imena (str. 83), npr. *Sokol* (organizacija), *Čebelica*, *Zvon* (revija), *Bog*, *Oče*, *Sin*, *sv. Rešnje Telo*, *Srce Jezusovo*, *sv. Trojica*, *Zveličar* (krščanski pojmi), *Božič*, *Svečnica*, *Jur- jevo*, *Telovo*, *Vnebovzetje*, *Mali Šmaren*, *Velika Gospojnica* (cerkveni prazniki). Pozor- nosti so deležni posamezni glasoslovni, oblikoslovni, morfonološki vidiki, npr. prečrko- vanje tujih lastnih imen (str. 63–74), sklanjatev moških osebnih, še posebej tistih na sa- moglasnik (npr. *-a*, *-o*, *-e*, *-i*) in tistih iz pridevnika, npr. *Koseski*, *Ledinski* (str. 31–32), ter krajevnih imen (str. 32–34), pridevniki na *-j* iz krajevnih imen (str. 35, 57), prebival- ska imena na *-jan* (str. 54) itd. – O deležu lastnih imen in njihovi obravnavi v kasnejših slovenskih pravopisih je pisala Alenka Gložančev (Kratek pregled slovenskega pravo- pisja od konca devetnajstega stoletja do danes, Jezikoslovni zapiski 3, 1997, 85–104, passim).

Zemljepisna (geografska) imena se delijo na naselbinska (ojkonimija; imena mest, vasi, trgov) in nenaselbinska imena (anojkonimija). Slednja vključujejo vse, kar niso imena naselij ali naselbin, tj. imena zaselkov in delov naselbin, imena gora (oronimija), vodnih objektov (hidronimija), pokrajin (horonimija), imena manjših nenaseljenih zemeljskih površin (mikrotoponimija, terenska ali ledinska imena), npr. travnikov, njiv, delov gozda, brezen, imena stavb itd.

Stvarna lastna imena (hrematonimi) se delijo po vrstah stvarnih danosti, kot so naslovi knjig, zbornikov, literarnih in drugih besedil, skladb, kipov, slik; imena društev, organizacij, ustanov, podjetij (npr. *Slavistično društvo Slovenije*, *Rdeči križ Slovenije*, *Iskra*) itd.

3 Uporabljane raziskovalne metode in njihova evolucija

V zgodovini slovenske onomastike so se uveljavile naslednje metode (uporabljajo se tudi kombinirano): anketna metoda (za zbiranje zemljepisnih imen na terenu in neposredno od krajevni govorcev), zgodovinska metoda (za pridobivanje zgodovinske dokumentacije vseh vrst imen), primerjalna metoda (za jezikoslovno primerjanje leksikalnih baz in onomastičnih struktur v slovanskih jezikih), substicijska metoda (za jezikoslovno analizo toponimov, ki se prevzemajo iz jezika v jezik), etimološka metoda (za določanje etimologije, izvora imena), stratigrafska metoda (za razvrščanje imen po plasteh glede na izvor), strukturna metoda (za določanje besedotvorne strukture, tj. topoleksemov in sufiksov ter njihovih kombinacij, npr. imena na *-jane*, *-(ov)ci*, *-ič*, *-ov-ik* itd.), arealna metoda (za preučevanje prostorske distribucije posameznih leksikalnih baz in strukturnih tipov na Slovenskem in v drugih slovanskih jezikih), statistična metoda (za preučevanje pogostnosti leksikalnih baz in strukturnih tipov v toponimiji in antroponimiji ter za spremljanje sprememb v pogostnosti rojstnih imen in njihovih različic), metoda normiranja imen (določitev knjižnega in uradnega zapisa in izgovora imen; slovenska toponimija je bila normirana najprej po zgodovinsko-etimološkem načelu, kar še danes povzroča polemike o pravilnosti zapisa toponimov, npr. uradno – narečno: *Raščica* – *Rašca*, *Begunje* – *Begne*, *Breznica* – *Brezenca*), sociolingvistična metoda (preučevanje sociološke in kulturološke pogojeni imen, npr. antroponimov, stvarnih imen itd.).

3.1 Razmerje med metodami v Sloveniji in teoretičnimi dosežki svetovne onomastike

Pregled strokovne literature s področja slovenske onomastike v primerjavi z razvojnim stanjem onomastike v svetu v preteklih desetletjih kaže, da je bila slovenska onomastika dolgo samo v vlogi pomožne vede drugih znanosti in znanstvenih disciplin (naselitvena problematika, historično glasoslovje, etimologija itd.) ter da se je razmeroma pozno začela osamosvajati v posebno in v sebi zaokroženo raziskovalno področje. Posledica tega zaostanka je premalo sistematična in enakomerna preučevnost ojkonimije z jezikovnozgodovinskega, arealnega, strukturnega,

sociolingvističnega, stilističnega idr. vidika in predvsem pomanjkanje monografskih študij.

4 Enotnost onomastične terminologije

Slovenska onomastična terminologija v skupnem obsegu 216 izrazov je bila prvič objavljena v delu *Osnoven sistem na slovenskata onomastika* (1983), nato pa deloma še v *Slovarju toponimske terminologije* (1995), ki je bil narejen po *Dictionary of Toponymic Terminology* (1993) v okviru projekta UNGEGN. Slovenska onomastična terminologija izkazuje mešani značaj, tj. hkrati in/ali vzporedno se uporabljajo domači in tuji izrazi (npr. *vodna imena* in *hidronimi*), vendar se v jezikoslovju danes daje prednost domačim izrazom, v sorodnih strokah pa ne dosledno. – Terminološka raba ni popolnoma ustaljena in poenotena, omahovanje in razlike pa imajo različne vzroke, npr. lahko so časovno pogojena (npr. starejši izrazi proti novejšim), opazna je terminološka kolizija v različnih znanstvenih disciplinah (onomastiki, geodeziji idr.), izhaja iz različnih teoretičnih pristopov (npr. lastno ime – onim), izjemoma jo povzročajo tudi administrativne odločitve (npr. starejši izraz *krajno ime* s pomenkama 'ojkonim' in 'anojkonim' je nadomestil izraz *krajevno ime* 'ojkonim', tega pa pod administrativnim pritiskom precej izpodriva termin *naselbinsko ime*, vendar se je izraz *krajevno imenoslovje* ohranil kot sinonim za 'toponomastiko').

4.1 Razmerje do mednarodne terminologije (slovanske) iz leta 1983

Slovenska onomastična terminologija, kot je objavljena v delu *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika* (Skopje 1983), ni imela močnejšega vpliva na terminološko rabo v sodobni onomastičnih publicistiki. To stanje ima najverjetneje več vzrokov, med drugim je tudi v določenem nasprotju s prizadevanjem v jezikoslovju, da se uporablja domače izrazje. – Za nekatere pojme domači izraz v omenjenem delu sploh ni naveden celo v primerih, kjer se je bil uveljavil in v praksi prevladal (npr. *stvarno lastno ime* in ne *hrematonim*; *gorsko ime* in ne *oronim*). V tem delu podana slovenska terminologija je potrebna dopolnil in prenove tudi iz teminoloških razlogov, npr. ker podani izrazi dejansko nikoli niso bili terminologizirani (npr. *žensev*; *ime po grbu* 'heraldično ime'; *tradično ime*; *nacionalno ime* 'etnonim, etnik'; *ime naselbine* namesto *naselbinsko ime*, *uradna verzija imena* namesto *uradno ime*, *oronimični fond* namesto *oronimija* itd.), ker izrazi niso pravopisno ustrezni (npr. *katastersko ime*, *fantousko ime*) in ker razmerja med njimi niso ostro razmejena (npr. *ledinsko ime/katastrsko ime* za 'mikrotoponim' in *ledinsko ime* za 'anojkonim'; *žensev/soimenjak*; *ojkonimija* se pojavlja v dveh pomenih: (1) 'del onomastike, ki preučuje ojkonime', (2) 'celota ojkonimov na nekem področju', čeprav se ta dva pomena formalno sicer izražata drugače, prim. *toponomastika* 'del onomastike, ki preučuje toponime' - *toponimični fond* 'celota toponimov na nekem področju, jeziku, v določenem času' (namesto *toponimija*); *hidronomastika* – *hidronimični fond* (namesto *hidronimija*)).

5 Stanje raziskav – splošno

Za trenutno stanje onomastičnih raziskav v Republiki Sloveniji je značilna neenakomerna in neuravnotežena razvitost: ta se kaže najprej v nesorazmerju med številom objavljenih historičnih ali sodobnih imenskih korpusov in številom jezikoslovnih analiz tega gradiva, v nesorazmerju med številom revijalnih (ali časopi-snih) člankov in številom monografskih obdelav ter v nesorazmerju med teoretično usmerjenimi in aplikativnimi prispevki. – Kljub tem pomanjkljivostim je bila us-tvarjena zadovoljiva teoretična in praktična podlaga za klasifikacijo lastnih imen po onomastičnih tipih, za spoznavanje sestavljenosti slovenskih onomastičnih kor-pusov in za prihodnje sinteze. – Najbolje je preučen del zemljepisnih imen (ojkoni-mov, hidronimov), in sicer z besedotvornega, morfološkega, motivacijskega in eti-mološkega vidika, slovenska antroponimija (rojstna imena, priimki, hišna imena) pa tudi s sociolingvističnega, stilističnega in statističnega vidika. Veliko energije je bilo vložene v normiranje uradnih (tj. knjižnih) oblik ojkonomov, kar je deloma povezano z delovanjem Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen in s karto-grfskimi potrebami. V novejšem času se pozornost usmerja v preučevanje hreman-tonimov. – Z arealnega stališča sta najbolje preučeni ojkonomija in anojkonomija na zahodnem in na severnem delu slovenskega etničnega ozemlja (P. Merkù, R. Dapit; D. Čop), deloma tudi historična ojkonomija in antroponimija (besedotvorje).

5.1 Stanje raziskovalne baze

5.1.1 Slovarji in monografije

- Badjura, Rudolf, *Gorski prehodi v luči ljudske geografije*, Ljubljana 1951.
- Badjura, Rudolf, *Ljudska geografija (terensko izrazoslovje)*, Ljubljana 1953. (Rec.: Malovrh Cene, *Planinski vestnik* 53, 1953, 618–621).
- Bezlaj, France, *Slovenska vodna imena I–II*, Ljubljana, 1956–1961.
- Začasni slovar slovenskih priimkov*, ur. France Bezlaj, Ljubljana 1974.
- Jakopin, Franc, *Poglavja iz slovenske antroponimije*, Ljubljana 1979 (Disertacija).
- Merkù, Pavle, *Slovenski priimki na zahodni meji*. Trst 1982.
- Čop, Dušan, *Imenoslovje gornjesavskih dolin*, Ljubljana 1983 (Disertacija).
- Jakopin, Franc, Korošec, Tomo, Logar, Tine, Rigler, Jakob, Savnik, Roman, Suha-dolnik, Stane, *Slovenska krajevna imen*, Ljubljana 1985.
- Merkù, Pavle, *Imena slovenskih krajev*, Trst 1987.
- Makovec, Juš, *Korenine, Priimki na Murskem polju (1669–1900)*, Murska Sobota 1987.
- Keber, Janez, *Leksikon imen*, Celje 1988¹, 1996², 2001³.
- Gložančev, Alenka: *Enobesedna poimenovanja slovenskih podjetij*, Ljubljana 1991.
- Zdovc, Pavel, *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem / Die sloweni-schen Ortsnamen in Kärnten*, Pisava, izgovorjava in naglas, vezava in skla-njatev ter izpeljava slovenskih koroških krajevnih imen, Wien 1993.
- Furlan, Metka, *Odzadnji slovar zemljepisnih imen po Atlasu Slovenije*, Ljubljana 1993.
- Dapit, Roberto, *Aspetti di cultura resiana nei nomi di luogo*. I – Area di Solbica /

Stolvizza e Korito Coritis (1995), II. – *Area di Osojane / Oseacco e Učja / Učcea* (1998).

Slovar toponimske terminologije (ur. D. Radovan, V. Majdič), Ljubljana 1995.

Majdič, Viktor, *Razgledi po krajevnih imenih Slovenska krajevna imena v luči slovnice obravnave*, Ljubljana 1996.

Merkù, Pavle, *Slovenska krajevna imena v Italiji*, priročnik / *Toponimi sloveni in Italia, manuale*, Trst 1999.

Gložančev, Alenka, *Imena podjetij kot jezikovnokulturno vprašanje*, Ljubljana 2000.

Viri in literatura

Andrejka, Rudolf, Doneski k postanku in razvitku rodbinskih imen v Selški dolini, *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 20 (1939), 310–332.

Badjura, Rudolf, *Ljudska geografija, Terensko izrazoslovje I–II*, Ljubljana 1953, 1957.

Bezljaj, France, Das vor-slawische Substrat im Slowenischen, *Alpes Orientales* 5 (1969), 19–35.

Bezljaj, France, *Etimološki slovar slovenskega jezika I–III*, Ljubljana 1976, 1982, 1995.

Bezljaj, France, Novejša dognanja v slovenski toponomastiki, 5. *Seminar slovenskega jezika*, literature in kulture, Ljubljana 1969.

Gložančev, Alenka, *Enobesedna imena slovenskih podjetij*, Ljubljana 1991.

Gložančev, Alenka, *Imena podjetij kot jezikovnokulturno vprašanje*, Ljubljana 2000.

Jakopin, Franc, *Poglavja iz slovenske antroponimije*, Ljubljana 1979 (Disertacija). *Kartoteka slovenske onomastične bibliografije*.

Keber, Janez, *Leksikon imen, Izvor imen na Slovenskem*, druga dopolnjena izdaja, Celje 1996.

Kos, Milko, O prevzemu antičnih krajevnih imen na slovenskem ozemlju, *Ephemeridis Instituti arhaeologici Bulgarici* 16 (1950), 241–248.

Kos, Milko, Kolonizacija med Dravo in Rabo pa krajevna imena na -ci, *Svet med Muro in Dravo*, Maribor 1968, 256–264.

Manuskriptna zbirka ledinskih imen (Slovenska matica).

Merkù, Pavle, *Slovenski priimki na zahodni meji*, Trst 1982.

Merkù, Pavle, *Svetniki v slovenskem imenoslovju*, Trst 1993.

Merkù, Paolo, *Il "Libro di perticationi" del Notaro Giusto Ravizza (1525): il testo e l'analisi dei nomi personali, di istituzioni e di luoghi*, Trieste 1994.

Pintar, Luka, Črtice o krajnih imenih, *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1910.

Pintar, Lika, O krajnih imenih, *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1912–1915.

Ramovš, Fran, *Zbrano delo, Druga knjiga*, Ljubljana 1997.

Ramovš, Fran, *Historična gramatika slovenskega jezika II. (Konzonantizem), VII. (Dialekti)*, Ljubljana 1924, 1935.

Slovenščina v javnosti, Zbornik s posvetovanja o slovenskem jeziku, Portorož 14. in 15. maja 1979, ur. Breda Pogorelec, Ljubljana 1983.

Šivic-Dular, Alenka, besedotvorne vrste slovenskih zemljepisnih imen, na gradivu

do leta 1500, Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, *Obdobja* 10, Ljubljana 1989, 229–244.

Štuhec L., Snježana, *Kako ti je ime? Imena državljanov Slovenije* 31. 12. 1997, Ljubljana 1999.

Tavčar, Zora, *Poklical si me po imenu*, Koper 1985.

Tuma, Henrik, *Imenoslovje Julijskih Alp*, SPD 1931.

Predslovanska substratna imena v slovenščini

Metka Furlan

IZVLEČEK: V prispevku so podana identifikacijska merila, po katerih se prepoznava najstarejša plast imen substratnega izvora, ki je bila v slovenščino podedovana iz alpske slovanščine.

Pre-Slavic Substratum Names in Slovenian

ABSTRACT: The article presents the criteria employed for the identification of the oldest layer among the names of substratum origin. In Slovenian this layer was inherited from the language of the Alpine Slavs.

1. Prepoznavanje* slovenskih imen predslovanskega substratnega izvora je možno le ob obvezni in stalni konfrontaciji s fonetičnimi in morfološkimi značilnostmi podedovanega slovanskega in adstratnega romanskega, nemškega (tu tudi superstratnega) oziroma madžarskega apelativnega in imenskega gradiva. Čim bolj je besedni fond (apelativni in imenski) jezika (pred-)zgodovinsko raziskan, tem večje so tudi možnosti jezikoslovno bolj utemeljenega identificiranja njegove substratne plasti imen. Preučevanje substrata je zato mogoče primerjati z rešetanjem. Dokler pleve vsaj v obrisih niso ločene od zrnja, lahko namreč le ugibamo, koliko in kakšno zrnje imamo. Čeprav ima raziskovanje izvora in etimologije predvsem slovenskega besednega občnoimenskega fonda po kriterijih indoevropskega primerjalnega jezikoslovja že zgledno tradicijo, bo predvsem na področju sistemskih stratigrafskih študij potrebno storiti še precej, da bi lahko med več kot 100.000 slovenskimi zemljepisnimi imeni izluščili in sistemsko analizirali najstarejšo, substratno plast.¹

* Prispevek je nekoliko predelana in daljša varianta geselskega članka *Imena predslovanskega (indoevropskega) izvora in slovanska imena*, ki je bil pripravljen za *Enciklopedijo slovanske onomastike*.

¹ Stratigrafije slovenskih substratnih imen za sedaj še ni mogoče podati, gotovo pa je, da med substratno plast imen ne gre prištevati imen kot *Piran*, *Rižana*, saj so bila prevzeta šele kasneje v izreki adstratnih romanskih (beneških ali furlanskih) predlog. Če bi bili omenjeni imeni prevzeti zgodaj, še v alpsko slovanščino, bi se glasili **Рѣ/ѣрѣнь* > sln. **Pran* (prim. it. *Pirano*) oz. **Рѣ/ѣзѣна* > sln. **Rzana* (npr. it. *Risano*; *Rusano* (Ravenat), l. 1135 *Risano*, l. 1145 *Risanum*). Enako tudi hdrn. *Nadiža*, it. *Natisone*, furl. *Nadisòn*, čeprav se je reka v antiki imenovala *Natiso*, ne spada med slovenska substratna imena.

2. Ko so alpski Slovani proti Jadranskemu morju na jugu, izvirom vzhodnoalpskih rek in roba Furlanske nižine na zahodu, Donave na severu in Panonske nižine na zahodu prodirali na selišče bodočega slovenskega etničnega območja, so na njegovem jugozahodnem delu stara imena prevzeli v dokaj strnjenem obsegu (prim. *Koper, Trst, Krmin, Videm, Ratenj, Gumin, Zilja*). Na območju Slovenije pogostnost substratnih imen, imenskih osnov ali kalkov narašča v smeri V–Z (npr. *Ptuj, Celje, Kranj, Kras, Soča, Sava, Drava, Krka, Kolpa; Trojane, Kranjska, Koroška; Hrušica, Peč*). Pri razmejevanju med substratnim in slovanskim izvorom imen se zato pri homonimnih izglasjih imen sme upoštevati tudi areal, npr. substratno *Breginj* na zahodu proti slovansko *Strahinj, Tuhinj* v osrednji Sloveniji; substratno *Kozana* na zahodu proti slovansko *Polana* na vzhodu.

3. Imen z zanesljivo ugotovljenim substratnim izvorom je v primerjavi z imeni slovanskega izvora malo, pogosto pa se substratni izvor upravičeno domneva, ni ga pa mogoče jezikoslovno zanesljivo dokazati (npr. tpn. *Ljubljana*, n. *Lai-bach*; hdnr. *Ter* : *Turris*; tpn. *Batuje* : *Batavia*, prim. *Patavium* v it. *Padova*). Predvideva se, da je na slovenskem prostoru manj kot 5 odstotkov imenskega substrata. Največ substratnih imen je ohranjenih v hidronimih (pretežno daljših rečnih tokov), toponimih in precej manj v oronimih (npr. verjetno *Krim, Krma*).

3. 1. Imena, ki po jezikoslovnih, arheoloških in zgodovinskih merilih zanesljivo kažejo na kontinuiteto iz substratnih predlog, so v slovenščini ohranjena kot dediščina jezika alpskih Slovanov, v katerega so bila sprejeta v prvih stoletjih naseljevanja od druge polovice 6. stoletja dalje. Predslovanske predloge teh imen so sporočene v antičnih virih (npr. tpn. *Ptuj* < alp.-slov. **Pъ/ьtuǰь*, a bolj verjetno **Pъ/ьtoǰь*: l. 448 *Poetovio*), nekatera antičnih predlog nimajo, a jezikoslovno nedvomno spadajo v najstarejšo substratno plast imen (npr. tpn. *Kobarid*, dial. *Kobérd*, lok. sg. u *Kobrid* s predtoničnim akanjem kot v *prasó* "proso", *psakā* "vsaka" iz alp.-slov. **Ko-borǰь* < rom. **kābōrēdū* k lat. *capra*, prim. furl. *Čhavorèd*, it. *Caporetto*).

3. 2. Alpska slovanščina se je ob prevzemu najstarejše plasti substratnih imen od praslovanščine že razlikovala v podaljšavi psl. sekvenc **oRC* in **eRC* v alp.-slov. **āRC* in **ēRC* (tako Ramovš 1927, 22 s.), zato so bile substratne sekvence **oRC* in **eRC* v alpsko slovenščino prevzete z **ьRC* in **ьRC* (Ramovš 1927, 22 s.). Možno pa je tudi, da se je prehod **ǰ* > **o*, ki se tradicionalno postavlja na prehod iz baltoslovanskega v praslovansko obdobje, izvršil šele po prevzemu prvih imen (Holzer, 90 s.)² in da so bila torej substratna imena s kratkim *a* kot npr. *Koper* prevzeta še kot **Kāprь* : *Capris*. Skladno s tem omenjena Ramovševa podaljšava psl. sekvenc **oRC* v alp.-slov. **āRC* ni doživela kvalitativne, ampak le kvantitativno spremembo, in sicer psl. **aRC* > alp.-slov. **āRC*. Po prevzemu prvih substratnih imen je bila verjetno še tvorna tudi monoftongizacija. Tako je mogoče sklepati iz tpn. *Ptuj* za substratno *Poetovio*, ki se je razvilo iz alp.-slov. substituta **Pъ/ьtoǰь*,

Ime je bilo v slovenščino sprejeto iz furlanščine in v spolu in sufiksu adaptirano po hidronimih tipa *Aniža, Adiža* (Šturm, 22; Bezljaj 1956–1961, II 47).

² Domneva je že starejša, prim. kratek pregled starejše literature o tem vprašanju pri Thörnqvist, 103 s. O tem vprašanju tudi Loma, 133.

pri katerem Ramovš 1919, 379, meni, da je alpskoslovanski razvoj *ou* > *u* rezultat asimilacije, ne pa monoftongizacije.

3. 2. 1. Najstarejša substratna plast imen je bila v alpsko slovanščino prevzeta po naslednjih zakonitostih substitucijske fonetike:³

substr. *aRC > alp.-slov. *āRC:

tpn. *Kránj* < alp.-slov. **Kārn'ь* < substr. **Karnium*, *Carnium* (Ravenat);
tpn. *Ratenj* < alp.-slov. **Ārten'ь*, it. *Artegna*, med l. 760–790 in *Artenia castrum*; *Kras* < alp.-slov. **kārsь*, l. 1150 *Carsus*, it. *Carso*, n. *Karst*,⁴

substr. *oRC > alp.-slov. *ǫRC:

hdn. *Křka* < **Kǫrka*, l. 799 *Corca*; tpn. *Krmin* < alp.-slov. **Kǫrmýnь* < rom. **Kōrmōnē*, l. 610 *Cormones*, furl. *Cormóns*;⁵

substr. *eRC > alp.-slov. *ěRC:

tpn. *Trst*⁶ ← prenarejeno po stranskih sklonih kot gen. **Trstā* < **Trzstā* iz alp.-slov. **Tǫrzǫstь*, gen. **Tǫrzǫstā* (Ramovš 1926/27, 163), prim. antično *Tergeste*;

substr. *o/a + nazal > alp.-slov. *q:

tpn. *Logátec*, gen. *-tca* < alp.-slov. **L'qgātьсь* < substr. **Longātiki*, ant. *Longatico*; horn. *Koroška* ← alp.-slov. **Korqt'ь*⁷ < substr. **Karantiā*, morda ha-

³ Enako substitucijsko fonetiko potrjuje tudi najstarejša apelativna substratna plast (npr. sln. *golida*, rezijansko *mír* "zid" (toda tudi v tpn. *Mirje*), *miza*, *mlín*, **prkāt* (v kraškem *párkot* "pregrada v hlevu"), *sírek* ...). Zaradi specifičnosti apelativnega fonda, ki je v primerjavi z imeni "premičen", pa areal največkrat ne kaže več na prvotno porazdeljenost fonetičnih refleksov substratnih predlog. To je npr. razvidno iz areala razmerja *golida* : **prkāt*, ki ne potrjuje ugotavljanja, da je najstarejša substratna plast imen z romansko lenizacijo izpričana le zahodno od črte Koper–Solkan–Beljak.

⁴ V sln. hdn. *Dragonja*, it. *Dragogna*, tudi še *fiume d'Argogna*, se sicer ohranja antični hidronim *Argao*, ki je kot *Argaone* izpričan tudi pri Ravenatu, leta 1035 kot *Argaonem*, toda po letu 1000 ... *et usque ad aquam Dragugne*, leta 1389 ... *super flumine Dragone*. Ime pa zaradi vokala *-o-*, ki ne more biti alpskoslovanski substitut za substratno *-ō-*, ne spada med slovenska substratna imena, kot je še menil Ramovš 1927, 22, in pred njim že drugi (glej Bezljaj 1956–1961, I 148), ampak je bilo že v slovenščino prevzeto iz romanske adstratne predloge *Dragogna*, kjer je *-ra-* za izvorno *-ar-* nastalo po ljudskoetimološki naslonitvi na it. *dragone* "zmaj" (podrobna literatura pri Bezljaj 1956–1961, I 147).

⁵ Hdn. *Kolpa*, belokranjsko *Koupa*, je lahko iz alp.-slov. **Kǫlьpa* in tako kot hrv. *Kūpa* iz substr. **Kol(e)pis* z vokalom *e* za prvotni *a* v penultimi, prim. antično *Κόλαπις* (Strabo), *Colapis* (Plinij), kot domneva Skok 1971–74, II, 237. Vendar zaradi l. 799 izpričanega zapisa *Culpa* ni mogoče izključiti preprostega substituta **Kǫlpa* za že substratni fonetični razvoj **Kulpa* (tako Ramovš 1927, 24).

⁶ Pridevnik *tržáski* in stanovniško ime *Tržáčan* imata *-ž-* po drugotnem nastanku; iz prvotnega pridevnika **tǫrzǫstьskьjь* > **tǫzǫski* > **tǫzǫski* je po analogiji s pridevniki na *-ški* tako kot npr. sln. *nebeški*, *vaški*, *hrvaški* ... nastal pridevnik **tržáski*, kar se je po prekozolžni asimilaciji tipa *suša* → *šuša* razvilo v *tržáski* (o tem Ramovš 1926/27, 162 s.). Stanovniško ime na *-jan* *Tržaščan*, znano iz Ribnice (Ramovš 1924, 302), je tako kot *vaščan* ← *vaški* nastalo na podlagi tega pridevnika. Splošna oblika *Tržáčan* je analogna oblika po tipu *Bločan* : *blo-ški*, *Ločan* : *lo-ški*, *Ljubljančan* : *ljubljan-ski*; *trža-ški* : *Tržačan* (Ramovš 1924, 302).

⁷ S tem je Ramovš 1924, 262, 109, povezoval rezijanski tpn. *tǫpri Korončico* < **Korqt'*-

plologija od *Carantania* (8. st.), ant. *Carantanum* > alp.-slov. **Korqtań* v sln. arhaičnem horn. *Korotan* "Koroška";

substr. *ǎ > alp.-slov. *o (oziroma bolj verjetno substr. *ǎ > alp.-slov. *ǎ > alp.-slov. *o):

tpn. *Kóper*, gen. *-pra* < alp.-slov. **Kòprъ* (prim. hrv. *Kòpar*, gen. *-pra*) iz lat. lok. pl. *Capris* (Skok 1971–74, II 145) h *capra* "koza"; horn. *Koroška* ← alp.-slov. **Korqt'ъ* < substr. **Karantiǎ*;

substr. *ā > alp.-slov. *ā:

tpn. *Logátec*; sem tudi hdrn. *Sáva*, *Dráva*;

substr. *ēī, *ōū > alp.-slov. *i, *y:

alpska slovanščina ni imela dolgega ozkega *ē in *ō, zato je substratne predloge kot tudi dolgi substratni *ī in *ū nadomestila z *i in *y: tpn. *Kobarid*; tpn. *Gumín* < alp.-slov. **Gľъ/ьтупъ* < substr. **Glēmōñē*, prim. furl. *Glemōne*, it. *Gemona*, n. *Glemaun*; hdrn. *Zilja* < **Zil'a* < substr. **gīlā*, prim. stvn. *Gīla*, n. *Geil*; tpn. *Krmín*; tpn. *Videm*, gen. *-dma*, dial. *Viden*, gen. *-dna* < alp.-slov. **V-ǎdъnъ* < rom. **útīnŭ*, l. 983 *Udene*, furl. *Ūdin*, it. *Ūdine*;

substr. *l + temni V > alp.-slov. *l':

hdrn. *Zilja* < alp.-slov. **Zil'a*; tpn. *Beljak* < **byl'ākъ* < substr. **bīlākŭ*, ant. *st(at)ionis Bilachinie(n)s(is)*.⁸

3. 2. 2. Substratna imena kažejo, da so bile predloge *velar* + *i/e* prevzete po zgledu refleksov tedaj tvorne druge palatalizacije velarov, npr. tpn. *Cělje*, ant. *Celeia*; tpn. *Trst* ← **Tъrъstъ*; hdrn. *Zilja*; tpn. *Logatec* iz substr. **Longātīkŭ*, lok. sg. k *Longaticum* (Ramovš 1926/27, 153 s.). Toda toponimi na skrajnem zahodu kažejo na substitut s č oz. ž, npr. tpn. *Čedad*, dial. *Čoŭdad* < alp.-slov. **čъvъdādъ* < rom. **čvīdādē* k lat. *cīvitās* (proti hrv. *Cavtat* < **čъvŭtātъ* < rom. **kŭvŭtātē*); *Sužid* < **sy(ъ)žīdъ* < rom. **siližēdŭ* k lat. *silex*). Zahodno od črte Koper – Solkan – Beljak imamo imena z romansko lenizacijo (tpn. *Sužid*; *Oglej* < alp.-slov. **ǎgъlējъ* iz substratnega **ǎgŭlējǎ*,⁹ ant. *Aquileia*; tpn. *Videm*; tpn. *Kobarid* proti tpn. *Koper*; tpn. *Solkan* < alp.-slov. **sy(ъ)kānъ* < rom. **sīlīkānŭ*, l. 1001 *Siliganum* in l. 1181 *Celkan*; tpn. *Beljak*). Različen prevzem substratnih velarov pred svetlimi vokali in različen

it'ъ z disimilacijo *é – é → č – é*. Dapit, 114, brez omembe Ramovševega mnenja ta tpn. izvaja iz **korenčič*, tj. iz deminutiva k sln. *koren* "radix".

⁸ Neskladno s tem ugotavljanjem izgleda, da je substratni tpn. *Megvárje* "vas v spodnji Ziljski dolini", tudi *Megvar* "isto" (prim. n. *Maglern*) s polglasniškim izgovorom [mæg] v vzglasju (Zdovc, 65) prevzet z velarno in ne palatalno izreko substratne sekvence *-la-*, prim. l. 1136 *Maglar*, l. 1180 *Maglaren*, l. 1238–61 *Maglaria* (historični zapisi po Ramovšu 1924, 6). Težavo bi se dalo premostiti z disimilacijo po palatalnosti *l' – r' → l – r'*, ki je izhodno alp.-slov. **Magl'ār'ъ* iz substratnega **Māglāriǎ* preoblikovala v **Maglār'ъ* > **Moglar'* (tip *Koper*) > sln. po redukciji *Məgvar* in k temu varianta stanovniškega izvora *Məgvarje* (= standardizirano *Megvarje*). V tpn. *Logatec* je torej *l* namesto pričakovanega *l'* za substratno sekvenco *Lo-* iz prvotnega *l'* nastal po doljenjskem narečnem prehodu.

⁹ Drugačen, *e*-jevski substitut namesto pričakovanega *i*-jevskega kaže na široko izreko substratnega dolgega vokala, ki se smatra kot znak latinske učene izreke (Ramovš 1927a, 8 s.).

prevzem substratnih medvokalnih konzonantov odražata prvotno mejno črto v okviru Romanije z realizirano palatalizacijo velarov in z lenizacijo na zahodu ter brez teh dveh pojavov na vzhodu. Substitutata **Sava* in **Drava* za antična hdrn. *Saus* in *Draus* sta bila prevzeta iz substratne predloge z dolgim **ā* po romanski podaljšavi tipa **crūce* h **crūx* in kažeta, da je bil prostor ob prevzemu substratnih imen pomembnejših orientacijskih točk že pretežno romaniziran in da se je asimilacija romaniziranega prostora realizirala postopno, v razponu, ki je trajal več stoletij. O tem pričajo tudi kalkirana imena v osrednji Sloveniji (tpn. *Hrušica* : antično *Ad Pirum*; tpn. *Peč* : *Ad fornulus*; Kos, 247), dvojni prevzemi tipa *Ptuj/Optuj* z romansko prepozicijo *ad*, pa tudi mlajša substratna plast imen, kot je npr. tpn. *Matavún* z akanjem iz prvotnega sln. **Motovún* z istrskoromansko diftongizacijo romanskega **ō* k romanskemu **moniōne*, prim. hrv. *Motovun*, it. *Montona* (Skok 1934, 137), in z disimilacijo po nazalnosti *-n- : -n- → -θ- : -n-*.¹⁰

3. 2. 3. Toda v tpn. stanovniškega izvora *Trojane* < **Trqđ-jane* ← **Trqđz* je bila antična sekvenca *nt* (prim. *ab Atrante*) prevzeta v izreki *nd*, ki kljub Skoku 1934a, 53 op. 10, ne izgleda romanska, vendar tudi ni ilirska, kot je domneval Ramovš 1923, 54, in more pripadati neznani, še neidentificirani jezikovni sferi.

4. Zanesljiv izvor in etimologija substratnih imen sta največkrat težko ugotovljiva. Ob imenih romanskega izvora, kot so npr. tpn. *Koper* k lat. *capra* "koza", *Kobarid* k romanskemu kolektivu **čăpŕĕtŭ* od lat. *capra*, *Sužid* k romanskemu kolektivnemu samostalniku **sīlĭkĕtŭ* od lat. *silex* "kremen, skala", sta npr. hdrn. *Sava* in *Drava* zaradi prvega vokala *-a-* (iz ide. **o*) verjetno ilirskega izvora in iz ide. **soyo-* "tok" k **seu-* "teči" oz. iz ide. **droyo-* "tok" k **drey-* "teči". Toda hdrn. *Soča* < **Sqt'a* (it. *Isonzo*, starejše tudi *Lisonzo*), med l. 507–511 izpričano *super Sontium*, *Aesontius*, *Aesontio*, je mogoče izvesti iz praindoevropske samostalniške predloge. **Haĭs-ont-jo-* (?), ki je bila tvorjena iz glagolske osnove **Haĭs-* "hitro se premikati, gnati", prim. sti. *išnāti* "gnati" (Krahe, 58; Bezlaj 1956–1961, II 204). Zaradi vzglasnega vokala *a* in medglasnega *o* v omenjenih historičnih zapisih pa hdrn. *Soča* ne more biti istega, ilirskega izvora, kot sta verjetno hdrn. *Sava* in *Drava*. S hdrn. *Soča* izgleda v besedotvornem razmerju hdrn. *Sotla*, hrv. *Sütla*, l. 1028 *Zontlae* < **Sqtĭla* < **Sont-ula* (Bezlaj 1956–1961, II 204) ← ide. **Haĭs-ont-ul-*. Denominativni sufiks **-nt-* ohranja tudi hdrn. *Labuta*, *Labota* "pritok Drave na Koroškem", l. 860 *ad Labantam*, n. *Lavant* iz alp.-slov. **ālbqta* < substratno **albo/antā* ← ide. **albho-* "bel" (Bezlaj 1956–1961, I 322).

4. 1. Čepprav arheologija in zgodovina ugotavljata predromanske keltske, ilirske in venetske staroselce tega ozemlja, je jezikovna identifikacija takih imenskih osnov pogosto težko določljiva, kot ponazarjata analizi izvora antičnega *Tergeste* (prim. sln. *Trst*, it. *Trieste*), ki je gotovo indoevropskega izvora z osnovo **terg-»trg«*, a je za ene ilirski (Gendre, 138), za druge pa venetski (Frau, 118; Pellegrini-Prosdoci, I 602).

¹⁰ Med mlajša substratna imena z istrskoromansko diftongizacijo rom. **ō* spada verjetno tudi tpn., hdrn. *Vrtovin* z narečnim prehodom *ú > ý* iz **V-ŕtovún*, prim. leta 1001 zabeleženo *Ortaona*.

Viri in literatura

- Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana 1975.
- Bezljaj, France, 1956–1961, *Slovenska vodna imena I–II*, Ljubljana.
- 1958, Predslovanski ostanki v slovenščini – *Naša sodobnost VI/2*, 673–693.
- 1967, *Eseji o slovenskem jeziku*, Ljubljana.
- 1969, Das vorslawische Substrat im Slowenischen – *Alpes Orientales V*, 19–35.
- Dapit, Roberto, *Aspetti di Cultura Resiana nei Nomi di Luogo, 1. Area di Solbica/ Stolvizza e Korĭto/Coritis*, Gemona del Friuli 1995.
- ESSJ, *Etimološki slovar slovenskega jezika I–*, Ljubljana 1976–.
- Frau, Giovanni, *Dizionario Toponomastico Friuli-Venezia Giulia*, Udine 1978.
- Gendre, Renato, Note di Toponomastica Italiana I, *Linguistica XXXII/2*, 1992, 133–138.
- Grad, Anton, Contribution au problème de la sonorisation des consonnes intervocalliques latines, *Linguistica III/2*, 1958, 33–40 (priloga k *Slavistični reviji XI*).
- Holzer, Georg, Zur Lautgeschichte und Dialekten des mittelalterlichen Slavischen in Österreich, *Wiener slavistisches Jahrbuch XLII*, 1996, 81–110.
- Kelemina, Jakob, Langobardski spomini pri Slovencih – *Slavistična revija IV*, 1951, 177–196.
- Kos, Milko, O prevzemu antičnih krajevnih imen na slovenskem ozemlju, *Ephemeridis Instituti arhaeologici Bulgarici XVI*, 1950, 241–248.
- Krahe, Hans, *Sprache und Vorzeit*, Heidelberg 1954.
- Loma, Aleksandar, Serbisches und Kroatisches Sprachgut bei Konstantin Porphyrogenetos, *Zbornik radova Bizantološkog instituta XXXVIII*, 1999/2000, 87–161.
- Pellegrini-Prosdoci, G. B. in A. L., *La Lingua Venetica I–II*. Padova 1967.
- Ramovš, Fran, 1919, Alpendeutsche und Slovenen, Spomenica graškega akademškega senata in slovenstvo, *Ljubljanski zvon 39*, 379–381 = Ramovš 1977, 99–101.
- 1923, Une isoglosse čakavo-kajkavienne, *Revue des études slaves III*, 48–58 = Ramovš 1997, 72–82.
- 1926/27, O prvotnih južsl. substitucijah za balk.-lat. *k, g* pred *e, i*, *Južnoslovenski filolog VI*, 153–165 = Ramovš 1977, 249–261.
- 1927, O naravi psl. *tort-* in *tert-* v praslovenščini – *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino VI*, 22–26 = Ramovš 1977, 234–238.
- 1927a, Razvoj psl. *ê* v slovenskih dolgih zlogih, *Časopis za slovenski jezik, kulturo in zgodovino VI*, 8–21 = Ramovš 1997, 151–164.
- 1997, *Zbrano delo, Druga knjiga*, ur. J. Toporišič, Ljubljana.
- 1924, *Historična gramatika slovenskega jezika. II.* = *Konzonantizem*, Ljubljana.
- 1935, *Historična gramatika slovenskega jezika VII.* = *Dialekti*, Ljubljana.
- Skok, Petar, 1971–74, P., *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb.
- 1934, *Dolazak Slovena na Mediteran*, Split.
- 1934a, Iz slovenačke toponomastike (II), *Etnolog VII*, 51–87.

- Šega, Agata, Contributo alla Conoscienza dei Latinismi e Romanismi Antichi in Sloveno, *Linguistica* XXXVIII/2, 1998, 63–85.
- Šturm, Fran, Romanska lenizacija medvokaličnih konzonantov in njen pomen za presojo romanskega elementa v slovenščini, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* VII, 1928, 21–46.
- Thörnqvist, Clara, *Studien über die nordischen Lehnwörter im Russischen*, Uppsala, Stockholm 1948.
- Zdovc, Pavel, *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem*, Dunaj 1993.

O etimologiji osebnih in zemljepisnih imen na Slovenskem

Marko Snoj

IZVLEČEK: V članku sta enciklopedično prikazana problematika etimološke obdelave slovenskih osebnih in zemljepisnih imen in razvoj te panoge v zadnjem poldrugem stoletju. Izpostavljeno je spoznanje, da je za zadovoljivo etimološko rešitev potrebno upoštevati prav vsa dostopna jezikovna in zunajjezikovna dejstva.

On Etymology of Personal and Place-Names in Slovenia

ABSTRACT: The article brings an encyclopedic overview of problems in the etymological treatment of Slovenian personal names and place-names and describes the development in this area during the past century and a half. Special attention is paid to the finding that it is necessary to consider all accessible linguistic and extra-linguistic facts for a satisfactory etymological solution.

Zaradi geografske lege slovenskega etničnega ozemlja in njegove zgodovine je pri etimologiziranju slovenskih imen eno osnovnih vprašanj vprašanje porekla, tj. ali je ime slovanskega, germanskega, romanskega ali madžarskega izvora.¹ Odgovor na to vprašanje je včasih znan na prvi pogled, tako npr. v tpn. *Lóg* < slov. **Lqgъ* iz **lqgъ* »močviren travnik ob vodi«, *Ízola* < it. *Isola* < lat. *insula* »otok«, mnogokrat pa tako zastrt, da se izlušči šele ob koncu uspešne etimološke analize, npr. toponim *Stična*, ki je najverjetneje nastal po disimilaciji iz **Štična* < **Žitit'ina* (leta 1689 *Sitizena*), in je tvorjen iz slovanskega patronimičnega antroponima **Žitit'ь* s sufiksom *-ina*.²

1 Osebna imena

1.1 Rojstna imena, hipokoristiki in vzdevki alpskih in panonskih Slovanov, listinsko izpričani od 7. stoletja dalje, so primerljivi z imeni pri drugih Slovanih. Ta

¹ Članek je nekoliko predelano in dopolnjeno besedilo, napisano za *Enciklopedijo slovenske onomastike*, ki jo pripravljajo v Krakovu.

² Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika* II, 266.

dediščina se je zaradi prepovedi dajanja nesvetniških imen do danes ohranila le v priimkih, npr. *Černigoj*, *Ljubič*, v hišnih in zemljepisnih imenih, predvsem toponimih, npr. *Dragočajna* iz antroponima **Dragočajъ* + *-ina*, tpn. *Bódislavci* iz antroponima **Bqdislavъ*. V večini primerov so slovenska svetniška imena prepoznavna na prvi pogled, npr. *Martín*, *Jánež*, *Magdaléna*. Vendar ni vedno tako. K identifikaciji nekaterih je pripomogla šele primerjalno-etimološka metoda, npr. *Jérnej* < **šm-ernej* < **šm-bertъlbméъ* za lat. *Bartholomaeus*³ ali *Ílj* in *Tílen* za lat. *Aegilius*, *Aegidius*.⁴

1.2 Slovenski priimki so ne glede na poreklo najpogosteje (a) deantroponimični (pogosto patronimični) iz predkrščanskih ali svetniških antroponimov ali iz vzdevkov, npr. *Černigoj*, *Martinčič*, *Médved*; (b) detoponimični ali izpeljani iz zemljepisnih oznak, npr. *Tolminec*, *Tominec* iz toponima *Tolmin*; *Húmar* iz tpn. *Húm* ali apelativa *húm*, *hôm*, *hólm* < **xъlmъ* »grič«, *Pustótnik*, *Pistótnik*, *Pestótnik*, *Pstótnik*, *Stótnik* iz apelativa **pustota* »neobdelano zemljišče«; (c) izpeljani iz poimenovanj poklicev, npr. *Ribič*, *Strugár*, *Strgár*, *Dráksler*. Med slovenskimi priimki je še mnogo nerešenih etimoloških problemov. Eden takih je priimek *Snój*,⁵ ki se je že pred 20. stoletjem razširil tudi na Hrvaško. Metoda, ki v največ primerih privede do uspešne etimološke razlage, je pri priimkih zgodovinska, tj. zasledovanje zapisov v krstnih knjigah in urbarjih, kombinirana s primerjalno. Za priimek *Kávčič* se ob upoštevanju starih zapisov in primerjavi s priimkom *Tekávčič* izkaže, da je nastal iz *Tkálčič*, kar je patronimik iz apelativa *tkálec* »Weber«.

2 Zemljepisna imena

2.1 Slovenska zemljepisna imena je v večjem številu k etimološki obravnavi prvi pritegnil F. Miklošič. Skladno z duhom časa je za potrebe etimologije v večini primerov zadoščala identifikacija korenskega morfema. Za toponim *Bôrje*, *Boróvlje* in *Borovnica* je torej zadoščala navezava na apelativ *bôr* »*Pinus silvestris*«. Raziškovalci 20. stoletja, od katerih velja omeniti predvsem L. Pintarja, K. Štreklja, F. Ramovša in F. Bezlaja, so k analizi pritegnili jezikovne znake, ki jih kažejo morfološke značilnosti imena, besedo ali imenotvorni sufiks, sklanjatev, etnik in adjektiv. Za edninsko ime *Bôrje* *-a* < **borъjě* je bilo tako ugotovljeno, da je prvotni kolektiv samostalnika *bôr*, torej »mesto, kjer rastejo bori«. Tako so na Slovenskem iz poimenovanj dreves tvorjeni še npr. toponim *Jávorje*, *Hrástje*, *Búkovje*. V primeru *Boróvlje* *-velj*, nem. *Ferlach*, nam množinska oblika pove, da je toponim prvotno feminizirani etnik v akuzativu plurala **Borovl'ane*, ki se kot maskulinum še ohranja v starejši lokalni različici (nom. pl. *Boróvljani*) in v nem. *Ferlach*, kar je iz pogosto rabljenega lokativa **vъ Boròvl'axъ*. Morfološka analiza nas privede do

³ Skok, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* III, 151.

⁴ Škrabec, *Jezikoslovna dela* I, 103, Ramovš, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* IV, 120 s. = *Zbrano delo* II, 365.

⁵ Možni izvor tega priimka je v projekciji **сън-оъ*, kar bi se dalo razumeti kot hipokoristik s pripono, znano npr. iz sln. dial. *dev-oj-ka*, hrv. *djev-oj-ka*, srb., mak. *dev-oj-ka*, iz osnove **сънъ* »spanje, sen«.

spoznanja, da se je kraj nekdanj imenoval **Borovo*, kar ima paralele v drugih slov. jezikih.⁶ *Communis opinio* je, da je ta toponim izpeljan iz fitonima *bõr*; da je torej tvorjen kakor tñn. *Grušovlje* prek **Grušo/evo* iz *grúša* »hruška« ali *Hrastóvlje* prek **Hrastovo* iz *hrást*, vendar sufiks -ov-, ki tvori tudi posesivne adjektive, nakazuje možnost, da bi lahko izhajali iz antroponima **Bor*, nastalega po skrajšavi dvočlen-skih slov. atpn. tipa **Braniborъ*. Taka možnost se ponuja tudi za *Hrastóvlje*, saj je na Slovenskem še znan priimek *Hrást*.

2.2 S F. Ramovšem, še bolj pa z raziskovalci druge polovice 20. stoletja, F. Bezljajem in D. Čopom, se vedno bolj uveljavlja spoznanje, da je predpogoj za uspešno etimološko analizo ne samo upoštevanje morfoloških značilnosti in kritična analiza srednjeveških zapisov, temveč tudi in morda predvsem eksaktna analiza dialektičnih oblik. Standardizacija imen je bila na Slovenskem vse prepogosto v rokah jezikoslovno neizobraženih kartografov, zato je marsikatera knjižna ali pok-njižena oblika zavajajoča. Mikrotoponim v Tacnu, ki je leta 1981, ob priključitvi kraja Ljubljani, standardiziran kot *Grško*, se v dialektu glasi *nə ɣərčkə*, kar je nastalo iz **na gričku*. Nekatere paretimološke razlage se vlečejo že iz prejšnjih stoletij. Na Gorenjskem je toponim, standardiziran kot *Ovsiše*, ki zbujata vtis, da je tvorjen iz *ôves*. Vendar to ne ustreza resnici, saj dialektična oblika *Wôše*, na *Wôšax* ni izvedljiva iz **ovšisíce*, temveč iz **olššane* »prebivalci ob jelši« k **olšša* > gor. *wôša* »jelša«. Napako je verjetno zagrešil neki nemški pisar, ko je toponim paretimološko povezal z *ôves* in ga nato prevedel kot *Habern*, čemur je sledila napačna slovenska standardizacija.⁷ Dodatni problem uspešnega etimologiziranja so sporadični, ozko lokalno omejeni ali celo že zamrli fonetični pojavi, ki so pogosteje izraženi v imenski kakor v apelativni leksiki. Eden lažjih tovrstnih primerov je množinski mikrotopnim *Múrgle* v Ljubljani. Etimon je pluralna oblika *múrve* (beseda je rom. izvora in izhaja iz lat. *mõrus*), ki je po analogiji z regularnim gorenjskim razmerjem plural *skále* : singular *skáwa* < *skála* najprej dala *múrle*, nato se je v konzonantno skupino -rl- interkaliral -g- kot v primeru *curljāti* »curljati«.

2.3 V mnogih primerih je ključnega pomena upoštevati akcentske znake in vokalno kvaliteto. V večkratnem toponimu *Brezno* primeri, ki kažejo na mladonaglašeni akut in odprti *e*, ki se torej korektno standardizirano glasijo *Brézno*, izvirajo iz apelativa *brézno* < **bezdbnõ* »vorago«, primeri, ki so korektno standardizirani kot *Brézno*, ki torej kažejo na stari akut na korenskem vokalu in imajo zato ozki *e*, pa so izpeljani iz *bréza* »Betula«.⁸

⁶ Pintar, *Ljubljanski zvon* XXX (1910), 414 s., Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika* II, 62.

⁷ Čop, *Imenoslovje Zgornjesavskih dolin*, 62.

⁸ Snoj, XXXIII. *Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 301.

Literatura

- Bezljaj, France, *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–III, Ljubljana 1976, 1982, 1995.
- Čop, Dušan, *Imenoslovje Zgornjesavskih dolin*, Disertacija, Ljubljana 1983.
- Miklošič, Fran, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen, Drei Abhandlungen: Die Bildung der slavischen Personennamen, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, Heidelberg 1927.
- Ramovš, Fran, *Historična gramatika slovenskega jezika* II., Konzonantizem, Ljubljana 1924.
- Ramovš, Fran, *Historična gramatika slovenskega jezika* VII., Dialekti, Ljubljana 1935.
- Ramovš, Fran, *Kratka zgodovina slovenskega jezika* I, Ljubljana 1936.

Adstratni in superstratni vplivi na slovensko imensko leksiko

Marko Snoj

IZVLEČEK: V članku so enciklopedično, po časovnih in zemljepisnih plasteh prikazani adstratni in superstratni vplivi na slovensko imensko besedje. Ugotovljene plasti so osvetljene s povednimi primeri.

Adstratum and Superstratum Influences on Slovenian Onomastic Lexis
ABSTRACT: The article brings an encyclopedic presentation of adstratum and superstratum influences on Slovenian onomastic lexis according to temporal and geographical layers. The layers found are presented by the means of illustrative examples.

Med adstratne vplive v slovenščini štejemo vplive sosednjih jezikov od začetka pokristjanjevanja, tj. nekako od 9. stoletja dalje, med superstratne pa vplive jezikov kolonistov, ki so se naselili znotraj strnjenege slovenskega ozemlja ali ki so čelno naselili mejna področja nekdanjega slovenskega ozemlja in ga tako zmanjšali.¹ Te vplive v grobem delimo na romanske, nemške, madžarske in južnoslovanske. Sledeči enciklopedični prikaz je omejen na opis adstratnih in superstratnih vplivov do 19. stoletja.

1 Romanske adstratne vplive delimo po kronoloških in jezikovnih kriterijih na tri plasti.

1.1 Nediferencirane romanske vplive na zahodni etnični meji je težko ali celo nemogoče ločevati od starejših substratnih vplivov. Sem prištevamo imena, sprejeta v alpsko slovanščino, v katerih na eni strani zasledimo kako za alpsko slovanščino značilno fonetično spremembo, na drugi pa nam kak lingvistični znak dokazuje, da je ime prevzeto nekaj stoletij po slovanski naselitvi teh krajev. Tak je npr. oronim *Matajúr*, nastal po disimilaciji iz **Mont-majur* < rom. **Mont-maiōr(em)* (> furl. *Mòntmaiōr*, it. *Mònte Maggióre*), v katerem je na eni strani romanska predkonzonantna skupina *-on-* prek nazala dala slovenski *-o-* (ta pa po vokalni harmoni-

¹ Članek je nekoliko predelano in dopolnjeno besedilo, napisano za *Enciklopedijo slovenske onomastike*, ki jo pripravljajo v Krakovu.

ji a),² na drugi pa se dolgi romanski \bar{o} ni več substituiral z $y > i$ kot v najstarejših izposojenkah (*križ*, *Rím*), temveč z *u*.

1.2 Mlajši romanski adstratni vplivi na slovenskem zahodu so furlanski in beneški. Med seboj ju lahko ločujemo le v primerih, ko ime izkazuje neko furlansko oziroma beneškoitalijansko jezikovno posebnost. Toponim *Sočêrga* < **Sqt-čbr̥rga*, ki kaže na izvorno **Sanct-Čirigo* < lat. *Sanctus Quiricus* (v kraju še danes stoji pokopališka cerkev svetega Kirika), izkazuje lenizacijo, izgubo labialnega elementa v skupini *qui* in palatalizacijo iz labiovelara nastalega guturala. Lenizacija je znana v beneški italijanščini in furlanščini, izguba labialnega dela labiovelara je pogostejša v furlanščini kot beneščini, palatalizacija iz tega nastalega *ki > či* pa je samo furlanska, prim. ben. it. *che* : furl. *ce* < lat. *quid*. Mlajše (ben.) it. ime tega kraja odseva v lokalno še znani varianti *Šenkvíriko*.

1.3 Nasprotno pa npr. toponim *Fjésa*, ki je iz ben. it. *Fiesso* k adj. *fiesso* »zavit, upognjen« < lat. *flexus*, izkazuje tipično severnoitalijanski, beneški razvoj *fl- > ff-* in torej ne more biti furlanskega izvora.

1.4 Tudi v osrednji in zahodni Sloveniji je več toponimov romanskega izvora, vendar so v teh primerih imena tvorjena iz že slovenskih apelativov, prevzetih iz beneške italijanščine ali furlanščine Tako npr. večkratni toponim *Fužina*, navadno v pluralni obliki *Fužine*, temelji na slovenskem apelativu *fužina* »preprosta topilnica železa in kovačnica«, kar je iz furl. *fusine* ali iz ben. it. *fusina* (standardno it. *fucina*) »topilnica, kovačnica« < lat. *officīna* »delavnica, kovačnica, ognjišče«.

1.5 Pri antroponimih so romanski elementi v slovenščini pogosto prehajali ob podpori cerkvene latinščine, tako npr. pri krstnem imenu *Fabján* (priimki *Fabiján*, *Fabján*, *Fabijánčič*) < lat. *Fabiānus*. Ljudska substitucija romanskega *f* s slovenskim *h* je v tem primeru potrjena v priimku *Habján*. Priimki romanskega izvora so pogostejši na zahodu, npr. *Budál* < furl. *Budali*; *Boškín* < ben. it. ali furl. *Boschín* iz it. *bosco*, furl. *bòsc* »gozd«. Semantična motivacija je tu enaka kot v slovenskih priimkih *Gózdnik* ali nem. *Förster*, *Forster*, po disimilaciji *Fostner*, *Fosner* ipd., iz katerih so sln. *Bórštar*, *Bóštar*, *Bóžnar*, mlajše *Fórštner*, *Fóšner*. Pogosti so priimki, ki kažejo na romansko provenienco poimenovanega, npr. *Furlán*, *Frlán*, *Láh*.

1.6 Romanskih superstratnih elementov je malo, saj Italijani v nasprotju z Nemci skorajda niso kolonizirali slovenskega etničnega ozemlja, Furlani pa, razen v Kanalski dolini, sploh ne. Eden redkih primerov italijanske kolonizacije je naselitev kolonistov iz okolice Bergama v Laško na Štajerskem po letu 1544. Sled te kolonizacije sta v Laškem endemično hišno ime *Bergomáski* in priimek *Bergomáz*.

² Kos, *Zbornik primorske založbe Lipa*, 9, Šturm, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* VI, 66, Ramovš, *Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino* VI, 88 s. = *Zbrano delo* II, 264 s., Bezljaj, *Pogovori o jeziku in slovstvu*, 72, Frau, *Dizionario toponomastico*, 79, Hamp, *Linguistica* XXVIII, 144.

Ker se toponim *Láško* omenja že leta 1483 kot *de Lasca*, tega imena ne moremo povezovati z omenjeno kolonizacijo, temveč je upravičeno domnevati, da je kraj poimenovan po romansko govorečih staroselcih.³

1.7 O cerkvenolatinskem superstratu lahko govorimo pri hagionimih in iz njih izpeljanih toponimih, v katerih so razvidne za (cerkveno) latinščino tipične posebnosti, oziroma v katerih ni mlajših romanskih, germanskih ali slovanskih pričakovanih sprememb. Z vplivom cerkvenolatinskega adjektiva *Mart(in)ianus* je verjetno treba razložiti toponim *Martjánci* v Prekmurju, ki je leta 1365 zapisan kot *Zenthmartun*, leta 1643 pa prvič v slovenskem kontekstu kot *v Martyánze*. Toponimi iz antroponimov, tudi hagionimov, so na slovenskem vzhodu praviloma deadjektivni pluralni etniki, npr. *Žitkovci*, *Petróvci*, *Márkovci*.

2.1 Bavarski adstrat je najmočnejši na severu, zlasti na Koroškem, Štajerskem in v severnem Prekmurju. Južneje so bavarski vplivi bolj superstratnega kot adstratnega značaja. Med 10. in 15. stoletjem je na slovenskem etničnem ozemlju namreč nastalo prek 20 večjih nemških enklav, od katerih sta se do 20. stoletja ohranili le dve, kočevska in soriška. Ostale so se asimilirale z okoliškim slovenskim življenjem in pri tem zapustile globoke sledi v apelativnem in onomastičnem besednem fondu. Kolonisti so se naseljevali na že kultivirano zemljo, pa tudi na še neizkrčeno, kot dokazuje v slovenščino dvakrat prevzeta nemška beseda za »krčevina, Gereut«, prvič iz nediftongirane srednjevisokonemške oblike *rût* kot *rút*, drugič iz že diftongirane *rout* kot *rôvt*. Obe varianti se kot *Rút*, *Rúte*, *Rôvt* in *Rôvte* pojavljata v več toponimih in horonimih ter od tod v priimkih *Rútar*, *Rôvtar*.⁴ Podobnih primerov je na pretek.

2.2 Druga kategorija obsega imena gradov in mest, prvotna nemška kompozita na bav. srvnem. *-stain* > sln. *-štanj*, bav. srvnem. *-perc(h)* > sln. *-perk*, bav. srvnem. *-purc(h)* > *-prk*; npr. sln. *Šóštanj*, srvnem. leta 1311 *de Suenenstain*; sln. *Gúštanj* (zdaj *Ravne na Koroškem*), leta 1263 *Gvtenstain*; *Májšperk*, leta 1261 *Manesperch*. Sem spada tudi toponim *Máribor*, ki je v sredini 19. stoletja umetno sloveniziran iz dial. *Márprk* < nem. *Marburg*, okrog leta 1145 *Marpurch*.⁵

2.3 Tirolski superstrat je v imenskem fondu izkazan s toponimom *Vínharje* nad Poljansko dolino, 1291 *Indicherios*, 1453 *Indichern*, kar je iz prepozicionalne zveze z akz. pl. **v Iniharje* etnika sln. **Inihar* < srvnem. *Innichære*, ki spada k južnotirolskemu toponimu *Innichen*, danes uradno it. *San Candido*.⁶

³ Vatovec, *Časopis za zgodovino in narodopisje* XXIV, 67–70.

⁴ Badjura, *Ljudska geografija*, 271, Bezlaj, *Slovenska vodna imena* II, 165.

⁵ Slovenizirano ime, nastalo analogno po paretimološko vzpostavljenem razmerju *Brandenburg* : *Branibor* = *Marburg* : *x*; *x* = *Branibor*. *Marburg/Brandenburg* = *Maribor*, prvi zapiše S. Vraz v pismu L. Gaju 10. novembra 1836 (Ilešič, *Časopis za zgodovino in narodopisje* XVII, 76 ss.).

⁶ *Krajevni leksikon Slovenije* I, 283.

2.4 Dalje je na Slovenskem mnogo toponimov, ki so s slovenskimi imenotvornimi sredstvi tvorjeni iz nemških antroponimov, npr. *Dékmanca*, dial. tudi *Dékmarca*, leta 1404 *Dietmarsdorf* iz nem. antroponima. *Dietmar*, *Dietman* s slovenskim sufiksom *-ica*; podobno *Žimarice*, 1436 *am Sygmaricz* iz nem. antroponima *Sigimar*. Ti kraji niso nujno poimenovani po nemških priseljencih, saj so nemško krstno ime lahko nosili tudi Slovenci. To predvsem velja za imena na območjih z neznanim ali neznatnim bavarskim vplivom, kot je npr. Bela krajina s toponimom *Adlešiči*, izpeljanim iz priimka *Adlešič*, ki je izvorno patronimik antroponima, prevzetega iz starovisokonemškega *Adalleich*.

2.5 Na Slovenskem so relativno pogosti priimki nemškega izvora, temelječi na nemških antroponimih, toponimih in poimenovanjih poklicev, npr. *Pírnat* (nem. antroponim *Bernhart*), *Grósmán* (nem. priimek *Großman*), *Vístaler* (nem. toponim *Wiesthal*), *Šúštar* (srednjevisokonemško *schuostære* »čevljar«), *Žnidar* (srednjevisokonemško *snīdære* »krojač«). Tudi več izvorno slovenskih priimkov se je uveljavilo v nemški grafiji, npr. *Zúpan*, *Zupánčič* poleg nekoliko manj razširjenih *Žúpan*, *Župánčič*. Pogost je tudi priimek *Némeč*.

2.6 Mnogo krstnih imen je v slovenščino prišlo iz nemščine, npr. *Ožbalt* iz nem. *Oswald*, ali z nemškim posredovanjem, npr. *Štefan* prek nem. *Stefan* iz lat. *Stephanus*.

3.1 Madžarski vplivi so večinoma superstratni, zgodovinsko pogojeni z vdorom madžarskih nomadskih plemen v srednje Podonavje v 10. stoletju in njihovo kasnejšo naselitvijo tega področja. Madžarski vplivi poenjujejo v smeri vzhod-zahod. Največ jih v Porabju na Madžarskem, nekoliko manj v Prekmurju, ki je do leta 1918 pripadalo ogrskemu delu Avstro-Ogrske, še manj med Muro in Dravo, ki je bila v srednjem veku mejna reka med Štajersko in Ogrsko. Zahodno od Drave je teh vplivov zelo malo, tako npr. toponim *Vároš* v Halozah, ki je že iz slovenskega apelativa *vároš* »mesto«, prevzetega iz madž. *város*. Zanimiv je prekmurski toponim *Čentiba* iz madžarske zveze *Csentébe* »v Čentibo«, ki vsebuje madž. *Csente* »Čentiba« (k antroponimu *Csentő*) in madžarsko postpozicijo *be* »v«. Izposoja s klitičnimi elementi vred je znana tudi pri izvorno nemških toponimih, npr. sln. *Cmúrek* < nem. *zu Mureck*, srednjevisokonemško *ze Murekke*.⁷

3.2 Na področju z močnejšim madžarskim vplivom se najdejo tudi iz madžarščine prevzeti antroponimi, npr. rojstno ime *Géza*. Pogostejši so hagionimi, prevzeti z madžarskim posredovanjem, npr. *Íštván* s hipokoristikom *Píšta* iz madž. *István*, *Pista* »Štefan«, priimek *Janoš* iz madž. *János*. Na Slovenskem so pogosti priimki *Ogrín*, *Vogrín*, *Ogríneč*, *Vogríneč* ipd.

4 Južnoslovanske vplive zaradi nikdar ostro začrtane jezikovne meje med

⁷ Šumi, *Ljubljanski zvon* VII (1887), 636; Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika* VII, 187.

slovenskimi in hrvaškimi dialekti lahko opredelimo samo kot superstratne. Ta superstrat so večinoma uskoški begunci z Balkana pred Turki. V toponimičnem fondu se to kaže npr. v toponimu *Skóke* na Dravskem polju < **Uskoke* (tudi priimek *Skok*), pri katerem je listinsko izkazano, da so kraj v 16. stoletju naselile tri srbske družine, skupaj približno 40 ljudi.⁸ Kolonizacija Hrvatov je razvidna iz toponimov *Hrvatíni* v Istri, *Hrováča* na Dolenjskem, leta 1241 *Chrawaczach*, in *Hrováče* na Koroškem. Zelo pogosti so priimki *Hôrvat*, *Hrôvat*, *Hrvát*, *Hrôvatin*, *Hrvatín*. Superstratni vpliv zahodnih Slovanov je dokazljiv le v priimkih, ki so imigrirali v okviru Avstroogrške, npr. *Čermak*.

Literatura

- Bezlaj, France, *Etimološki slovar slovenskega jezika* I–III, Ljubljana 1976, 1982, 1995.
- Frau, Giovanni, *Dizionario toponomastico Friuli-Venezia Giulia*, Udine 1978.
- Krajevni leksikon Slovenije* I–IV, ur. Roman Savnik idr., Ljubljana 1968–80.
- Miklošič, Fran, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen, Drei Abhandlungen: Die Bildung der slavischen Personennamen, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen, Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen*, Heidelberg 1927.
- Ramovš, Fran., *Historična gramatika slovenskega jezika* II., Konzonantizem, Ljubljana 1924.
- Ramovš, Fran., *Historična gramatika slovenskega jezika* VII., Dialekti, Ljubljana 1935.
- Ramovš, Fran., *Kratka zgodovina slovenskega jezika* I, Ljubljana 1936.
- Ramovš, Fran., *Zbrano delo* I–II, Ljubljana 1971–97.

⁸ Dolar, *Časopis za zgodovino in narodopisje* XXIII, 272.

Rojstna imena, hišna imena, vzdevki, psevdonimi v Sloveniji

Janez Keber

IZVLEČEK: V prispevku so po splošnem uvodu o imenih obravnavana rojstna imena, hišna imena, vzdevki in psevdonimi. Pri rojstnih imenih so tako npr. obravnavana slovanska, krščanska in muslimanska imena, tuja in nova imena, ženska in moška imena. V zvezi s strukturo imen so obravnavana zložena imena, dalje načini krajšanja imen in tvorbe novih imenskih oblik – tvorjenk s številnimi sufiksi, ki so v slovenskem jeziku. Pregledno so predstavljeni vzdevki, hišna imena in psevdonimi, ki s svojimi posebnimi funkcijami dopolnjujejo običajno imensko formulo ime + priimek.

Given Names, House Names, Nicknames and Pseudonyms in Slovenia

ABSTRACT: The article begins with a general introduction on names and continues with a discussion on given names, house names, nicknames and pseudonyms. Among the given names the author analyzes Slavic, Christian and Muslim names, foreign and newly-formed names, women's and men's names. With relation to their structure the author discusses compound names, principles governing the abbreviation of names, and the formation of new name forms acquired by derivation with numerous suffixes. The article brings a systematic overview of nicknames, house names and pseudonyms which supplement the standard naming formula, i.e. first name + surname, with their specific functions.

0 Uvod

V svojem prispevku bom bolj pregledno kot izčrpno prikazal rojstna imena, hišna imena, vzdevke in psevdonime. Iz obsežne problematike rojstnih imen, ki jo nakazuje tudi velik korpus, sem izbral le nekatera zanimivejša poglavja.¹ Predstavo

¹ V zvezi s tem naj omenim, da je splošna problematika raziskovanja rojstnih imen z različnih vidikov v drugi, dopoljnjeni izdaji Leksikona imen (1996) podana pregledno na uvodnih 70 straneh. K temu je treba dodati še večje število člankov in razprav istega avtorja in drugih, v katerih so nekateri vidiki raziskovanja imen obdelani še bolj podrobno.

o teh imenih in njihovi raziskanosti izpopolnjujeta poglavje **Stanje raziskav** in obsežna, čeprav še zdaleč ne popolna bibliografija. Hišna imena, vzdevki in psevdonimi so zaradi manjše stopnje raziskanosti prikazani ustrezno skromneje, tj. enciklopedično pregledno.

V slovenskem jeziku je *ime* je del *osebnega imena*, ki ga sestavlja dvočlena imenska formula *ime* in *priimek*. Kadar *ime* ne nastopa v povezavi s *priimkom*, se zaradi večpomenskosti (*ime* namreč lahko v ustreznem kontekstu pomeni tudi katerokoli *lastno ime*) uporabljata izraza *rojstno ime*, pri kristjanih tudi *krstno ime*. *Osebno ime*, ki se poleg drugih podatkov nahaja v Centralnem registru prebivalstva Republike Slovenije (CRP), je osnovno in najpomembnejše identifikacijsko sredstvo. V registru so za dodatno identifikacijo na razpolago še naslednji podatki: identifikacijska številka (emšo), kraj rojstva, naslov, državljanstvo, zakonski stan, datum vpisa in vseh poznejših sprememb.

Po podatkih Centralnega registra prebivalcev Republike Slovenije je bilo 31. 12. 1997 v Sloveniji **35.691** različnih imen, od tega **19.120** ženskih in **16.571** moških. Več kot dve tretjini, tj. 68,7 %, imen se pojavlja samo enkrat, in so torej enkratni, unikatni.

1 O nastanku imen

Z *imeni* se predstavniki človeškega rodu kličejo že dolga tisočletja. Kdaj, kako in na kateri stopnji človeškega razvoja so nastala, je težko zanesljivo reči. Da med ljudmi ni nikogar brez imena, pripoveduje že prastari grški ep Odiseja. V primitivnih družbah je *ime*, ki je stalen spremljevalec in simbol osebnosti, ozko povezano z magičnimi željami. Istoveti se z "dušo", s svojim etimološkim pomenom kaže na mistični značaj in usodo človeka. Je tudi osnova za posebno prerokovanje in čaranje, ki se imenuje *onomantija*. *Ime* – posebno če je to ime vladarja, svete ali mrtve osebe – lahko postane tudi *tabu*. To pomeni, da se ne sme uporabljati niti izgovarjati. Na to kaže npr. tretja božja zapoved: »Ne skruni imena Gospoda, svojega Boga! Kajti Gospod ne bo pustil brez kazni njega, ki skruni njegovo ime.« Judje si po stari zavezi tako niso upali izgovarjati imena *Boga – Jahveja*, zato se v zloženih imenih uporablja skrajšana oblika *Jo-*, npr. *Johanana*, *Jonatan*, *Joahim*, *Josef*.

Dvojno, tj. *tajno* in *javno ime*, imajo nekatera afriška in ameriška plemena.

Z *dajanjem* (*podeljevanjem*) *imena* so povezani različni običaji in sveti obredi (gostije, pijančevanja, plesi, obrezovanja, striženje, potapljanje v vodo – krščevanje). Svečanosti »podeljevanja imena« so bile v stari Indiji (*namadheya*), v Grčiji, Rimu (*dies lustricus*, *dies nominalis*), in to navadno osem do deset dni po rojstvu.²

Ponekod je običaj, da se ime v določenih življenjskih obdobjih zamenja. Pri nekaterih vzhodnoazijskih narodih, npr. na Kitajskem, novorojenec ob rojstvu dobi t. i. »mlečno ime«, drugo (»šolsko«) ob vstopu v šolo, tretje ob nastopu polnoletnosti ali ko se poroči (»ženitveno«). Sicer pa ljudje *menjajo ime* ob prestopanju iz ene v drugo vero, redovniki ob prehodu iz posvetnega v meniško življenje, papeži in nekateri vladarji pri stopanju na prestol. V začetkih krščanstva, ko so vanj, včasih tudi prisilno, sprejeli cela ljudstva, so predstavniki le-teh svoja *poganska imena*

² V starem Rimu osem dni za dečke in devet dni za deklice.

morali zamenjati s *krščanskimi*, tj. *svetniškimi imeni*. Prvotno rojstno ime se razen tega dandanes v vsakdanji rabi pogosto zamenjuje z *vzdevkom*.³

Po svetopisemski tradiciji je *ime* bistvena sestavina osebnosti tistega, ki ga nosi, kajti *kdor nima imena, ne obstaja*. Nekoč so bili prepričani, da *ime* nekaj pove o značaju in lastnostih nosilca imena. *Kakor se imenuje, tak je*. Z vprašanjem po imenu so spraševali po osebi, po njenem življenju in moči. *Ime, ki so ga starši dali otroku, je izražalo nekaj tistega, kar so od otroka pričakovali*.

Z dajanjem *živalskih imen* so želeli, da bi pozitivne resnične ali simbolične lastnosti živali prešle na nosilca imena (npr. hebrejsko *Debora* 'čebela', *Jona* 'golib', *Lea* 'krava', kača', *Rahela* 'ovca', grško *Lykos* 'volk', *Melitta* 'čebela', latinsko *Catulus* 'psiček', *Asinius* 'oslovski', germansko *Bär*, *Bern* 'medved', *Tassilo* 'jazbec', *Wolf* 'volk', *Adolf* 'plemeniti volk', *Wolfgang* 'volčja hoja', keltsko *Artos* 'medved'; slovensko *Medved*, *Jazbec*, *Jelen*, *Lisjak*, *Maček*, *Volk* (danes priimki) itd. Podobno bi lahko rekli za imena, ki jezikovno izhajajo iz nazivov *nebesnih teles*, npr. perzijsko *Ester* 'zvezda', grško *Heliodor* 'dar sonca', latinsko *Stella* 'zvezda', slovensko *Sončica*, *Zarika* (v ljudski pesmi), *Zvezda*, ali *naravnih pojavov*, kot latinsko *Aurora* 'zarja', hebrejsko *Abel* 'veter', grško *Anatole* 'sončni vzhod', hrvaško ali srbsko *Ognjen*, *Vatroslav*. Zelo značilna za nekdanji način dajanja imen so tudi imena iz *rastlinskih imen*, npr. hebrejsko *Suzana* 'lilija', hrvaško ali srbsko *Ljiljana*, *Ružica*, *Smilja*, slovensko *Lilijana*, *Roža*, *Smiljan*, grško *Dafne* 'lovor', latinsko *Fabius* 'fižolov'. Simbolična so nadalje imena iz *poimenovanj kovin* in *dragih kamnov*, npr. grško *Margarites* 'biser', slovensko *Margareta*, *Marjeta*, latinsko *Gemma* 'dragulj', špansko *Esmeralda* 'smaragd', dansko *Sten* 'kamen', hrvaško *Zlatan*, *Srebrenka*, *Biserka*, slovensko *Zlata*, *Smaragda* itd.

Povezanost imen oziroma dajanja imen z mistiko, magijo in bogovi ali božanstvi se kaže v t. i. *teoforičnih imenih*. To so imena, ki vsebujejo ime boga ali kakega božanstva. Tako ime je npr. slovansko *Božidar*, ki je nastal po predstavi, da je novorojenec 'božji dar'. V sanskrtu mu ustrezajo *Divodasas*, v grščini *Theodoros*, *Dorothea*, feničansko *Hanibal*, hebrejsko *Jonatan*. Posameznim bogovom dolgujejo svoj izvor imena, kot grško *Herodotos* 'dan od Here', *Demetrios* 'pripadajoč boginji Demetri', latinsko *Martius* 'pripadajoč bogu vojne Martu'. Pri semitskih narodih so *teoforična imena* lahko celi stavki, npr. hebrejsko *Mihael* 'kdo je kot bog', *Daniel* 'bog je moj sodnik', *Johanán* 'bog je milosten'. Na splošno priznane *kreposti, vrline*, ki jih je prevzelo tudi krščanstvo in naj bi jih imeli tudi novorojenci, kažejo imena, kot latinsko *Justus* 'pravičen', *Pius* 'pobožen', grško *Kallistos* 'najlepši', *Filomene* 'ljubljeni', *Areteus* 'krepostnik', germansko *Willibald* 'pogumne volje', keltsko *Donald* 'hraber', turško *Emin* 'pošten; zanesljiv; zvest' in slovensko *Srečko*, *Milan*, *Krasna*, *Lepa*, *Blaga*. Po *človeških idealih in abstraktnih pojmi* so nastala imena v grščini *Eirene* 'mir', slovensko *Irena*, *Sofia* 'modrost', slovensko *Zofija*, v latinščini *Justitia* 'pravičnost', germansko *Minne* 'ljubezen', v slovanskih jezikih *Nada*, *Vera*, *Slava*, rusko *Ljubov*'.

³ Tako so npr. vzdevki sošolcev iz mojih gimnazijskih let *Izi*, *Luka*, *Mani*, ki izhajajo iz njihovih priimkov *Vizjak*, *Lukšič*, *Manček*, bolj živi v mojem spominu kot njihova prava imena.

Posebnost mnogih germanskih imen je, da vsebujejo izraze, ki so povezani z *bojevanjem*. Taka so npr. zložena imena *Agilbert* 'slaven z mečem', *Ildefons* 'pripravljen na boj', *Sigimunt* 'zmaga' in 'obramba', *Hiltibrant* 'boj' in 'meč'. Sorodna grška imena so *Nikolaos* in *Nikodemos* 'zmagovalec ljudstva', *Agemahaos* 'vodja v boju'), v slovanskih jezikih *Bojan*, *Borislav*, *Borut*, *Branimir*, *Branislav*, *Vojan*, *Vojislav*.

Značilen za nekdanje dajanje imen je tudi pojav t. i. **zaščitnih** ali **apotropejskih imen**. Da bi otroka zavarovali pred zli demoni, nečistimi silami, uroki ipd., so jih poimenovali kot grde, iznakažene in nezaželene. Taka imena so npr. grško *Strabon* 'škilav', *Aishros* 'grd', *Aishines* 'sramoten', latinsko *Brutus* 'neokreten, brezčuten, neumen', *Claudius* 'šepav', *Balbus* 'jecljav, bebljav', slovansko *Grdan*, *Gruba*, *Grubonja*, *Nenad*⁴.

Najstarejša imena indoevropskih narodov Baltov, Germanov, Grkov, Indijcev, Keltov, Slovanov so si bila sorodna po tem, da so bila običajno **dvodelna**, torej zložena iz dveh besed, sestavin, npr. v sanskrtu *Divo-dasas*, grško *Theo-doros*, slovansko *Boži-dar*, germansko *Gott-lieb*. V slovanskih jezikih je bilo takih sestavin, korenov okrog 250,⁵ npr. *beri-* (*Berislav*), *brani-* (*Branimir*, *Branislav*), *budi-* (*Budimir*), *dom-* (*Domagoj*), *jar-* (*Jaroslav*), *kazi-* (*Kazimir*), *stani-* (*Stanislav*, *Stanimir*), *trpi-* (*Trpimir*), *vlad-* (*Vladimir*). Najobičajnejše druge sestavine slovanskih zloženih imen so *-mir*, *-slav*, *-goj*, *-dar*, *-ljub*, *-mil*, *-drag*. Podobno v grščini *-kles*, *-doros*, *-krates* in v germanskih jezikih *-bert*, *-lieb*, *-bald*. Te sestavine so imele najprej določen pomen, npr. *Domagoj* 'kdor goji dom, pridno skrbi za imetje', *Branimir* 'kdor brani mir'. Kasneje pa so se zlasti druge sestavine pomensko izpraznile in imajo danes pomen *priponskih obrazil* (npr. *Berivoj*). Najbolj pogosti taki imenski obrazili sta *-mir* in *-slav*.

1.2 Izbiranje oziroma dajanje imen danes

Danes nekdanji pomen rojstnih imen ne vpliva bistveno na izbor in dajanje imen. Z boljšim poznavanjem imen in njihovega izvora tudi pri nas, se bo to morda zgodilo kdaj v prihodnosti. Tako pa na izbor in dajanje imen pri nas in v Evropi vpliva v glavnem naslednjih *deset dejavnikov*: **dejavnik tradicije**, **etični dejavnik**, **verski dejavnik**, **dinastični dejavnik**, **politični dejavnik**, **literarni dejavnik**, **dejavnik blagogslosti**, **dejavnik sosedstva**, **dejavnik izvornosti**, **dejavnik nevpadljivosti**.

Pri izbiranju oziroma dajanju imen v današnjem času se je potrebno najprej vprašati, **kdo izbere, da otroku ime**. To je urejeno v *Zakonu o osebnem imenu*, in sicer v 3. in 4. členu (gl. *Uradni list SRS*, št. 16–26. IV. 1974, str. 833). Po njem

⁴ F. Miklošič, *Die Bildung der slavischen Personennamen*, 80, ob tem imenu navaja verze iz srbske ljudske pesmi: bog mu dade sina *iznenada*; *Nenadu* se majka *ne nadaše*; lepa im je imena nadela, Jednom *Predrag*, a drugom *Nenade*. Ime *Nenad* pa se je pogosto dajalo tudi najdenčkom.

⁵ Tako npr. Jan Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, 68–98, od tega okrog 100 novějšíh.

imajo to pravico starši ali eden od staršev. Če pa starši niso več živi ali ne morejo več izvrševati roditeljskih pravic, to namesto njih opravi skrbstveni organ.

V nadaljevanju bom na kratko pojasnil naštetih deset dejavnikov.

1.2.1 Dejavnik tradicije

Ta je bil in je še precej upoštevan na slovenskem ozemlju. Kaže se v prenašanju istih imen od ene generacije na drugo, npr. od očeta na prvorojenca, od mame na hčer ali s preskokom ene generacije, od starega očeta na vnuka, od stare mame na vnukinjo ipd. Možne so ali so bile še drugačne kombinacije, npr. križno od očeta na hčer in od matere na sina. Tako poznam družino, v kateri ima oče *Andrej* hčer *Andrejo* in mati *Berta* sina *Berta*. Pri tem dejavniku so bila nekdanj nekatera imena značilna za kmečko, druga za mestno okolje.

Dandanes so mnoga imena iz kmečkega okolja modna v mestnem okolju in obratno. Tako je po mestih vse polno *Blažev*, *Matevžev*, *Rokov*, *Uršk*, na podeželju pa se pojavljajo *David*, *Karmen*, *Roman*, *Sara* itd. Dejavnik tradicije pa se prilagaja tudi glede na slovenske pokrajine, v katerih se pogosto pojavljajo značilna imena, npr. *Janez*, *Micka* za Kranjsko, *Anzuh*, *Foltej*, *Mojcej*, *Ožbej*, *Petruh*, *Štinej* za Koroško.

1.2.2 Etični dejavnik

Ta pomeni, da so starši nekdanj, ko je bila zavest o pomenu imen še živa, z izbiro imena določili otrokovo usodo, izražali svoje dobre želje, upanja (gl. zgoraj 1). To izraža tudi latinski pregovor *Nomen est omen* v pomenu 'ime je pomenljivo, ima svoj pomen'. Dandanes je to praviloma lahko samo naključje. V množici oseb, ki imajo danes enako ime, pa lahko seveda vedno najdemo primere, ko se nekdanji pomen tega imena ujema z lastnostmi njegovega današnjega nosilca. Enako velja tudi za priimke. V zvezi z imeni je zanimiv poskus Zore Tavčar, ki je v knjigi *Poklicni si me po imenu* (Koper 1985) za okrog 80 predvsem ženskih imen našla njihove nosilke, katerih lastnosti naj bi ustrezale nekdanjemu pomenu teh imen.

1.2.3 Verski dejavnik

Ta dejavnik tudi še dandanes precej vpliva na izbiranje oziroma dajanje imen, čeprav bistveno manj kot preteklih obdobjih. Po zelo strogih določbah koncila v Tridentu sredi 16. stoletja je Cerkev dobila izključno pravico pri dajanju imen tudi na slovenskem ozemlju. Domača slovenska oziroma slovanska imena, ki so jih naši predniki po pokristjanjenju še uporabljali poleg krščanskih, so bila prepovedana. Novorojencem so morali dati samo krščanska, tj. svetniška imena, izbirali pa so jih po določenem spisku svetnikov in svetnic glede na njihovo mesto v koledarju. Izbor teh je bil na slovenskem ozemlju zelo pičel – če sodimo po starih matičnih knjigah – nekaj deset in moških in ženskih imen. V 20. stoletju, zlasti pa po drugi svetovni vojni, je verski dejavnik začel izgubljati na veljavi. V slovenski prostor so začela v velikem številu prihajati slovanska in druga nesvetniška imena. Nastal je problem uvrščanja⁶ teh imen v krščanski koledar, zlasti če njihovi nosilci želijo

⁶ V *Leksikonu imen* je temu posvečeno uvodno poglavje Uvrščanje nesvetniških imen v koledar.

praznovati god. Ta imena so uvrščali v koledar k svetniškim imenom po sorodnosti izvora (npr. *Zdravko–Valentin*), po glasovni podobnosti (*Branko–Franc*) ali kako drugače, npr. po svetniških oznakah (*Zvonko–Anton*) ali pa z dvojnimi imeni, tj. z nesvetniškim in svetniškim.

1.2.4, 1.2.5, 1.2.6 Dinastični, politični, literarni dejavnik

Ti dejavniki so si v bistvu zelo podobni. Pomenijo poimenovanje po vladarskih imenih ter po imenih znanih politikov in književnih junakih. Poimenovanje po vladarskih imenih, ki je bilo nekdanje zelo v veljavi, danes z zatonom evropskih vladarskih družin izginja. Izjema je morda Anglija, kjer so še vedno najbolj priljubljena imena nekdanjih vladarjev, kot *Elizabeta, Ana, Edvard*. Pri nas bi komaj še našli koga, ki je bil poimenovan po nekdanjem jugoslovanskem kralju *Aleksandru*.

Poimenovanje po znanih politikih, državnikih, revolucionarjih, ki s svojo karizmo in dejavnostjo zaznamujejo ali so zaznamovali svoj čas in proslavljajo svoja imena, je še vedno aktualno. Tako slovensko ime je npr. *Samo*. Prav tako so zelo popularna imena pisateljev in različnih književnih junakov. Tipični taki slovenski imeni sta Prešernov *Črtomir iz Krsta pri Savici* in Finžgarjev *Iztok* iz romana *Pod svobodnim soncem*. Iz ljudske pesmi bi lahko omenili imena *Breda, Alenčica, Sončika, Izidor* itd. K literarnemu dejavniku bi lahko dodali še imena znanih igralcev, igralk, pevcev, medijskih zvezd sploh.

1.2.7 Dejavnik blaglasnosti

Je med najpomembnejšimi dejavniki. Zelo važno je namreč, kakšen slušni vtis ime naredi, ali ima kakšno neprijetno rimo ipd. Izbor imen po tem dejavniku je zlasti v praksi pri t. i. *umetniških imenih* igralcev in drugih medijskih osebnosti. Nekateri poudarjajo še pomembnost dolžine imena. Ta naj bi bila v pravem sorazmerju z dolžino priimka: dolgemu priimku naj bi ustrezalo krajše ime in obratno. Dolgo ime in dolg priimek je namreč težje izgovoriti ali si ga zapomniti. Nasprotno pa zelo kratko ime in kratek priimek lahko omogočita tvorbo besednih iger, šaljivih rim itd. V najnovejšem času je opazna težnja po dajanju čim krajših imen. Tako npr. med prvimi 20 ženskimi imeni v letu 2000 ni bilo niti enega trozložnega: *Nika, Ana, Nina, Sara, Anja, Eva, Tjaša, Lara, Maja, Katja, Špela, Klara, Maša, Tina, Laura, Zala, Urška, Lea, Kaja, Nuša*. Enako velja za moška imena, med katerimi je v prvi dvajseterici tudi šest enozložnih: *Luka, Jan, Žan, Žiga, Matic, Miha, Rok, Aljaž, Nejc, Gašper, Blaž, Tilen, David, Matej, Nik, Jaka, Jure, Domen, Marko, Martin*.

S simbolno vrednostjo posameznih samoglasnikov v imenih se ukvarjajo astrologi in drugi, ki skušajo iz tega napovedovati usodo nosilcev določenega imena. Pomembne naj bi bila tudi črke in njihova številčna vrednost v imenu in priimku določene osebe. Z izborom imena s pravimi črkami oziroma z ugodnim seštevkem njihovih številčnih vrednosti naj bi sami vplivali na svojo usodo. O tem npr. piše Naca Jermanj v knjigah *Numerologija* (Ljubljana 1990) in *Novo življenje po numerološki spremembi* (Ljubljana 1995). Aleksander Lucu pa v knjižici *Imenski horoskop* (Ljubljana 1990) napoveduje ljudem usodo iz glasovne vrednosti samoglasnikov v njihovih imenih.

1.2.8 Dejavnik sosodstva

Pomeni prevzemanje imen od sosedov in je pri nas kar opazen. Predstavniki italijanske in madžarske narodnosti, ki živijo v Sloveniji, imajo lahko svoja italijanska in madžarska imena, kar je zagotovljeno tudi z Zakonom o osebnem imenu. V okoljih, kjer živijo, ta imena pogosto prevzemajo tudi drugi nemanjšinski državljani, seveda največkrat prilagojena slovenskemu jeziku. Tako je posebno na Primorskem in v Prekmurju precej imen italijanskega in madžarskega izvora. Zaradi velikega priseljevanja iz drugih jugoslovanskih republik, zlasti v desetletjih po drugi svetovni vojni, je pri nas mnogo hrvaških, srbskih, muslimanskih in drugih imen. Nekatera med njimi so za poimenovanje uporabili tudi Slovenci.

1.2.9 Dejavnik izvirnosti

Ta dejavnik pomeni izbiranje neobičajnih, redkih, opaznih imen in postaja v novejšem času vse bolj pomemben in povečuje celoten izbor imen na slovenskem ozemlju. Takšna imena si uporabniki prej in hitreje zapomnijo, pogosto pa imajo njihovi nosilci težave prav zaradi njihove izjemnosti. Če so take težave le prevelike, je smiselno izbrati manj izjemno ime. Zakon o osebnem imenu nam zdaj to omogoča. V času, ko je imela Cerkev izključno pravico dajanja imen, pa ni bilo tako. Ta pravica je bila neredko zlorabljen, saj so župniki nekdanje zlasti nezakonskim otrokom dajali nenavadna imena, s katerimi so jih zaznamovali za vse življenje.

1.2.10 Dejavnik nevpadljivosti

Zadnji, deseti dejavnik je nasprotje predhodnega. Po njem starši izbirajo že dolgo znana imena in se zavestno izogibajo modnim imenom. Ta dejavnik je bil na našem ozemlju dolgo časa v veljavi. Prav zaradi njega je bil izbor naših imen nekdanje tako pičel. To je dobro razvidno iz matičnih knjig in drugih imenskih virov v preteklih stoletjih. Do velikega povečanja slovenskega imenskega fonda je prišlo v novejšem obdobju, ko je začel izgubljati na veljavi zlasti verski dejavnik. Svoje je k temu prispeval tudi *Zakon o osebnem imenu*, ki ne postavlja kakih posebnih ovir za izbor skoraj kateregakoli imena ali katerekoli imenske oblike. Tako stanje je tudi zelo ugodno za tiste, ki si spreminjajo imena in priimke zaradi numeroloških razlogov. V zadnjem desetletju bi bila lahko prav numerologija *enajsti vidik* pri izbiranju in spreminjanju imen. Ta bi bil po svoji "izvirnosti" bližje devetemu dejavniku. Ker je pri njem bistven izbor imen po njihovi številčni vrednosti, sta pri tem pogosto zanemarjena zlasti estetski in pravopisni vidik imen.

Našteti dejavniki so zelo splošni in se med seboj v praksi izbiranja in dajanja imen pogosto prepletajo in združujejo. Zato jih pri presoji izbire določenega imena navadno ni vedno mogoče natančno določiti. Starši se namreč za izbiro enakega imena lahko odločijo z upoštevanjem zelo različnih dejavnikov in osebnih nagibov. Po pregledovanju in raziskovanju več kot 35.000 rojstnih imen, ki se zdaj uporabljajo v slovenskem prostoru, bi lahko rekli, da je izbiranje in dajanje imen pri nas še prepegosto precej nepremišljeno. Izbiramo preveč tujih imenskih oblik in, kar je še huje, imen, ki niso ne slovenska ne tuja. Nekateri starši pa se npr. šele potem, ko so

dali otroku kako nenavadno ime, začnejo spraševati, kaj to ime pomeni in kdaj se, če se sploh, nahaja v koledarju. Res pa je, da se, nasprotno, nekatere bodoče mami- ce tudi osebno pozanimajo o posameznih imenih. Nasploh pa tudi izbiranje in da- janje imen pri nas dokazuje, da nam še precej manjka do povprečne evropske kul- turne in jezikovne osveščenosti.

Kot starši lahko s premišljenim izborom imena svojemu otroku damo za življenje lepo popotnico. Kot nosilci katerega koli imena pa se moramo zavedati, da naša pozitivna dejanja dajejo večjo veljavo tudi našemu imenu, naša negativna de- janja pa mu to veljavo jemljejo. Delaven, pošten, uspešen ali slaven in za skupnost zaslužen človek je tudi najboljša reklama za svoje ime, nasprotno pa negativna oseb- nost dela slabo uslugo svojemu imenu, pa naj bo še tako lepo in blagoglasno.

1.3 Slovanska imena

Ob naselitvi so imeli slovanski predniki današnjih Slovencev svoja *slovan- ska imena*. Ta so bila – podobno kot pri Grkih in Germanih – *nezložena* in *zložena*, npr. *Bojan, Črnel, Jelen, Godež, Kasne, Krasa, Ljuba* ter *Motimir, Mojslava, Miro- misl, Stanigoj, Gojmir, Svetoslav*. Imena slovanskega izvora imajo med imeni v Sloveniji pomemben delež. Leta 1994 jih je bilo npr. med prvimi sto približno četr- tina: *Milan, Stanislav, Branko, Bojan, Ljudmila, Milena, Igor, Olga, Dušan, Boris, Drago, Mojca, Nada, Dragica, Mirko, Slavko, Zdenko, Vladimir, Srečko, Miran, Darko, Darja, Stanislava, Dejan, Uroš, Vesna*. Poleg naštetih je danes v Sloveniji v širši rabi vsaj še sto imen slovanskega izvora. To je v primerjavi s stanjem pred sto leti zelo veliko, kljub temu pa komaj tretjina v primerjavi s številom imen, ki so jih imeli Slovenci pred približno tisoč leti. Zgodovinar France Kos v razpravi *Ob oseb- nih imenih pri starih Slovencih* našteva iz listin 367 imen, Johann Scheinigg v raz- pravi *Slovenska osebna imena v starih listinah* omenja 190 imen, avstrijski imeno- slovec Otto Kronsteiner pa v delu *Die alpenlawischen Personennamen* obravnava 260 slovanskih imen.

Pomen nezloženih slovanskih imen je večinoma lahko ugotoviti, ker so tvor- jena iz občnih imen, ki so v slovenskem jeziku v glavnem še danes v rabi. Taka imena so npr. *Črnel, Dobrej, Krasan*, ki se povezujejo s pridevniki *črn, dober, kra- sen*. Veliko imen je nastalo tudi iz živalskih nazivov, npr. *Jelen, Medved, Volk, Ja- streb, Jagnje, Kozlec*. Enako bi lahko rekli za vzdevke, oboji pa so v času nastajanja priimkov postali priimki ali bili udeleženi pri njihovi tvorbi. Težja za razlago so imena, ki so tvorjena iz besed, ki jih ni v današnjem slovenskem jeziku. Tako ime je npr. *Gorazd*, ki ga povezujejo z ruskocerkvenoslovanskim pridevnikom *gorazdъ* ‘izkušen, spreten, premišljen’. V ruskem jeziku imata *gorazdyj, gorazd* enake po- mene, prislova *gorazdo, gorazno* pomenita ‘zelo, močno’, iz poljskega *gorazdy* ‘sre- čen’ pa so tudi tvorjena osebna imena.

Pomen zloženih slovanskih imen se da ugotoviti iz sestavin, vendar ta ni vedno običajna vsota njihovih pomenov. Upoštevati je treba mišljenje, predstave in čustvovanje naših prednikov, o katerih lahko dandanes samo ugibamo. Ob znanih sestavinah lahko torej domnevamo poimenovalne predstave, motivacije npr. za ime- na: *Vladimir* ‘kdor obvladuje mir’, *Branimir* ‘kdor brani ali se bori za mir’, *Brani- slav* ‘kdor je slaven po branjenju ali brani slavo’, *Vladislav* ‘kdor je slaven po vla-

danju, obvlada slavo, je slaven', *Borislav* 'kdor se bori za slavo', *Stanislav* 'postani slaven', *Gojmir* 'kdor goji, se zavzema za mir', *Motimir*, *Kazimir* 'kdor moti, kazi mir', *Miroslav* 'kdor je (naj bi bil) slaven v miru, po miru'.

Najbolj pogosti sestavini (morfema) *-mir* in *-slav* v slovanskih zloženih imenih sta se zaradi pogoste rabe pomensko izpraznili in se v funkciji sufiksa začela dodajati tudi sestavinam, s katerimi ju ni vedno mogoče povezati v logično, smiselno celoto, npr. *Zmagomir*, *Vojnomir*. Morfem *-slav* je bil produktiven še več stoletij po pokristjanjenju Slovencev. Dodajal se je tudi tujim krščanskim imenom, kar potrjujeta v 13. stoletju izpričani imeni *Juroslav*, skrajšano *Jurko*, obstajajo pa tudi *Danislav*, *Daniloslav*, *Francislav*, *Janeslav*. Podobno velja za morfem *-mir*, npr. v imenih *Danimir*, *Pavlimir*, *Hugomir*. Leta 1994 je bilo v Sloveniji 115 različnih moških imen na *-mir* in 127 na *-slav* ter 50 ženskih imen na *-mira* in 96 na *-slava*.⁷ Med njimi je precej imen priseljencev s hrvaškega in srbskega jezikovnega področja, ki so po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 dobili slovensko državljanstvo in bili tako vpisani v Centralni register prebivalstva. To velja tudi za mnoga druga imena slovanskega izvora v Sloveniji. Med značilnimi sestavinami slovanskih imen v Sloveniji so še *ljub*, npr. *Ljubomir*, *Slavoljub*, *mil*, npr. *Miloslav*, *Bratumil*, *Ljudmila*, izpeljanke *Milan*, *Milica*, *Milka*, ter *drag*, npr. *Dragoljub*, *Dragomil*, skrajšano *Drago* z ženskimi oblikami *Draga*, *Dragica* itd.

Slovanska imena na slovenskem ozemlju so bila po pokristjanjenju polagoma nadomeščena s krščanskimi, kar je bilo uzakonjeno na tridentskem koncilu v 16. stoletju. Ker so bila še v rabi v času nastajanja priimkov, so bila mnoga od njih uporabljena pri njihovi tvorbi in ostala v njih ohranjena do danes. Mnoga slovanska imena so bila udeležena tudi pri tvorbi krajevnih imen, ki so ob priimkih dandanes trden dokaz o njihovem nekdanjem obstoju (gl. še Maja Košmrlj, *Dvočlenska antroponima v slovenskih krajevnih imenih*, *Onomastica jugoslavica* 2, Ljubljana 1970, 102–117, in J. Keber, *Leksikon imen*, Celje 1996, poglavje *Krajevna imena iz osebnih imen*).

1.4 Krščanska imena

Krščanska imena so se na slovenskem ozemlju pričela uveljavljati po pokristjanjenju Slovencev. Ta proces je trajal do 16. stoletja, ko so po strogih določilih tridentskega koncila smeli otrokom pri krstu dajati samo krščanska, tj. svetniška imena. Ta so se razširjala s kultom svetnikov in svetnic, mučencev, mučenk, puščavnikov, cerkvenih učiteljev in svetih papežev. Znanim svetnikom in svetnicam (poleg Marije) v čast so pričeli graditi oziroma posvečevati cerkve. Po času zgraditve teh cerkva in njihovem številu⁸ se da približno ugotoviti, kdaj, kje in v kolikšnem obsegu se je na slovenskem ozemlju pričel kult določenega svetnika ali določene svetnice in s tem uveljavljanje njihovega imena. Po teh cerkvah so bili poimenovali številni kraji ali deli krajev na slovenskem ozemlju, ki se običajno začenjajo

⁷ Podrobneje o današnjih slovenskih zloženih imenih glej v moji razpravi *O strukturi rojstnih imen v Sloveniji* (*Jezikoslovni zapiski* 7 (2001), št. 1–2, 21–111).

⁸ Podatki o številu cerkva, posvečenih posameznim svetnikom, so navedeni v *Leksikonu imen* pri posameznih imenih v imenskem delu.

s *S.*, *Sv.*, *Šent-* ali *Š-*, npr. *Stomaž*, *Sv. Barbara*, *Sv. Boštjan*, *Sv. Jurij*, *Šentilj*, *Šentjanž*, *Šentvid*, *Šmarje*, *Šmartno*, *Šmihel*. Pri nekaterih krajevnih imenih je prišlo do precejšnjih glasovnih sprememb svetniškega imena, ki so povzročile, da jih težje razpoznavamo ali ne moremo razpoznati, npr. *Kungota pri Ptuj* in *Sv. Jungert* (sv. Kunigunda), *Šmarje* (sv. Marija), *Šmartno*, *Šmarčna* (sv. Martin), *Škocjan* (sv. Kancijan), *Šentanel* in *Štanjel* (sv. Danijel), *Štjak* (sv. Jakob), *Šempolaj* (sv. Pelagij), lokalno *Šentomprga* (sv. Valburga), zdaj *Valburga*. Izbor različnih krščanskih svetniških imen je bil od njihove uveljavitve do konca 19. stoletja sorazmerno majhen, tj. nekaj sto moških in ženskih imen. Nazoren primer za to je seznam moških in ženskih imen (tj. Männer- und frauennamen. Moške in ženske imena) v slovarju Mateja Cigaleta *Deutsch-slovenisches Wörterbuch* iz leta 1860. V njem je skupno 341 nemških iztočnic s 516 slovenskimi ustreznici. Med slovenskimi so razen ženskih, ljubkovalnih in manjšalnih oblik tudi štiri imena slovanskega izvora: *Boleslav*, *Bogomir*, *Bogomil* in *Ljudmila*.

Z narodnopreredbnimi pojavi in dvigovanjem narodne zavesti so v slovenski imenski fond proti koncu 19. stoletja začela polagoma prihajati nekdanja slovanska oziroma staroslovenska imena. Ta pojav se je nadaljeval v obdobju med obema vojnama in se močno okrepil po drugi svetovni vojni. To potrjujejo tudi statistični podatki za obdobje po letu 1900. K uveljavljanju slovanskih imen so nedvomno pripomogli tudi močni priselitveni tokovi iz drugih jugoslovanskih republik po drugi svetovni vojni. Ker večina teh novih imen ni bila svetniška, so jih v koledarjih uvrščali k svetniškimi po določenih merilih, kot so pomenska in glasovna podobnost, povezava s svetniškimi oznakami ipd. (gl. *Leksikon imen 1996*, poglavje Uvrščanje nesvetniških imen v koledar). V zadnjih treh desetletjih je zelo opazen pojav uveljavljanja skrajšanih, hipokorističnih in deminutivnih oblik svetniških in nesvetniških imen. Te so se po letu 1971 začele pogosteje tudi uradno zapisovati, zato statistični podatki prikazujejo močen porast njihovih frekvenc (podrobneje v Predgovoru k drugi izdaji *Leksikona imen 1996*).

1.5 Muslimanska mena

Muslimanska mena so se na slovenskem ozemlju začela nesporedično pojavljati z močnejšim priseljevanjem pripadnikov muslimanske vere iz predelov nekdanje Jugoslavije po drugi svetovni vojni. Statistično so postala bolj opazna zlasti po osamosvojitvi Slovenije leta 1991, ko so mnogi od teh priseljencev dobili slovensko državljanstvo in s tem mesto v Centralnem registru Republike Slovenije. V drugi, dopolnjeni izdaji *Leksikona imen*, ki je izšel leta 1996, je glede na frekvenco v iztočnicah in podiztočnicah upoštevano okrog sto muslimanskih imen. Med temi so npr. *Ahmed*, *Ajša*, *Amir*, *Azra*, *Edin*, *Emina*, *Enes*, *Enver*, *Esad*, *Fadil*, *Fatima*, *Fikret*, *Hasan*, *Husein*, *Ibrahim*, *Ismet*, *Izet*, *Lejla*, *Mehmed*, *Merima*, *Mirsad*, *Muhamed*, *Nerina*, *Nermin*, *Osman*, *Ramiz*, *Rasim*, *Safet*, *Samir*, *Sanela*, *Sulejman*, *Šefik*, *Šerif*, *Zijad*. Nekatera muslimanska imena imajo tudi nemuslimanski slovenski državljanji, npr. *Ajša*, *Azra*, prav tako nekatera imena, ki imajo možen tudi drugačen, tj. nemuslimanski izvor, npr. *Ajda*, *Alma*, *Almira*, *Edina*.

1.6 Tuja, nova imena

Med *tuja imena* na slovenskem ozemlju bi lahko prvotno šteli vsa krščanska svetniška imena. Ta so se v teku stoletij prilagodila slovenskemu jeziku in s tem postala sestavina slovenske kulture in narodne biti (gl. Janez Keber, *Osebna imena v Sloveniji* kot dokazila slovenske identitete, *Traditiones* 26, Ljubljana 1997, 101–108). Njihova vraščenost v slovenski prostor je med drugim dokazljiva tudi s pojavljanjem v slovenski ljudski pesmi (gl. Janez Keber, *Osebna imena v ljudskih pesmih*, *Traditiones* 28/1, Ljubljana 1999, 269–280). Za tuja pa imamo v sedanjem času vsa imena pri nas živečih tujcev ali novejših priseljencev, ki še nimajo slovenskega državljanstva, a tudi imena slovenskih državljanov z neslovenskim materinim jezikom. Praktično so tuja tudi imena italijanske in madžarske manjšine v Sloveniji, čeprav pravico do njihove uporabe zagotavlja poleg manjšinskih zakonov tudi slovenski Zakon o osebnem imenu. Številna tuja imena, ki se kljub nizkim frekvencam pojavljajo v slovenskem prostoru, vplivajo na avtohtone slovenske prebivalce, da jih pogosto nekritično uporabijo za poimenovanje svojih otrok. Na tak način prihaja v slovenski imenski fond precejšnje število imen, ki niso zapisana pravilno tako glede na jezik, iz katerega so bila vzeta, kot glede na slovenski jezik in njegova pravopisna pravila. Množica takih hibridnih imenskih tvorb je razvidna iz *Seznama vseh uradno zapisanih imen s frekvencami v Sloveniji z dne 31. 12. 1994*, ki je izšel kot priloga druge, dopolnjene izdaje *Leksikona imen* leta 1996. V uvodu k tej izdaji je tudi zamisel, da bi bilo ob zelo liberalnem slovenskem zakonu o osebnem imenu treba pripraviti vsaj dopolnilo, po katerem bi morali slovenski državljanji s slovenskim materinim jezikom izbirati imena, ki niso v nasprotju z duhom in pravili slovenskega jezika, pripadniki italijanske manjšine imena v skladu z italijanskim jezikom itd.

Glede *novih imen* ugotavljam, da pri nas ni raziskovalca ali raziskovalne skupine, ki bi stalno in sistematično ugotavljala pojavljanje novih imen v slovenskem imenskem fondu. Z občasnimi raziskavami, omejenimi na določeno lokacijo, se zajamejo in registrirajo nova imena v ožjem prostoru, vendar je to premalo za dajanje kakih celovitih ocen o njih. Še najbolj zanesljiv podatek je npr. sprememba števila imen v določenem obdobju. Tako se je npr. število različnih imen od leta 1994, ko je bilo vseh imen v Sloveniji 34.707, do leta 1997 povečalo na 35.691. Med temi so bila gotovo tudi nova imena ali vsaj nove različice že obstoječih.

1.7 Hipokoristiki in deminutivi⁹

V procesu prilagajanja tujih krščanskih svetniških imen slovenskemu jeziku imajo *hipokoristiki* in *deminutivi* oziroma *ljubkovalna* in *manjšalna imena* zelo pomembno vlogo. Preoblikovalna moč slovenskega jezika je ob veliki izbiri sufiksálnih sredstev¹⁰ pripomogla, da so se mnoga izvorno tuja krščanska imena popolnoma

⁹ Naslov poglavja je zanimivejši izsek iz širše problematike o glasovni podobi imen. Poglavje *Glasovna podoba imen* je eno od uvodnih poglavij v mojem *Leksikonu imen*, v moji razpravi O strukturi rojstnih imen v Sloveniji (*Jezikoslovní zapiski* 8 (2001), št. 1–2, str. 76 d.) pa ima 2. poglavje naslov *Oblikovanje glasovne podobe rojstnih imen*.

¹⁰ Celovit pregled in opis teh sredstev v slovenskih imenih, podprta s statističnimi podatki, sta v 2. poglavju že omenjene razprave O strukturi rojstnih imen v Sloveniji.

poslovenila in včasih do nespoznavnosti spremenila svojo prvotno obliko. Nazoren primer za to je ime *Elizabeta*, ki se zaradi dolžine skrajša v dve polovici: *Eliza* in *Beta*. Iz njih so nastale številne hipokoristične in deminutivne tvorjenke, kot *Beti*, *Betika*, *Betina*, *Beika* in *Ela*, *Eli*, *Elica*, *Elis*, *Elisa*, *Elka*, *Elza*, *Elzana*, *Elzi*, *Elzina*, *Iza*, *Lili*, *Liza*, *Lizika*, *Lizoga*, *Špela*, *Špelca*, *Špelica*, *Špelka*. Ime *Špela* z različicami *Špelca*, *Špelica*, *Špelka* se je oddaljilo od izhodiščnega imena *Elizabeta* do nespoznavnosti, čeprav je ohranilo tri glasove – *e*, *l*, *a*, ki so tudi v različici *Ela*. Samo dva prvotna glasova, tj. *l* in *i*, sta ohranjena v različici *Lili*, vendar sta podvojena, kar je pri tvorbi imen znan pojav (prim. še moško ime *Pepe* iz *Giuseppe*). Različico *Špela* imamo lahko danes za pravo slovensko imensko tvorjenko, ki je v urbarjih zapisana z oblikami *Elsbet*, *Elspet*, *Špeta*, v starejši slovenski književnosti pa potrjena z vzporednima oblikama *Ošpeta* in *Lešpeta*. Tvorjenka s priponskim obrazilom *-oga* je narečno koroško ime *Lizoga*, ki je tvorjeno iz skrajšane oblike *Liza*. Pridobljeno slovenskost imena *Špela* potrjuje tudi izimenska (deonomastična) lek-sika: narečno *špela* pomeni ‘roparska žuželka bogomolka’, *Špela*, *Špelca* pa je postala sinonim za ‘mlado, navihano dekle’ (gl. Polonca Kovač, *Špelce*), dalje *ávša* ‘neumna, nespametna ženska’ (prim. *ávšast* ‘neumen, nespameten’), ki je verjetno nastala prek skrajšane oblike **Alsa*, zapisane leta 1354 (*Auxa* uxor Crismani) in leta 1386 v Trstu (umrl vir *Auxe*). Veliko število zloženek in tvorjenk, tudi tujih, ima slovensko ime *Ana*: *Anabel*, *Anabela*, *Anabrita*, *Anaela*, *Analidija*, *Analina*, *Ana Liza*, *Analiza*, *Analot*, *Anamari*, *Ana Marija*, *Anamarija*, *Anamarina*, *Ananda*, *Anca*, *Anča*, *Anči*, *Ančica*, *Ančka*, *Anda*, *Anemarija*, *Anemari*, *Anela*, *Aneli*, *Anelka*, *Anemari*, *Anemaria*, *Anemarija*, *Anesa*, *Anet*, *Aneta*, *Ani*, *Anica*, *Anička*, *Anika*, *Animira*, *Anina*, *Anisa*, *Anita*, *Anitka*, *Anja*, *Anjuša*, *Anjuška*, *Anka*, *Ankica*, *Ankuša*, *Anna*, *Anna Marija*, *Annamarija*, *Annegret*, *Anoka*, *Anuša*, *Anuška*, *Nana*, *Nanika*, *Nuša*, *Nuška* itd.

Navedena primera tvorjenk iz imen *Elizabeta* in *Ana* kažeta velike tvorbene možnosti slovenskega jezika. Tipični ljubkovalni in manjšalni sufiksi za ženska imena so *-či*, *-i*, *-ca*, *-ica*, *-ika*, *-ka*. Med temi je najpogostejši *-ka* z različicama *-čka*, *-ika*, sledijo pa mu *-ja*, *-i*, *-ica*, *-ca*, *-či*, *-ičica*. Zaradi pogoste rabe, ki se izkazuje v visokih frekvencah nekaterih imen na *-ka*, *-ja*, *-ica*, se prvotna ljubkovalnost in manjšalnost izgublja in se je pri mnogih imenih že izgubila, npr. pri imenih *Alenka*, *Anja*, *Anica*, *Dušanka*, *Ljubica*. Prvotni pomen so izgubili tudi nekateri drugi imenski sufiksi, npr. *-uša* v imenu *Maruša*, ki je imel prvotno slabšalni pomen. Ime *Maruša* se je pridružilo zdaj zelo modnim imenom na *-ša* (npr. *Daša*, *Nataša*, *Tjaša*) in s tem izgubilo prvotni slabšalni pomen. To dokazuje tudi sprememba frekvence pri tem imenu (1971: 120, 1994: 1082 oseb). Pri moških imenih so najbolj pogosti ljubkovalni in manjšalni sufiksi *-a*, *-če*, *-ček*, *-či*, *-e*, *-ec*, *-ek*, *-i*, *-ja*, *-ko*, *-o*, npr. *Tona*, *Tonče*, *Tonček*, *Tonči*, *Tone*, *Tonec*, *Toni*, *Mitja*, *Tonko*, *Sašo*. Tudi pri teh zaradi pogostnosti nekateri sufiksi izgublajo prvotno ljubkovalnost ali manjšalnost, npr. pri imenih na *-ko*: *Branko*, *Janko*, *Slavko*.

1.8 Ženska in moška imena

Izvorno je veliko ženskih imen – tako krščanskih kot slovanskih in drugih – nastalo iz moških, npr. *Angel* – *Angela*, *Anton* – *Antonija*, *Albert* – *Alberta*, *Aldo* –

Alda, Amadej – Amadeja, Bogdan – Bogdana, Jožef – Jožefa, Šefik – Šefika. V tem primeru lahko govorimo o ženskih oblikah določenega imena, ki se iz moškega imena običajno tvorijo s sufiksom *-a*. Obstaja pa tudi precej imen, ki so samo ženska, npr. *Elizabeta, Dolores, Nives, Sara, Suzana, Zoja*. Nekatera tuja ženska imena, ki se končujejo na soglasnik, npr. *Nives*, lahko dobijo slovenski sufiks *-(k)a*, npr. *Nivesa, Niveska*. Ta pojav ni nov in ga je mogoče opaziti že v omenjenem Cigaletovem slovarju leta 1860: *Esther, f.* Estra. To se razlaga kot rezultat približevanja, prilagajanja tujih imen slovenskemu jeziku.

Izvor ženskih imen pa dandanes nima vpliva na število različnih ženskih imen v Sloveniji. Teh je več kot moških, kar je razvidno iz statističnih podatkov. Tako je bilo leta 1994 v Sloveniji med prvimi 100 imeni 56 ženskih. Od teh polovica nima, vsaj v Sloveniji, ustrezne ali uveljavljene moške oblike. V celoti pa je bilo leta 1994 v Sloveniji 16199 moških in 18508 ženskih imen, leta 1997 pa 16571 moških in 19120 ženskih imen (podrobneje gl. Janez Keber, *Ženska imena v Sloveniji, XXXIII. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Zbornik predavanj*, Ljubljana 1997, 33–44).

1.9 Stanje raziskav

S sistematičnim raziskovanjem osebnih imen se zdaj v Sloveniji ne ukvarja nobena znanstvenoraziskovalna niti katerakoli druga ustanova. Večino imenoslovnih raziskav opravljajo jezikoslovci poleg svojega rednega raziskovalnega ali pedagoškega dela. Interdisciplinarno se jim občasno pridružijo posamezniki iz drugih strok, npr. zgodovinarji in etnologi. Zgodovinarji so imeli vidno vlogo zlasti pri raziskovanju in objavljanju starejših virov. V objavljenih virih, ki so jih pripravili France Kos, Milko Kos, Pavle Blaznik idr., je mogoče prek imenskih seznamov ugotoviti stanje imenskega fonda na ozemlju Slovenije v obdobjih po naselitvi Slovencev. Za srednji vek so bogat vir osebnih imen urbarji, v katerih je možno spremljati tudi začetek in potek nastajanja priimkov. Vendar je objavljena šele približno desetina urbarjev. Naslednji bogat vir slovenskih osebnih imen so matične knjige, katerih vodenje je bilo uzakonjeno s patentom Jožefa II. leta 1780, čeprav so obstajale že dosti prej. Matične knjige za pretekla obdobja so v večjem delu shranjene v Arhivu Slovenije, v Nadškofijskem arhivu v Ljubljani, preostale, posebno s Primorske, pa so v župnijskih uradih posameznih krajev. Precej je bilo tudi uničenih v vojnah ali zaradi neprimernega hranjenja. Kljub temu so matične knjige bogat, a dozdej še premalo izkoriščen vir podatkov o osebnih imenih. Katera imena so se uporabljala v času protestantizma, je mogoče približno ugotoviti iz Trubarjevega, tj. prvega slovenskega koledarja, za kasnejša obdobja pa iz takratnih koledarjev (gl. tudi Franc Jakopin, *Osebna imena na Slovenskem ob prehodu v 16. stoletje, XX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Zbornik predavanj*, Ljubljana 1984, 275–284; Jezikovna in pisna adaptacija imen v besedilih 16. stoletja, *Zbornik Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije*, Ljubljana 1986, 69–75). Raba imen v drugi polovici 19. stoletja je prikazana v že omenjenem seznamu ženskih in moških imen v Cigaletovem nemško-slovenskem slovarju iz leta 1860. Do začetka 20. stoletja sega nazaj po rojstnih datumih živih oseb Centralni register prebivalstva Republike Slovenije. Iz novejšega in najnovejšega obdobja je treba omeniti še tri sta-

tistične sezname rojstnih imen v delih: Primož Jakopin, *Entropija imena i prezimena u Sloveniji* (magistrsko delo, Zagreb 1981) s seznamom imen in priimkov s frekvenco 10 in več, Janez Keber, *Seznam vseh uradno zapisanih imen s frekvencami v Sloveniji z dne 31. 12. 1994*, ki je izšel leta 1996 kot priloga *Leksikona imen*, ter Snježana L. Štuhec, *Kako ti je ime? Imena državljanov Slovenije 31. 12. 1997*, v katerem je razen prikaza pogostnosti posameznih imen s statističnimi grafikoni in tabelami tudi statistični prikaz prvih 60 ženskih in prvih 60 moških imen s frekvencami za nazaj po osemnajstih petletnih obdobjih do prvega desetletja 20. stoletja.

Sintezo raziskovanj rojstnih imen v Sloveniji predstavlja *Leksikon imen* s podnaslovom *Izvor imen na Slovenskem* (v treh izdajah – prva 1988, druga, dopolnjena 1996, tretja, dopolnjena 2001), ki ga je napisal Janez Keber. V uvodnih poglavjih je obravnavana večina vidikov pri raziskovanju rojstnih imen, tj. od statistike, virov, poimenovanja, izbiranja, oblike, pomena imen do njihove vloge pri tvorbi priimkov in krajevnih imen, do uvrščanja v koledar ter prehoda v izimensko (deonomastično) leksiko in frazeologijo. V skladu z vidiki raziskovanja rojstnih imen, obdelanimi v uvodu, je razložen tudi izvor imen in njihovih (tudi dvoimenskih ali troimenskih) različic v razlagalnem delu leksikona. Izhodišče za razlaganje izvora imen v drugi izdaji *Leksikona imen* so popolni statistični podatki iz leta 1994. V leksikonu so podane tudi osnove slovenske izimenske leksike in frazeologije, in sicer pri posameznih imenih v razlagalnem delu in v posebnem uvodnem poglavju. O izimenski leksiki in frazeologiji je avtor objavil tudi več člankov, od katerih so nekateri upoštevani v prvi, drugi in tretji izdaji *Leksikona imen*.

O svetniških imenih je v reviji *Mladika* od leta 1988 naprej pisal tržaški Slovenec Pavle Merku. Te prispevke je zbral in jih objavil v knjigi *Svetniki v slovenskem imenoslovju* v Trstu leta 1993. V njej obravnava okrog dvesto svetniških imen, iz katerih so nastala slovenska krajevna imena in priimki. Pri tem skuša utemeljiti zgodnjo navzočnost teh imen na slovenskem Zahodu tudi iz virov, ki še niso objavljeni in dostopni javnosti. V revijah sta imena v 80-ih letih v nadaljevanjih razlagala še Damjan Ovsec (v reviji *Pionir*), S. Čuk (*Ognjišče*), o 80 imenih znanih Slovenk je pisala Zora Tavčar (v knjigi *Poklical si me po imenu*, Koper 1985), pred drugo svetovno vojno pa slovaropisec Joža Glonar (*Slovar slovenskega jezika*, Ljubljana 1936), Ivan Koštiál (Krstna, rodbinska, krajevisna imena, dana po času rojstva in odkritja, *Mladika* 15, 1934, 351–352) itd. Iz 19. stoletja je vreden omembe še Cigaletov sodobnik A. Marušič, ki je v tedniku *Domovina* v Gorici v razpravi *Imena in priimki* v osmih nadaljevanjih (tj. od 16. avgusta do 27. decembra 1867) pisal predvsem o imenih.¹¹ Rojstna imena na slovenskem ozemlju so v najnovjšem času ob vzdevkih, priimkih in hišnih ter drugih imenih pogosta tema seminarskih, raziskovalnih in diplomskih nalog na različnih stopnjah izobraževalnega procesa, kar ob doseženi ravni raziskavnosti zagotavlja nadaljevanje uspešnega raziskovanja tega zanimivega področja.

¹¹ Iz Marušičevega pisanja je čutiti skrb za slovenskost osebnoimenskega fonda, ki je tudi oblikovno pogosto pod vplivom jezikov večjih sosedov, zlasti italijanskega in nemškega. V razpravi so po splošnem uvodu besedotvorno in pomensko obdelana latinska, grška, nemška in slovanska imena. V zadnjem nadaljevanju je nekaj prostora namenjenega tudi tvorbi in pomenu priimkov, pri čemer je glede na časovno odmaknjenost razumljivo, da nekatere razlage ne veljajo več.

2 Hišna imena

Posebna kategorija vzdevkov so *hišna imena*. Ta so imela velik pomen posebno na podeželju. Imenujejo se še *domača* ali *vulgarna* (v matičnih knjigah *vulgo*) *imena*, v starejši literaturi tudi *zmerjanje* (pri Pleteršniku in Brezniku za nemško *Spitzname*, *Spottname*) ter *zdevek*, *pritikljej*, *zdeto*, *priloženo ime*, *gerdo ime*, *ime z zmerjanjem dano* v Cigaletovem nemško-slovenskem slovarju, v Beli krajini pa *prišvarek* 'Vulgarname' in *prišvrk* 'Vulgar-Spitz-Spottname'. To so imena, ki se držijo hiše, kmetije, domačije, in sicer ne glede na to, da so se v njih pogosto menjavali gospodarji z različnimi priimki. Kljub upadanju so v kmečkem okolju še danes živa in ohranjajo imena, vzdevke ali priimke nekdanjih gospodarjev ali kažejo še kake druge posebnosti glede naselitve, lokacije, pri nekmečkih hišah tudi (obrtno, gostinsko idr.) dejavnost prednikov.

Glede na podatkovno bibliografsko bazo COBISS (46 zadetkov – naslovov) je o hišnih imenih na slovenskem etničnem ozemlju že precej napisanega, in to največ o slovenskih hišnih imenih na Koroškem. Tako je Bertrand Kotnik poleg člankov objavil šest knjig o hišnih imenih v posameznih občinah južne Koroške s skupnim naslovom *Zgodovina hiš južne Koroške*.¹² V njih je upošteval tudi stare vire, zato je pomembno prispeval tudi k raziskovanju imen in priimkov. Med avtorji, ki so pisali o hišnih imenih, so še: Rudolf Andrejka, Nevenka Žolnir, Pavel Vidau, Jože Eržen, Marjan Zupan, Engelbert Logar, Milko Matičetov, Irena Šumi, Zinka Zorko, Jožica Škofic, Milan Natek, Vlado Nartnik, Mirko Ramovš, Sonja Grom, Milena Hajnšek - Holz, Vera Wutti-Incko, Anton Urschitz itd. Med viri za raziskovanje hišnih imen je treba omeniti kartoteko hišnih imen na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa ZRC SAZU, ki jo je izdelal Božo Otorepec. Največ zgodovinskega gradiva o hišnih imenih pa vsebujejo razen listin in urbarjev matične knjige, ki pa so v tem oziru skoraj še neraziskane.

Glede na povedano je kljub dobri raziskanosti posameznih predelov za zdaj težko podati kakšne celovite izsledke o hišnih imenih na slovenskem etničnem ozemlju.

3 Vzdevki

Vzdevek je izraz, ki se daje osebi po kaki značilnosti (*Slovar slovenskega knjižnega jezika* = SSKJ V, 569). Vzdevki so nastali na osnovi poimenovanja po poklicu, dejavnosti, po neki (dobri, slabi) lastnosti, telesni značilnosti, po poreklu, rojstnem kraju ali tudi po kaki naključni motivaciji. Pogosto ostanejo ljudem za vse življenje, čeprav običajno izgubijo prvotno motiviranost. Imenujejo se tudi *priimki* (SSKJ IV, 129), narečno štajersko *imenke* (Maribor) ter *cuna*, *cona*, *coman*, *cunek*,

¹² Te knjige so: Bertrand Kotnik, *Zgodovina hiš južne Koroške*, 1. knjiga, Občina Bilčovs, 2. knjiga, Občina Kotmara vas, 3. knjiga, Občina Bistrica v Rožu, 4. knjiga, Občina Rožek, 5. knjiga, Občina Št. Jakob v Rožu, 6. knjiga, Občina Šmihel pri Pliberku, Mohorjeva družba, Celovec – Ljubljana – Dunaj 1992, 1993, 1995, 1996, 1997, 1999.

covnek. Iz slednjih je izpeljan tudi glagol *conovati* 'priimke, vzdevke dajati', izhajajo pa iz nemškega *Zuname* 'priimek; vzdevek'.

Vzdevki so nastali kasneje kot rojstna imena in so, gledano razvojno, po nastanku pred priimki. Služili so za dodatno označevanje oseb toliko časa, dokler se ni razvil sistem dveh označevanj, tj. imena in priimka. Iz vzdevkov so v priimkovnem procesu pogosto nastali priimki, čeprav je včasih težko določiti, ali je neki priimek po izvoru vzdevok ali pravi priimek. To velja posebno za priimke, ki so povezani z nazivi živali. Ti nazivi se namreč lahko metaforično uporabljajo za slikovito označevanje posameznikov s primerjanjem posameznika z lastnostmi določene živali, npr. *pes*, *bik*, *koza*, *krava*, *vol*, *tele*, kar je razvidno tudi iz primer (npr. *močen kot bik*). V določenih govornih situacijah se uporabljajo tudi kot psovke. Če se ta metaforična poimenovanja za določeno osebo ponavljajo, lahko iz njih nastanejo pravi vzdevki. Vzdevki pa nastajajo tudi danes, ker so včasih zaradi preštevilnih enakih imen ali priimkov potrebni kot tretje identifikacijsko sredstvo. S takimi vzdevki se srečujemo posebno v šolah ter nekaterih drugih poklicnih ali posebnih okoljih. V teh pogosto ne gre za potrebo po dodatni identifikaciji, ampak so vzdevki lahko tudi posledica mode, npr. v šolskem okolju.

Z vzdevki so se pri nas ukvarjali doslej večinoma imenoslovci, ki se ukvarjajo z raziskovanjem osebnih imen, a tudi drugi, npr. Pavle Merku, Janez Keber, Alberto Cernaz, Damjan Ovsec, Jože Primc, Sonja Grom, Jožica Škofic, József Varga. Vzdevki so tudi tema raziskovalnih ali diplomskih nalog na vseh nivojih izobraževalnega procesa. Pri vsega skupaj 17 zadetkih (tj. naslovih) v bibliografski podatkovni bazi COBISS ni mogoče govoriti o sistematičnem raziskovanju te kategorije osebnih imen, čeprav je o njih verjetno zapisanega več, kot kažejo ti naslovi. V omenjenih objavah gre v glavnem le za prepoznavanje in ugotavljanje teh imen v sklopu raziskovanja drugih imen. V raziskovalnih in diplomskih nalogah so običajno obravnavani vzdevki prebivalcev določenega kraja ali učencev in osebja določene šole.

4 Psevdonimi

Psevdonimi spadajo med osebna imena. To so izmišljena (prim. starejši izraz *izmišljenke*, npr. F. Goršič, O naših imenih, *Življenje in svet* 3, 1929, št. 3, 88), skrivna imena, priimki, ki jih uporabljajo avtorji, pisatelji, pesniki, igralci, da prikrijejo svoje pravo ime. Najbolj znani so psevdonimi pri pisateljih (npr. *Matej Bor*, *Prežihov Voranc*, *Roman Romanov*), ki jih imajo ali so jih imeli tudi po več, ter pri igralcih (npr. *Ita Rina*) in umetnikih. Izmišljena imena umetnikov se imenujejo tudi *umetniška imena*. Blizu psevdonomom so *partizanska imena* borcev med narodnoosvobodilnim bojem ter *ilegalna imena* komunistov in ilegalcev.

O psevdonimih je bilo doslej pri nas zelo malo napisanega. V bibliografski podatkovni bazi COBISS/OPAC je sicer 36 zadetkov, vendar gre v glavnem samo za tuja dela. Med njimi je samo nekaj slovenskih člankov. Omembe vreden je samo prispevek Slovar slovenskih psevdonimov (*Knjižnica* 3, št. 1/4, 1959, 70–72), ki ga je napisal Jože Munda. V njem je opisan način, kako izdelati slovar slovenskih

psevdonimov. Tega slovarja še vedno nimamo, vendar je njegov izid v načrtu Inštituta za biografiko in bibliografijo ZRC SAZU za leto 2004. Nosilec projekta je Martin Grum. Med raziskovalci psevdonimov so razen bibliotekarjev tudi literarni zgodovinarji, ki so morali v biografijah posameznih pisateljev in pesnikov razrešiti tudi psevdonime, ki so jih ti uporabljali. To je možno prebrati v predgovorih k zbranim delom, medtem ko so po COBISS/OPAC-u izrecno v imeniku navedeni samo psevdonimi pisatelja Janka Kersnika, in sicer v 6. knjigi njegovih zbranih del.

4.1 Partizanska, ilegalna imena

Izmed drugih podobnih imen je bilo več napisanega samo o *partizanskih* in *ilegalnih imenih*. O teh imenih je bilo pod naslovom *Kako sem dobil partizansko ime* pisano v desetem letniku (leta 1958) revije *Borec* v več nadaljevanjih. V prispevkih so intervjuvani udeleženci narodnoosvobodilnega boja pojasnili svoja partizanska imena in okoliščine, v katerih so jih dobili. Tako so pojasnjena npr. partizanska imena: *Luka* (= Tone Vidmar), *Daki* (= Stane Semič), *Oki* (= Hinko Bratož), *Efenka* (= Ivan Kovačič), *Poki* (= Franc Pokovec), *Silni* (= Jože Boldan), *Palček* (= Živojin Prosenec), *Pavijan* (= Franc Sotler), *Petruška* (= Peter Kos), *Tarzan* (= Alojz Žužek), *Veja* (= Joža Knifc), *Iztok* (= Franc Puterle), *Fric* (= Jože Peskar), *Svarun* (= Rudolf Hribernik), *Popaj* (= Janez Slovenc). V naslednjem letniku (*Borec* 11, 1959, 233–235) pa je Slobodan Vujica v članku *Kako so nastala ilegalna imena* pisal o ilegalnih imenih političnih vodij Jugoslavije: *Tito*, *Valter*, *Rudi*, *Stari*, *Novak* (= Josip Broz), *Sperans*, *Bevc*, *Krištof* (= Edvard Kardelj), *Marko* (= Aleksander Ranković), *Tempo* (= Svetozar Vukmanović), *Luka*, *Lojze*, *Peter Strugar* (= Franc Leskošek), *Rudi*, *R. Bosanac* (= Rodoljub Čolaković), *Zarko*, *Lala* (= Jovan Veselinov). V zvezi z vlogo psevdonimov kot možnega spreminjevalca občutja človeške identitete v določenih skrajnih, ogrožujočih življenjskih okoliščinah je zanimivo razmišljanje pisatelja Edvarda Kocbeka v delu *Črna Orhideja*.

Glede na povedano je možno reči, da so psevdonimi glede na doslej objavljeno pri nas še precej neraziskana kategorija imen. Velik korak naprej bo nedvomno načrtovani slovar slovenskih psevdonimov, ki bo omogočil in vzpodbudil nadaljnje raziskovanje.

Viri in literatura

- Andrejka, Rudolf, Župani Selške doline v letih 1500–1800, *Glasnik Muzejskega društva Slovenije* 15 (1934), 95–102.
- Andrejka, Rudolf, Doneski k postanku in razvitku rodbinskih imen v Selški dolini, *Glasnik Muzejskega društva Slovenije* 20 (1939), 313–316.
- Bajt, M., Lipičar, M., Osebna imena, *Varnost* 1979, 7/8, 332–338.
- Benkovič, J., Slovenski koledarji in koledarniki, *Dom in svet* 8 (1895), 25, 55, 86, 186, 215, 247, 282, 343, 375, 500, 636, 667, 698, 730, 758.
- Bezljaj, France, O besedah in imenih, *Jezik in slovstvo* 1 (1955/1956), št. 8/9, 10, 239–241, 291–292.
- Bezljaj, France, *Eseji o slovenskem jeziku*, Ljubljana 1967.

- Bezljaj, France, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, I–III, Prva knjiga A–J, Druga knjiga K–O, Tretja knjiga P–S, Ljubljana 1976, 1982, 1995.
- Bezljaj, France, *Slovenska vodna imena* I. (A–L), II. (M–Z), Ljubljana 1956, 1961.
- Bezljaj, France, Slovenski imenotvorni proces, *Jezik in slovstvo* 10 (1965), 113–118.
- Bezljaj, France, Stratigrafija Slovanov v luči onomastike, *Južnoslovenski filolog* 13 (1958), 83–95, *Slavistična revija* 11 (1958), 35–56.
- Bezljaj, France, Onomastika in leksikologija, *Onomastica jugoslavica* 1 (1969), 10–21.
- Bezljaj, France, Naloge in poti slovenskega imenoslovja, *Onomastica jugoslavica* 1 (1969), 243–248.
- Bezljaj, France, Onomastika v etimoloških slovarjih, *Onomastica jugoslavica* 5 (1975), 3–8.
- Biblični leksikon*, ur. Anton Grabner-Heider in Jože Kraševac s sodelavci, Celje 1984.
- Blaznik, Pavle, *Urbarji freisinške nadškofije, Srednjeveški urbarji za Slovenijo*, Zvezek četrti, SAZU v Ljubljani 1963.
- Blaznik, Pavle, *Historična topografija Slovenije* II, *Slovenska Štajerska in jugoslovanski del Koroške do leta 1500*, 1, 2, Maribor 1986, 1988.
- Bosanac, Milan, *Prosvjetin imenoslov*, Zagreb 1984.
- Breznik, Anton, O zloženkah v slovenščini, *Razprave AZU* II, Ljubljana 1944, 55–76.
- Breznik, Anton, Rodbinski priimki iz starih svetniških imen, *Koledar Mohorjeve družbe 1942*, 68–70.
- Bunc, Stanko, Imena za denar na Slovenskem, *Slovenski jezik* 3 (1940), 56–67.
- Bunc, Stanko, Janez v slovenskih priimkih, *Slovenski narod* 26. 3. 1945.
- Bunc, Stanko, Jurij v slovenskih priimkih, *Slovenski narod* 30. 4. 1945.
- Bunc, Stanko, Naša imena in denar, *Numizmatični vestnik* 6 (1962), št. 5–6, 183–194.
- Bunc, Stanko, O nastanku, razvoju in pomenu priimkov, *Jezik in slovstvo* 8 (1962/63), 174–177.
- Bunc, Stanko, Pogled v slovensko onomastiko, *Slavistična revija* 4 (1951), 77–86.
- Burkart, Walter, *Neues Lexikon der Vornamen*, Köln 1987.
- Cernaz, Alberto, V vzdevkih je delček zgodovine, *Istran* 1998, 110–111.
- Cigale, Matej, *Deutsch-slovenisches Wörterbuch* I, II, Laibach 1860.
- Cottle, Basil, *The Penguin Dictionary of Surnames*, second edition, 1978.
- Čuk, Stanko, Tvoje ime, rubrika v reviji *Ognjišče*, Koper 1981–1984.
- Dauzat, Albert, *Dictionnaire étimologique des noms de familles et prénoms de France*, Paris 1951.
- Dauzat, Albert, *Les noms des personnes, origine et évolution, Prénoms – Noms de familles – Surnoms – Pseudonymes*, Paris 1950.
- Geč-Korošec, Miroslava, Primerjalno-pravni prikaz ureditve osebnega imena po predpisih posameznih republik in avtonomnih pokrajin SFR Jugoslavije, *Pravnik* 35 (1980), št. 10/12, 327–340.
- Geč-Korošec, Miroslava, Pravna ureditev osebnega imena v ZR Nemčiji – učinki

- na jugoslovansko-nemška družinskopravna razmerja, *Pravnik* 36 (1981), št. 7/9, 225–237.
- Gestrin, Ferdo, *Mitninske knjige 16. in 17. stoletja na Slovenskem*, SAZU, Ljubljana 1968
- Glonar, Joža, *Poučni slovar*, Ljubljana 1931–1938.
- Glonar, Joža, *Slovar slovenskega jezika*, Ljubljana 1936.
- Gorbanevskij, Mihail Viktorovič, *V mire imen i nazvanij*, Moskva 1983.
- Gorbanevskij, Mihail Viktorovič, *V mire imen i nazvanij*, druga predelana in dopolnjena izd., Moskva 1987.
- Goričar, Maks, Doneski k postanku in pisavi rodbinskih priimkov in hišnih imen med Slovenci, *Etnolog* 12 (1939), 82–112.
- Goršič, M., O naših imenih, *Življenje in svet* 3 (1929), knjiga 5, št. 2, 39–41, št. 3, 87–90.
- Gottschald, Max, *Deutsche Namenkunde*, Vierte Auflage, Berlin 1971.
- Grković, M., *Rečnik ličnih imena kod Srba*, 1977.
- Hajnšek - Holz, Milena, Hišna imena pod Donačko goro, *Simpozij slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija v Pišecah '99*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 79–87.
- Hanks, Patrick, Hodges, Flavia, *The Oxford Minidictionary of First Names*, Oxford 1986.
- Humar, Marjeta, Lastna imena v starejših slovenskih besedilih in slovarjih kot kulturološka prвина, *Simpozij slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija '99 v Pišecah*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 111–128.
- Ivaško, V. A., *Kak vybirajut imena*, Minsk 1988.
- Jakopin, Franc, Jezikovna in pisna adaptacija imen v besedilih 16. stoletja, *Zbornik Družbena in kulturna podoba slovenske reformacije*, SAZU, Ljubljana 1986, 69–75.
- Jakopin, Franc, O naših imenih in priimkih, *Slovenski koledar 1979*, 153–155.
- Jakopin, Franc, Osebna imena na Slovenskem ob prehodu v 16. stoletje, *XX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, Ljubljana 1984, 275–284.
- Jakopin, Franc, Vprašanje dvojezičnosti v zgodovini slovenskih osebnih imen, *XXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture 1–13. julij 1985, zbornik predavanj*, Ljubljana, 17–21.
- Jakopin, Primož, *Entropija imena i prezimena u Sloveniji*, magistrsko delo, Zagreb 1981.
- Jermanj, Naca, *Numerologija, Števila ustvarjajo harmonijo*, Ljubljana 1990.
- Jermanj, Naca, *Novo življenje po numerološki spremembi*, Ljubljana 1996.
- Jurjevec, Nataša, Ledinska in hišna imena Kostrevnice, *Simpozij slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija v Pišecah '99*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 157–174.
- Katičič, Radoslav, Keltska osobna imena u antičkoj Sloveniji, *Arheološki vestnik* 17 (1966), 145–168.
- Keber, Janez, Slovenska imena mesecev iz imen svetnikov, *Mohorjev koledar 1986*, Celje 1985, 160–163.

- Keber, Janez, Besedje in izrazi iz imena Marija, *Mohorjev koledar 1987*, Celje 1986, 106–109.
- Keber, Janez, Leksika in frazeologija iz osebnih imen, *Zbornik šeste jugoslovenske onomastične konferencije*, Beograd 1987, 437–443.
- Keber, Janez, *Leksikon imen, Izvor imen na Slovenskem*, Celje 1988.
- Keber, Janez, Imena v številkah, *Družinska pratika 1992*, Celje 1991, 130–133.
- Keber, Janez, Srečati, poljubiti Matildo ali matildo?, *Glasnik slovenskega etnološkega društva* 1993, 33/4, 95–97.
- Keber, Janez, Izimenska leksika in frazeologija v Slovarju slovenskega knjižnega jezika, *Rječnik i društvo, Zbornik radova sa znanstvenog skupa o leksikografiji i leksikologiji održanog 11–13. X. 1989 u Zagrebu*, Zagreb 1993, 183–188.
- Keber, Janez, Nekateri semantični vidiki in motivi prehoda osebnih imen v občna imena v slovenščini, *Traditiones* 23, Ljubljana 1994, 27–32.
- Keber, Janez, Namenforschung in Slowenien, *Namenforschung, Names Studies, Les noms propres, Ein internationales Handbuch zur Onomastik, An International Handbook of Onomastics, Manuel international d'onomastique, 1. Teilband / Volume 1/ Tome 1* Berlin – New York 1995, 233–235.
- Keber, Janez, O slovenskih imenih mesecev, *Družinska pratika 1995*, Celje 1994, 36–42.
- Keber, Janez, *Leksikon imen, Izvor imen na Slovenskem*, druga, dopolnjena izdaja, Celje 1996.
- Keber, Janez, Ženska imena v Sloveniji, *XXXIII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, zbornik predavanj, ur. Aleksandra Derganc, Ljubljana 1997, 33–43.
- Keber, Janez, Osebna imena v Sloveniji kot dokazila slovenske identitete, *Traditiones* 26, *Res slovenica – Quo vadis*, Ljubljana 1997, 101–108.
- Janez Keber, Osebna imena v ljudskih pesmih, *Traditiones* 28/1, Ljubljana 1999, 269–280.
- Keber, Janez, Živalske metafore kot vir za imena, vzdevke in priimke, *Jezikoslovni zapiski* 5 (1999), 135–149.
- Keber, Janez, *Leksikon imen, Izvor imen na Slovenskem*, tretja, dopolnjena izdaja, Celje 2001.
- Keber, Janez, O strukturi rojstnih imen v Sloveniji, *Jezikoslovni zapiski* 7 (2001), št. 1–2, 21–111.
- Končina, Nada, Zakon o osebnem imenu, pisanje osebnih imen in akademski naslovi, *Revija Policija* 13, št. 3 (maj 1993), 344–347.
- Kondrat'eva, Tat'jana Nikolaevna, *Metamorfozy sobstvennogo imeni*, Opyt slovarja, Kazan 1983.
- Kos, France, Ob osebnih imenih pri starih Slovencih, *Letopis Matice slovenske* 1886, Ljubljana, 107–151.
- Kos, France, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku* I–V, Ljubljana 1902, 1906, 1911, 1915, 1928.
- Kos, Milko, Slovenska osebna imena v "Liber confraternitatum Seccoviensis, Časopis za zgodovino in narodopisje" 10 (1913), št. 1–2, 8–25, Maribor.

- Kos, Milko, *Urbarji salzburške nadškofije, Srednjeveški urbarji za Slovenijo, Zvezek prvi*, AZU v Ljubljani 1939.
- Kos, Milko, *Urbarji Slovenskega primorja, Srednjeveški urbarji za Slovenijo, Zvezek drugi*, SAZU v Ljubljani 1948.
- Kos, Milko, *Gradivo za historično topografijo Slovenije, Za Kranjsko do leta 1500, I–III*, Ljubljana 1975.
- Košmrlj, Maja, Dvočlenska antroponima v slovenskih krajevnih imenih, *Onomastica jugoslavica* 2, Ljubljana 1970, 102–117.
- Koštiál, Ivan, Nekaj o naših imenih, Rodbinski priimki in krajevna imena, napravljena iz imen svetnikov, *Dom in svet* 17 (1904), 562–564, 626–629.
- Koštiál, Ivan, Krstna, rodbinska in krajepisna imena, dana po času rojstva oz. odkritja, *Mladika* 15 (1934), 351–352.
- Kotnik, Bertrand, *Zgodovina hiš južne Koroške, 1. knjiga (občina Bilčovs), 2. knjiga (občina Kotmara vas), 3. knjiga (občina Bistrica v Rožu), 4. knjiga (občina Rožek), 5. knjiga (občina Št. Jakob v Rožu), 6. knjiga (župnija Šmihel pri Pliberku)*, Celovec – Ljubljana – Dunaj 1992, 1993, 1995, 1996, 1997, 1999.
- Kotnik-Šipec, Marica, *Zaloška hišna imena*, Žalec 1996.
- Kronsteiner, Otto, *Die alpenlawischen Personennamen*, Wien 1975.
- Kuret, Niko, *Praznično leto Slovencev, Prva knjiga, Druga knjiga*, Ljubljana 1989.
- Lucu, Aleksander, *Imenski horoskop*, Ljubljana 1990.
- Maretić, Tomo, O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba, *Rad* 81, 82 (1886), 81–146, 69–154.
- Marušič, A., Imena in priimki, *Domovina* 1867 (16. avgust – 17. december), št. 33, 35, 37, 38, 40, 43, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52.
- Merkù, Pavle, Vzdevki in priimki, *Jadranski koledar* 1984, 79–82.
- Merkù, Pavle, Slovenska srednjeveška antroponimija ob romanski meji, *Slavistična revija* 35 (1987), št. 3, 321–327.
- Merkù, Pavle, *Svetniki v slovenskem imenoslovju*, Trst 1993.
- Merkù, Paolo, *Il »Libro di perticationi« del Notaro Giusto Ravizza (1525): il testo e l'analisi dei nomi personali, di istituzioni e di luoghi*, Trieste 1994.
- Mgeladze, D. S., Kolesnikov, N. P., *Ot sobstvennyh imën k naricatel'nyh*, Tbilisi 1970.
- Mihelič, Darja, *Najstarejša piranska notarska knjiga (1281–1287/89)*, SAZU, Ljubljana 1984.
- Miklošič, Fran, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*, Heidelberg 1927.
- Mišič, Fran, O ledinskih in hišnih imenih okoli Solčave, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 33 (1938), 191–201.
- Mohorjev koledar*, Celje 1967, 1969, 1970, 1985, 1986, 1987, 1988 itd.
- Mravljjak, Josip, Vulgarna imena kmetij v vuzeniškem okolišu, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 32 (1937), 221–224.
- Mrdavšič, Janez, *Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem in njeni širši okolici*, Ravne na Koroškem 1988.
- Namenkundliche Informationen*, Leipzig.

- Napotnik, M., Imenopis konjiške nadfare, *Kres* 1886, 37–47, 122–131, 193–204, 289–299.
- Nikonov, V. A., *Imja i občestvo*, Moskva 1964.
- Nikonov, V. A., *Iščem imja*, Moskva 1988.
- Onomastica jugoslavica* 1, 2, Ljubljana 1969, 1970, itd.
- Ovsec, Damjan J., Imena, *Pionir* 1980–1981.
- Ovsec, Damjan J., Nomen est omen, *Mladina* 1978, št. 52, 44 d.
- Ovsec, Damjan J., *Jožef, O izvoru imena ter vse moške in ženske oblike*, Kranj 1996.
- Pleteršnik, Maks, *Slovensko nemški slovar, Prvi del A–O, drugi del P–Z*, Ljubljana 1894, 1895.
- Reven, Zdravko, *Kdaj goduješ?, Izpopolnjena izdaja knjižice iz leta 1971*, Ljubljana 1990.
- Rogić, Pavle, Lična in porodična imena u jeziku, *Rad JAZU*, knjiga 303, Zagreb 1955, 211–233.
- Rybakin, A. I., *Slovar' anglijskih ličnyh imen*, Moskva 1989.
- Scheinigg, Johann, Staroslovenska imena v starih listinah, *Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko III*, Ljubljana 1893, 8–13, 47–53, 94–101, 140–148.
- Seibicke, Wilfried, *Die Personennamen im Deutschen*, Berlin–New York 1982.
- Seibicke, Wilfried, *Vornamen*, Zweite, vollständig überarbeitete Auflage, Frankfurt am Main 1991.
- Simpozij slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija v Pišecah '99*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001.
- Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb 1971, 1972, 1973, 1974.
- Skrypnyk, L. G., Džjatkiv'ska, N. P., *Vlasni imena ljudej*, 2-re vydannja, vypravlene j dopovnene, Ky'v 1996.
- Smailović, Ismet, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u Bosni in Hercegovini*, Sarajevo 1977.
- Sornig, K., Jack and Jill reconsidered, *Grazische linguistische Studien* 1975, 146–192.
- Stabej, Jože, Slovenska imena mesecev, *Mohorjev koledar 1966*, 119–129.
- Stomatoski, T., Nadimak u sistemu imenovanja kod Makedonaca, *Četrta jugoslovenska onomastična konferenca*, Ljubljana 1981, 479–489.
- Svoboda, Jan, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha 1964.
- Šimundić, Mate, *Rječnik osobnih imena*, Zagreb 1988.
- Šivic - Dular, Alenka, O osebnih imenih in priimkih v Požganici Prežihovega Vornanca, *Odmev živega človeka in krajine*, Ravne na Koroškem 1983, 94–103.
- Škofic, Jožica, Hišna imena v Kropi, *Simpozij slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija v Pišecah '99*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 21–40.
- Štuhec Lončarić, Snježana, *Kako ti je ime? Imena državljanov Slovenije 31. 12. 1997*, Ljubljana 1999.
- Šturm, Lovro, *Upravnopravne institucije 1, Posameznik in javna uprava*, Ljubljana 1988.
- Taszycki, Witold, *Polskie nazwy osobowe*, 1924.
- Tavčar Zora, *Poklical si me po imenu*, Koper 1985.

- Torkar, Silvo, Nekaj značilnosti rojstnih imen v živem jeziku Zgornje Baške doline, *Simpozij slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija v Pišecah '99*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 89–95.
- Varga, József, Madžarski vzdevki (cognomen iocularare) v prekmurskih vaseh, *Družboslovje in filozofija* 1 (1989), št. 2, 159–167.
- Zorko, Zinka, Priimki in hišna imena na Kozjaku, *Simpozij slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija v Pišecah '99*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 55–66.

Priimki na Slovenskem

Silvo Torkar

IZVLEČEK: V prispevku je po kratkem uvodu prikazan nastanek priimkov na slovenskem ozemlju. Navedeni so štiri glavni viri nastanka, tj. rojstna, krajevna oziroma pokrajinska imena, vzdevki ter imena poklicev oziroma funkcij. V nadaljevanju so priimki obdelani z oblikovnega, besedotvornega in pomenskega vidika. V Sloveniji je blizu 70.000 priimkov, najpogostejši pa je Novak. Tipično slovenski so priimki na -šek in -nik, ki kažejo na krajevni izvor. Prispevek se končuje s prikazom stanja raziskav in z najpomembnejšo bibliografijo.

Surnames in Slovenia

ABSTRACT: After a brief general introduction the article discusses the origin of surnames on the Slovenian territory. Presented are the four main sources of surnames, i.e. given names, place-names or names of regions, nicknames and professions or functions. Further on, the surnames are discussed from the formal, word-formational and semantic aspects. There are approximately 70,000 surnames in Slovenia, with Novak being the most common. Typical Slovenian surnames are those in -šek and -nik which are derived from place-names. At the end the status of research is presented and the most relevant bibliographic references are listed.

1. Uvod

Priimek skupaj z rojstnim ali krstnim imenom sestavlja dvodelno osebno ime in se deduje praviloma po očetu. Izraz je znan že iz Megiserjevega slovarja 1603 (*prymik*, tudi *pridevik*), nato iz Vorenčevega slovarja 1680–1710 (*preimek*, *pridevik*) itd. Prvotno so s tem izrazom zaznamovali vzdevke ali tudi hišna imena. Hišna imena so bila v kmečkem okolju pogost vir pri nastajanju priimkov in so v rabi še danes. Ohranjajo se po več rodov, včasih celo več stoletij. Viri za njihov nastanek so zelo podobni tistim za priimke: rojstna imena (v zadnjih dveh, treh stoletjih že tudi priimki), ledinska imena, imena po poklicu in vzdevki.

2. Ženske oblike priimkov

V zapisih od 16. do 18. st. se priimki za ženske osebe razlikujejo od priimkov moških, ker se jim dodajajo priponska obrazila *-ikca*, *-ica*, *-ka*, *-klja*, *-ovica*, *-ovka/avka* *-ska*, *-na*, *-ja*, *-ulja*, med njimi pa so najpogostejša *-ovka* (*Kosovka: Kos*), *-ka* (*Trpinka: Trpin*) in *-ica/-ca* (*Golobica: Golob*), ostala so precej redkejša. Dogajalo se je, da so se pri istem priimku lahko za žensko obliko uporabljala različna priponska obrazila, npr. za *Novak Novakovka*, *Novakinja*, *Novačica*, za *Mrak* pa *Mraklja* in *Mrakovka*. Po letu 1780 (patent Jožefa II. o uvedbi priimkov) se v matičnih knjigah tudi za ženske osebe dosledno uveljavi moška oblika priimka (*Erjavec*, *Golob*, *Tavčar*). Danes se tovrstne ženske oblike priimkov uporabljajo samo še v vaškem okolju, kjer zvenijo nevtrarno, vendar na stilistično vrednost čedalje bolj vpliva mestno okolje, kjer se te oblike občutijo bolj ali manj kot slabšalne. Od druge polovice 19. stoletja je – še zlasti v meščanskem okolju – živi jezik izoblikoval za ločevanje priimkov žensk od priimkov moških svojilne pridevnike na *-ova/-eva* (*Alma Sodnikova*, *Mira Danilova*), vendar se v uradni rabi priimki žensk ne ločijo od priimkov moških niti takrat, kadar se končujejo na *-ski* ali *-ov* (*Maruša Pleterski*, *Alja Tkačev*) in se ne sklanjajo.

3. Formiranje priimkov

Stara slovenska imena, od katerih so se nekatera ohranila tako, da so prešla med priimke, so prvič zabeležena v Karantaniji že v 9. st., npr. *Stojko*, hipokoristik od *Stojmir* (Ztoimar), *Boruta* (Boruth), hipokoristik od *Borislav*, *Černo* (Zerno). Listine iz 10.–13. st. vsebujejo na desetine predkrščanskih slovenskih imen, npr. *Černigoj*, *Stanko*, *Svetec*, *Radoha*, *Prodan*, *Stojan*, *Gerdin*. Med najstarejšimi izpričanimi in še danes živimi slovenskimi priimki, ki ne izvirajo iz starih osebnih imen, so leta 1275 v Trstu izpričani *Kalac* (< 'tkalec'), ali pa *Velicogna* (*Velikonja*) iz leta 1295, kovač v Volčah na Tolminskem, izkrajevni *Pudloger* (*Podlogar*), meščan iz Ljubljane leta 1297.

Historično gradivo za slovensko etnično ozemlje je precej neenakomerno obdelano, zato si oglejmo formiranje priimkov na primeru Selške doline na Gorenjskem. V enem od osnovnih virov za imensko sliko kmečkega prebivalstva pred cerkvenimi maticami, tj. v urbarjih, se kaže na ozemlju Selške doline glede dvodelnih poimenovanj, kjer poleg rojstnega imena nastopa tudi priimek, ki še ni docela ustaljen, naslednja slika: leta 1500 je nosilo priimke 60% kmečkih podložnikov, 1560 že 74,5%, 1630 že 95% in 1725 vseh 100% (Andrejka 1939). Zakonsko obvezni so postali s patentom Jožefa II. z dne 1. novembra 1780 (Beneš 1962, 12–13). Procesu nastajanja priimkov je lažje slediti od 1622, ko so na voljo že prve krstne knjige (Andrejka 1939). Patronimični priimek *Klemenčič* se je pojavil v krstni knjigi leta 1636. Še leta 1633 zasledimo zapis: *Alenka fa. Matthaei Clemen et Scolasticae*, tri leta pozneje pa *Juri fs. Matthaei Klemenizh et Scolasticae* (Dražgoše). Podobno je v Studenem leta 1626 rojen *Marko fs. Jury Stephaan et Marushae*, štiri leta kasneje pa

Primus fs. Jury Stephanziz et Marushae. Nedaleč stran, na tolminski strani Porezna, najdemo (v urbarjih) primer, ko se patronimično obrazilo -čič pritakne tudi na nesvetniško ime: 1591 *Jachili Suoster*, 1598 *Jacole Sosterschiz*. Vsi trije primeri kažejo na to, da ima obrazilo -čič pogosto samo strukturno vlogo. O dednosti drugega identifikacijskega elementa v dvodelnem osebnem imenu pričajo tudi številni zapisi v urbarju za Postojno iz leta 1498: *Michel Crabatt*, prej njegov ded *Jury Crabatt*; *Thomas Machnucz*, prej njegov oče *Crisman Machnucz* župan; *Achacz Solodecz*, prej *Jannes Solodecz*, njegov oče. V tem času so kmetje, ki še niso imeli ne priimka in ne vzdeвка, v listinah nastopali samo z rojstnim (že skoraj brez izjeme svetniškim) imenom, ali pa so poleg tega imeli še dodatno identifikacijo, kot npr. *Tomaž, sin (brat) Martina, kovač Peter, Urban pod potjo* ipd.

V 17. in v prvi polovici 18. st. so se v Selški dolini nekateri prozorni priimki izmenoma zapisovali v maticah enkrat v slovenski (*Kouaz, Kauzhizh*), drugič v nemški varianti (*Schmid, Weber*), naposled je prevladala enkrat nemška (*Schmid*), drugič slovenska (*Kavčič*).

Priimki so se prej uveljavili na zahodnem delu slovenskega ozemlja kot na vzhodnem. Na primeru domačije Slom na Štajerskem lahko vidimo, da se je v 17. st. k rojstnemu imenu gospodarjev in vseh članov družine pritikal priimek *Slomšek*, ki se je dedoval kot hišno ime, ne glede na rod.

4. Besedotvorje in pomenska delitev

V slovenski onomastiki so pri delitvi priimkov vsi raziskovalci od I. Koštiála, S. Bunca do F. Jakopina in P. Merkušja ostajali pri tradicionalni pomenski delitvi na 4 skupine: **a. iz rojstnih imen**, **b. iz imen poklicev in dejavnosti**, **c. iz krajevnih, ledinskih, pokrajinskih in etničnih imen** in **č. iz vzdevkov**. F. Jakopin je prvi sistematsko in s statističnimi podatki obdelal priponska obrazila slovenskih priimkov (F. Jakopin 1977, SRL) in objavil še celo vrsto člankov o slovenskih priimkih. Teoretična vprašanja klasifikacije slovenskih priimkov doslej niso bila predmet posebnih raziskav.

BESEDOTVORJE

1. Izvorno samostalniki

1.1.1. Značilne domače pripone

Najštevilčnejša je (stanje 1971) skupina pripon s skupnim končajem -ič (< *-itʲ), ki predstavlja po podatkih P. Jakopina (P. Jakopin, 1981) kar 14,5% in nastopa v patronimičnih priponskih obrazilih -ič: *Mihelič, Kovačič; -čič: Mihelčič, Zupančič, Kocjančič; -šič: Žnidaršič; -etič: Černetič, Pavletič; -ovič: Vidovič, Janžekovič*. Najbolj tipični slovenski priimki so priimki s priponskima obraziloma -šek in -nik, praviloma pa pomenijo krajevni izvor: -šek, -šček, -šak, -ščak (< -bšk + -jakʲ), -jak, -ak: *Goršek, Brezavšček, Ramšak, Dolščak, Debeljak, Novak; -ski* (redko obrazilo, ker so priimki na -ski večinoma doživeli razvoj v priimke na -šek, -šček, -šak, -ščak): *Pleter-*

ski, Ledinski, Pisanski; -nik (s pogostimi vzhodnoslovenskimi paralelami na *-njak*): *Potočnik, Kotnik, Breznik, Blatnik; -c, -ec, -ic, -ac* (< **-ьць*): *Konc, Samec, Sajovic, Komac; -an* (obrazilo, značilno za stanovniška imena): *Goričan, Kalan, Leban; -in: Budin, Trpin, Tomažin; -on: Pagon, Klinkon; -un: Merčun; -ca, -ica: Jurca, Hvalica; -da: Kenda; -ida: Saksida; -oga: Černoga; -iga/igo: Šeliga, Šeligo, -uga: Šeruga, -ga: Žorga; -iha: Stariha, -uha: Raduha; -aja: Juraja, -ija: Urbanija, -ja: Golja; -anja: Kravanja, Lapanja, -onja: Velikonja; -oja: Černoja; -ka: Peterka, -eka: Černeka; -ala: Jerala; -ela: Černela; -ila: Dobrila; -ola: Mikola; -ula: Šegula; -ina: Vončina, Možina; -inja: Radinja; -hna: Budihna; -na: Androjna; -ora: Klvora; -sa: Bensa; -ša, -aša, -eša, -iša, -oša, -uša: Perša, Jeraša, Koleša, Gostiša, Ropoša, Bratuša; -ota: Mahkota; -uta: Čermuta; -java: Durjava (prim. A. Šivic-Dular 1982); -eža: Karneža; -uža: Markuža; -ač: Kovač, Petrač, Bonač; -oš: Toroš; -aj: Bogataj, Križaj, -ej: Kropelj, Mulej; -e: Krese, Može, Kodre, Žele, Tome, Mate – za večino teh je značilno naglaševanje na končnem *-eju*, po izvoru pa so največkrat vzdevki ali mlada bitja, v stranskih sklonih največkrat s podaljšavo *-t* (*Kodre-Kodreta*); *-et, -ent: Kuret, Kurent* (prim. A. Šivic-Dular 1985); *-enta: Škrbenta, Služenta* (slednji se je ohranil le še na Hrvaškem, kamor je migriral); *-ko: Žitko, Stanko, Pečenko; -oh: Baloh; -uh: Prepeluh; -uk: Smuk; -ur: Kocmur; -as, -ajs: Urbas, Podrgajs; -aš, -eš, -iš, -uš: Andrejaš, Jureš, Smodiš, Markuš.**

1.1.2. Značilne domače predložne predpone

za-: *Zadavec* (< za Dravo), *Zabukovec* (< za Bukovim), *Zalokar* (< za loko);
pod-: *Podgornik* (< pod Goro), *Podlogar* (< pod logom);
nad-: *Nadles* (< nad lesom);
na-: *Napotnik* (< na poti);
o-: *Oplotnik* (<ob + plotu).

1.2.1. Značilne tuje pripone

-ar/-er: *Žagar, Logar, Čufer, Kunaver, Trojer* – priimki iz te skupine predstavljajo po podatkih P. Jakopina (stanje leta 1971) kar 13,1% in so po izvoru največkrat iz imen poklicev ali stanovniških imen;
-le/-li/-l/-lin: *Kusterle* (< *Küster* 'cerkovnik'), *Tonkli* (< *Tonik*); *Prezl* (< *Ambros*), *Peterlin* (< *Peter*);
-man: *Rozman, Zorman* (prim. F. Jakopin, *Papers in Slavic Philology* 1, 1977)
-ut: *Koncut, Žvanut*.

1.2.2. Značilne tuje predpone

unter-: *Unterweger*,
hinter-: *Hinteregger*.

1.3. Brezpriponski priimki: *Gnezda, Lap, Golob*.

2. Izvorno nedoločni pridevniki:

- na *-en* < **-ьнъ*: *Prešeren, Lačen, Majcen*;
- na *-en* < **-ěнь / -єнь*: *Testen, Eržen*;
- na *-en* < **-єнь*: *Zelen* (prim. A. Šivic-Dular 1981);

- č) na -er < *-r-: *Moder*;
- d) na -at < *-at: *Kosmat*;
- e) na -up < *-up: *Gorjup* in drugi: *Vesel*, *Preprost*, *Rus*.

3. Izvorno deležniki na -I: *Kresal*, *Prebil*, *Zazijal*, *Zavadlav*, *Premrl*, *Omerzu*, *Skuhala*, *Gorela*, *Smodila*.

4. Izvorno deležniki na -n in -t: *Prodan* (*Perdan*), *Pogljajen*, *Popit*, *Razpet*.

5. Zloženke, sklopi: *Černigoj*, *Golouh*, *Hudales*; *Sotodneha* (< *povsod* + *odnehati*), *Pojiškruh* (< *pojesti* + *kruh*), *Predikaka* (*spredaj* + *kakati*).

Slovenski priimki so eno- do štirizložni, največ, nad polovico pa je dvozložnih. Najkrajši ima dva fonema, (*Aš*), najdaljši dvanajst (*Pustoslemšek*). O naglasnih zakonitostih pri slovenskih priimkih je pisal F. Jakopin (F. Jakopin 1976). Naglas priimka se v praksi spreminja predvsem takrat, kadar se z njim srečajo v osrednjem slovenskem prostoru in ga začnejo izgovarjati v skladu z naglasom, uveljavljenim v knjižni občnoimenski leksiki, pogosto samo po analogiji, npr. pri priimkih na -e: *Dróle* > *Drolè*, *Kosovèl* > *Kósovel*, *Hvalíca* > *Hválica*, medtem ko naj bi priimki *Kemperle*, *Škamperle*, *Pervanje*, *Lapajne*, *Kompare* in še nekateri trdneje ohranjevali nekončno naglaševanje.

POMENSKA DELITEV

1. Iz osebnih imen

- a) predkrščanskih: *Stojan*, *Stojko*, *Golob*, *Medved*, *Klinec*, *Černigoj*, *Grdina*;
- b) svetniških m.sp.: *Kurinčič*, *Brovč*, *Ožbolt*, *Tomažič*, *Lukan*, *Kobe*, *Lampe*;
- c) svetniških ž.sp.: *Barbarič*, *Marušič*.

2. Iz krajevnih (pokrajinskih, etničnih) imen:

- a) **izpeljanke:** *Gomilšek*, *Kalan*, *Javornik*, *Bačar*, *Ipavec*, *Korošec*, *Furlan*, *Horvat*.
- b) **enaki kr. imenom:** I. *prenos s kr. imena na priimek:* *Podoreh*, *Zagrušovcem*, *Ulipi*; II. *prenos s priimka na kr. ime:* *Babiči*, *Bani*, *Adlešiči*.
- c) **na zunaj enaki kr. imenom, čeprav brez neposredne povezave:** *Javornik*, *Kozina*, *Leskovec*, *Ihan*, *Križ*.

3. Iz poklicev oz. funkcij:

- a) sln.: *Klobučar*, *Merčun*, *Zupan*,
- b) n.: *Šuštar*, *Cimerman*, *Cvelbar*.

4. Iz vzdevkov:

Iz vzdevkov po telesnih ali značajskih značilnostih so nastali priimki *Glavan*, *Pohleven*, *Zgaga*, med njimi so živalska imena, v kolikor ta niso stara osebna: *Jazbec*, *Červ*, *Lisjak*, ali pa hišna znamenja: *Petelin*, *Rak*; po barvi, na katero je nekdo spominjal: *Bele*, *Bevc*; *Černe*, *Črnko*; *Černelič* (< črmmel 'rdeč'); *Erjavec*, *Rijavec*; *Zelen*, *Zelenko*, *Zelenik*; *Rudan* – nekatera od teh imen so nastopala tudi kot stara slovenska imena; po imenih za denar, merskih enotah itd.: *Bajuk*, *Škufca*, *Mernik*.

Osnovni statistični podatki (konec I. 1994): skupno število 66.151, od tega 10.000 s frekvenco nad 30, 7773 s frekvenco od 11 do 30 in 48.377 s frekvenco od 1 do 10.

Deset najpogostejših priimkov na Slovenskem (po stanju na 1. sept. 2000): Novak 11718, Horvat 10442, Krajnc 5958, Kovačič 5768, Zupančič 5362, Kovač 4919, Potočnik 4837, Mlakar 4202, Vidmar 4119, Golob 4040.

Vodilni priimek *Novak* pomeni 'novega naseljenca', 'podložnika, ki je izkrčil novino'. Največjo frekvenco dosegajo priimki, ki izvirajo iz etnonimov: *Horvat, Turk, Bizjak* (z variantami *Bezjak, Vizjak, Vežjak*), *Lah, Furlan, Nemec, Tavčar*; na pokrajinski izvor kažejo priimki *Krajnc, Korošec, Hočevnar* z varianto *Kočevnar* ter *Krašovec*, ožji krajevni izvor pa odsevajo *Potočnik, Mlakar, Rupnik, Jamnik, Pušnik, Dolinar, Humar*. Naslednja močna skupina priimkov izhaja iz oznake poklica: *Kovačič, Kovač, Zupančič, Zupan, Zupanc, Vidmar, Kavčič* itd. Nato pride skupina zelo raznovrstnih priimkov, ki so nastali iz vzdevkov, med katerimi so številna živalska imena: *Kos, Jereb, Maček, Jarc, Jazbec*; ni pa vselej jasno, ali ne gre ponekod za staro predkrščansko osebno ime in ne toliko za poznejši vzdevek, npr. *Golob, Medved, Jelen, Vovk* oz. *Volk*. Poleg teh so med vzdevnimi priimki frekventni še *Kralj, Knez, Jug, Sever, Majcen, Petek*. Izkaže se, da je skupina priimkov iz svetniških imen sicer izredno razvejana, ne spada pa med najfrekventnejše, saj prvi med njimi, *Klemenčič*, zavzema komaj 30. mesto, med bolj pogostimi pa so še *Pavlič* in *Pavlin, Petrič* in *Petrovič, Uršič, Tomažič* in *Tomšič, Vidic* in *Vidovič, Gregorič* in *Gregorčič, Janežič, Mihelič* s stotinami do neprepoznavnosti obrušeni in glasoslovno preoblikovani različci, med katerimi so zelo značilne tiste z obrazilom *-e*: *Klemše, Kobe, Tome*. Ni priimkov iz svetniških imen *Alojz* in *Ignac*, ker sta se pojavila prepozno. Precej manj se je v priimkih ohranilo starih predsvetniških rojstnih imen, razen že omenjenih živalskih imen ter imen *Černe, Bevc* in *Belec* pa imajo večinoma precej nizko število nosilcev, npr. *Černigoj, Gostiša, Grdina, Hvalica, Kušej, Možina, Prodan* (aprotropejsko ali varovalno ime), *Staniša, Žitko* idr. Zanimiva je skupina starih imen, ki se danes (ponovno obujena) pojavljajo ne le kot priimki, temveč tudi kot rojstna imena: *Bogdan, Borko, Budimir, Dobrila, Dragan, Jelenko, Nedeljko, Radovan, Radoš, Stanko, Stojko, Stojan, Veselko, Zoran, Zorko, Željko*.

Poknjiževanje je potekalo najbolj intenzivno v drugi polovici in še zlasti v zadnji četrtini 19. st., ko so slovenski duhovniki v skladu s svojimi jezikovnimi kompetencami vtisnili priimkom podobo, opirajoč se na zakonitosti knjižnega jezika. Pri tem je prišlo do določenega števila napačnih poknjiženj (npr. *Tehovnik* > *Duhovnik*) in še večje variantnosti. V občnih imenih je knjižni jezik uveljavil priponsko obrazilo *-ec* in *-ek* namesto starejšega kranjskega *-ic* in *-ik*, medtem ko se v priimkih to načelo ni dosledno izpeljalo in povzroča težave v sklanjatvenem sistemu. Za nekatere priimke se je uveljavilo izpadanje izglasnega *-i*, ker gre v resnici za neobstojni polglasnik (*Kastelic-Kastelca, Primic-Primca*), pri drugih pa ne (*Šubic-Šubica, Skubic-Skubica, Vidic-Vidica*).

V Sloveniji je zakonodaja glede spreminjanja priimkov (in rojstnih imen) zelo liberalna: priimek je mogoče spremeniti na podlagi vloge na matičnem uradu, ves postopek pa traja največ tri mesece. Ljudje si spreminjajo priimke iz numeroloških

(zamenjava ene črke z drugo ali njena opustitev: *Jenček > Jenče*), purističnih (*Drekonja > Dragonja*), prestižnih (*Predikaka > Predin*), osebno-razlikovalnih (opustitev črke, *Rugelj > Rugel*) razlogov. Nekaj povsem drugega je bilo nasilno spreminjanje slovenskih in hrvaških priimkov (kot tudi krajevnih in drugih imen) v Slovenskem Primorju in Istri po priključitvi tega ozemlja k Italiji leta 1918. Po letu 1929 so fašistične oblasti izvedle pravi priimkovni genocid, ko so vse slovanske priimke poitalijančile bodisi s pravim ali navideznim prevodom bodisi z izpuščanjem neitalijanskih priponskih obrazil bodisi z drugimi nepojmljivimi predelavami. To raznarodovalno dejanje je nazorno dokumentirano v knjigi Paola Parovela *L'identità cancellata*, Trst 1985, prevedeni tudi v hrvaščino (Izbrisani identitet, Pazin–Poreč–Pula 1993).

4 Tuji priimki

a) priimki tujih kolonistov ali migrantov: **1.** naselitev bavarskih podložnikov pri Škofji Loki iz 12. st.: *Hafner, Šifrer, Zihel* **2.** tirolska naselitev v Selški dolini iz 13. st. (Sorica): *Frelj, Jenšterle, Torkar* **3.** tirolska naselitev v Baški dolini iz 13. st. (Nemški Rut): *Pajntar, Dakskobler, Kikelj* **4.** nemška kolonizacija Kočevske v 14. st.: *Henigman, Švajgar, Verderber* **5.** uskoški iz 16. st.: *Milič, Radič* **6.** novejši ruski in židovski, večinoma po 1920: *Bubnov, Popov, Menaše, Alkalaj*

b) tuji priimki Slovencev iz germanizmov: *Flander, Vidmar, Štraus; Šuštar, Rozman, Kleindienst, Gross*; iz romanizmov: *Fatur, Čop, Kacafura*; iz madžarizmov: *Sajko, Vereš*; hibridi (n.-it.): *Manfreda*.

5 Stanje raziskav

Gradivo in prve raziskave o slovenskih priimkih so po objavi temeljnih Miklošičevih imenoslovnih razprav prispevali zgodovinarji, pravniki in geografi F. in M. Kos, P. Blaznik (objave srednjeveških virov, zlasti urbarjev), R. Andrejka, I. Simonič, J. Mlinarič, J. Koropec, A. Hozjan. Med jezikoslovci so priimke proučevali I. Koštiál, F. Ramovš, F. Ilešič, A. Breznik, P. Skok, A. Debeljak, F. Bezljaj, S. Bunc, J. Kelemina, F. Jakopin, J. Jurančič, M. Šimundić. Danes se s to problematiko ukvarjajo zlasti P. Merkù, A. Šivic-Dular, D. Čop, J. Keber, S. Torkar. Pomemben delež so prispevali tudi ljubitelji J. Makovec (Pomurje), J. Mrdavšič (slovenska Koroška), B. Kotnik (avstrijska Koroška), B. Zuanella (Beneška Slovenija). Občuti se šibka pokritost slovenskega ozemlja z narečnimi slovarji in odsotnost historičnega slovarja. Potrebno bo šele ustvariti lokalne monografije, iz katerih bo mogoče sestaviti natančnejšo sliko o nastanku priimkov na Slovenskem. O starejših fazah slovenskega imenotvornega procesa je prispeval nekatera temeljna spoznanja F. Bezljaj (F. Bezljaj 1967). F. Jakopin je rezultate svojih raziskav povzel v članku Priimek, ki je izšel v 9. zv. Enciklopedije Slovenije leta 1995. Arhivsko gradivo, ki zajema predvsem slovensko lastnoimensko dediščino v Italiji, v svojem delu uspešno priteguje P. Merkù (P. Merkù 1982, 1993, 1994).

Literatura

- Andrejka, Rudolf, Doneski k postanku in razvitku rodbinskih imen v Selški dolini, *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo* 20 (1939), 310–332.
- Beneš, Josef, *O českých příjmeních*, Praha 1962.
- Bezljaj, France, *Slovenska vodna imena* I–II, Ljubljana 1956–1961.
- Bezljaj, France, *Eseji o slovenskem jeziku*, Ljubljana 1967.
- Breznik, Anton, O zloženkah v slovenščini, *Razprave AZU* II, 55–76.
- Bunc, Stanko, Pogled v slovensko onomastiko, *Slavistična revija* 4 (1951), 77–86.
- Bunc, Stanko, O nastanku, razvoju in pomenu priimkov, *Jezik in slovstvo* 8 (1962/63), 174–177.
- Burić, Antun, *Povijesna antroponimija Gorskog kotara*, Rijeka 1983².
- Čop, Dušan, Slovenska krajevna imena in priimki na Koroškem in vzhodnem Tirolskem, *Onomastica jugoslavica* 5 (1975), 21–33.
- Dapit, Roberto, *Cognomi e nomi di famiglia dell'Alta Val Torre*, Comune di Lusevera 2001.
- Debeljak, Anton, Živalski priimki v Slovencih, *Lovec* 29 (1946), 30 (1947); *Proteus* 16 (1953–54).
- Goričar, Maks, Doneski k postanku in pisavi rodbinskih priimkov in hišnih imen med Slovenci, *Etnolog* XII (1939), 82–122.
- Hozjan, Andrej, Starejši priimki v vitanjski okolici, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 28 (1992), 255–268.
- Ilešič, Fran, Neke kajkavske (slovenačke i hrv.-kajkavske) jezičke pojave, naročito u prezimenima, *Južnoslovenski filolog* XVI (1937), 99–143.
- Jakopin, Franc, Vprašanja naglaševanja priimkov v slovenščini, *Onomastica jugoslavica* 6 (1976), 217–240.
- Jakopin, Franc, Osebna imena na Slovenskem ob prehodu v 16. stoletje, *XX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Zbornik predavanj*, Ljubljana 1984, 275–284.
- Jakopin, Franc, Struktura slovenskih priimkov v statistični osvetlitvi, *Slavistična revija* 26 (1977), kongresna, Ljubljana, 5–25.
- Jakopin, Franc, Vprašanje priimkov na -man v slovenščini, *Papers in Slavic Philology* 1, Ann Arbor 1977, 146–156.
- Jakopin, Primož, *Entropija imena i prezimena u Sloveniji*, Zagreb 1981, magistrsko delo.
- Jurančič, Janko, O priimkih pri južnih Slovanih, *Slavistična revija* 25 (1977), kongresna, 27–39, Ljubljana.
- Keber, Janez, O izvoru priimkov na -šek, *Onomastica jugoslavica* 9 (1982), 229–236.
- Keber, Janez, Živalske metafore kot vir imen, vzdevkov in priimkov, *Jezikoslovni zapiski* 5 (1999), 135–149.
- Keber, Janez, Raziskovanje izvora priimkov v Sloveniji, *Simpozij Slovenska lastnoimenskost, Zbornik s simpozija '99 v Pišecah*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 97–110.
- Kos, Franc, Ob osebnih imenih pri starih Slovencih, *Letopis Matice slovenske* 1886, Ljubljana, 107–151.

- Koštiál, Ivan, O naših priimkih, *Mladika* 8 (1927).
- Kotnik, Bertrand, *Zgodovina hiš južne Koroške* 1–6, Celovec 1992–1999.
- Kronsteiner, Otto, *Die alpenlawischen Personennamen*, Wien 1975.
- Maček, Janko, Prebivalstvo mesta Ljubljane v srednjem veku po svojih imenih in priimkih, *Kronika slovenskih mest* 1936, 160–163, 218–223.
- Makovec, Juš, *Korenine, Priimki na Murskem polju* (1669–1900), Murska sobota 1987.
- Merkù, Pavle, *Slovenski priimki na zahodni meji*, Trst 1982.
- Merkù, Pavle, *Svetniki v slovenskem imenoslovju*, Trst 1993.
- Merkù, Paolo, *Il "Libro di perticationi" del Notaro Giusto Ravizza (1525): il testo e l'analisi dei nomi personali, di istituzioni e di luoghi*, Trieste 1994.
- Miklošič, Franc, *Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen*, Heidelberg 1927.
- Mrdavšič, Janez, *Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem in širši okolici*, Ravne na Koroškem 1988.
- Simonič, Ivan, Migracije na Kočevskem v luči priimkov, *Etnolog* 7 (1934), 107–138.
- Šimundič, Mate, Značenje najstarijih slovenskih osebnih imena, *Časopis za zgodovino in narodopisje* 5 (1973), 14–46.
- Šivic-Dular, Alenka, Slovenski priimki na *-en*, *Četrta jugoslovanska onomastična konferenca*, Ljubljana 1981, 507–518.
- Šivic-Dular, Alenka, Južnoslovanski priimki s pripono *-(j)ava*, *Onomastica jugoslavica* 10 (1982), 239–246.
- Šivic-Dular, Alenka, Slovenski priimki na *-et* in *-ent*, *Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije*, Sarajevo 1985, 167–177.
- Torkar, Silvo, O nekaterih priimkih iz nemških podstav v zgornji Baški dolini, *Razprave II r. SAZU* XV (1996), 125–136.
- Zuanella, Božo, Hišna imena in priimki v Sovodenjski dolini, *Dom, Čedad* 1981–1984.
- Zuanella, Božo, Slovenski priimki v občini Garmak, Svet Lenart, Podbenesec, *Dom, Čedad* 1987–1996.
- Začasni slovar slovenskih priimkov* (ur. F. Bezljaj), Ljubljana 1974.

Imena vasi in mest v Sloveniji

Viktor Majdič

IZVLEČEK: V prispevku so obravnavana imena vasi in mest glede na procese slovanske kolonizacije, pomenske in besedotvorne kategorije (kronološko, geografsko), slovnične značilnosti (spol, število, sklanjatev) in naglaševanje. Posebna poglavja so namenjena večbesednim krajevnim imenom, evoluciji imen (novim in najnovejšim imenom), specifični imen mest ter toponimskim (ojkonimskim) atlasom. Na koncu sta podana stanje raziskav in izbor literature.

Names of Villages and Towns in Slovenia

ABSTRACT: In this article the author discusses names of villages and towns with regard to the processes of Slavic colonization, semantic and word-formational categories (chronological, geographical), grammatical features (gender, number, declination) and accentuation. Special chapters deal with multi-word place-names, evolution of names (new and the newest names), specific properties of the names of towns and toponymic atlases. Finally, the author discusses the status of research and lists select literature.

1.0 V Sloveniji je približno šest tisoč samostojnih naselij, ki so poimenovana s 3360 leksikalno različnimi krajevnimi imeni. Številčna razlika je posledica dejstva, da je z nekaterimi krajevnimi imeni, predvsem občnoimenskega izvora, poimenovanih večje število naselij. Med leksikalno različnimi imeni samostojnih krajev imajo največjo frekvenco imenska podstava *vas* s skoraj tristoimi ponovitvami ter *vrh*, *gora* in *dol(ina)* s po več kot stotimi.

1.1 Trenutno uporabljane klasifikacije

V slovenski onomastiki se je od 2. polovice 19. stol. dalje največ pozornosti namenjala proučevanju toponimov (F. Miklošič, L. Pintar, F. Bezljaj). Za imena naselij se večinoma uporablja termin *krajevno ime* (star. *krajno ime*), pa tudi *naselbinsko* in *naselijsko*. S prvim se poimenujejo samostojni kraji, manjša, nesamostojna naselja pa so *zaselki*; skupno poimenovanje za oboje je *kraj*, *naselje* ali tudi *naselbina*.

1.2 Krajevna imena in procesi slovanske kolonizacije

Slovansko poseljevanje današnjega slovenskega ozemlja je intenzivno potekalo od 7. stol. dalje in bilo z notranjo kolonizacijo v glavnem končano do 13. stol. Večina današnjih krajevnih imen je slovanskega izvora, le manjše število je substratnih, pred slovanskih, zlasti na zahodu, in adstratnih germanskih (zaradi tisočletne pripadnosti slovenskega jezikovnega prostora frankovski oziroma kasneje nemškoavstrijski državni skupnosti).

Slovanski priseljenci so v prvih stoletjih po naselitvi zelo pogosto tvorili krajevna imena po za kraj pomembni osebi, največkrat z obrazilom *-jb* (*Tomišelj* < **Vi-/L'utomysl-b-jb-je* (*selo*)), z obrazilom *-ica* (*Sodražica* < **Stoždrag-b-ica*) ali *-bna* (*Dragočajna* < **Dragočajb-bna*). Najstarejša so tovrstna krajevna imena, tvorjena iz dvodelnih slovanskih antroponimov, mlajša pa so iz biblijskih in germanskih.

Z obrazilom *-b-b* so bila pogosto tvorjena krajevna imena iz hipokoristikov (*Ljubelj*, *Dragomelj*), iz antroponimskih podstav pa so pogosto nastajala tudi krajevna imena z obrazilom *-enta* (*Radeče*), medtem ko so najstarejša krajevna imena na *-sko* tvorjena iz poimenovanj za nekdanja plemena (*Gorjansko*, *Gomilsko*), mlajša tovrstna imena pa so izpeljana tudi iz imen poklicev (*Sarsko* < **řsarřsko* iz **řsari*). Še mlajša so krajevna imena z obrazilom *-ovo/-evo*, izpeljana iz osebnih imen (*Adamovo*, *Beričevo*, *Škrjančevo*), nastala večinoma iz prvotnih dvobesednih poimenovanj s samostalniškim jedrom *selo* ali *polje*, ki je bilo kasneje opuščeno.

Med zelo stara spadajo krajevna imena, tvorjena s prebivalskoimenskim obrazilom *-jane* (*Poljčane*, *Gorje* < **Gorjane*), zlasti tista, ki so izpeljana iz zemljepisnih občnih imen, npr. *polje*, *gora* ipd.

Tudi po morfologiji zemljišča poimenovana krajevna imena (*Breg*, *Hrib*, *Ravan*), imena po kakovosti tal (*Rodež*, *Hudo*), z vodami povezana krajevna imena (*Vir*, *Hudinja*, *Krka*) kot tudi po negojenem drevju povzeta edninska imena (*Hrast*, *Jelša*, *Dob*) spadajo med starejša.

Razmeroma stara so dvobesedna krajevna imena, katerih levi prilastek izraža razmerje do sosednjega naselja (*Dvorska vas*, *Blejska Dobrava*), krajevna imena s prilastkom *stari* (*Staro selo*, *Stari Log*), večinoma tudi tista s prilastkom *veliki* (*Velika Loka*, *Velike Dole*) in prilastkom *spodnji/dol(e)nji* (*Spodnja Dobrava*, *Dolenje Poljane*, *Dolnji Leskovec*), medtem ko so krajevna imena s prilastki *novi*, *mali*, *zgornji/gor(e)nji* praviloma mlajša.

Med zelo stara spadajo krajevna imena, nanašajoča se na objekte iz pred slovanskega ali zgodneslovanskega obdobja, npr. *Cesta*, *Gradišče*, *Gomila* ipd.

Med krajevnimi imeni izsvetniškega izvora so različice s *šent/št.* praviloma starejše od imen s prilastkom *sveti*.

Po nastanku mlajša so imena krajev, ki so nastali na prvotno nekultiviranih površinah (*Lazi*, *Rute*, *Trzin*) oziroma tista, ki kažejo na način kultiviranja zemljišča (*Krčevine*, *Požarje*, *Trebnje*),

Med predpenskimi krajevnimi imeni so starejša tista, ki kažejo na lego naselja v odnosu do kakega naravnega objekta (*Podgora*, *Medvode*, *Predstruge*), mlajša pa so imena, ki izražajo razmerje do na zemeljskem površju zgrajenih objektov (*Predmost*, *Zakriž*, *Podcerkev*).

1.3 Semantične kategorije – kronologija, geografija

Približno polovica slovenskih toponimov je osebnoimenskega izvora. Med njimi je precejšnje število večbesednih, s samostalniškim jedrom *vas* in *selo* (*Artiža vas, Ivanje selo*), ki spadajo med starejše. Prevladujejo zlasti na področju jugovzhodne Slovenije (vzhodna Dolenjska, Bela krajina).

Osebnoimenskega izvora so tudi številna množinska krajevna imena moškega spola. Največja gostota množinskih krajevnih imen, nastalih po konverziji iz imen prvotnih prebivalcev, je v južnem delu Slovenije (Bela krajina, Dolenjska, Istra: *Adlešiči, Lužarji, Bočaji*), množinska krajevna imena na *-ci, -ovci, -inci*, večinom patronimičnega izvora, pa so zelo pogosta v vzhodnem delu Slovenije (Prelekija, Prekmurje: *Radenci, Markovci, Križevci, Ižakovci*).

Pomenske podstave krajevnih imen, ki niso osebnoimenskega izvora, so zelo raznolike. Naselje je bilo med drugim lahko poimenovano:

- po reliefnih značilnostih: *Dol(ina), Ho(l)m(ec), Gora, Socka, Breg, Ježa, Strm(i)ca, Vrtača, Draga, Kot, Preveg, Danje*;
- po značilnostih ali kakovosti površja: *Polzela, Mozirje, Zibika, Pustota, Hudo, Griža, Rodica, Naklo, Retje*;
- po (ne)poraslosti zemljišča: *Hosta, Gozd, Boršt, Utik, Šedem, Trata, Ledine, Dobrava, Loka, Smladnik, Utik, Golo, Pleš*;
- po načinu kultiviranja zemljišča: *Trebež, Trebija, Padež, Opale, Paloviče, Požarje, Žeje, Krčevine, Četena Ravan, Razguri*;
- po namembnosti kultiviranega zemljišča: *Njiva, Preloge, Laz(e/i), Rovt(e/i), Vrt, Senožet(e/i), Planina*;
- po barvi površja ali vode: *Krvava Peč, Rdeči Kal, Ardro, Črmljenšak, Zeleni Breg, Črna, Belo*;
- po tekočih ali stoječih vodah: *Reka, Zreče, Studenec, Vrzenec, Vir, Kropa, Vrhnika, Pivka, Obrh, Kal, Tajhte, Jezero, Sava, Bistrica, Krka*;
- po kamninah, rudninah: *Apno, Ilova Gora, Laporje, Labore, Obrije, Kred, Škrilje, Kamno, Peč, Lava, Železno, Zlateče*;
- po rastlinah:
 - a) negojenih: *Borje, Jelša, Viševak, Jesenje, Hrast, Brezje, Bezuljak, Lešnjake, Trnovo, Robidišče, Resje, Bršlenovica, Koprivnik, Limbarska Gora, Krakovo*;
 - b) gojenih: *Češnjice, Hruška, Orešje, Slivnica, Repno, Laniš(č)e, Ovsiše, Pšenična Polica*;
- po živalih:
 - a) divjih:
 - pticah: *Vrabče, Škrjanče, Golobinjak, Orle*;
 - sesalcih: *Jelenje, Lاندol, Srnjak, Medvedjek, Jazbine, Lesično, Zajčji Vrh, Mišji Dol, Volčja Draga*;
 - drugih: *Žabjek, Polževo, Ribnica, Kačji Dol*;
 - b) domačih:
 - *Govejek, Volavlje, Sarsko, Kozje, Kozina, Konjsko, Kravjek, Jarčja Dolina, Kokošnje, Kurja vas*;
- po dejavnosti prebivalcev ali v/pri kraju delujoči ustanovi: *Perišče, Čelje*,

- Plave, Tenetiše, Col, Muta, Špitalič, Letuš, Straža, Varda, Ogljenšak, Štajngrova, Fužine, Rudnik;*
- po objektih, ki so delo človeških rok: *Grad, Cirknica, Kapla, Križe, Pristava, Postaja, Žage, Malni, Papirnica, Zidani Most, Stegne, Koludrje, Raka, Roje;*
 - po vojaških utrdbah in strateško pomembnih lokacijah: *Branik, Zemon, Zemelj, Tinje, Ostrožnik, Videž, Pugled;*
 - po pripadnosti oz. lastniškem statusu: *Banjaloka, Knežja Njiva, Hercegovščak, Jerovska vas, Videm;*
 - v zvezi z nekdanjo družbeno strukturo, skupno oz. združeno posestjo in pravno urejenostjo lastninskih razmerij, z delitvijo zemljišča: *Koče, Gmajna, Kupljenik, Lastnič, Nedelica, Nedelja, Razdelj, Delnice, Vopovlje, Vajgen, Zastava;*
 - po pomembnejših zgodovinskih dogodkih, zlasti vojaških ali vojnih: *Tabor, Strjanci, Strejaci, Kandija, Vojna vas.*

Med krajevnimi imeni neantroponimičnega izvora prevladujejo domača, slovenska oz. slovanska. Glede na to, da je bil velik del današnjega slovenskega ozemlja poseljen že v antičnem obdobju in glede na prepletanje različnih tujih vplivov v tem jezikovnem prostoru v preteklem poldrugem tisočletju, je razumljivo, da je opazen tudi delež krajevnih imen tujega izvora, predvsem romanskega in germanškega (*Čiginj, Solkan, Fojana, Rižana, Breginj, Tolmin, Izola, Abitanti; Binkelj, Lindek, Šoštanj, Cvibelj, Puštal, Šoštanj, Frajhajm, Adergas, Letuš* idr.), pa tudi predromanskega (*Celje, Kranj, Trojane* idr.).

1.4.1 Besedotvorne kategorije – kronologija, geografija

Tvorbeno so slovenska krajevna imena pretežno izpeljanke iz enodelnih podstav. Pogostejša priponska obrazila so:

-a (Muta), -ica (Goričica), -ca (Strmca), -ka (Svetelka), -ana (Poljana), -ina (Svetina), -ija (Kandija), -ova/-eva (Cankova, Podolševa), -ø (Kal, Ples), -(b/a)c (Otočec, Gradac, Strelci), -ič (Špitalič), -ek (Lindek), -b k (Osredek), -(š)čak (Hercegovščak, Goričak), -(j)ak (Berinjak, Borovak), -(i)k (Branik, Gabrk), -nik (Stelnik), -b n (Brezen), -ež (Videž), -o (Debro, Brdo), -ce (Selce, Jezerca), -(i)šče (Robidišče, Mlinšče), -(l)je (Kozje, Grosuplje) idr.

Približno desetina krajevnih imen je izpeljank iz predložnih zvez (*Čezsoča, Podgrad, Razkrižje, Zajelše*), sklopov iz večdelnih podstav (*Banjaloka, Dobindol*) in zloženek (*Ritoznoj, Senožeti*).

Dvodelna podstava je pogosta pri tvorjenkah iz slovanskih in germanskih dvodelnih antroponimov (*Lipoglav, Braslovče, Vižmarje, Mengeš*). Prve so starejše, druge mlajše. Tudi sicer je med tvorjenkami iz večdelnih podstav veliko po izvoru nemških, zlasti tista, ki se končujejo na *-berg, -berk, -berc, -perk, -merk* (*Štatenberg, Dornberk, Žahenberc, Čušperk, Litmerk*) oz. na *-pah, -poh, -buš* (*Čilpah, Rošpoh, Limbuš*) ali *-štanj* oz. *-štajn* (*Boštanj, Pokštajn*) ali *-ovž* oz. *-(h)of* (*Rotovž, Panhof, Britof*) itd.

Tvorjenost iz večdelne podstave je lahko tudi zastrta (*Zanigrad <*zadnji grad, Štjak < Šentjak(ob), Velesovo <*veljeje selo*).

Pri predponskih krajevnih imenih je besedotvorna razvidnost očitna (*Medribnik, Nadrožica, Podskrajnik, Predstruge, Zajasovnik*), lahko pa tudi zabrisana (*Obrh* < *obъvъrchъ, *Podob* < *podъ-dqbъ).

V nekaj primerih se je ohranilo tudi staro, v slovenskem jeziku že dolgo ne več tvorno predponsko obrazilo *vi-* < *vy- (*Vipolže, Vimolj*).

Največja gostota predponskih imen je ob Savi vzhodno od Ljubljane, na vzhodnem Dolenjskem ter na cerkljansko-tolminskem področju, predponska obrazila pa največkrat izražajo razmerje do bližnjega naravnega ali umetnega objekta, ki je dominantna vzpetina (*Podpeca, Podskrajnik, Zakojca*), voda, skalovje, rastlinje (*Čezsoča, Medvode, Podpeč, Podhruška*), reliefna značilnost (*Obrežje, Poreber, Preval, Zasip*), naravno ali umetno preoblikovano površje (*Razdrto, Razguri, Prekopa, Preska*), bližnje, po navadi večje naselje (*Podlipoglav, Zatoľmin, Prigoriča*), delo človeških rok (*Medribnik, Podžaga, Razpotje, Zakriž*).

1.4.2 Večbesedna krajevna imena

Kar četrtina imen samostojnih slovenskih krajev je dvobesednih, obstoječih iz samostalniškega jedra in pridevniškega prilastka (*Čužnja vas, Gorenjski Vrh, Hlavče Njive, Gornja Griva, Pijana Gora, Rinčetova Graba*.), nekajkrat tudi z dvojnimi levimi prilastki (*Dolenja Lepa vas, Mala Ilova Gora, Sveti Trije Kralji*).

V več kot polovici primerov levi prilastek izraža prostorsko, velikostno ali časovno razmerje med dvema ali tudi tremi sosednjimi kraji istega imena (*Dolenje/Gorenje Otave, Dolnji/Gornji Kot, Spodnje/Srednje/Zgornje Bitnje, Notranje/Vnanje Gorice, Mali/Veliki Gaber, Stara/Nova Sušica*) oz. prostorske razsežnosti (*Dolga Brda, Krajna vas, Stranske Makole*). Preostali levi prilastki izražajo povezanost z določeno osebo (*Artiža vas, Lučarjev Kal*), lahko tudi svetniškost (*Sveta Barbara*), razmerje do bližnjega naselja (*Blejska Dobrava, Libeliška Gora*), povezanost z rastlinskim ali živalskim svetom (*Cerov Log, Javorjev Dol, Jarčja Dolina, Žabja vas*), značilnosti površja (*Klinja vas, Obla Gorica, Rogati Hrib*), barvo okolja (*Bela Peč, Rdeči Kal*), etnično ali pokrajinsko pripadnost (*Hrvaški Brod, Koroški Selovec*), dejavnost ali pripadnost (*Lovsko Brdo, Smolenja vas, Opatje selo*), geološke značilnosti (*Meljski Hrib, Peščeni Vrh*), povezanost z arhitekturnimi objekti (*Malenska vas, Račni Vrh, Zidani Most*), način prvotnega kultiviranja zemljišča (*Četena Ravan, Prožinska vas*), vremensko-podnebnih razmere (*Mrzla Luža, Topla Reber, Sinji Vrh*), kakovost zemljišča (*Dobro Polje, Lepa Njiva, Huda Polica*) itd.

Posebnost so dvobesedna krajevna imena z nesklonljivim (17-krat) ali tudi nesklonljivim (4-krat) levimi prikastkom (*Dražen Vrh, Pangrč Grm* oz. *Slovenj Gradec, Čača vas*).

Odločitev za enobesednost ali večbesednost pa ni bila vedno jezikoslovno utemeljena (prim. *Krištandol, Josipdol* in *Kristan Vrh, Ivan Dol*).

Pri večbesednih naselbinskih imenih se od izida novega pravopisnega priročnika (**Slovenski pravopis I – Pravila**, Ljubljana 1990) tudi občnoimenske nepravne polnopomenske besedne enote pišejo z veliko začetnico (*Kranjska Gora, Zidani Most, Kristan Vrh, Sveti Trije Kralji, Log Čezsoški, Pri Cerkvi*). Pri desnih predložnozveznih dopolnilih se velika/mala začetnica piše po pravilih za pisanje nenaselbinskih zemljepisnih imen (*Šmartno v Rožni dolini, Marjeta na Dravskem polju*).

Enaka pravila kot za nenaselbinska zemljepisna imena veljajo tudi za pisanje delov naselij: *Rožna dolina* (del naselja) – *Rožna Dolina* (samostojno naselje), *Zelena jama* (del naselja) – *Volčja Jama* (samostojno naselje). V skladu z novimi pravili se pravopisno ločijo med seboj enako se glaseča naselbinska in nenaselbinska imena: *Bela Peč* (naselje) – *Bela peč* (vzpetina), *Babna Reka* (naselje) – *Babna reka* (vodotok), *Gorenje Jezero* (naselje) – *Dvojno jezero* (jezero), *Osredek pri Trški Gori* (naselje tudi v 2. delu) – *Sevno na Trški gori* (v 2. delu vzpetina) itd.

Približno sedmina slovenskih krajevnih imen je dopoljenih z desnim predložnozveznim dopolnilom. Gre večinoma za uradne različice krajevnih imen, izoblikovanih zaradi lažjega ločevanja od drugih, enako poimenovanih krajev, npr. *Šempeter v Savinjski dolini* in *Šempeter pri Gorici* ali *Strmec na Predelu*, *Strmec nad Dobrno*, *Strmec pri Destrniku*, *Strmec pri Leskovcu*, *Strmec pri Ormožu*, *Strmec pri Polenškaku*, *Strmec pri Rogatcu*, *Strmec pri Vojniku* (zdaj ponovno *Nova Cerkev*) ipd. V vlogi desnega dopolnila se največkrat pojavljajo imena večjih bližnjih krajev, najpogosteje za predlogom *pri* (*Šentjur pri Celju*), predlog *ob* povezuje krajevno ime z imenom bližnje reke (*Zagorje ob Savi*), predlogu *na* večinoma sledi ime širšega zemljepisnega področja (*Šmartno na Pohorju*), na predlog *v* se navezujejo imena dolin (*Koprivnik v Bohinju*, *Rovte v Selški dolini*), predlogu *pod* po navadi sledi ime bližnje vzpetine (*Andraž pod Krvavcem*), s predlogom *nad* pa so povezana imena nižje ležečih krajev (*Šentjanž nad Štorami*).

Med domačini se praviloma uporablja le jedrni del krajevnega imena brez administrativno izbranega identifikacijskega dodatka.

Enako razločevalno vlogo kot desna predložnozvezna dopolnila imajo lahko tudi levi prilastki pri sicer enako poimenovanih krajih. Poleg treh *Bistric*, ki zaradi majhnosti in s tem povezanega redkega pojavljanja v širšem slovenskem prostoru ter precejšnje medsebojne oddaljenosti dopolnila ne potrebujejo (*Bistrica* blizu Črnomlja, gorenjskih Dupelj in Lesičnega), imamo znotraj Slovenije poleg petih *Bistric* z desnim dopolnilom (*Bistrica ob Sotli*, *Bistrica pri Limbušu*, *Bistrica pri Mokronogu*, *Bistrica pri Rušah*, *Bistrica pri Trziču*) še štiri z levim prilastkom (*Bohinjska Bistrica*, *Ilirska Bistrica*, *Kamniška Bistrica*, *Slovenska Bistrica*). Tudi v teh primerih je med domačini večinoma v rabi le jedrni samostalnik.

Izjemoma je bil levi prilastek kot identifikacijski dodatek izbran celo zaradi ločevanja med podobno zvenečima krajevnima imenoma v širšem jugoslovanskem prostoru: *Konjice* so bile razširjene v *Slovenske Konjice*, da bi se izognili zamenjavam s hercegovskim *Konjicem*.

Enako razločevalno, obenem pa tudi počastitveno vlogo imajo leva ali desna dopolnila, nanašajoča se na za kraj ali širše območje pomembne osebnosti, npr. *Bukovje* razširjeno v *Bezenškovo Bukovje*, *Cerovec* v *Cerovec Stanka Vraza* ipd.

1.4.3 Slovníčne značilnosti (spol, število, sklanjatev)

Le malo manj kot polovica slovenskih krajevnih imen je ženskega spola, približno dve petini imen je moškega in samo sedmina srednjega spola, a je njihova distribuiranost zelo neenakomerna. Močno nadpovprečen delež krajevnih imen moškega spola je v severovzhodni Sloveniji in tudi na Koprskem, delež ženskih imen je

največji v osrednji in zahodni Sloveniji, medtem ko je srednjepolskih največ na območju osrednje Štajerske.

Razmeroma veliko krajevnih imen je dvo- ali celo trispolskih, pri čemer je večspolskost lahko prisotna v celi paradigmi ali le v posameznih sklonih, npr. *Brezje iz Brezja/Brezij* (sr.ed./ž.mn.) v *Brezju/Brezjah* (sr.ed./ž.mn.) oz. *Orešje iz Orešja/Orešij* (sr.ed./ž.mn.) v *Orešju* (sr.ed.); *Pletovarje iz Pletovarja* (sr.ed.) v *Pletovarju/Pletovarjah* (sr.ed./ž.mn.) oz. *Javorje iz/z Javorja/Javorij* (sr.ed./ž.mn.) v/na *Javorju/Javorjah/Javorjih* (sr.ed./ž.mn./m.ali sr.mn.). Večspolskost in večštevilskost se pojavljata tudi pri istih prebivalcih takega kraja.

Približno tri četrtine slovenskih krajevnih imen je edninskih, četrtina pa množinskih (tudi med slednjimi je več ženskih kot moških, najmanj pa je srednjepolskih).

1.4.4 Naglašenost

Krajevna imena so naglašena večinoma na nekončnem zlogu, na končnem zlogu naglašeni je le dobra dvajsetina. Pri večzložnih krajevnih imenih (enobesednih oz. pri samostalniškem jedru večbesednih) močno prevladuje naglas na predzadnjem zlogu (dve tretjini vseh), na predpredzadnjem zlogu naglašeni je bistveno manj (četrtina vseh), na 4. zlogu od konca besede pa jih je le dobre tri odstotke (med slednjimi jih v vsakdanji rabi precej spada v drugo skupino, ker se nenaglašeni *i* v obrazilu *-ica*, *-ice* v govoru pogosto izpušča, npr. *Blagovica*, *Ježica*, *Lukovica*, *Brežice* domačini izgovarjajo *Blagovca*, *Ježca*, *Lukovca*, *Brežce*).

Približno 150 krajevnih imen pozna dvojnično naglaševanje (*Bréstrnica/Brestrníca*, *Pódljubelj/Podljubélj*, *Grabonóš/Grábonoš*), pri nekaj krajevnih imenih pa dvojničnost temelji bodisi na kakovosti naglašene samoglasnika (*Cêršak/Céršak*, *Rôšnja/Róšnja*), bodisi na njegovem trajanju (*Bršljín/Bršljín*, *Trzín/Trzín*) bodisi na obojem (*Knéj/Kněj*, *Dvór/Dvòr*).

Obstaja tudi več deset krajevnih imen, ki se razlikujejo zgolj po mestu naglasa, npr. *Dobráva* in *Dóbrava*, *Pristáva* in *Prístava*, *Grahôvo* in *Gráhovo*, *Cérovec* in *Cerôvec*, *Špitálič* in *Špitalič*, *Óbrh* in *Obrh*, *Pódgrad* in *Podgrád*, *Cérklje* in *Cerkljè*, *Bôrje* in *Borjè*, *Vrhe* in *Vrhé* itd.

V naglasnem pogledu se slovenska krajevna imena uvrščajo v vse štiri naglasne tipe. Daleč največ jih spada v nepremični naglasni tip, medtem ko se naglašujejo po premičnem naglasnem tipu pretežno krajevna imena, tvorjena iz tistih podstav, ki se kot apelativi prav tako uvrščajo v ta tip naglaševanja (*Pôtok -óka*, *Krêmen -éna*, *Slême -éna*), izjemoma tudi (danes) pomensko nemotivirane podstave (*Gr̄gar -árja*, *Nómenj -énja*, *Sáksid -ída*). Pri nekaterih krajevnih imenih tega tipa se od rodilnika dalje naglas pomakne za dva zloga proti koncu besede (*Čépo- van -ána*, *Dóbrnež -éža*).

Končniško naglaševanih krajevnih imen je zelo malo. Nekatera med njimi se naglašujejo samo končniško (*Pekèl*, *Borjè*, *Pečjè*, *Cerkljè*, *Lescè*), nekatera pa dvojnično, končniško in nekončniško (*Dupljè* in *Dúplje*, *Stezà* in *Stèza*, *Zamóstec* in *Zamostèc*).

Med krajevnimi imeni, naglaševanimi po mešanem naglasnem tipu, prevladujejo imena s samostalniškim jedrom *vas* in *peč* (*Dolénja vás -e -í*, *Šávna Péč -e -í*), drugih je zelo malo (*Rávne -í*, *Nóvi Svét -ega -á*, *Zídani Móst* (pri Trebnjem) -

ega-ú). Več je dvojnično, nepremično in mešano naglaševanih krajevnih imen (*Réber-i/-í, Rávní Dól -ega -a/-ega -á*).

Jasno pomensko motivirana krajevna imena se naglašujejo večinoma tako kot njihove občnoimenske podstave (*Bístrica, Fužína, Ledína, Poljáne, Pôtok, Réber, Toplíce, Tôpol*), le nekajkrat je naglasno mesto drugačno kot pri občnem imenu v zbornem jeziku, vendar usklajeno z narečno oz. pokrajinsko normo (*Dólina, Pólana, Grádišče, Křčevina, Pónikva, Prístava* oz. *Bukóvlje, Lipóvci, Plitvíca*), ali pa je v krajevnem imenu ohranjena naglašenost ali kakovost naglašene samoglasnika, ki je v zbornem jeziku že zastarela ali vsaj redkeje rabljena (*Jezêrca, Séla, Sélca, Dvòr, Gózd*).

1.5 Evolucija imen – nova in najnovejša imena

Današnja predpomska krajevna imena so bila v preteklosti večinoma predložna, a so bila predvsem iz upravnno-administrativnih razlogov največkrat preoblikovana v predpomska. Danes je med imeni samostojnih krajev predložnih zelo malo (*Na Logu, Pri Cerkvi, V Zideh, Za Kalvarijo, Onkraj Meže*). Njihov nekdanji predložni status je v več primerih še vedno razviden iz pridevniških in/ali prebivalstvomenskih izpeljank, kadar so te tvorjene iz nepredložnih podstav (*Podgrad pri Vremah – grajski, Grajan, Zagrič – griški, Gričan*) ali obratno (*Fara – prifarški, Prifarrec*) oz. predložnosklonske rabe, ko se predpona osamosvoji v prvotni predlog (*Podjelje – pod Jeljem, Predmost – pred Mostom, Zakobiljek – za Kobiljkom*) oz. se zamenja z drugim, pomensko ustreznim predlogom (*Zagrič – na Griču, Podpeč pri Marofu – na Peči*).

Veliko pogostejši so predložni toponimi med poimenovanji zaselkov (v Sloveniji je po podatkih iz Atlasa Slovenije le eno predložno krajevno ime s predlogom *na* in kar 98 takih imen zaselkov), saj pri njih zaradi redkega pojavljanja v javni in uradni rabi njihova predložna struktura ni preveč moteča.

Novejša je tudi uradna podoba številnih krajevnih imen z dodanim desnim dopolnilom kot razločevalno sestavino pri sicer enako se glasečih imenih več krajev (*Brezje pod Nanosom, Brezje pri Grosupljem*) kot tudi tistih, katerim je bilo iz enakih razlogov dodano levo dopolnilo (*Slovenske Konjice*). Novejša so tudi krajevna imena, katerih dopolnilo (levo ali desno) ima poleg identifikacijske še počastitveno vlogo (*Bezenškovo Bukovje, Cerovec Stanka Vraza*) – prim. 14.4.2.

Sama dopolnila se lahko tudi spremenijo v skladu s spremenjenimi družbenimi in političnimi razmerami. Današnji *Šentjur pri Celju* je bil v obdobju Avstro-Ogrske *Sv. Jurij ob južni železnici*, med 1. in 2. svetovno vojno pa *Sv. Jurij pri Celju*; *Velenje* je po smrti nekdanjega jugoslovanskega predsednika postalo *Titovo Velenje*, po zamenjavi družbenega reda l. 1990 pa je bilo levo dopolnilo, ki je imelo zgolj počastitveno vlogo, opuščeno.

Še redkejša so na Slovenskem popolna preimenovanja krajev z izključno počastitveno funkcijo, npr. *Kidričevo* iz prvotnega *Strnišča*.

Pri skoraj petnajstih odstotkih slovenskih krajevnih imen obstaja poleg uradne tudi neuradna, lokalna različica. Te se razlikujejo od uradnih bodisi po kakem glasu (*Modana – uradno Medana, Kurtno – uradno Kuretno, Pogara – uradno Podgora*) ali po slovničnih značilnostih (*Šmartin* m.sp.mn. – uradno *Šmartno* sr.sp.ed., *Dramlja*

ž.sp.ed. – uradno *Dramlje* ž.sp.mn., *Centi* m.sp.mn. – *Centa* ž.sp.ed.). Pogosto je lokalno ime po izvoru starejša, tujejezična različica slovensko zvenečega uradnega imena (*Rožempah* – uradno *Rožnik*, *Aženberk* – uradno *Pepelno*, *Hidveg* – uradno *Mostje*) ali pa med različicama ni etimološke sorodnosti (*Kožarji* – uradno *Podkraj*, *Kmeti* – uradno *Vrt*, *Bistrica* – uradno *Spodnja Selnica*).

Nadpovprečno velika gostota lokalnih različic krajevnih imen je predvsem na severu Slovenije (Koroška, Zgornja Savinjska dolina).

Manjše število krajevnih imen z izrazito neslovensko podobo je bilo od sredine 19. do sredine 20. stol. preimenovanih oz. poslovenjenih (*Marburg* > *Maribor*, *Lotmerk* > *Ljutomer*, *Rajhenburg* > *Brestanica*). Preimenovana so bila le večja naselja z imeni nemškega izvora, manjša kot tudi po izvoru italijanska so ohranila prvotno podobo imena (*Brunšvik*, *Rošpoh*, *Vurberk* oz. *Izola*, *Portorož*).

Nekatera krajevna imena tujega izvora so bila slovenjena, vendar na osnovi napačnega etimologiziranja, npr. *Štajngrob* (nem. *Steingrube*), *Crngrob* (nem. *zu Ehrengruben*), *Impolje* (domnevno iz nem. *in(nerer) Büchel*), ki niso v neposredni pomenski zvezi z *grobom*, *poljem*. Zanimivi so tudi toponimi slovenskega izvora, ki so bili prek vmesne ponemčene oblike ponovno poslovenjeni brez etimološke povezave z izhodiščnim pomenom (*Činžat* < *Senožet*, *Briga* < *Breg*).

Več kot dvesto krajev je bilo preimenovanih po 2. svetovni vojni iz ideoloških razlogov. Za tedanjo oblast so bila moteča zlasti na religijo vezana imena krajev (*Sv. Štefan* > *Turje*, *Sv. Lovrenc* > *Kompole*, *Sv. Lucija* > *Lucija*). Po l. 1990 je bila nekaterim preimenovanim krajem vrnjena prvotna podoba njihovega imena (*Sv. Vid* > *Žilce* > *Sveti Vid*, *Nova Cerkev* > *Strmec* > *Nova Cerkev*).

1.6 Imena mest, njihova specifika

Med imeni večjih mest in vasi ni bistvenih razlik. Nekoliko manjši kot med imeni vasi je pri mestnih imenih delež večbesednih poimenovanj (med desetimi največjimi sta dvobesedni dve: *Nova Gorica*, *Novo mesto*), tudi pomenska motiviranost imen večjih mestnih naselij je nekoliko manjša, odstotek imen predslovenskega izvora pa večji (med imeni desetih največjih mest so pomensko jasno razvidna tri: *Jesenice*, *Nova Gorica*, *Novo mesto*, predslovenskega izvora pa so štiri: *Celje*, *Koper*, *Kranj* in domnevno *Ljubljana*).

1.7 Toponimski (ojkonimski) atlasi

Slovenska kartografska literatura premore številne topografske karte v različnih merilih (od 1 : 25000 do 1 : 1000000) z različno namembnostjo (izobraževalno, splošninformativno, turistično, vojaško idr.) in različno gostoto navedenih toponimov.

Tudi onomastično pomemben je **Atlas Slovenije** s kartami v merilu 1 : 50000 in ca. 50000 toponimi (Ljubljana 1985 in več ponatisov, ur. B. Ingolič) ter **Odzadnji slovar zemljepisnih imen po Atlasu Slovenije** (Ljubljana 1993, M. Furlan).

Obstaja več krajevnih leksikonov z bolj ali manj natančno jezikovno predstavitevjo toponimov (zapis, naglas, izgovor, kakovost in kolikost naglašeneega samoglasnika, spol, število idr.). Onomastično najpomembnejši je **Krajevni leksikon Slovenije I – IV** (Ljubljana 1968–1980, ur. R. Savnik).

1.8 Stanje raziskav, morebitni izsledki

Slovenska krajevna imena so predmet dokaj poglobljenega raziskovanja od 2. polovice 19. stoletja dalje (F. Miklošič). V 20. stoletju so bile toponomastične raziskave naravnane predvsem v ugotavljanje etimološkega in etničnega izvora posameznih krajevnih imen. Raziskovalci so namenjali pozornost tudi obravnavi posameznih tipov in skupin krajevnih imen (imena na *-ci*, na *-jane*, imena z jedrom *vas* in *selo* ipd.), značilnostim toponimije posameznih delov Slovenije, npr. Slovenskega primorja, Bohinja, Zgornjesavske doline, panonskega dela Slovenije idr., krajevnim imenom, poimenovanim po določeni dejavnosti, npr. načinu kultiviranja zemljišča, kronologiji nastajanja slovenskih krajevnih imen idr. Krajevna imena so bila obravnavana tudi z besedotvornega in normativnega stališča.

Literatura

- Bezljaj, France, Krčevine, *Slavistična revija* VIII (1955), Ljubljana, 1–23.
- Zanimivosti iz toponomastike, *Pogovori o jeziku in slovstvu*, Maribor 1955, 66–81.
 - Význam onomastiky pro studium praslovanského slovníka, *Slavia* XXVII, Praha 1958, 353–364.
 - **Vas** in **selo** v slovanski onomastiki, *Jezik in slovstvo* V (1959/60), Ljubljana, 204–207.
 - *Slovenska vodna imena* I, II, Ljubljana 1956, 1961.
 - Slovensko imenoslovje, *Jezik in slovstvo* VII (1961/62), Ljubljana, 130–135.
 - Slovenski imenotvorni proces, *Jezik in slovstvo* X (1965), Ljubljana, 113–118.
 - Naloge in poti slovenskega imenoslovja, *Onomastica jugoslavica* I, Ljubljana 1969, 243–248.
 - Novejša dognanja v slovenski toponomastiki, *V. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, Ljubljana 1969.
 - Onomastika in leksikologija, *Onomastica jugoslavica* I, Ljubljana 1969, 10–21.
 - O imenih **Sneberje**, **Sostro** in drugo, *Jezik in slovstvo* XXII (1976/77), Ljubljana, 225–227.
 - Kočljivi onomastični problemi, *Četrta jugoslovanska onomastična konferenca*, Ljubljana 1981, 1–9.
- Blaznik, Pavle, O metodah in nekaterih rezultatih pri ugotavljanju lokalizacij krajevnih imen, *Onomastica jugoslavica* II, Ljubljana 1970, 3–11.
- Boryś, W, Još o podrijetlu slovenskih toponima **Naklo**, **Nakla**, **Nakel**. *Onomastica jugoslavica* XI, Zagreb 1984, 1–9.
- Brinar, J., *Slovarček zemljepisnih imen, njih izvir in pomen*, Celje 1928.
- Čop, Dušan, Slovenska krajevna imena na Koroškem in vzhodnem Tirolskem, *Onomastica jugoslavica* V, Zagreb 1975, 21–33.
- Nedoslednosti v rabi in pisanju koroških krajevnih in gorskih imen, *Onomastica jugoslavica* VI, Zagreb 1976, 83–102.
 - Onomastično-lingvistične zanimivosti Bohinja, *Bohinjski zbornik*, Radovljica

- 1987, 123–128.
- Gjurin, Velemir, Kolikostna premena v slovenskih naseljskih imenih, *Slavistična revija* XXXIV (1986), Maribor, 165–196.
- Grad, Anton, K etimologiji toponima **Ljubljana**, *Onomastica jugoslavica* VII, Zagreb 1978, 27–35.
- – K etimologiji slovenskega toponima **Vrhnika**, *Jezik in slovstvo* XXIV (1983/84), Ljubljana, 127–128.
- Kolarič, Rudolf, Imena na *-ci, -ovci* v Vojvodini, *Zbornik za filologiju i lingvistiku* II, Novi Sad 1959, 138–141.
- Kos, Milko, **Stari trg** in sorodna krajevna imena, *GV V/VI* (1929/30), Ljubljana, 160–173.
- – Vojvoda in knez v krajevnih imenih, *Glasnik muzejskega društva* XXIV (1943), Ljubljana, 77–83.
- – O prevzemu antičnih krajevnih imen na slovenskem ozemlju, *Ephemeridis Instituti Archeologici Bulgarici*, Vol. XVI, Ljubljana 1950, 241–248.
- – O imenih nekaterih krajev v Slovenskem primorju, *Zbornik Primorske založbe Lipa*, Koper 1956, 7–26.
- – »Vas« in »selo« v zgodovini slovenske kolonizacije, *Razprave SAZU, Hauptmannov zbornik*, Ljubljana 1966, 79–98.
- – Kolonizacija med Dravo in Rabo pa krajevna imena na *-ci*. *Svet med Muro in Dravo*, Maribor 1968, 256–264.
- – Nekatera krajevna imena na Gorenjskem, *Onomastica jugoslavica* I, Ljubljana 1069, 5–9.
- Koštal, Ivan, Nekaj o naših imenih, Rodbinski priimki in krajevna imena, napravljena iz imen svetnikov, *Dom in svet*, Ljubljana 1904, 562–564.
- Lubaš, W., O izmenični izpeljavi in konverziji v slovenskih krajevnih imenih, *Jezik in slovstvo* XII (1967), Ljubljana, 108–110.
- – Očetnoimenska krajevna imena z obrazili *-ci, -ovci* in *-inci* v slovenskem jeziku, *Jezik in slovstvo* XIV (1969), Ljubljana, 72–74.
- Majdič, Viktor, *Razgledi po krajevnih imenih*, Ljubljana 1996.
- – *Slovar toponimske terminologije*, Geodetska uprava RS, Ljubljana 1995 (soavtor D. Radovan).
- – *Toponimska navodila za Slovenijo*, Geodetska uprava RS, Ljubljana 1995 (soavtor D. Radovan).
- – Politika in jezik, *Slovensko jezikoslovje danes in jutri (zbornik SDS)*, Ljubljana 2000, 52–59.
- – Vpliv jezikovne analogije na nastajanje krajevnih imen, *Simpozij Slovenska lastnoimenskost*, ur. Jože Toporišič, Novo mesto 2001, 141–155.
- – Pomenski izvor slovenskih krajevnih imen, *Gospodarski vestnik* 66, Ljubljana 1994, 99–123.
- Merkù, Pavle, *Imena naših krajev*, Trst 1987.
- – Primorski imenoslovni prispevki, *Primorska srečanja* 11, Trst 1987, 52–53, 264–265, 341, 428–429, 588.
- – Primorski imenoslovni prispevki, *Primorska srečanja* 12, Trst 1988, 61, 356–357, 459–460, 564–565, 677.

- Miklošič, Franc, Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen in slavischen. Sammlung Slavischer Lehr- und Handbücher, Heidelberg 1927, 117–190.
- *Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen, Sammlung slavischer Lehr- und Handbücher*, Heidelberg 1927, 191–354.
- Müller, Jakob, Slovnica krajevnih imen grosupeljske občine, *Zbornik občine Grosuplje*, Grosuplje 1984, 123–131.
- Pintar, Luka, Odkod ime Raščica?, *Trubarjev zbornik*, Ljubljana 1908, 265–270.
- Imenoslovne črtice, IMD XIX, Ljubljana 1909, 44–45, 123–128, 185–187.
- Črtice o krajnih imenih, *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1910, 234–240, 343–350, 410–415, 736–741.
- O krajnih imenih. *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1912, 47–51, 316–319, 365–369, 489–492, 550–554, 600–605.
- O krajnih imenih, *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1913, 27–31, 74–79, 151–156, 200–203, 251–254, 312–317, 365–371, 425–428, 473–477, 545–550, 658–663.
- O krajnih imenih. *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1914, 167–171, 283–286, 325–329, 374–377, 459–465, 498–505, 563–571.
- O krajnih imenih. *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1915, 24–31, 66–72, 131–135, 211–217, 319–324.
- Ramovš, F., Grosuplje, *Ljubljanski zvon*, Ljubljana 1919, 176–182.
- Slov. **Celje**, *Časopis za jezik, književnost in zgodovino* III, Ljubljana 1921, 33–34.
- Slov. **Kobarid** – furl. **Čavorèd** – ital. **Caporetto** – nem. **Karfreit**, *Časopis za jezik, književnost in zgodovino* III, Ljubljana 1921, 60–62.
- Rospond, S., O deriwacji fleksyjnej w nazewnictwie miejscowym słowenskim, *Onomastica jugoslavica* II, Ljubljana 1970, 30–63.
- Skok, P., Oglej i Celje, *Časopis za jezik, književnost in zgodovino* III, Ljubljana 1921, 24–32.
- Iz slovenačke toponomastike I, *Etnolog* III, Ljubljana 1928, 179–195.
- Iz slovenačke toponomastike II, *Etnolog* VII, Ljubljana 1934, 51–87.
- Snoj, Marko, O imenih **Brnik** in **Pirniče**, *Zbornik 6. jugoslovenske onomastičke konferencije*, Beograd 1987, 489–492.
- Šivic Dular, Alenka, Iz slovenske geografske terminologije: prsl. *čeló, *Zbornik 6. jugoslovenske onomastičke konferencije*, Beograd 1987, 469–479.
- K normiranju slovenskih zemljepisnih imen, *XXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, Ljubljana 1988, 55–66.
- Temeljna načela pri pisanju slovenskih zemljepisnih imen, *Jezik in slovstvo* XXIX (1988/89), Ljubljana, 3–14.
- Slovenska matica in akcija za zbiranje zemljepisnih imen, *XXV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, Ljubljana 1989, 83–102.
- Besedotvorne vrste slovenskih zemljepisnih imen – Na gradivu do leta 1500, *Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja* 10, Ljubljana 1989, 229–244.
- Štrekelj, Karel, Razlaga nekaterih krajevnih imen po slovenskem Štajerju I, *Časopis za zgodovino in narodopisje* III, Ljubljana 1906, 42–64.

Gorska, terenska (ledinska) in vodna imena v Sloveniji

Dušan Čop

IZVLEČEK: V prispevku so pregledno obravnavana gorska, terenska (ledinska) in vodna imena glede na njihov nastanek, tvorbo, pomen in vpliv narečja. Omenjeni so tudi najznačilnejši jezikovni pojavi pri teh imenih, prikazano je današnje stanje raziskav, navedeni pa so tudi najpomembnejši viri in literatura.

Oronymes, Microtoponyms and Hydronyms in Slovenia

ABSTRACT: The article is a systematic presentation of oronyms, microtoponyms and hydronyms with regard to their origin, formation, meaning and dialectal influences. Also mentioned are the most typical linguistic phenomena reflected in this names. The current status of research in this field is discussed, and a list of the most important sources and literature is included as well.

A GORSKA IMENA (ORONIMIJA)

I. Uvod

Slovenija je večinoma gorata (oz. hribovita) dežela, le na vzhodu in jugovzhodu je nekaj več nižinskega sveta. Njeno gorsko imenoslovje je zato dokaj bogato, tako tudi imenoslovje delov gorskega sveta, kakor so npr. imena prelazov, značilnih ozkih dolin in vseh posebnosti, ki so povezane z alpskim in predalpskim, hribovitim svetom slovenske pokrajine. Če bi zbrali imena vseh gorskih predelov in seveda tudi hribovja v Sloveniji, bi tako delo obsegalo prav gotovo vsaj dvakrat toliko imen, kot je vodnih imen na istem področju.

Ker je Slovenija v zgodovini (tudi že pred prihodom Slovanov v 6. stol.) vedno predstavljala prehodno ozemlje ob poti iz Srednje in Vzhodne Evrope na jug, v Italijo in Sredozemlje, je povsem umljivo, da se je tudi v oronimiji ohranilo nekaj substratnih, tj. predslovanskih imen, npr. *Krma*, *Krmanija*, *Kočna*, *Kanin* (v starejših zapisih tudi *Komin* / *Comin*), *Rombon*, *Matajur* < *monte(m) maiore(m)*, *Krim* – romanskega ali keltskega izvora. Tudi adstratna imena, ki so jih posredovali tuji vplivi pozneje, v stoletjih po naselitvi, npr. *Frtica*, *Mojstrovka*, *Konfin*, *Vahta* (pre-

laz v Gorjancih, *Limbarska gora* (< *Lilienberg*), *Jetrbenk* (< *Hirtenberg*), *Pelc*, *Barigla* in druga, romanskega in nemškega izvora, bogatijo pestro množico slovenskih gorskih imen.

V veliki večini pa so naša gorska imena slovanskega izvora. Imena *Triglav*, *Jalovec*, *Škrlatica*, *Stol*, *Gorjanci*, *Mrzla gora*, *Slivnica*, *Snežnik*, *Kozjak*, *Raduha*, *Olševa*, *Orlica*, *Srebrni breg*, *Kobila*, *Mož*, *Lubnik*, *Planjava*, *Brana* so prav gotovo takega izvora.

II. Besedotvorje

Gorska imena so enobesedna, a sestavljena tudi iz dveh ali več besed. Redkejšje so predponске ali predložne imenske oblike. Enobesedna gorska imena so eno- ali dvodelna (npr. *Triglav*, *Jelenkamen*, *Tonderškofel*, *Altemaver*, *Stol*, *Trstelj*, *Grmada*, *Bohor*, *Pokljuka*). Tu naj opozorim tudi na predložna (predponсka) enobesedna imena (*Zdrtnik* < *Razdrtnik*, *Prestreljenik*).

Dvo- ali večbesedna imena so pogosto sestavljena z občnimi imeni *vrh*, *gora* (*gorica*, *gorca*), *špica*, *peč*, *greben*, *glava*, *polica*, *hrbet* idr. s pridevnikom (prilastkom) na levi strani (*Črni vrh*, *Veliki vrh*, *Tolsti vrh*, *Kozji vrh*; *Šmarna gora*, *Črna gora*, *Travna gora*, *Obla gorica*, *Pekrska gorca*; *Kukova špica*, *Lepe špice*; *Srednja peč*, *Debela peč*, *Bukova peč*, *Luknja peč*; *Kalški greben*; *Dolgi hrbet*; *Huda polica*; *Srebrni breg* v Prekmurju; *Šmarjetna glava*, *Mala* – in *Velika glava*). – Pridevnik na levi strani je pogosto *mali*, *veliki*; *sprednji*, *srednji*, *zadnji*; *nizki*, *visoki*: *Mali* –, *Veliki Triglav*, *Mala* –, *Velika Ponca*, *Srednja* –, *Zadnja Ponca*; *Nizka* – in *Visoka Bavha*; leksem "vrh" je lahko ime ali del imena neke gore: *Vrh nad Peski*, *Vrh Riběžnov*, *Draški vrh* ali pa označuje tudi preval na gorskem grebenu, kjer cesta iz ene v drugo dolino doseže svoj najvišji vzpon, npr. *Vrh Ravni*, *Vrh Bače*, *Pasterkov vrh* (danes gre cesta čez *Pavličevo sedlo*), *Jezerski vrh*, (*Smokuški*) *Vrh*.

Nekatere gorske vzpetine imajo po več imen, zlasti če so med dvema dolinama ali krajema: *Dobra gora* (*Mlino*) ali *Špik* (*Selo pri Bledu*), *Strgavnik* ali *Ribenska gora* (s selske strani *Hvančnek*), *Stol nad Breginjem* je v starih dokumentih zapisan *Plasenberg*, *Goli werch*, venete autem *Stu*.

III. Pomen gorskih imen

Pomensko so gorska imena zelo različnega izvora. Nastala so:

a) iz *osebnih imen*: lahko tudi predstavljajo osebna (družinska) imena brez sufiksacije, npr. *Uršlja gora*, *Donačka gora*, *Raduha*, *Španji vrh*, *Mangart*, *Nabojs*, *Galetovec*, *Ptanovec*, *Tošč* (v Polhograjskih Dolomitih, še leta 1856 *Utošč*, še prej *Otošč* < *Ljutoša*). Istega izvora je tudi *Toško čelo*. Nekatera gorska imena so bila spremenjena zaradi objektov na vrhu: *Uršlja gora* (sicer *Plešivec*), *Sv. Peter* (nad Begunjami), ljudje pa še poznajo staro ime *Gora*. Vendar taka imena niso prav pogostna. – Marsikatera gora (ali hrib) nosi ime po kraju, nad katerim oz. blizu kate-rega se vzpenja: *Begunjščica*, *Vremščica*, *Ljubljanski vrh*, *Lendavske gorice*, *Kočevski rog*;

b) po *konfiguraciji / oblikovanosti tal* in njih značilnostih: *Ojstrica*, *Ostrež*, *Hribr*, *Hrif* (=hrib), *Gora*, *Brdo*, *Kljukovec*, *Pokljuka* (< *pod kljuko*), *Špik*, *Goričica*, *Grmada*, *Rodica* (Spodnje bohinjske gore, < grad-), *Okroglež*, *Golica*, *Grinto-*

vec / *Grintavec* (< *grint-*, prim. krajevno ime *Grinčiče* oz. *Grinšče*), *Raskovec*. Tu moramo posebej omeniti nekaj imen zaradi določenih značilnosti njihovih nosilk, npr. *Rež* – soseda *Kredarice* pod Triglavom. Videti je, kakor da bi bila gora presekana in razpolovljena, torej < *rěžb* (prim. ime gore v Visokih Tatrah, na slovaško-poljski meji, namreč *Rysy*, z istim pomenom, spodaj led. ime *Pod Rysmi*). – Sem spadajo tudi imena, ki spominjajo na velike naravne nesreče, npr. *Podrta gora*, *Gorelše*, *Zdrtnik* (v Karavankah nad Jesenicami, l. 1761 v opisu Bucellenijeve posesti "Resterte vereh");

c) po vremenskih posebnostih: *Vitranc* (< veter), *Snežnik*, *Pihavec*, *Hlip* (< o vetru: *hlipéti*), *Ozebnik*, *Strelovec*, *Mrzla gora*, *Mrzli vrh*; po dnevnem času: *Poldnevica*, *Ponca* (< *poldnica*), *Prisank* (< *Prisolnik*);

č) po neki živali, npr. *Krokar* (nad dolino Kolpe), *Jerebica*, *Kob(i)la*, *Konj*, *Lisica*, *Rašica* (po priimku *Vran*, še leta 1895 *Vranšica*), *Bečevnek* na Gorenjskem (poimenovan po *bučela*, starejšem imenu za "čebela"), *Orlovina* (nar. *Vrlovna*), *Kozjak*, *Kanjavec*, *Jelenkamen*. Nekatera teh imen so izvedena iz živalskih imen z nekim sufiksom. Vendar spadajo k tem tudi imena, privzeta iz imen živalskih mladičev: *Orličji* in *Orličje*, *Telečnik* (nad Jesenicami, *Jagnjenica*, *Mežakla* (< *mežek*);

d) iz fitonimov (rastlinskih imen), brez obrazila sicer zelo redko: *Kopitnik*, *Resje*, *Hudobilnik*, *Bavha*, *Javor*; druga imajo različna obrazila, npr. *Tisovec* oz. *Kisovec* (v delu Gorenjske nar. "čisouc"), *Travnik*, *Ratitovec* (< *rakita*), *Javornik*, *Hrasnik*, *-ica*, *Koprivnik* (na Primorskem je to *Pokrivnik*), *Hmeljnik*, *Olševa*, *Mecsnovec*, *Mesnovec*, *Rožnik*, *Jelovica*, *Mojstrovka* (< furl. **magjustra* "borovnica"), *Robičje* (< *jerebika*, nar. *rəbičje*), *Malnež*.

e) po delih človeškega telesa: *Tisja glava* (nad dolino Kolpe), *Mala* – , *Velika Glava*, *Triglav*, *Šija* (= *Vrat*), *Teme* (vrhnji del nekaterih gora), *Čelo*, *Rame* (*Na Ramah*), *Kovk*, *Pleče*, *Dolgi hrbet*, *Nos*, *Palec* (Karavanke);

f) po leksemih s področja predmetov, ki so delo človeških rok, tj. orodje, obleke: *Kolovrat*, *Lemež*, *Obroč*, *Stol*, *Miza* in *Mizica* (nad Zadnjo Trento, nad okoličico Tržiča), *Oltar*, *Barigla* (Kropa); *Žrd*, *Čelešnik*, *Klad(i)vo* (v grebenu Košute), *Ojnica*, *Štanga*, *Rokav*;

g) po delih stavbe / hiše: *Streha* (npr. *Jalovca*), *Dimniki* (nar. *raufenki*), (*Jezerski Stog*, *Skedenj* (nar. *u skədnjō*), *Kuhinja* (npr. *Nad Kuhinjo špica*), *Ispa* (Bohinj), *Lopa*;

h) po jedeh imajo, zaradi oblike, imena: *Fancovt*, *Skuta*.

i) po barvah: *Bela peč*, *Črna gora*, *Srebrni breg* (Prekmurje), *Srebrnjak*, *Zlati grič*, *Za Sivim rebrom* (*Sivo rebro*), *Sivora*, *Rjavec* (sosed Triglava), *Rjavina*, *Rumena zajeda*, *Zelenica*, *Rdeča stena*, *Krvavec*, *Krvavka*. Manjkata le škrlatna in oranžna barva.

j) Na gol, neporasel vršni del gore oz. hriba kažejo imena *Planja*, *Planjava*, *Planina*, *Planinica* (splošno slovensko; prvotni pomen leksema *planina* je "gora, na kateri ni gozda"); *Golica*, *Plešivec*, *Pleša*. Nasprotno izražajo imena *Gozdnik*, *Gozdašnica*, *Gojzdec*, *Drauškofel*. – Vendar imajo svoja imena tudi na pol poraščen vzpetine: *Lisca* nad Posavjem, *Lisec* (pri Črni prsti, še leta 1620 zabeležen kot *Lisa gora*; prim. poljsko *Lysa gora* in češko *Lysa hora*, v Hercegovini *Mali* – in *Veliki Lisac*).

k) Tu so končno še gorska imena *mitološkega izvora*: *Ajdinja* (nar. *Ajdna*), *Dedec*, *Baba*, *Babji zob*.

l) H gorskim imenom lahko prištejemo **imena osamelcev**, naj bo to na samem stoječa ali pa v steni viseča skala: *Babja skala*, *Igla* (Luče v Savinjski dolini), *Iglica* (nar. *Jəglīca*, nad Bohinjsko Belo), *Obešnik* (nar. *běšənk*, pod Potoško planino);

m) Ker so **plazovi** izrazito gorski pojav, omenimo tu še nekatera njihova imena: *Mo(n)štranca*, *Kelih*, *Sveča* (tudi *Svečnik*), "Tamen plaz" (= temni plaz; prim. iz Prešernovega soneta besede: "... od mertvih deklic, ki so v ti nesreči, de mor'jo vhatat' groba tāmni ječi ...") v Vratih, pod Škrlatico;

n) **Gorski prelazi** in višinska razgledna mesta imajo prav tako lahko zelo zanimiva imena: *Mili pogled* (trikrat na Zgornjem Gorenjskem), *Vahta* (Gorjanci), *Čez noge* (staro ime za Triglavsko oz. *Bovško škrbino*), *Medji dol* (= *Medvedji* –), *Velnica* (nar. *Bēunca* / *Rateče*, *Vēunca* / *Kranjska Gora*).

IV. Starost imen

Zelo stara imena so med drugimi: *Jecavca*, *Triglav*, *Čegovnik* (na Notranjskem, prim. koroški *Tschekeknock*, zahodno od Dobrača), *Gradišče* – pogosto ne samo krajevno, ampak tudi hribsko ime, ki navadno označuje kraj neke zelo stare, propadle zgradbe ali utrdbe. Tudi imena *Peca*, *Planja*, *Planina*, *Planjava* so brez dvoma že iz časov naselitve Slovanov.

a) Med novejša neslovanska gorska imena spadajo, poleg že v uvodu omenjenih, npr. *nemška Kugla*, *Tonderškofel*, *Altemaver*, *Kremant* (zadnja tri so gorskim vrhovom dali nemški priseljenci po leta 1213 v okolici Sorice), *Rifnik* (< *Reichenegg*), *Rihenberk* (*Reiffenberg*, *Vipavska dolina*); tudi *romanska*: *V portnah*, *Splevta*, *Nova* –, *Stara Krida*.

b) *V razvoju turizma* (v 19. in 20. stol.) so turisti in planinci spremenili nekatera imena in uvedli nova, npr. za vrh Slemenena nad Planico *Slemenova Špica* namesto starega *Na Bavhi* (nar. *na bāušə* oz. *na bāušē*), *Visoka Martuljška Ponca* namesto *Rutarško poldne* (*Rutaršč pône*), *Kukova špica* za *Kuk* (*na Kôko*).

V. Vpliv narečja in njegove posebnosti

Narečje s svojimi posebnostmi dostikrat odločilno vpliva na pravilno zapisovanje imen, pa naj bodo to gorska, ledinska ali vodna imena. Kjer so domačini pozabili, kaj ime sploh pomeni, v toliko rodovih – večinoma so imena zelo stara – se je to velikokrat tudi zgodilo in ker so se razlage in zapisovanja imen pred desetletji lotevali ljudje, četudi so bili med njimi jezikoslovci, ki narečja niso poznali, vsaj ne dovolj dobro, so ime napačno slišali oz. razumeli in ga zato tudi napačno zapisali. Tak zelo znan primer je *Višarje*. Prvotna (slovenska) oblika tega gorskega imena je *Lušarja* (edninska oblika, tako še danes govorijo in tudi pišejo Beneški Slovenci); to so Furlani v svojem jeziku sprejeli kot *Lussari(e)*, Nemci pa *Luschari* < *Lušarje*. Furlansko obliko so sprejeli tudi Slovenci npr. v Ziljski dolini kot *wušarje*. Na Gorenjskem so obliko *Lušarje* ljudje, ki že stoletja obiskujejo ta kraj, izgovarjali *ušârje* (v gorenjskem narečju začetni zlog, v katerem je *l*- ali *v*-, izgovarjajo z močno redukcijo kot *u*, npr. *Urin* < *Laurin*, *Urič* < *Lauritsch*; *Ušēunca* < *Višelnj-*

ca, uxər (v Bohinju < *vihàr*) že tedaj, ko so (v drugi polovici 19. stol.) usklajevali imena v duhu knjižnega jezika in pri tem zagrešili marsikatero napako. Tako tudi v imenu *Lušarje*, v katerem so videli *Vi-* in zato zdaj pišemo *Višarje*, čeprav je tudi Prešeren zapisal dovolj jasno: "Tersat obiše, al' svete Lušarje" v svojem znanem sonetu "Marskteri romar". Iz istih razlogov danes slišimo (in beremo tudi v uradnih knjigah) gorska ledinska imena *Na Šehu* (planina v Bohinju) oz. *Na Šeh* – to pa samo zato, ker zapisovalec ni bil več prisluhniti narečni izgovorjavi: na sšéx (ali na *ššéx* < *Na Sušeh*), ker *-u-* v začetnem nenaglašenem zlogu izpade: *Sšíwənk* (< *Sušilnik*), "ušè se possíwo". – Zato tudi nepotrebna, večletna polemika o ledinskem imenu *Za podnem* v Zadnji Trenti; udeleženci polemike so bili večinoma prepričani, da gre tu za "poldne". To je zelo neresno: kadar omenjamo "poldne", imamo v mislih goro: *Poldnik*, *Ponca*, *Poldnevnica* na obrobju Alp, *Polinik* (v Avstriji), *Polédnik* na Češkem; vsa ta imena predstavljajo gorske vrhove. Pri *Za podnem* (zdaj to pišejo skupaj *Zapodnem*) gre za "poden", ljudje govoré: "Vas sama je pa že v pódnu" (= pod gorami, v dolini); če pa je na koncu *-em*, je to stvar narečja – v zgornjesoškem narečju govorijo: *pod m(u)ostem*, *pod g(u)ozden* (zapis iz l. 1509), z *bratrem* (v Bovcu *-əm* ali *-ən*). Pa še to: *poldne*, *poldan* je v zgornjesoškem narečju "pudan"! – Sklop *ol-* je v tem narečju navadno *-u-*: *suza* (=solza), "tukli smo ga" (=tolkli, topli); "puno ljudi" (=polno, veliko); zato tudi *Bučan* (=Bovčan), *učé* (=ovce).

V narečju je treba paziti tudi na metateze: Dolga leta je v Planinskem vestniku (zlasti med obema vojnama) potekala razprava o imenu gore med Stolom in Begunjščico; domačini iz občine Žirovnica, kamor spada *Zelenica* in gore nad njo, to goro imenujejo *Nemški vrh*, Tržičani *Vrtača*, drugi spet *Visoka Vrtača*. Toda *Vrtača* je izredno lepa, prava kraška vrtača tik pred prehodom čez mejo – gora sama pa je še v prvi polovici 18. stoletja, v opisu meja blejske graščine, omenjena kot *Mennischke werch*. Saj je res: ne more gora biti *Nemški vrh*, če pa nikoli ni bilo nobene-ga nemškega naselja ne južno ne severno od te gore. – Že iz tu navedenega je razvidno, kako zelo pomembna je metodologija: da se raziskovalec / etimolog zaveda, da ni dovolj, če pozna samo tisti kraj, katerega ime(na) raziskuje; kako zelo pomembno je, da spozna tudi vso širšo okolico, celotno področje zadevnega narečja oz. razišče podobna ali ista imena na vsem ozemlju jezika – najde torej čim več primerov imena.

To dovolj nazorno pokaže tudi primer imena *Gabela*. *Gabela* je ime urejene, v breg izkopane globeli, po kateri teče pot navzgor (npr. s Placa v Kropi navkreber), v Mojstrani in na Dovjem take, hoji namenjene globeli, imenujejo (narečno) *gobei-wa*, v Kropi *gabêla*, drugje *gabêwa* (< *globel*, sprememba deklinacije, disimilacijski izpad prvega *-l-*). Drugače pa je to *gôbu* in *gobêwa*. Kadar sta v imenu (besedi) dva enaka soglasnika (namreč *-l-*, *-r-*, *-n-*), eden od obeh rad v govoru izpade: ledinsko ime *Bratranica* (Radovljica) > *bátranca* ali *brátranca*; *fanêla* (in *fanêwa*) < *flaneta*; ledinsko ime *Pérasle* < *Preras-*; *Marzídovšek* (priimek) < *Mrzli dol-*; *zmarlet* ("spomladi") < *z-mlad + let*; *Finžgar* (priimek) < *Finsinger*; *moštranca* < *monstrantia*; *Poldašnja špica* < *Poldnašnja špica*; *Žirovnica* (*Žerovnica*) < *Žrnovnica*.

Prav tako smešno in neresno je, da gorsko ime *Orličje* mnogi danes pišejo *Orglice*. To je v Kamniški Beli tudi ime slapa, toda tako močen slap ne more biti

"orglice". Ime so starejši domačini izgovarjali (tudi ime slapa!) "wôrglče" oz. "vrliče", turisti in nedomačini so iz tega naredili "orglice", "rigeljč" in še nekatere modrosti. Toda ime "wôrglče" je staro že več stoletij, "orglice" pa zasledimo kot ime nekega glasbila šele po letu 1890. Težave povzročajo vrinjeni -g- in ker so vsa ta imena, tako gorska kot vodno ime na gorenjskem narečnem področju, je treba poudariti, da se tu med -r- in -l- rad vrine -g-, npr. "čmrgal" (čmrlj), "kerglc" (kerlc), "cugla" (k curljati), "cmregla" (k *cmeriti se*), "medveda je *ustreglu*" (= ustrelil). Pravilno je torej lahko samo *Orličje* (ali *Orličje*), kakor so zapisovali vsi resnejši zemljevidi. Da je to ime izvedeno iz stsl. *orьlbь*, dokazuje tudi dejstvo, da v luknjah na severni strani enega od vrhov oz. skalovja s tem imenom tudi še po l. 1980 skoraj vsako leto gnezdiyo *orli*.

V narečjih nekega jezika so tudi take posebnosti oz. zakonitosti, ki, če nanje naleti neizobražen oz. nanje nepripravljen zapisovalec, lahko usodno vplivajo na pomen oz. zapis imena.

B TERENSKA (LEDINSKA) IMENA

I. Terenska imena so po veliki večini slovanskega (slovenskega) izvora, vendar najdemo tuje vplive prav po vsej Sloveniji, v največji meri na zahodu in na severu. Saj se prav tu in v sosednjih deželah (Furlanija, Koroška, Vzhodna Tirolska) srečujejo tri velike jezikovne skupine: romanska, germanska in slovanska. Tujih vplivov je vse manj v smeri proti jugovzhodu in vzhodu, najmanj jih je opaziti v osrednjih predelih (npr. na Bloški planoti). Substratnih tujih imen je razmeroma malo (to so npr. imena *Krma*, *Krmanja*, *Tamar*, *Stamare*), adstratna tuja terenska imena pa so v nekaterih predelih prav pogosta, npr. tam, kjer so se iz različnih vzrokov naseljevali germanski ali romanski ljudje kmečkega ali delavskega porekla, najdemo ledinska imena kakor *Lišpernik*, *Pirnžok*, *Šotlenk*, *Žovležen*; *Bantole*, *Davje frate*, *Štradon/Štradun*, *Bormes* in še celo pod Gorjanci je ime *Vahta*; mnoga imena so slovenski ljudje prevzeli od germanskih in romanskih sosedov ob stikih s tujo razvijajočo se kulturo, npr. *Mo(n)štranca*, *Gmajna*, *V portnah*, *Študa*, *Štuki*, *Stara –*, *Nova kreda*, *Kelih*, *Onkar*.

Če govorimo o slovenskih terenskih imenih, imamo tu v prvi vrsti pred očmi imena polj, travnikov, njiv, tj. tistih zemeljskih površin, ki jih človek izrablja za gojenje kulturnih rastlin. Take površine označamo z občnim imenom ledina. K ledinam štejemo tudi paši namenjene predele gorskega sveta, prav tako pa tudi take površine, ki niso porasle z gozdom, a niti niso plodne in tudi ne pašniki za živino (npr. *Spodnje* in *Zgornje Ledine* na južni strani Triglava) in *Ledine* (na severni strani Kamniških Alp, pod Kočno). – K terenskim imenom moramo prišteti tudi gozdna imena, ki predstavljajo med terenskimi posebno zvrst, z docela svojskimi imeni, ki so v mnogih primerih čisto drugačna kot ledinska imena. – Sem je treba šteti tudi imena dolin, sotesk in tesni; kraških jam, ki so zaradi kraškega značaja ne samo značilne za južne oz. jugozahodne predele Slovenije, ampak so dejansko tudi

vsi naši gorski predeli, tako Julijske kakor Kamniške Alpe, prav tako kot Karavanke, prepreženi z značilnimi kraškimi pojavi. (Zato v Alpah niso redka imena *vrtiča* ipd.) – K terenskim imenom spadajo tudi imena poti in njihovih delov.

II. Besedotvorje

V besedotvorju ločimo tu prav tako eno-, a tudi dvobesedna imena, številna so oblikovana kot predložne povezave (npr. *Farjevec, Vrata, Planica; Lepa kopišča, Hudi hlevi; Zapotok, Podreber, Mejame, Na Polju, Za skalo, Pod skalco*). Vendar je tudi dovolj primerov takih imen, v katerih sta, če je ime sestavljeno iz dveh delov, oba med seboj neločljivo povezana in se sklanja samo še drugi, zaključni del (npr. *Strokosc, Jelendol, Medevoše*). Prvi del sestavljenega imena često izraža (pri sicer istem imenu) razliko v prostoru ali velikosti (npr. *Malo polje, Velo polje; Mala planina, Velika planina; Prva –, Druga –, Tretja Planja; Spodnja –, Srednja –, Zgornja Raven*), pripadnost nekemu kraju (*Zabreška planina, Poglejsko polje, Krniška skleda*) ali ga kakorkoli поблиže označuje (*Tamen plaz, Ledena trata*).

III. Ledinska imena po pomenu oz. izvoru

Ledine so poimenovane:

a) po lastniku (*Drčev rut, Cimpkova ledina, Hkavčeva ledina, Menikov vrtec*), kjer je lastnik navadno označen s hišnim imenom, a tudi s priimkom, npr. *Bošinka*. Ime ima ledina lahko tudi po nekem osebnem imenu (npr. *Hotinj, Hobovec* k imenu *Hotebod*);

b) po barvi, ki jo kažejo: *Zelenica, Črnivec, Belo polje, Sivec* (pl. v Bohinj), *Rjavka*;

c) po živalih: *Farjevec, Junčevac* (oboje pomeni isto: pašnik za mlade vole, le da je *Farjevec* izvedeno iz nemškega *Farre* "mlad bik"), *Medvedjek, Meja dolina* (< *Medvedja*), *Jagnjenica, Telečnica, Skolnek* (< *Sokolnik*), *Mlakoše, Kozjek, Konjščica, Gamsov skret* – torej ne samo po domačih živalih;

č) po značilnih rastlinah ali drevesih: *Črničja raven, Jasenje, Hrastnica, Pod hruško, Bukovlje/Bukovje, Lipnja trata, Na rosuljah* (vseslovansko; tudi v dolini Kolpe), *Travno brdo, Jablanica, Prosje, Ržiše, Zajavornik, Spodnje –, Zgornje Širče*;

d) po delih človeškega telesa (ti imajo v naravi svoj poseben pomen): *Pod nartom, Čelo* (pogosto ime), *Na kolenu / Koleno, Na laktu, V jeziku in Čez jezik, Za Šijo, Pleče, Na ramah*;

e) po delih hiše in raznih predmetih oz. pohištvu (tudi ta imena imajo v naravi poseben pomen): *Kofce* (< *Klopce*), *Klanica* (= stopnišče k hišnemu vhodu, strm klanec), *Zapret/Zatrep, Prižnica*;

f) v spomin na zgodovinski dogodek: *Na Tabrah*;

g) po pripadnosti sosednji ali domači pokrajini: *Korošica, Kranjska planina*;

h) po oddaljenosti od (domačega) kraja lastnika kaže dokaj pogosto ime *Amerika*. Ime ledine izraža tudi stran neba: *Na večernicah* (= zahodno od vasi);

i) z zelo starimi ledinskimi imeni: *Žale / Žalje* (še iz srednjega veka, ker so to vedno kraji s pokopališči starih Slovanov oz. Slovencev); to ime je danes dostikrat

tudi del večjega kraja, *Šijal/Za Šijo* (nekoč mnogo bolj znano in pogosto ime), *Plest*, *Plesmo / Na plesmu*, *Pod ksram* (= pod kserjem), *Na kseričih*.

IV. Gorska ledinska imena

Gorska ledinska imena so prav tako lahko tudi večbesedna (sestavljena s predlogom ali pridevnikom). To so predvsem imena planin, plazov, pašnikov ipd., npr. *Pri Jezeru*, *Huda raven*, *Peski*, *Za Planjo*, *Na Krnici* (pod Rogatcem), *Voklo* (< *lokev*), *Lipanca*, *Plesmo*, *Kuhinja*, *Prisanca* (nad Zasavjem, istega izvora kot ime *Prisank*), *Lengarjev rovt* (po lastnikih, ime je nemškega izvora: < *Liebenberger*, ok. 1800 *Lembergar*). Plazovi: *Velika Dnina*, *Dolgi plaz*, *Sveča*, tuja imena: *Moštranca*, *Kelih oz. Tabernakelj*.

V. Gozdna imena

Gozdna imena so velikokrat čisto drugačna kot navadna ledinska: *Irgelc*, *Udin boršt*, *Kozjek*. So eno- ali dvobesedna, sestavljena s predlogom ali pridevnikom kot levim atributom, npr. *Vrhgora* (Bela Krajina), *Markovski graben* (pri Mozirju), *Za Likebom*, *Milanov log*, *Čutov del*. Prvi del takega sestavljenega imena je torej lahko tudi ime lastnika. Sicer pa se gozdovi dostikrat imenujejo po drevju in rastlinju, npr. *Tisovec* in *Tisovnik* (Notranjska), *Javorje*, *Jelovica*, *Jesenje*, *Mesnovc* (< *Macesen*), tudi po živalih: *Meja dolina* (< *medvedja* -), *Za psom*, glede na posebnosti kraja in lastnosti tal, npr. *V lomlu* (nar. *u wômo*), *Hudi kot* (Pohorje), *Jecavca* (k "jecati / jekati", tj. odmevati), *Shalje* (< *suhal* = suha, sušča se smreka, kakršnih je v tem velikem gozdu veliko, pisateljica N. Matičič napačno piše *Skalje*, ker izvaja ime iz "skala").

Ker je treba v severozahodnem delu ozemlja upoštevati vplive vseh treh velikih jezikovnih skupin, omenimo primer imen, ki pomenijo "odmerjen del gozda", npr. *Hrastov del*, *Mali deli* (nar. *Male déwa*, *pod Begunjščico*. Tu je H. Tuma hudo pogršel: ime izvaja iz *Mala deva*!!); toda v Zgornji Savski dolini in v Bohinju je to večinoma "talj (tal)": *V taljih*, v okolici Bleda pa "pàrt": *Parti*. V (gozdnih) imenih oz. kjer je bil gozd iztrebljen, se skrivajo zelo stari pojmi in besede, npr. *V črtéh*, *Črtenje*, *Črtež* (glagol *črtiti*); *Robež(nica)* (k gl. *robiti*). Posebnost so imena, ki imajo svojo obliko zaradi tujih vplivov oz. vplivov z drugih narečnih področij, npr. *Tanderškofel*, *Dravškofel* (Sorica), *Smrajka* (< *smreka*, Mojstrana), *Miezgorah* (= *med gorami*, Bohinj). Splošnoslovenska so sicer tudi gozdna imena *Mrežice*, *Mrežišče*, v zgornjem delu Gorenjske je to *Mrelša*, *Mrenša*.

VI. Imena dolin

Tudi **imena dolin** so eno- ali večbesedna: *Perasle* (< *prerasti*), *Globoki potok* (nar. *Ubôč pôtak*), *Kravja dolina* (splošnoslovensko ime), *Zelena dolina*, *Špaja dolina* (Dolenjska), *Vrata*, *Kot*, *Ukanc* (< *v koncu*). Mnoga od teh imen so tujejezičnega izvora: *Konta*, *Vrtača* romanskega izvora; *Deža* (Pohorje) in *V deži*, *Škaf* (v Matkovem kotu), *V Mujah* pa germanskega izvora.

a) Iz različnih občnih imen so zaradi svojih *naravnih značilnosti* (oblika, namembnost) imena: *Kotel*, *Kotličji*; *Deža*, *Vrtača*, *Draga* (splošnoslovensko), *Plestena dolina*, *Tiha dolina*, *Hudi hlevi* (oz. *V Hudih hlevih*). To ime in pa mnoga

druga, tvorjena s pridevnikom *hud*, kažejo na težave ljudi pri delu v naravi: *Hudi graben*, *Hudo*, *Na hudem*, *Huda luknja* (Velenje).

Posebnost so dolinska imena *Železnica*, *Mégre* (< *med gore*, ker se često uporablja le akuzativ), *Mala* in *Velika Piščal*.

b) *Soteske*, *tesni*: *Pekel* (splošnoslovensko), *Žrela* (nar. *Žréwal/Mežakla*), *Kamnjek*, *Vintgar* (tuje ime), *V tesnem*, *Soteska* (nar. *Sveteska*).

c) Ves slovenski prostor (tudi gorski predeli v Alpah) pozna *kraške pojave*. Kraške jame najdemo tudi v Karavankah (npr. *Gozdašnica*, zaradi zgodovinskih dogodkov imenovana *Turška jama*, srednjeveško viteško gnezdo, dvodelna jama pod Stolom), v Julijskih Alpah *Gluharjev kevder* (Zg. Radovna), *Potočka Zijalka* pod Olševo, *Srepna* (dvojna jama pod Stražo / Bled), *Govic* (< v *glavici*) v Bohinju.

Nekatere jame so postale znamenite zaradi arheoloških najdb ali izredno lepe in pestre notranjosti, npr. *Poglejska cerkev* (blizu Bleda), *Divje babe* na Cerkljanskem, *Postojnska jama*, *Križna jama* pri Ložu.

Imena jam so večinoma tvorjena z občnim imenom – *jama*, vendar ne vse: *Mejame* (dvojna jama med Divačo in Kozino), *Vandima* (Kanin), *Labodnica*. Nekatere jame nimajo posebnega imena: *Jama pod Babjim zobom*, ali imajo ime po bližnjem kraju; po lastniku oz. po določenih osebah: *Osoletova jama* (nad Moravčami), *Meletova jama* (pri Ocizli); po živalih: *Kačna jama*, *Labodnica* ali drugače: *Okno*, (*Poključka*) *Luknja*, *Balunjača* (Boč), *Skalarjevo brezno* (Kanin), *Triglavsko brezno*, *Vilenica*.

VII. Imena poti in njihovih delov

Omeniti bi bilo treba tudi **imena poti** in njihovih delov. Tu ne gre samo za taka imena kot *Skoz Štenge* (bohinjsko je to *štenje*, sicer *štenže*), *Strma pot*, *Dolinska cesta*, *Gozdna pot*, *Strmine*, *Za prisko* (= *za preseko* / Bohinj), *Na Petelina* (Kranj) – ime brez določilnega občnega imena, *Pot na Polico* (Krško). Toda nekatere imena poti kažejo izredno starost in so tudi pomensko zanimiva, npr. *Po osmáh* (Gorenjska, < smoditi: pot je bila zgrajena, ko so požgali gozd), *Čez nogo* (staro ime za *Triglavsko škrbino*), *Čez štapne* (Sedmera jezera).

Tudi deli takih poti imajo lahko dokaj zanimiva imena: *Osränk* ali *Sovražnik* pomenita, da je pot lahko tudi spolzka, da je nevarna. V Alpah je tako ime dela poti *Prag* (npr. z Moličke planine na Ojstrico), tudi *Na povajštranem* (Bohinj) < *lastro* (beneško-italijanski leksem); to pomeni, da je bila pot na določenem delu zaradi varnosti "tlakovana" z močnim, ploščatim kamenjem.

Na koncu poglavja o terenskih oz. ledinskih imenih je treba poudariti nekatere regionalne in narečne posebnosti ledinskih (terenskih) imen in, da vsa v poglavju omenjena (a tudi druga) imena niso razširjena po vsej Sloveniji. Ledina kot občno ime je lahko tudi lastno ime po vsej Sloveniji, vendar se v Dravski dolini vse do Ruš pri Mariboru (torej v koroških narečjih) glasi ladina (zaradi razvoja glasu *-e-* v prednaglasnem zlogu > *-a-*, zaradi česar nekateri jezikoslovci to ime izvajajo napačno iz "latinus"). – Splošno slovensko je tudi *Pogled* (na Zgornjem Gorenjskem večkrat ledinsko ime *Mili pogled*), v južnih predelih pa tudi *Pugled*. Tudi imena kot *Ježa*, *Rodine/Rodne*, *Klanec* so splošno slovenska, zato pa se nekatere imena nahajajo samo v ozkem pasu določenega področja (npr. *Sovatna*, *Na sovatnah* predvsem

na Zgornjem Gorenjskem, prav tako je ime *Studor*, *Pod Studorjem* najti skoraj samo v slovenskem alpskem in predalpskem prostoru, tudi na Tolminskem in sploh v Posočju, a tudi še v Kamniških Alpah in pod Krimom). – Tudi taka ledinska (oz. hišna) imena, kot so *pri Hlipu*, *Hlipovec*, so splošno slovenska, zato pa ime *Loza* “gozd” (npr. *Grajska* –, *Gluha* –, *Velika Loza*, *Prilozje*), najdemo le v Beli Krajini; *Griža* “melišče, plazovit svet”, najdemo predvsem na Krasu in v Posočju (npr. *Griža*, *Griže*, *Grižice*). – Ledinsko ime *pustota* (iz psl. **pustъ* oz. **puskъ*) v pomenu “neobdelan svet” najdemo v tej obliki na Gorenjskem, medtem ko je *pustin(j)a* precej redkejše (Zgornje Posočje, a seže tudi v Zgornjesavsko dolino); *puščava* je na primer na Pohorju in na Dolenjskem, *pušča* v Pomurju (Prekmurju). – Ime *bavha* “ostra, triroba, zeleno/rumenorjava trava” (*Nardus stricta*) iz koroškonom. narečnega *fahl* oz. *falch* domačini v Julijskih Alpah (iz tega je tudi ime doline *Bavšica*) in v Karavankah uporabljajo v imenih *Bavha*, *Na bavhah*, *Pod Bavhovco*, s čimer označujejo planine in pašnike s slabo pašo (naprotje je *Sovatna*). Drugje tega imena ne najdemo. Če npr. na Gorenjskem še najdemo za kategorijo “gozd” občno ime *les* (npr. *Kležni les*, *V velem lesu*), pa najdemo v Beli krajini *loza*, v Prekmurju *šuma* (npr. *Murska šuma*), *Megre* so samo okrog Bleda, *Po osmah* samo v Žirovnici in v okolici.

VIII. Lingvistični pojavi

Omeniti je treba tudi najznačilnejše **jezikovne pojave**, ki lahko zameglijo pravi pomen nekega imena ali povzročijo, da se ime napačno izgovarja ali celo napačno piše. To so predvsem napačna **dekompozicija** (npr. ledinsko ime *Nad lesszam* – tako je zapisano v jožefinskem katastru – pomeni “nad malim gozdom”, danes pa se glasi *Na dlescu*, kar je zdaj težko popraviti), **afereza** začetnega zloga in **sinkopa** (npr. ledinsko ime *Vesele*, *Na Veselah* (Lesce), je nastalo iz *Nove sele* (namesto *Nova sela*) kakor *Velesovo* iz *Velo selo* in top. *Poljšica* iz *Pogledštica*). Ime planine *Kofce* (“klop” je v naravi “terasa, polica”) pa iz primarne oblike *Klopce* po razvojnih stopnjah > *Kwopce* > *Kwofce* > *Kofce*. Tako večstopenjskost razvoja kaže na Zgornjem Gorenjskem tudi iz živalskega imena “medved” izvedeni pridevnik *medvedji* oz. po sinkopi *medji*. Prastari prehod čez Karavanke *Medji dol* (na koroški strani je to *Medvedjak*) in spodaj dolinsko ime *Med(j)e voše*, na Pokljuki pa sta *Meja dolina* in *Meji vrh* (v jožefinskem katastru 1785 je to *Meduedia dolina*, pozneje *Meja dolina*). To je tretja stopnja razvoja (kakor pri *ograja* < *ograd-* + *ja*).

C VODNA IMENA

I. Pri vodnih imenih govorimo v prvi vrsti o **vodnih tokovih**, težko si je zamisliti naselje, v katerem ne bi bilo niti studenca ali potoka, tekoče vode. Poleg vodnih tokov pa poznamo v Sloveniji tudi oblike stoječih voda. To so predvsem **jezera**, **ribniki**, **mlake**, **močvirja** in majhni stoječi naravni **studenci** (s podzemskimi izviri), ki na površini ne odtekajo.

Posebej je treba zaradi njihovih lastnosti (in zato tudi dokaj drugačnimi imeni) omeniti **slapove**, **presihajoča jezera** in zaradi izrazito kraške narave slovenskega ozemlja tudi **ponikalnice** in **hudournike** (gorski svet).

II. Skoraj vsi večji vodni tokovi so tujega izvora, substratna imena pred-slovanskega ali celo predromanskega izvora, npr. številne *Roje / Rojce* (najdemo jih po vsej Sloveniji), *Sava*, *Drava*, *Soča* (< *Aesontius*), *Kokra*, *Krka*, *Nadiža*, *Meža* – le *Mura* je verjetno vsaj deloma slovanskega izvora (poleg reke *Mura* poznamo tudi potoke oz. studence s tem imenom, npr. *Mura* pod Srednjo Dobravo pri Kropi). – Vendar imajo tudi manjši vodni tokovi dostikrat tuja imena (predvsem adstratna; s seboj so jih prinesli tuji priseljenci). Tako so nedvomno tujega imenskega porekla *Rižana*, *Kacenspoh*, *Boka* in *Bočič*, *Ledava* (Prekmurje), *Rinža* in druga.

Zelo stara imena so nedvomno tudi *Negota* (Štajerska), *Nemiljščica* (oboje po starih slovanskih osebnih imenih). Tako tudi *Radovna*, *Drobuna* (< *Dobruna*).

III. Besedotvorje

Besedotvorno so ta vodna imena večinoma sicer enobesedna, vendar tudi večbesedna (predložne in predpanske zveze): *Završnica*, *Ubite vode*, *Črna voda* (pogosto ime), *Dovški potok* (Krško), *Mirtoviški potok* (pritok Kolpe), *Črni potok*. Imena vodnih tokov so torej velikokrat sestavljena iz občnih imen *voda*, *potok*, *reka*, (*rečica*), ki jih pobljže označuje pridevnik, izveden iz krajevnega imena, ali ki označuje barvo, oz. predpona (živalsko ali rastlinsko ime).

a) Po *rastlinah* imajo imena vodni tokovi / potoki: *Hrastnica*, *Lipnica*, *Olševnica* (Šenčur), *Češnjica*, *Hrušica*, *Bezena* (Maribor) in *Bezdena* (Nomenj), *Jesenica*, *Zabreznica*, *Javornik*, *Koprivna*, *Bavšica* (k *bavha* / *Nardus stricta*).

b) Po *živalskih imenih*: *Učja* (leksem *uk* < *volk*), *Kacenspoh* (= *Mačji potok*), *Vorglovka* (k stsl. *orъль* = orel), *Konjščica*, *Krotnjek*, *Snetčica*, *Žabnica*.

c) Po *barvah*: *Rdeči potok*, *Črna voda*, *Beli potok*, *Zlata voda*, *Črnc* (Prekmurje).

č) Nekatera imena razkrivajo *lastnosti voda*: *Bistrica*, *Suhi potok*, *Sušec*, *Globoki potok* – ali pa lastnosti tal, po katerih tečejo: *Kamenica* (Metlika), *Pišnica* (= *Peščena*, stsl. *пѣськъ*), *Glinščica*, *Palenk* (Logarska dolina), *Trebiža*, *Lomnica* (oz. *Lobnica* na Pohorju) (< stsl. *ломъ* “močvirnat svet”), *Socka* (Soteska), *Čerinščica*, *Starka* (Dovje / Mojstrana).

d) Potoki se dostikrat imenujejo tudi po *kraju*, skozi katerega tečejo: *Trboveljščica*, *Avšček* (Avče / Posočje), *Koritnica*, *Kroparica*.

Vodni tokovi imajo lahko od izvira do izteka v večji potok (ali reko) zaporedoma več imen. Tako se npr. potok, ki teče s Koprivnika v Savo (Bohinj) v zgornjem delu svojega toka imenuje *Beli potok*, pod vasjo pa *Kacenspoh*. Potok, ki teče s Korenskega sedla skozi Podkoren in blizu kraja Na Križnici v Savo, pa ima celo štiri imena: *Mala Poljanica* (nar. *ta mâwa paljânca*), Vavštva, skozi vas je *Krotnjek* (*Krotnik*) in nato *Potok*.

Imena manjših potokov in studencev so vse redkejša, ljudje jih pozablajo, ker v starejših uradnih virih niso vsa zapisana in ker vire nadomeščajo vodovodi – vodni zbiralniki, zajetja.

IV. Imena slapov

Ob vodnih tokovih je treba omeniti tudi **slapove**, ki se v imenih zelo razlikujejo od navadnih vodnih tokov. Slap vedno pomeni tudi vodni tok, ki pa ima skoraj vedno ime po slapu in ne obratno. Slapovi imajo imena po učinku, ki ga imajo, po svojih lastnostih, a tudi po značilnostih in posebnosti tal, po katerih tečejo.

Po svojih lastnostih imajo imena npr. *Peračica* (po stsl. **perti*, **perq* v pomenu "gibati se, naglo teči > strmo padati"), *Peričnik*, *Grmečica*, *Šum*, *Smešnek* (< *Šumečnik*), *Sušec* (Bovški Vintgar), *Šumnik* (Pohorje), *Presušnik* (k *presušiti se* oz. *suh*, narečno *préšššnek*). – Po učinku: *Ubijalnik* (Bohor), *Čedca*, *Predoselj* (pret. del. na *-l̥* h glagolu *prërasti*, *prërastq*, prim. dolinsko ime *Perasle* na Pokljuki).

Imena drugih slapov, tudi posebne zanimivosti: *Rinka* (pod Okrešljem v Savinjskih Alpah); tuja imena *Brinta* (pod Krnom), *Boka* (romanska izposojenka st. *Bocca* v pomenu "ustje"), *Ptonc* oz. *Ptunc* (Bohinj, < lok. v *potocē* z vrinjenim *-n*), *Ubite vode* (Bohinj), *Kozják* (pod Drežniško planoto).

Drugi slapovi: *Jagodnik* (v Bohorju), *Kjer hudič babo pere* (pod Stolom), *Kropa* (Voje, leksem *kropa* pomeni tudi "močan izvir", ob dežju je ta slap izredno močen). *Skočniki* so manjši slapovi na Belem potoku v Zgornjesavski dolini, *Korenščica* (v Soteski / Bohinj).

V. Imena studencev

Zanimiva so tudi imena **studencev**, ki sploh ne tečejo po zemeljski površini oz. katerih tok se po nekaj metrih izgubi v zemlji. Taka studenca sta (oba imata isto ime) *Curglja* (od Ovisiš proti Nemiljam) in *Curglja* pri Oplotnici (Južno Pohorje); oba le "curljata". Toda tak studenec ima lahko tudi drugačno ime: nad Dolnicami pri Ljubljani se tak studenec imenuje *Kapovec* (ker voda le *kaplja*). – Nekateri taki studenci imajo močen izvir, npr. *Prdlja* (nad Potoki) in *Šrajeva Prdlja* nad Jesenicami – oba v pobočju Karavank.

Med take studence sodijo tudi tisti, ki sploh nimajo ne dotoka ne odtoka, ampak so le stoječi viri, ki imajo podzemski dotok vode. Omeniti jih je treba, ker njihovo ime kaže na močan romanski vpliv. Na Bledu je to *Buč* (nar. na *bəčò*); tak *Buč* je tudi nad Savo pri Radovljici (Lancovo), *Buček* (nar. *bəčək*) nad Savo, tik pod zgornjim robom terase pri vasi Breg. Izvor tega imena je v latinskem (romanskem) *puteus* (nemško *Pfütze*). Vendar je tak studenec tudi *Kačji studenec*, tako kot *Zlata voda* (Pokljuka), pri Jesenicah *Jegerbirt*.

Kraške ponikalnice so značilne za vse slovensko ozemlje, tudi za Gorenjsko. Pri Otočah npr. ponikne studenec *Mura*, *Pijavca* (kraj, kjer voda ob večjem dežju izginja pod zemljo) se pojavi že pri Selu (Bled). Temu imenu lahko potem sledimo proti vzhodu, veliko večji požiralnik je npr. *Pijavce* (pl.) pri Vodicach. *Pijavce* so večkrat na Dolenjskem. Tak požiralnik je tudi *Jačka* v Logatcu. Prave reke ponikalnice so predvsem v južnem delu slovenskega ozemlja. Med temi so npr. *Korošica*, ki izgine pod zemljo v Meletovi jami (pri Ocizli), potok *Rak* teče v Tkalco jamo, od tu pa v Planinsko jamo. Reka *Pivka* ponikne v zemljo pri Postojnski jami, se potem prikaže spet na površju kot *Unec*, končno pa pri Vrhniku spet "izvira" z imenom *Ljubljanska*. Tako je tudi z *Reko*, ki ponikne v Škocjanskih jamah in se spet prikaže kot *Timava* nad Tržaškim zalivom.

Omeniti je treba tudi **hudournike**, to je jarke (navadno jih ljudje imenujejo “graben”), po katerih (zlasti v visokogorskem svetu občasno teče voda z manjšo ali večjo močjo v času, ko se topi sneg in pozneje ob hujših nalivih. V sestavljenih imenih hudournikov je glavni del imena navadno “graben”, levi atribut / prilastek pa se ravna po imenu gore ali področja, s katerega priteče, npr. *Rušni* –, *Lipni* –, *Kačji graben*, vendar tudi *Grunt(ov)nica*, *Kotarica*. Levi prilastek lahko izraža barvo, npr. *Rdeči potok*, *Črni potok*. Hudourniška imena so navadno, če niso sestavljena, zelo stara. Tako npr. ime obeh hudournikov v Vratih, namreč *Malega* in *Velikega Črlovca*, *Črlovec*, izhaja iz psl. *červlěnъ* “rdeč”.

VI. Jezera

V Sloveniji razen nekaj primerov ni velikih jezer. Večja, naravna jezera imajo imena po kraju oz. po pokrajini, v kateri se nahajajo: *Blejsko jezero*, *Bohinjsko* in *Cerkniško jezero*.

Imena jezer so navadno eno- ali dvobesedna. Pri dvobesednih, sestavljenih imenih jezer je občno ime, ki z atributom na levi strani tvori celotno ime jezera, navadno *jezero*, *mlaka* ali *ribnik* oz. *bajer* (nem. *Weiher*) (vsak od teh leksemov je lahko tudi sam zase lastno ime, zato tudi imena *Jezero*, *Mlaka*, *Ribnik*, kar je splošno-slovensko). Poleg imenovanih treh jezer, katerih ime je sestavljeno z občnim imenom *jezero*, so še nekatera druga, npr. *Trojiško jezero* (Slovenske Gorice), na Štajerskem *Negovsko jezero*; z leksemom *ribnik* *Mali* –, *Veliki ribnik* (Ig), z leksemom *mlaka* npr. *Rjava mlaka* (Triglavsko jezero).

a) Jezera imajo ime lahko tudi po *barvi*, npr. *Črn(j)ava* (Preddvor), *Črno jezero*, *Zlata voda*, *Zelenci*, *Zeleno jezero*;

b) po *rastlinah*: *Vrbje* (večkrat).

VII. Posebno mesto zavzemajo **alpska jezera** (*Triglavsko*, *Krnsko*, *Kriška jezera*), ki se skoraj vsa vežejo na Julijske Alpe (tudi *Jezero* v Fužinarskih gorah).

VIII. Poleg naravnih jezer so tudi **umetna jezera** (predvsem zaradi gradnje elektroenergetskih objektov); ta jezera so večje vodne površine, ki imajo imena po krajih, na področju katerih se nahajajo: *Jeseniško* –, *Zbiljsko* –, *Žovneško* –, *Šmartinsko* –, *Ptujsko jezero* in druga, predvsem na Štajerskem in (zaradi z vodo zalitih rudnikov pri Velenju) *Velenjsko Škalsko* – in *Šoštanjko jezero*.

IX. K vodnim imenom lahko pripišemo tudi **močvirska imena** oz. **imena močvirij**, ki so različno poimenovana, npr. *Blata* (*Na Blatih*), *Obwasca* (*V Blatih*), pri Breznici na Gorenjskem), *Lom* (*V Lomu*, *Na Lomu*, vseslovensko – v tem imenu se skriva psl. *lomъ* s pomenom “močvirje”, vendar to lahko pomeni tudi “lom” h glagolu *lomiti* – toda na Pohorju in v Julijskih Alpah ter Karavankah to skoraj dosledno v pomenu “močvirje”), *Lokev* (nar. *wóku* < csl. *Loky*), *Muže* (*V Mužah*) na Gorenjskem in Štajerskem; *Barje*, *Preloge*, *Čreta*, *Na rastkah* (Mežakla), *Nerašče* (Rateče), *Vr(d)nice*.

X. Značilnost Slovenije so (zaradi izrazito kraškega značaja dežele) tudi **presihajoča jezera**. Najpomembnejše je *Cerkniško jezero*, vendar so omembe vredna vsaj še obe *Zagorski jezeri*, obe *Drskovski* in *Palško jezero* ob reki Pivki oz. pivška presihajoča jezera.

XI. Kakor so pri terenskih imenih nekatera omejena samo na določeno področje, najdemo tudi pri vodnih imenih nekatera le na nekem območju, drugje pa ne več, npr. *Starka* (studenec) samo v okolici Mojstrane (Zg. Radovna) in Dovjega; *Prdlja* (Karavanke od Golice do Stola, naprej pa ne).

XII. Tudi pri vodnih imenih je (poleg že zgoraj omenjenih) potrebno opozoriti na nekaj narečnih posebnosti: afereza prvega zloga je očitna pri takih (rečnih) imenih, kot je *Sušica*, danes znana pod imenom *Šica*; (splošnoslovensko) *-e- > -o-* prehaja npr. v imenu *Rečica* (v geografskih kartah zabeleženo *Ročica*), *Ročevnica* – pravilno *Rečevnica*; namesto pravilnega *Rečica* govorijo (in pišejo) mnogi *Vrčica*, kar ni nič drugega kot *v + Rečica* (predložna zveza za dolinsko ime *V Rečici*, kar vsi bolj oddaljeni kraji prenašajo na ime *Rečica*). Začetni zlog v imenu se dostikrat izgovarja zelo šibko in njegov vokal je navadno reduciran, zato na Gorenjskem in Dolenjskem, a tudi drugje, *-o-* in *-u-* lahko zaradi redukcije popolnoma izpadeta. Na Štajerskem (nad Žalcem) je zato ime *Soteska* skrčeno v *Socka*. Le nekaj više pa je potok *Steska* oz. *Steska jama*.

Če je pri gorskih in terenskih (ledinskih) imenih težko določiti neke enotne sufikse, pa so sufiksi vodnih imen dosti bolj razpoznavni. Vodna imena so večinoma ženskega spola, zato tudi sufiksi *-na* in *-ica*: *Ljubečna*, *Vogljajna*, *Rižana*, *Radovna*, *Kučnica* (Prekmurje), *Temenica*, *Ljubljajnica*, *Savica* (v Bohinju *Sovica*), *Jezernica*, *Predelica*, *Koritnica*; *-inja*: *Hudinja*, *Lahinja*, *Mislinja*, *Dravinja*, *Savinja*, *Dragonja*; *-nik*: *Mošenik*, *Peričnik*, *Presušnik*, *Dobršnik*; *-ek*: *Vogršček*, *Zmrzlek*, *Lašek*; *-ec*: *Sušec*, *Črniec* (Prekmurje), *Tisovec*; *-ka*: *Pivka*, *Dovžanka*.

Kar zadeva **današnje stanje raziskav** na področju gorskih, terenskih (ledinskih) in vodnih imen, je treba reči, da je (vsaj po letu 1990) zanimanje za imenoslovje mnogo večje, kakor je bilo pred desetletji. Iz zgodovine zapisovanja in zbiranja slovenskih krajevnih imen vemo, da se je s tem delom že v 19. stol. ukvarjal F. Metelko in da je zbrano gradivo 20 let pozneje uporabil H. Freyer (leta 1846) v svojem delu *Imena Kranjske dežele*, a je to delo tako kot tisto, kar je v drugi polovici 19. stol. zbral F. Levstik, ostalo nedokončano.

Ob prehodu iz 19. v 20. stol. se je skupina slovenskih zgodovinarjev in jezikoslovcev (s pomočjo duhovnikov in učiteljev) lotila zbiranja krajevnih, a tudi ledinskih in gorskih imen (med njimi so bili tudi Simon Rutar, F. Levec, L. Pintar in še nekateri drugi znani izobraženci), a je to delo po l. 1902 počasi presahnilo. Tako se je z gorskimi imeni pozneje ukvarjal H. Tuma, v Kamniških Alpah V. Kopač, z vodnimi imeni F. Bezljaj, medtem ko imamo ledinska (tudi vodna) imena zbrana v manuskriptni zbirki Slovenske matice v Ljubljani (že iz časa pred l. svetovno vojno). Na žalost pa v tej zbirki ni urejena lokalizacija imen, zato ne vemo, katerim krajem pripadajo. – Tudi danes je resnih imenoslovcev, ki naj bi se ukvarjali z gor-

skimi, vodnimi in terenskimi imeni, komaj peščica. Po drugi strani pa se v zadnjih 10 letih vsaj v vsakem večjem kraju (to velja za vso Slovenijo) nekdo ukvarja z imenoslovjem “kot kulturno dediščino”, vendar so vsi ti “raziskovalci”, tako rekoč brez izjeme, nejezikoslovci, nimajo niti osnovne izobrazbe v jezikoslovju in ker se, razen redkih izjem, izogibajo stikom z jezikoslovci, veliko število na tak način napisanih lokalnih monografij napravi več škode kakor koristi, že zaradi zgrešenih informacij, ki jih nudi.

Viri in literatura¹

- Ceklin, Franc, Bohinj in Triglav, *Planinski vestnik* 1977 (1–3).
Kopač, Vlasto, Krajevna imena v Grintovcih, *Gore in ljudje* (= *Planinski vestnik*) 1946, 1947.
Levec, Fran, Nekaj opazk o naših zemljepisnih imenih, *Planinski vestnik* 1896.
Lovšin, Evgen, *V Triglavu in njegovih soseščini*, 1944.
Prešeren, Jakob, Imenoslovje okrog Begunjščice in Stola, *Planinski vestnik* 1933, 2–5.
Seidl, Ferdinand, *Kamniške ali Savinjske Alpe*, 1907.
Šašel, Josip, Imenoslovje koroških Karavank, *Planinski vestnik* 1930, 280.
Tuma, Henrik, *Imenoslovje Julijskih Alp*, SPD 1931.
Tuma, Henrik, Begunjščica, *Planinski vestnik* 1932, 9.
- Ledinska /terenska/ imena**
Badjura, Rudolf, *Ljudska geografija (Terensko izrazoslovje)* I, II, 1953, 1957.
Bezljaj, France, *Etimološki slovar slovenskega jezika* I, II, III, Ljubljana 1976, 1982, 1995
Blaznik, Pavle, *Historična topografija slovenske Štajerske in jugoslovanskega dela Koroške do l. 1500* (3 deli)
Cevc, Tone, Bohinj in njegove planine, TNP 1992.
Čop, Dušan, Imenoslovje jeseniške občine, *Jeseniški zbornik Jeklo in ljudje* VI, Jesenice 1991, 6.
Čop, Dušan, Jezikovne in imenske značilnosti okrog Kroke in v dolini Lipnice, *Kroparski zbornik*, Kropa – Radovljica 1995, 190–197.

¹ V navedenem seznamu virov in literature za gorska, vodna in ledinska imena sem omenil le tista dela oz. tiste članke in publikacije, ki sem jih sam uporabljal pri svojem delu. Je pa takih prispevkov zelo veliko, ker ima že skoraj vsaka vas svojo lastno monografijo (teh je bilo posebno veliko napisanih po l. 1990) in v takih monografijah so večinoma omenjena (poleg zgodovinskih, etnoloških in drugih značilnosti kraja) tudi ledinska (vodna) imena. Vendar je tem imenom odmerjenega zelo malo prostora, razlage imen pa so (če se avtor tega sploh upa lotiti), odkrito rečeno, ne samo pomanjkljive, ampak jih je treba sprejeti z vso previdnostjo in seveda preveriti oz. dognati pravi izvor imena ter ime, če je treba, popraviti. Popoln seznam vseh razprav, člankov in opisov (predvsem) ledinskih imen v Sloveniji bi pomenil zelo obsežno in zahtevno delo, vendar bi bilo brez temeljite obdelave imenskega fonda tako delo še vedno tvegano.

Čop, Dušan, Krajevna in ledinska imena nad Begunjami in Radovljico, *Radovljiški zbornik* 1992, 133–139.

Ivan Dolinar, *Zgodovina Kaplje vasi v Spodnji Savinjski dolini*, 2000.

Gornik, France, *Bled v fevdalni dobi*, Mohorjeva družba Celje, 1967.

Košir, Stanko, *Rutarška pomnenja*, samozaložba 1994, 12–16.

Krajevni leksikon Dravske banovine, Ljubljana 1937.

Ledinska imena v lovišču Lovskega društva Begunjščica, Radovljica 2001.

Manuskriptna zbirka ledinskih imen, SM.

Melik, Anton, *Planine v Julijskih Alpah*, SAZU 1961.

Mrdavšič, Janez, *Krajevna in domača imena v Mežiški dolini*, Ravne 2001.

Planina, France, *Škofja Loka s Poljansko in Selško dolino*, Muzejsko društvo v Škofji Loki, 1976.

Sinobad, Jurij, *Dežela (Kulturnozgodovinski oris Radovljiške ravnine)*, 1999.

Žerovnik, J., *Cerkniško jezero*, Ljubljana 1898.

Vodna imena

Bezljaj, France, *Slovenska vodna imena* I, II, SAZU, Ljubljana 1956, 1961.

Klemše, Vlado, *Krajevna, ledinska in vodna imena v Števerjanu*, Gorica 1993.

Planina, France, Reka Sora, njeno porečje in njen režim, *Loški razgledi* VIII (1961).

Ramovš, Anton, *Slapovi na Slovenskem*, SM 1983.

Steinberg, F. A., *Gründliche Nachricht von dem in dem Inner Crain liegenden Czirknitzer See*, Ljubljana 1758.

Hrematonimi

Alenka Gložančev

IZVLEČEK: V članku je podan pregled slovenske hrematonimije. Terminološki opredelitvi pojma hrematonim sledi obravnava različnih vrst hrematonimov v slovenskem imenoslovju; podrobneje sta predstavljene obravnava imen upravnih enot oz. družbenopolitičnih in upravnih skupnosti ter obravnava poslovnih imen oz. imen podjetij. V okviru poslovnih imen je poudarjena vloga jezikovnokulturne politike. V razdelku Stanje raziskav in prikaz raziskovalnih rezultatov na področju slovenskega poslovnega imenoslovja sta podani strukturna tipologija imen slovenskih podjetij in tipologija enobesednih imen slovenskih podjetij. Glede na jezikovnokulturni vidik sta podana prikaz odnosa do tujejezičnih imen slovenskih podjetij in utemeljitev teze, da tujejezična imena slovenskih podjetij niso sodobna marketinška globalizacijska potreba, ampak so jezikovnokulturni problem. Predstavljena sta uporaba statistične metodologije pri obravnavi stanja in odnosa slovenskih govorcev do tujejezičnih imen slovenskih podjetij ter predlog ustreznih nalog slovenskega uporabnega jezikoslovja v smislu konkretne slovenistične strateške pomoči za jezikovnokulturno ozaveščanje na področju poslovnih imen (predlog za jezikovne priročnike s konkretno tematiko imen slovenskih podjetij). Poudarjena je potreba po interdisciplinarnem pristopu na poslovoimenskem področju (sodelovanje strokovnjakov s področja jezikoslovja, sociologije, prava, marketinške stroke).

Chrematonyms

ABSTRACT: The article brings an overview of Slovenian chrematonymy. The terminological definition of a chrematonym is followed by a discussion on various types of chrematonyms in Slovenian onomastics; two more detailed presentations deal with the names of the administrative units or socio-political and administrative communities, and business or company names. Within the framework of business names the role of language culture policy is stressed. In the section The status of research and the presentation of research results in the field of Slovenian business onomastics the author presents the structural typology of Slovenian company names and the typology of single-word Slovenian company names. With regard to the aspect of

language culture the presentation of the attitude towards foreign names of Slovenian companies is given, as well as the foundation for the thesis that foreign names of Slovenian companies do not represent a modern marketing and globalization need but are an issue of language culture. Presented in this article are also the use of statistical methodology in the discussion of the status and attitude of Slovenian speakers towards foreign names of Slovenian companies and a suggestion for purpose specific tasks for the Slovenian applied linguistics in the sense of actual strategic help provided by specialists for the Slovenian language. This should motivate language culture awareness in the field of business names (e.g. a suggestion for linguistic reference books focusing entirely on Slovenian company names). The need for an interdisciplinary approach (i.e. co-operation of experts on linguistics, sociology, law and marketing) to the field of business names is stressed.

1 Terminološka opredelitev pojma hrematonim

Definicija: Hrematonim¹ (slov. sopomenka: stvarno lastno ime) je jezikovni (pri govornem prenosniku obvezno besedni, pri pisnem prenosniku je mogoč tudi številski) znak, ki poimenuje določene umske, fizične, kulturno-politične ali organizacijske stvaritve² in s tem omogoča njihovo nedvoumno identifikacijo. Glede na to definicijo so hrematonimi³ torej stvarna lastna imena, poimenujoča posamezne kategorialno različne entitete, pri čemer je zaradi primerjalnojezikoslovnega vidika potrebno poudariti, da gre za deloma odprt imenski fond: veliko je namreč entitetnih kategorij, ki v večini jezikov spadajo med hrematonime (npr. imena ustanov, imena književnih stvaritev ipd.), nekaj pa je takih, ki so v različnih jezikih na izrazni ravni obravnavane bodisi kot občna beseda bodisi kot stvarno lastno ime, tj. kot hrematonim. (Npr.: V slovenščini po sodobni jezikoslovno-pravopisni opredelitvi imena praznikov (tipa *božič*, *silvestrovo*) ali poimenovanja zgodovinskih dogodkov (tipa *marčna revolucija*) ne spadajo med stvarna lastna imena, kar se na pisni ravni pokaže z zapisom z malo začetnico.)

¹ Izraz hrematonim etimološko izhaja iz stare grščine: hréma 'stvar', hrematizo 'opravljam posle'; hrematisterion 'prodajalnica', 'zbirališče kupcev': gl. Anton Dokler, Grško-slovenski slovar, Ljubljana, 1915.

² Prim. Rudolf Šrámek, Úvod do obecné onomastiky, Brno, 1999, str. 165. V jezikoslovnem priročniku Osnoven sistem i terminologija na slovenskate onomastika (Skopje, 1973) je izraz hrematonim sicer naveden v kazalu v razdelku 2.3, vendar ta razdelek v priročniku samem ni obravnavan.

³ V imenoslovju (zlasti v mednarodnem merilu) uveljavljen termin hrematonim uporabljam zaradi tipološke konsistentnosti z drugimi imenoslovnimi termini (antroponim, toponim, oronim, hidronim ipd). Sicer je v slovenskem jezikoslovju ustaljena sopomenka za hrematonim večbesedni termin stvarno lastno ime.

Različne vrste hrematonimov: Celotni hrematonimični fond pokriva vrstno razmeroma številno skupino entitet. Glavne vrste hrematonimov v slovenščini so naslednje⁴: imena in naslovi stvaritev, npr. (pesnitev) *Sonetni venec*, (zbirka) *Sto romanov*, (arhitekturna stvaritev) *Arkade*, (dokument) *Osimski sporazum*, imena organizacij in družbenih teles, npr. *Rdeči križ Slovenije*, imena delovnih skupnosti, ustanov, npr. *Slovenska akademija znanosti in umetnosti*, podjetij, npr. *Tobačna tovarna Ljubljana*, imena upravnih enot, npr. *Občina Ljubljana*, imenovalni prilastek k vrstnim imenom trgovskih znamk, npr. *otroška soba Boštjan*. Za ime posamezne vrste od teh entitet v slovenistični stroki ni ustaljenega posebnega termina, tako kot je to npr. pri toponimih (ojkonim, anojkonim, hidronim, oronim ipd.), zato govorimo le o različnih vrstah hrematonimov. Le za imena podjetij in izdelkov se v (slovenskem) imenoslovju v zadnjem desetletju uveljavlja termin poslovno ime.

Ugotovimo lahko, da imajo različne vrste hrematonimov (nanašajoče se na različne vrste entitet) načeloma svoje specifične poteze, in sicer zlasti na (semantično) leksemski ravni (npr. imena društev, šol so navadno le polastnoimenjene semantično denotativno povsem prepoznavne občnoimenske zveze, npr. *Osnovna šola Franceta Bevka*; *Planinsko društvo Slovenije* : imena podjetij, kjer semantična leksemška prepoznavnost že načeloma ni pričakovana in kjer gre pogosto celo za besedne novotvorbe z neprepoznavno semantično vsebino, ki jo osvetli šele motivacijska raziskava imena, npr. *Peko*, *Mozamo*, *Meblo*, na skladijenjskostrukturni ravni in funkcijski ravni. Z vidika funkcij je potrebno izpostaviti, da so za hrematonime poleg (1) identifikacijske (tj. individualizacijske) funkcije, imanentne vsem lastnim imenom, značilna še (2) predstavitvena funkcija, pri delu hrematonimov (tj. pri poslovnih imenih) se jima pridružita še (3) estetska in zlasti pomembna (4) vplivajska funkcija, ki izhaja iz propagandnooglaševalske naravnosti tega tipa hrematonimov.

Mesto hrematonimov v celotnem imenskem fondu

Za lažji uvid v prikaz obravnave hrematonimov je treba uvodoma poudariti načelno razliko med nehrematonimi (tj. antroponimi in toponimi z različnimi podvrstami) na eni strani in hrematonimi na drugi strani: Načelne razlike med tema dvema sklopoma lastnih imen izhajajo že iz razlik v poimenovalnem procesu na več ravneh, npr. pri prvem sklopu prisotnost in pri drugem sklopu odsotnost glede na trajnost oz. t. i. poimenovalno kontinuiteto – diahroni kontinuum v zvezi s poimenovanim objektom (npr. ime krajev: *Ljubljana*, *Horjul*; ime gore *Triglav*), glede na možno/pogosto ponovljivost, pogojeno z mikrorealnimi geografskimi značilnostmi (npr. več krajev z imenom *Brezovica*), glede na kvantitativno razliko med številčnostjo poimenovanih objektov in tradicionalnim naborom pri osebnih lastnih imenih (npr. ime *Janez*), glede na kulturološko pogojeno pravnoformalno oz. generacijsko-dedno prenosljivost pri priimkih (npr. priimek *Novak*, *Šubic*), glede na kulturološko medjezikovnost (s specifičnimi prilagoditvami v posameznih jezikih (npr. ime *Jaka*, ang. *Jack*, franc. *Jaques*; vse < lat. *Jacobus* oz. hebr. *Jaakób*)⁵, glede na nekakšen skupnostni poimenujoči subjekt: omenjene kategorije pri hrematonimi-

⁴ Za natančnejšo specifikacijo gl. Slovenski pravopis 2001 – Pravila, § 78–108.

⁵ Gl. Janez Keber, Leksikon imen, Celje, ²1996, str. 215.

mih navadno ne obstajajo. Hrematonimi so načeloma oblikovani individualno (ali celo administrativno, uradno), kar pomeni, da ta imena načeloma ne izhajajo iz skupnostne poimenovalne osnove in se od nehrematonimov, torej tudi znotraj lastnoimenskega fonda, razlikujejo po naslednji specifičnosti: Hrematonimi v glavnem niso podvrženi zgodovinskim jezikovnim spremembam, ki bi dodatno oteževale njihovo jezikovno pomensko prepoznavnost, pri njih niso potrebni etimološki vidiki raziskovanja: hrematonimi so v glavnem že na osnovni leksemski ravni semantično prepoznavni, pri določenih posebnih tipih je potrebna le pomenska motivacijska raziskava imena (kar pa je seveda nekaj povsem drugega kot etimologija, ki se povezuje z občnobesednim in drugim nehrematonimičnim lastnoimenskim fondom).

2 Obravnava različnih vrst hrematonimov v slovenskem imenoslovju⁶

V slovenskem jezikoslovju so vrste hrematonimov v okviru lastnih imen po pomenskih skupinah izčrpno našteje in s konkretnimi primeri predstavljene načeloma v slovnica in v pravopisnih priročnikih, nazadnje v Slovenskem pravopisu 2001, Pravila, § 78–108. Sistematično in podrobneje pa sta bila doslej obravnavana le dva tipa hrematonimov: (1) imena upravnih enot oz. družbenopolitičnih in upravnih skupnosti in (2) imena podjetij.

2.1 Imena upravnih enot oz. družbenopolitičnih in upravnih skupnosti

Razlog za obravnavo tega tipa hrematonimov je bil formalno konkreten: želja Geodetske uprave Republike Slovenije, da skupaj s Komisijo za standardizacijo zemljepisnih imen pri Vladi Republike Slovenije izda za upravne, zlasti občinske organe priročnik za pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih imen in imen upravnih enot različnih stopenj.

Publikacija⁷ z naslovom Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot (avtorice: M. Furlan, A. Gložančev, A. Šivic-Dular) je dvodelna: “/V/ prvem delu (razdelek 0–3) so podane teoretične smernice za zapisovanje imenskega gradiva v RPE in REZI, v drugem, aplikativnem delu (razdelek 4) pa so pravopisna pravila podana po posameznih pomenskih skupinah topografskih objektov, administrativno dolo-

⁶ Navedba izvirnega avtorstva posameznega dela, katerega določeni segmenti so predstavljeni v tem preglednem članku, je organizirana tako, da je izvorni avtor naveden bodisi v besedilu (zlasti če gre za objavljeno publikacijo) ali v opombi (zlasti kadar gre za sicer javno dostopno, vendar neobjavljeno delo, npr. magistrsko ali diplomsko nalogo); če je izvorni avtor naveden v opombi, nanjo napotuje nadpisana številka opombe bodisi pri naslovu določene enote tega članka, kadar je cela enota namenjena predstavitvi raziskovalnih rezultatov določenega avtorja, bodisi v nenaslovnem besedilu (torej znotraj posamezne enote), kadar so raziskovalni rezultati določenega avtorja predstavljeni le v delu določene enote.

⁷ Metka Furlan, Alenka Gložančev, Alenka Šivic-Dular, Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in v Registru prostorskih enot, Geodetska uprava Republike Slovenije, Ljubljana, 2001.

čenih območij (= prostorskih enot) in upravno-administrativnih enot, kakor so razvrščene v RPE in REZI.⁸ Za hrematonimijo so pomembni zlasti tisti deli v publikaciji, kjer je govor o generiranju stvarnih lastnih imen in o procesu polastnoimenjenja občne besedne zveze v stvarno lastno ime: prehod je izveden navadno z administrativno potrditvijo (*vlada Republike Slovenije* → *Vlada Republike Slovenije* ali *občina Ljubljana*/**ljubljska občina* → *Občina Ljubljana*), o konverziji občnoimenske zveze z zemljepisno entitetno podlago v stvarno lastno ime (ime institucije) in o konkretnih dokaznih jezikovnih merilih zanjo: spremenjena raba predlogov (*urejanje ulic in parkov v občini Domžale* : *oddati prijave na Občini Domžale*). – Ugotovljena je formula strukture tovrstnih hrematonimov: struktura je vedno dvodelna: polastnoimenjeno občno ime za ustrezno upravno-administrativno enoto (= tip upravne enote) + desno določilo, ki je lahko lastno ime (bodisi zemljepisno naselbinsko ali nenaselbinsko (obvezno v imenovalniku), npr. *Občina Domžale*, *Krajevna skupnost Šentilj v Slovenskih goricah*, *Občina Miren - Kostanjevica*, *Občina Loška dolina*, *Krajevna skupnost Zelena jama*, dvojezično naselbinsko – na uradno dvojezičnih področjih, npr. *Občina Izola/Isola*, *Občina Hodoš/Hodós - Šalovci*, bodisi (lastnoimenska ali občnobesedna) samostalniška zveza z osebnim ali stvarnim lastnim imenom (obvezno v rodilniku), npr. *Krajevna skupnost Antona Tomaža Linhartarja*, *Krajevna skupnost dr. Petra Deržajarja*, *Krajevna skupnost Dolomitskega odredarja*) ali samostalniška zveza z vrstilnim števnikom v rodilniku, npr. *Krajevna skupnost 7. septembra*.

2.2 Poslovna imena – imena podjetij

2.2.1 Poslovna imena in jezikovnokulturna politika

Poslovna imena predstavljajo posebno funkcijsko zvrst, ki jo zaznamujejo naslednje karakteristike: imenski status, poslovnouradovalna funkcijska razsežnost, propagandnooglaševalska vloga. Glede na to so poslovna imena v vsakem jeziku tudi znotraj imenskega fonda povsem specifičen pojav, ki mu je prav zaradi njegovih karakteristik imanentna značilnost, da se lahko gibljejo najbolj na obrobju, najbolj na krožnici t. i. jezikovnega kroga določenega jezika, drugače povedano, lahko se najbolj oddaljijo od siceršnje norme (občno- ali lastnoimenske) določenega jezika, v našem primeru slovenščine. Celostno gledano predstavljajo imena podjetij že zaradi sorazmerne (malo)številčnosti, predvsem pa zaradi svoje pravnoformalne registracijske neponovljivosti (v določeni državi je lahko le eno podjetje z določenim imenom) sorazmerno majhen in nepomemben delež v besedju jezika (in so s tega vidika nekakšna marginalna jezikovna skupina), so pa zaradi svoje narave (npr. zaradi propagandnooglaševalske vloge se poslovna imena pojavljajo celo v naravnem okolju (na panojih)), vendarle zelo očitni, izraziti jezikovni pojav (in s tega vidika so poslovna imena močno prezentna, močno pojavna jezikovna skupina). Prav zaradi svoje močne, tudi vizualne očitnosti, torej močne prezentnosti poslovnih imen – ob svoji siceršnji marginalnosti – zelo izstopajo, in zato so, sociolingvistično gledano, zelo izpostavljeno jezikovno področje. Zaradi pogoste njim ima-

⁸ Prav tam, str. 11.

nentne odklonskosti od siceršnje norme jezika so poslovna imena tisti segment jezika, ki je pogosto predmet presoje o jezikovnokulturni ustreznosti: kot taka poslovna imena postajajo tudi pomemben (včasih – celostno jezikovno gledano – kar preveč pomemben) segment jezikovnokulturne politike določenega jezika, v našem primeru slovenščine.

V zvezi s hrematonimi je slovenska jezikovnokulturna politika usmerjena zlasti k tujejezičnim imenom slovenskih podjetij kot jezikovnokulturno nezaželenemu segmentu. (Slovenska imena slovenskih podjetij so že kar načeloma skoraj povsem izven kritiške pozornosti, čeprav tudi ta zlasti glede na glasovni sistem slovenskega jezika niso vselej dobra.) Posvetovanje Slovenščina v javnosti v Portorožu leta 1979⁹ je pomenilo viden mejnik pri uzaveščanju jezikovne kulture, tudi na področju imen slovenskih podjetij. Leta 1980 je bilo kot uradna institucija v okviru sekcije Slovenščina v javnosti pri Socialistični zvezi delovnega ljudstva Slovenije ustanovljeno Jezikovno razsodišče, ki je s kratkimi izjavami¹⁰ v splošnem časopisju usmerjalo slovensko jezikovno kulturo nasploh in tudi pri imenih podjetij. Instituciji, ki uradno uravnava slovensko jezikovnokulturno politiko danes, sta Delovna skupina za vprašanja jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike pri Vladi Republike Slovenije (ustanovljena leta 1994) in Urad Vlade Republike Slovenije za slovenski jezik (ustanovljen jeseni 2000), katerega naloga je med drugim tudi spodbujanje in usmerjanje k večji rabi imen podjetij s slovenskimi prvinaми. Zakon o slovenskem jeziku (ki je v postopku, trenutno je sprejet v prvo obravnavo v Državnem zboru¹¹ predstavlja pomemben korak na polju slovenske jezikovne politike; predvideva se tudi zakonski nadzor nad ustreznostjo imen podjetij. Gre torej za napoved zakonske regulative¹², do katere pa ima predvsem za področje poslovnih imen slovenska (strokovna) javnost različen odnos: oblikujejo se nekako tri neformalne skupine: prva, lahko bi ji rekli puristična¹³, se zavzema za slovenska imena

⁹ Gl. Slovenščina v javnosti: Zbornik s posvetovanja v slovenskem jeziku, Portorož, 14. in 15. maja 1979, Breda Pogorelec (ur.), Ljubljana, 1983.

¹⁰ Gl. Jezikovno razsodišče 1980–1982, Janko Moder (gradivo zbral in obdelal), Trst – Celovec, 1984.

¹¹ Gl. podatek v reviji Jezik in slovstvo, letnik 47, 2001/2002, št. 4 (Tomaž Sajovic, Uvodnik).

¹² Prim. Kronika Slavističnega društva Slovenije: list za člane društva (piše, ureja in odgovarja dr. Zoltan Jan), letnik 6, št. 34: “3. 7. 2002: Polemike o zakonu o slovenščini se nadaljujejo /.../. V današnjem Delu (str. 6) dr. Janez Dular odgovarja dr. Adi Vidovič Muha, dr. Tone Wraber pa dr. Eriki Kržišnik /.../” “1. 8. 2002: Končno smo prišlo do raziskovalne naloge Zakonska ureditev rabe uradnega/državnega jezika, ki jo je po naročilu poslanke mag. Majde Potrata 8. maja pripravil Janez Blažič (Raziskovalni sektor Državnega zbora RS). V primerjalnem delu naloge je obdelal predpise, s katerimi je urejena raba jezikov v 15 evropskih državah. /.../” “12. 8. 2002: Delovna skupina za pripravo dopolnjenega predloga zakona o slovenščini, ki ga je v zakonodajni postopek vložil Državni svet (dr. Janez Dular, dr. Zoltan Jan, dr. Majda Kaučič Baša, dr. Zinka Zorko, Miran Zupan), ves dan pili člene.”

¹³ Prim. Franc Marušič, Imena slovenskih podjetij med purizmom, zakonom in varstvom jezika, diplomsko delo (mentor: prof. dr. Janez Orešnik), Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani (Oddelek za sociologijo in Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje),

podjetij in sorazmerno dosledno in strogo odklanja tujejezična imena, druga je liberalno usmerjena, zavzemajoča se za svobodno izbiro poslovnih imen in zato odklanja-joča zakonsko regulativo na poslovnoimenskem področju, tretjo bi lahko šteli v jezikovnokulturnem smislu za zmerno sredinsko, saj do poslovnih imen kaže nepurističen, pa vendar jezikovnovarstveni pristop¹⁴. Skratka: Soobstoj treh jezikovnokulturnih smeri v slovenskem jeziku in argumentacija njihovih stališč nakazuje, da je oblikovanje ustrezne in obenem konsenzne – kar je za jezik najbolj obetavno – jezikovnokulturne politike, zlasti za poslovna imena (zaradi potrebe po upoštevanju imenskega statusa ter njihove propagandnooglaševalske in siceršnje funkcijske specifičnosti), zelo občutljivo in odgovorno delovno področje.

Jezikovnokulturna politika postavlja smernice in uravnava načela, za ustrezno postavitvev in operacionalizacijo le-teh ter za njihovo izvajanje pa so potrebne predhodne konkretne raziskave določenega pojava z več vidikov.

2.2.2 Poslovna imena in razlogi za poslovnoimenske raziskave

Razlogi za podrobnejšo konkretno obravnavo imen podjetij oz. poslovnih imen sploh so v slovenskem prostoru nekako na dveh ravneh.

Bolj formalni, neposredno na področje jezikovnokulturne politike nanašajoči se razlog za intenzivnejšo obravnavo poslovnih imen sta že nekaj let pripravljajoči se Zakon o slovenskem jeziku¹⁵ in leta 2000 ustanovljeni Urad Vlade Republike Slovenije za slovenski jezik¹⁶: gre torej za dva nova pravno formalna instituta

1999, str. 7–44; za ilustracijo nekaj naslovov poglavij: Purizem tako in drugače, Purizem v teoriji (Kaj je purizem, Vzroki za pojav purizma, Dobre in slabe strani purizma), Pregled prisotnosti purizma v Sloveniji in slovenščini (Zgodovina, Jezikovno raziščišče, Purizem v Sloveniji danes), Tudi purizem je tujka. (Pri nadaljnih omembah: F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999.)

¹⁴ Prim. F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, str. 40–42 in 62–68; za ilustracijo nekaj naslovov poglavij: Purizem vs. varstvo (Varstvo), Varstvo jezika na primeru imen podjetij (Mehanizem varstva, Poskus prenosa aparata, Kako bi PVJ delovala ob registraciji imen podjetij). – Termin jezikovno varstvo in iz njega izhajajoči termin jezikovnovarstvena politika povzemam po tem diplomskem delu. – Naj ob tem navedem še, da se je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje) izoblikovala neformalna raziskovalna skupina, ki svoje jezikovnovarstveno jezikoslovno usmeritev izkazuje tudi s svojimi strokovnimi objavami: gre za sodelavce jezikovne spletne posvetovalnice Študentska skrb za slovenščino (naslov: <http://www.kiss.uni-lj.si/suss/>); svoje konkretno delo je objavila tudi v samostojni publikaciji Šuss 1998–2000, Franc Lanko Marušič in Rok Žaucer (ur.), Ljubljana 2001.

¹⁵ Prim. Janez Dular, Državnemu zboru Republike Slovenije, *Jezik in slovstvo*, 39, št. 5, (1993/94), str. 208–209. Janez Dular, Za zakon o rabi slovenščine: izhodišča za okroglo mizo 19. maja 1997 v CD, v: *Nova revija*, september 1997, 16, št. 185, str. 34–35. Janez Dular, Pravna ureditev položaja slovenskega jezika kot državnega jezika: (zakon o rabi slovenščine, državni urad za jezik): poročilo o okrogli mizi, v: Jan, Zoltan (ur.), *Janko Kersnik in njegov čas* (Zbornik Slavističnega zborovanja, 8), Ljubljana, 1998 (str. 129–132). Gl. tudi opombo 11, 12.

¹⁶ Prim. Uradni list Republike Slovenije, t. 97/2000 (20. 10. 2000) – objava sklepa o ustanovitvi; začetek delovanja: 15. 3. 2001

(na ravni dokumenta in na ravni institucije), ki bosta del svoje strokovne pristojnosti izvajala tudi na poslovnoimenskem področju.

Druga raven je širše jezikovnokulturna, časovno gledano že dolgotrajnejša, izhajajoča iz posebnega, lahko bi rekli izrazito ambivalentnega stanja na poslovnoimenskem jezikovnem področju: Množico imen slovenskih podjetij in izdelkov, torej poslovnih imen, namreč sestavljata podmnožica domačih imen in podmnožica tujejezičnih, zlasti angleških, in prav tujejezična, angleška podmnožica imen slovenskih podjetij je v zadnjih dvajsetih letih vedno večja, stopnjuje se zlasti v zadnjih desetih letih, kljub temu da je z osamosvojitvijo Slovenije prišlo do močnejšega uzaveščanja pomena slovenščine kot državnega jezika. Ta sociolingvistična jezikovna ambivalentnost v veliki meri verjetno izvira iz specifične poteze poslovnih imen oz. imen slovenskih podjetij v tem smislu, da je iz različnih vzrokov, zaradi propagandnooglaševalske funkcije pri poslovnih imenih potrebna izrazita opaznost. Posledica tega pa je, da je v zadnjih dvajsetih letih prišlo do močnega jezikovnokulturno nezaželenega, vedno bolj naraščajočega pojava tujejezičnih, zlasti angleških imen, kar je sovzrok za zastoj v razvijanju slovenščine v poslovnoimenski funkcijski zvrsti. In sistematična strokovna obravnava problematičnega jezikovnega segmenta je lahko jezikovnokulturna spodbuda za njegov razvoj v pozitivni, jezikovnokulturno sprejemljivi smeri.

2.2.2.1 Stanje raziskav in prikaz raziskovalnih rezultatov na poslovnoimenskem področju¹⁷

Prvi jezikovnokulturni prispevki s poslovnoimenskega področja v Sloveniji segajo v obdobje konca šestdesetih let, ko je to jezikovno področje problemsko odprl France Novak¹⁸; jezikovnokulturno zavest Slovencev je v začetku sedemdesetih let sooblikoval zelo odmeven cikel televizijskih¹⁹ oddaj, v katerih je med jezikovnokulturnimi vprašanji Helena Koder kritično predstavila tudi tujejezična imena slovenskih podjetij.

Monografske raziskave s področja slovenskega poslovnoimenskega področja so zaenkrat redke. Prva in temeljna raziskava s področja imen slovenskih podjetij je bila leta 1991 objavljena kot samostojna publikacija z naslovom Enobesedna imena slovenskih podjetij²⁰ (avtorica: Alenka Gložančev), ki jo razširja in pogloblja novembra 2000 izšlo monografsko delo iste avtorice Imena podjetij kot jezikovnokulturno vprašanje²¹. Prvi monografski publikaciji so v naslednjem desetletju sledi-

¹⁷ Ta prikaz raziskav nikakor ne daje celostnega pregleda; omejujem se zlasti na objavljena knjižna ali po moji presoji pomembnejša dela, upoštevajoč tudi zaželen prostorski obseg v zborniku.

¹⁸ Gl. France Novak, Imena gospodarskih in drugih organizacij, raznih ustanov in združenj, Gospodarski vestnik, 8. 11. 1968, 17; France Novak, Poslovni in uradovalni jezik (Gospodarska založba, 39). Ljubljana, 1980.

¹⁹ Podatke o teh oddajah Helene Koder hrani Arhiv RTV Slovenija, v času priprave tega prispevka mi niso mogli biti dosegljivi.

²⁰ Alenka Gložančev, Enobesedna imena slovenskih podjetij, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, Ljubljana, 1991. (Pri nadaljnjih omembah: A. Gložančev, 1991).

²¹ Knjiga Alenke Gložančev, Imena podjetij kot jezikovnokulturno vprašanje (Slavistična

la dela bodisi na magistrski stopnji²², dodiplomski stopnji²³ ali v okviru mladinskega raziskovalnega projekta Znanost mladini²⁴. – Na tem mestu je potrebno omeniti tudi kratke jezikovnokulturne prispevke, delno tudi s slovenskega poslovnoimenškega področja, ki se pojavljajo v revijalnih oz. časopisnih t. i. jezikovnih kotičkih (najvidnejša pisca: Janko Moder, Janez Gradišnik; tudi nekaj tovrstnih objav Jezikovnega razsodišča v dnevnikih Delo in Dnevnik), in sicer ne toliko zaradi morebitnih raziskovalnih rezultatov, pač pa zaradi posredovanja vedenja o njih in posebej zaradi utrjevanja jezikovnokulturne zavesti tudi na poslovnoimenškem področju.

2.2.2.2 Pregled relevantnejših raziskovalnih rezultatov oz. vidikov obravnave imen slovenskih podjetij (s kratkim sprotnim orisom pri nekaterih)²⁵:

1. Postavitev osnovne strukturne tipologije imen slovenskih podjetij: tipologija večbesednih imen slovenskih podjetij je podana le v osnovnih potezah, tipologija enobesednih imen²⁶ slovenskih podjetij je izdelana podrobneje, in sicer za dve

knjižnica 3), (soizdajatelja Slavistično društvo Slovenije in Založba Rokus), Rokus, 2000 je nekoliko prirejena oblika magistrskega dela, ki je bilo opravljeno pod mentorstvom prof. dr. Toma Korošca, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, 1998. (Pri nadaljnjih omembah: A. Gložančev, 2000.)

²² Prim. Andrej Bartol, Javna poimenovanja kot del jezikovnega načrtovanja, magistrsko delo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani (Oddelek za slovanske jezike in književnosti), 1999 (mentorica: prof. dr. Breda Pogorelec). (Pri nadaljnjih omembah: A. Bartol (mag. delo; mentorica: B. Pogorelec), 1999. – Delo v času priprave tega prispevka (od marca do septembra 2002) v knjižnici Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete zaradi izposojenosti ni bilo na razpolago, zato nanj le opozarjam, sicer pa se pri nadaljnjih omembah dela Andreja Bartola (ki se mi ga v tem pregledu zdi primerno registrirati med drugim tudi zaradi mentorice, Brede Pogorelec, dolgoletne aktivne oblikovalke jezikovnokulturnih pogledov v slovenskem prostoru) zamejujem na njegovo diplomsko nalogo Poimenovanje ljubljanskih trgovin (mentorica: prof. dr. Breda Pogorelec), 1996 (pri nadaljnjih omembah: A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996).

²³ Gl. zlasti F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999. – Določen prispevek, v nekaterih nalogah res le v smislu preprostejših seznamov (s predstavitvijo) imen slovenskih podjetij na posameznih zemljepisno-upravnih področjih (npr. v občinah Domžale, Sežana, Nova Gorica ipd.) se nahaja tudi v diplomskih nalogah študentov Visoke upravne šole Univerze v Ljubljani (izdelanih zlasti leta 1996; mentorica: prof. Marjeta Humar; za podrobnejše podatke gl. COBISS).

²⁴ Prim. npr. mladinske raziskovalne naloge v letu 1997, npr. o imenih podjetij na celjskem območju (za podrobnejše podatke gl. COBISS.)

²⁵ Imena podjetij oz. poslovna imena so bila doslej deležna že temeljitejše ali bolj bežne obravnave predvsem z jezikoslovnega, jezikovnokulturnega vidika, pravno registracijskega vidika, sociolingvističnega vidika, marketinško propagandnooglaševalskega, komunikacijskega vidika ipd. Gre za cel spekter vidikov, od tradicionalnih jezikovnokulturnih do modernistično populističnih, kot bi lahko označila numerološki pristop k obravnavi imen podjetij (gl. knjigo Naca Jermanj, Numerologija – števila prinašajo harmonijo, Ljubljana 1990, str. 81–86 (npr. numerološka analiza imena podjetja Elan opd.)). – V tem pregledu se omejujem na jezikoslovni, jezikovnokulturni in delno pravno registracijski vidik.

²⁶ Gl. A. Gložančev, 1991 in A. Gložančev, 2000, str. 21–89.

zaporedni obdobji (1945–1989; 1989–2000), pri čemer so ta imena raziskana in analizirana s štirih vidikov: besedotvornega, motivacijskega, izvirnega (odnos tujejezično proti domače), funkcijskega.

2. Podrobnejša izvorno besedoslovna tipologija tako eno- kot večbesednih imen ljubljanskih trgovin v obdobju 1989–1995 glede na štiri kategorije²⁷: tujeizvorna imena, domačeizvorna imena, podomačenoizvorna imena, izosebna imena (kar nakazuje podobno stanje na celotnem slovenskem področju, zlasti v njegovih urbanih področjih): v tem okviru je s statistično metodologijo izdelan in grafično prikazan diahroni prikaz sprememb v porastu (za obdobje 1989–1995) posamezne omenjene kategorije imen, kar je zaradi možnosti predvidevanja za jezikovnokulturno načrtovanje koristna informacija.

3. Načelna obravnava imen slovenskih podjetij v smislu prikaza in utemeljevanja odnosa do tujejezičnih imen slovenskih podjetij, torej glede na jezikovnokulturni vidik²⁸ (vključujoč tudi utemeljitev, da so tujejezična imena slovenskih podjetij jezikovnokulturni problem, ne pa sodobna marketinška globalizacijska potreba); obravnava tudi glede na vidik jezikovnokulturnega načrtovanja²⁹ in jezikovnokulturnega varstva³⁰.

4. Kritična analiza za imena podjetij najrelevantnejših členov (12., 13., 14., 20., 27.) v Zakonu o gospodarskih družbah (ZOGD)³¹, zlasti z vidika terminov ime podjetja, firma, jedro firme, dodatna sestavina, navedba dejavnosti, fantazijski dodatek, označba pravne oblike družbe in glede določila v zvezi z obvezno rabo slovenskega jezika³² v posamezni od teh sestavin.

²⁷ Gl. A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996, str. 22–42 in grafikoni 1–7.

²⁸ Gl. zlasti A. Gložančev, 1991 in A. Gložančev, 2000, str. 91–121.

²⁹ Prim. tudi A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996, str. 5–14.

³⁰ Gl. F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, zlasti str. 4–6, 40–44, 62, 63–70.

³¹ Gl. zlasti F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, str. 40–63, in A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996, str. 14–18.

³² Gl. F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, str. 45–50. S kritično primerjavo členov avtor dokaže svojo trditev, da ZOGD dejansko ne uzakonja zahteve po slovenskih imenih slovenskih podjetij, saj določilo o slovenskem jeziku velja le za del imena, ki ga je mogoče tudi opustiti. “Četudi imamo člen, ki na prvi pogled obeta slovenska imena podjetij, se na koncu izkaže, da členu prav lahko ne bi bilo, vsaj kar se tiče izpolnjevanja želja po slovenskih imenih podjetij. Tak, kot je sedaj, v taki družbi sočlenov, res ni drugega kot pesek v oči tistim, ki so tako ali drugače utemeljevali potrebo po slovenskih imenih podjetij in so mislili, ali pa še vedno mislijo, da so njihove zahteve bile upoštevane. Iz zakona namreč ni jasno razvidno, da je ravno ta dodatna sestavina tisti del imena podjetja, s katerim se podjetje predstavlja, po katerem si ga mi (javnosti oziroma tisti, ki s podjetjem poslujejo) zapomnimo”. (Str. 48.) – Z analizo črk avtor tudi dokazuje, da “/z/akon, tak, kot je sedaj, [pa] ne le da omogoča poljubna imena, temveč prav gotovo podpira od tujih predvsem angleška imena”, pri čemer se sklicuje na Pravilnik o dopolnitvi pravilnika o načinu vodenja sodnega registra: “Vsi podatki se v glavno informatizirano knjigo sodnega registra vpisujejo z uporabo črk slovenske abecede in naslednjih črk mednarodne abecede: q, x, y, w. (ULRS, 24. 1. 1997, str. 214.) Da obstaja nekaj takega kot mednarodna abeceda, je zanimiv podatek. Seveda je govor o štirih črkah angleške abecede, ki jih slovenščina ne pozna. /.../” (Str. 48.)

5. Poskus razčlenitve imen slovenskih podjetij glede na jezik, v katerem je t. i. fantazijsko ime, delitev glede na vezanost fantazijskega dodatka na podjetje oz. njegovo dejavnost.³³

6. Uporaba statistične metodologije pri obravnavi stanja in odnosa slovenskih govorcev do tujejezičnih imen slovenskih podjetij.^{34 35}

7. Izdelava dveh dopolnjujočih se modelov s ciljem jezikovnokulturnega ozaveščanja: prvi model je na ravni prenosa sociološkega informativno-prepričevalnega modela propagande na problematiko tujejezičnih imen slovenskih podjetij³⁶, ob čemer so analizirani vzroki za dajanje tujejezičnih imen slovenskim podjetjem in tudi razlogi za odklanjanje množice tujejezičnih imen slovenskih podjetij; drugi model je na ravni prenosa okoljevarstvenega aparata "presoje vplivov na okolje" na jezikovnovarstveni aparat "presoje vplivov na jezik", pri čemer je s konkretnimi primeri izdelan tudi uvid v predlog, kako bi "presoja vplivov na jezik" (PVJ) delovala ob konkretni registraciji imen podjetij.³⁷

8. Izdelan predlog ustreznih nalog slovenskega uporabnega jezikoslovja³⁸ v smislu konkretne jezikoslovne slovenistične strateške pomoči za jezikovnokulturno ozaveščanje na poslovnoimenskem področju; v okviru tega je predstavljena teoretična zasnova slovarja imen podjetij s primeri konkretnih poslovnoimenskih slovarskih sestavkov (*Metalka, Eta, Mozamo* itd.)

9. Smernice za slovnični oblikoslovni normativni vidik pri večbesednih imenih podjetij.³⁹

10. Interdisciplinarni pristop – jezikoslovje, pravo, marketinška stroka, sociologija.⁴⁰

³³ Gl. F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, str. 60, 61, in A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996, str. 43–48.

³⁴ Gl. A. Gložančev, 2000, str. 94–107.

³⁵ Gl. zlasti F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, str. 63 in vprašalnik (kot priloga), in A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996, str. 37–42 in grafiko-ni 1–7.

³⁶ Gl. A. Gložančev, 2000, str. 110–121.

³⁷ Gl. F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, str. 64–69, str. 68–70.

³⁸ Gl. A. Gložančev, 2000, str. 122–136.

³⁹ Prim. Alenka Gložančev, Pravopisno-slovnična in jezikovnokulturna vprašanja pri imenih slovenskih podjetij kot kategoriji stvarnih lastnih imen, v: Slovensko jezikoslovje danes in jutri / Slovenski slavistični kongres, Zoltan Jan (ur.), Celje 1999, str. 134–142. V prispevku je navedenih nekaj še odprtih slovničnih oz. pravopisnih vprašanj, ki se posledično kažejo tudi pri imenih podjetij, npr. oblikoslovno vprašanje sklonljivosti sestavin večbesednega imena, ki je po svoji skladenjski strukturi samostalniška zveza iz dveh samostalnikov v imenovalniku (tip: Iskra Holding); v okviru tega je podan poskus normativne sklonljivostne tipologije. Naj tu poudarim, da se mi zdi smiselno, da bi pri registraciji podjetja predlagatelj za ime določil tudi rodilniško obliko (s čimer bi bil nakazan sklanjatveni tip) ter izgovor, seveda vključno z naglasom.

⁴⁰ Prim. A. Gložančev, 2000, str. 141–143.

Predstavitev nekaterih relevantnejših raziskovalnih rezultatov⁴¹**K 1.****Postavitev osnovne strukturne tipologije imen⁴² slovenskih podjetij**

Za ime podjetja sta možna dva strukturna tipa: večbesedno opisno ime, ki v opisu predstavlja dejavnost podjetja (*Tobačna tovarna Ljubljana*); kombinacija širšega imena (= večbesednega opisnega imena, ki izraža vrsto in dejavnost podjetja) z ožjim imenom, pri čemer je to ožje ime lahko eno- ali večbesedno (*Tovarna obutve Peko*; *Poslovnoizobraževalni center Gea College*; ožji imeni *Peko* in *Gea College* se lahko uporablja samostojno)⁴³. V slovenščini so doslej podrobneje analizirana enobesedna (ožja) imena podjetij.

Tipologija enobesednih imen slovenskih podjetij⁴⁴

Opravljen raziskava imen slovenskih podjetij zajema tista, ki so registrirana po letu 1945. Glede na leto 1989, ki je bilo v organizacijskem poslovnem pogledu v Sloveniji prelomno zato, ker je tedaj sprejeti Zakon o podjetjih poleg do tedaj le družbenih podjetij, mogočih od leta 1945 do 1989 (prim. Zakon o združenem delu, Beograd, 1976) zdaj dovoljevalo ponovno tudi zasebna podjetja (prim. Zakon o podjetjih, Ljubljana, 1989), je tudi fond raziskanih imen podjetij razdeljen na dve časovni obdobji: imena podjetij, registriranih v letih 1945–1989, zato v glavnem družbenih; imena podjetij, registriranih po letu 1989, zato v glavnem zasebnih.

Besedotvorna tipologija enobesednih imen slovenskih podjetij: Osnovni vidik, znotraj katerega so enobesedna imena slovenskih podjetij analizirana še s treh drugih vidikov (izvornega: odnos domače – tujejezično, motivacijskega in funkcijskega), je besedotvorni vidik. Glede nanj se kažeta dve veliki skupini: 1. *prekategorizirana imena podjetij* (torej iz v jeziku že obstoječe besede): domače (*Izletnik* < izletnik; *Šumi* < priimek lastnice Šumi); tujejezične (angl.: *Tree*, lat.: *Tectum*, esperanto: *Meblo*, *Arbo* ipd.); 2. *izvirno tvorjena imena podjetij* (torej na novo, namenoma za ime podjetja): *po občnobesednih tvorbenih načinih*: izvirne izpeljanke (*Jutranjka*, *Izolirka*), izvirne sestavljenke (*Unitime*), izvirne zloženke (*Slovenijaturist*; *Globtour*), izvirni sklopi (*Dajdam*), izvirna kratična imena (*Peko*, *Nama*, *Ark*), izvirna konverzna imena (*Lesna*, *Drevi*); *tvorbno izvirna*: tvorjena po posebnih, v slovenskem občnem besedju neznanih tvorbenih načinih: krajšanke (*Emba*), osamosvojenke (*Elektro*), zloženke z enim krajšanim delom (*Tekstilindus*).

Skratka: Pri imenih podjetij so uporabljeni vsi slovenski občnobesedni tvor-

⁴¹ Pri tem se omejujem zlasti na objavljena knjižna dela; nekateri relevantnejši vidiki obravnave imen podjetij v posameznih diplomskih oz. magistrskih delih so predstavljeni v opombah.

⁴² Tu gre za ime podjetja v splošnem pomenu; pravnoformalno določilo o obveznih in neobveznih sestavinah imena podjetja je podano v Zakonu o gospodarskih družbah (ZOGD), natančnejšo analizo sestavin imena po ZOGD in terminološke nejasnosti v zvezi s tem so zajete v točki 4.

⁴³ Natančno analizo sestavin imena podjetja po ZOGD prim. v F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik), 1999, str. 50–63; tudi v A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996, str. 14–18.

⁴⁴ Prim. A. Gložančev, 1991 in A. Gložančev, 2000, str. 21–89.

beni načini, pojavljajo se celo novi, tipično imenski, kar je razveseljujoče, saj kaže težnjo po ustvarjalnosti, razvijanju domačega jezika tudi v poslovnem imenotvorju.

V okviru vprašanja o tipološki analizi je podana primerjava med imeni družbenih in med imeni zasebnih podjetij. Po letu 1989 (s pričetkom veljave novega Zakona o podjetjih, ki je zamenjal stari Zakon o združenem delu) se je zasebno podjetništvo naenkrat zelo razmahnilo. Pričakovati je bilo, da se bo to odrazilo tudi pri imenih novih, zasebnih podjetij. Toda raziskava je pokazala, da imena ostajajo v okviru tistih kategorij, ki so bile značilne za imena družbenih podjetij. Kakšne bistvene tipološke spremembe ni, so pa novi trije težiščni poudarki (ki so se prej kazali le v zametkih ali pa so bili celo "nekako skriti"). Ti novi težiščni poudarki so: 1. zasebnost: pri imenih podjetij se pojavljajo spet priimki lastnikov, kar je razumljivo, saj gre za oživljanje tako organizacijskega in posledično poimenovalnega načina izpred petdesetih let: npr.: podjetje *Grebenc* (po priimku lastnikov), podjetje *Majoma*, ki je kratica iz priimka in imen lastnikov družinskega podjetja Matešič Josip in Majda, podjetje *Drevi*, kjer je vidno vključen priimek lastnikov Drev; 2. domačijskost in sprostitev v različne stilske odtenke slovenskega jezika, npr. *Nitka*, *Tinta*, *Marajna* ipd. 3. množična, še vedno naraščajoča tujejezičnost imen, lahko bi rekli "iluzionizem tujega in daljnega", npr. *Manhattan*, *Seaway*, *Cometours*, *Interline*, *Advoconsult*, *Tree* (pisano angleško), *Cool* (seveda pisano angleško) ipd.

Motivacijska analiza enobesednih imen slovenskih podjetij: Znotraj osnovnih besedotvornih poglavij, v katerih so obravnavana imena podjetij iz obeh obdobj, je podana tudi motivacijska analiza za okrog 320 konkretnih imen slovenskih podjetij in na ta način predstavljena tudi motivacijska tipologija.

Ime podjetja z diahronega vidika zasebno/družbeno/zasebno podjetje: Pri spremembi lastništva podjetja (zasebno: do nacionalizacije (v letih 1945–1947) > družbeno (po letu 1945–1993) > zasebno (ponovna privatizacija precejšnjega dela slovenskih podjetij oz. ustanavljanje novih zasebnih podjetij) se navadno spremeni tudi ime; v nekaterih primerih pa je raziskava pokazala, da je ime ostalo enako, spremenila se je le uradna motivacijska utemeljitev. Nekaj primerov: *Niko* < ime ustanovitelja: *Niko Žumer*; po letu 1945 (ob nacionalizaciji): *Nova industrija kovinarjev*; *Alko* < *Adolf Lorant et Ko.*; po letu 1945 (ob nacionalizaciji): krajšava za *alko*(hol); *Peko* < *Peter Kozina*; po letu 1945 (ob nacionalizaciji): *Proizvodnja elegantne kvalitetne obutve*. Danes se v takih primerih priznavata obe motivaciji. – Morebitna ponovna privatizacija lahko ob registraciji podjetja privede tudi do obnovitve motivacijske utemeljitve.

Tipologija imen slovenskih podjetij glede na socialno oz. funkcijsko zvrstnost njihovih sestavin: Besedoslovna podoba imen slovenskih podjetij je zelo pestra: v imenih so od domačih besed bodisi nevtralne knjižne slovenske besede (*Izletnik*), vedno pogostejše pa so tudi pogovorne (*Tinta*), ekspresivne (*Košek*), starinske (*Marajna*) oz. etnografske (*Skrinja*); terminološke (*Vektor*); od prevzetih besed so pogoste citatno pisane angleške (največ), pogosto latinske ali celo iz esperanta. – Ta besedoslovna pestrost se kaže tudi pri izvorno tvorjenih imenih podjetij, torej takih, ki nimajo občnoimenske ustreznice, ampak so tvorjena namenoma za

ime določenega podjetja (npr. *Agrostroj*, *Tekstilindus*, *Alpetour*, *Tentours*). Včasih pravo besedoslovno podobo razkrije šele raziskava motivacijske imenske osnove (npr. *Alko* je res krajšani del besede alkohol, vendar je bila osnovna motivacijska osnova ime in priimek ter oznaka tipa podjetja: *Adolf Lorant & Ko*(mpani); ime podjetja *Eta* je nastalo iz otroško izgovorjene oblike imena Meta).

Slovenščina v imenih slovenskih podjetij živi v vseh svojih načinih in oblikah, res da ne v vseh v enaki meri, a pomembno je, da so zastopane vse poimenovalne tipološke možnosti: tako na ravni besedotvorja kot na ravni socialno-funkcijske zvrstnosti besedja. To je pač optimistično in za življenje jezika pomembno.

Tipologija imen slovenskih podjetij glede na jezikovno izvirnost: Domača in tujejezična imena slovenskih podjetij

Pri imenih podjetij gre na ravni domače/tujejezično⁴⁵ za splošno problematiko, prisotno v večini neangleško govorečih evropskih držav: prihaja do vedno bolj naraščajočega pojava tujejezičnih, zlasti angleških imen podjetij. – Pri imenih slovenskih podjetij gre za naslednje specifične značilnosti: 1. Tujejezična imena slovenskih podjetij so po izvoru največkrat angleške besede (*Technacommerce*, *Come-tours*, *Seaway*), pogosto latinske (*Tectum*), celo iz esperanta (*Meblo*); 2. Angleškost oz. tujejezičnost se v veliko večji meri kot pri enobesednih imenih podjetij pojavlja pri večbesednih imenih slovenskih podjetij (*Hypo Leasing*, *My Mystery*, *Sunny beauty & fitness*). Pri tem se tudi zapis pogosto odmika od slovenskega pravopisa, je pod vplivom angleščine; to se kaže zlasti v zapisu vseh posameznih besednih sestavin z veliko začetnico ali z – glede na slovenski pravopis neustrezno – neskladenjsko rabo pike in rabo vezaja (*B.L.I.K.*; *Inter - Style*). Številna ocena, narejena na korpusu 600 enobesednih imen slovenskih podjetij, registriranih do leta 1989, je, da je bilo tujejezičnih imen približno ena četrina (25 %), pri večbesednih imenih slovenskih podjetij ta delež nekoliko višji – verjetno kar tretjina (okrog 30 %); po letu 1989 se pri zasebnih podjetij delež tujejezičnih imen še stopnjuje, zlasti je v izrazitem porastu pri večbesednih imenih slovenskih podjetij (pri tem pa je vendarle treba upoštevati, da je zelo naraslo tudi število podjetij samih).

Prav zaradi te množice, posebej izrazite na nekaterih geografskih področjih (zlasti urbanih)⁴⁶, so tujejezična, zlasti angleška imena postala jezikovnokulturno tako sporna, postala so očiten kamen spotike, čeprav tudi na drugih ravneh slovenskega jezika ni vse tako idealno.

(Podobno se razmerje domače/tujejezično kaže tudi pri imenih izdelkov, vendar se tu v zadnjih nekaj letih domača imena, vsaj na nekaterih področjih uspešno uveljavljajo (npr.: (ustekleničena voda) *Zala*, *Edina*.)

K 3.

Načelna obravnava imen slovenskih podjetij v smislu prikaza in utemeljevanja odnosa do tujejezičnih imen slovenskih podjetij, torej glede na jezi-

⁴⁵ Za novejša, zasebna podjetja prim. natančnejšo predstavitev imen (na določenih geografskih področjih) s tega vidika v A. Bartol, 1996, str.22–42 in grafikoni 1–7.

⁴⁶ Prav tam, str. 51 (primerjava stanja v Ljubljani (različni predeli), Komendi, Škofji Loki, Mengšu, med Koprom in Lucijo).

kovnokulturni vidik; utemeljitev teze, da tujejezična imena slovenskih podjetij niso sodobna marketinška globalizacijska potreba, ampak so jezikovnokulturni problem⁴⁷

Vprašanje *Ali je tujejezičnost v imenih slovenskih podjetij res marketinška globalizacijska potreba ali pa vendarle jezikovnokulturni problem* je zadnjih nekaj let v Sloveniji nekako modno, obenem pa zelo pereče. Intenziviranje globalizacijskih procesov, zlasti dejstvo, da bodo največji uradni jeziki Evropske unije angleščina, francoščina, nemščina in španščina in da za jezike maloštevilnih narodov, kakršnen je tudi slovenski, med njimi kljub formalni enakopravnosti ne bo kaj dosti prostora, sugerira sklep oz. prepričanje, da so tujejezična imena, zlasti iz t. i. večjih jezikov, kot je npr. angleščina, marketinška globalizacijska potreba.

Tezo o marketinški globalizacijski potrebi kot razlogu za tujejezičnost v imenih slovenskih podjetij lahko zavrnemo z argumenti na dveh ravneh: 1. raven je teoretično imenoslovna, 2. raven pa je konkretna: gre za pregled stanja na področju imen slovenskih podjetij v daljšem časovnem, še t. i. predglobalizacijskem obdobju.

Zavrnitev teze na teoretično imenoslovni revni:

Lastna imena nasploh, torej tudi poslovna imena in s tem imena podjetij, nimajo semantične sporazumevalne funkcije, ampak le individualizacijsko funkcijo; drugače rečeno: imajo le vlogo nedvoumno prepoznavnega jezikovnega znaka za stvarni imenski denotat. (Seveda je potrebno ločevati semantiko od motivacijske semantične komponente, ki je načeloma vedno prisotna pri izbiri imena podjetja.) Naj navedem ob tem zanimivo imensko opredelitev "ime je glasba brez semantike"⁴⁸, ki pri imenih eksplicitno izključuje semantični vidik.

Z izločitvijo semantične funkcije imen (torej: ni nujno, da naslovnik razume pomen besede, ki je bila izbrana za ime podjetja) in s tem posledično tudi z izločitvijo vsebinske komunikacijske vloge postane izbira besed oz. jezika za poslovna imena povsem irelevantna. Tako je s teoretično imenoslovnega vidika načeloma vseeno, ali je ime slovenskega podjetja slovensko ali tujejezično. To pomeni, da tujejezičnosti v imenih slovenskih podjetij ne moremo utemeljevati, opravičevati ali celo pogojevati z marketinško globalizacijsko potrebo, češ: imena slovenskih podjetij naj bi bila v svetovno znanih jezikih, da bo globalna evropska ali celo svetovna družba razumela njihov pomen oz. vsebino. (Ob tem pa je seveda treba poudariti, da z imenoslovno teorijo za poslovna imena tudi ne moremo utemeljevati nujne/obvezne rabe slovenščine oz. jezika, ki je v uradni rabi v določeni državi.)

Poglejmo še 2. raven za zavrnitev teze o marketinški globalizacijski potrebi kot razlogu za tujejezičnost imen slovenskih podjetij: ta druga raven je konkretni pregled stanja na področju imen slovenskih podjetij v daljšem časovnem, še t. i. predglobalizacijskem obdobju.

Kar se tiče tujejezičnosti, je pregled na korpusu 700 enobesednih imen slovenskih podjetij v diahronem prerezu od 1945 do 1998 oz. 2000 (del tega je anali-

⁴⁷ Gl. Alenka Gložančev, *Tujejezičnost v imenih slovenskih podjetij – jezikovnokulturni problem ali marketinška globalizacijska potreba*, Riječ, časopis za filologijo, Rijeka, 2001, str. 21–27.

⁴⁸ Guy Cook, *The Discourse of Advertising*, New York, London, 1994. (Prevod citata v slovenščino: avtorica članka.)

ziran v knjigi Imena podjetij kot jezikovnokulturno vprašanje) pokazal žal vedno bolj izrazito težnjo po izbiri tujejezičnih besed za imena naših podjetij, pri čemer je nujno poudariti, da je bila tujejezičnost prisotna že tudi v obdobju družbenih podjetij, torej že v času od 1945 do 1989. Skratka, gre za dejstvo, da so vsi sicer slovenski besedotvorno modeli oz. možnosti, bili pogosto, in so celo vedno pogosteje realizirani s tujejezičnimi prvimi. Včasih so imena latinske besede, npr. *Tectum* "streha", *Nautilus* "vrsta školjke", *Viator* "potnik"; grška, npr. *Helidon* "lastovka" ali celo iz esperanta, npr. ime tovarne *Meblo* "pohištvo", ime podjetja *Aero* pomeni "zrak" (v esperantu se namreč vsi samostalniki končujejo na -o). Daleč največ tujejezičnih imen pa je angleških: *Intertrade*, *Bioway*, *Cometours*, *Hittours*, *Seaway*, *Unitime*, pojavljajo pa še celo francoska, npr. *Renomé*, pisano z akcentom na zadnjem zlogu; še več kot pri enobesednih imenih je tujejezičnosti pri večbesednih imenih podjetij: *Two way*, *Wit boy*, *Le petit café* itd.

Toda če bi iskali začetke tujejezičnosti v imenih slovenskih podjetij, se pokaže, da imajo le-ti na slovenskem poslovnoimenskem področju že kar dolgo "tradicijo" in zato nikakor ne moremo reči, da so posledica sodobnih globalizacijskih procesov. Na to kaže tudi že več kot tridesetletno vztrajno opozarjanje slovenističnih ljubiteljev in strokovnjakov jezikoslovcev, ki včasih kot t. i. puristi oblikovalcem tujejezičnih imen očitajo pomanjkanje narodne in jezikovne zavesti in opozarjajo celo na jezikovno onesnaževanje naravnega slovenskega okolja, zlasti mestnih področij, s tujejezičnimi imeni na propagandnooglaševalskih panojih in napisih.

Že več kot trideset let prisotna tujejezičnost v imenih slovenskih podjetij je torej eden od konkretnih dokazov, da se tujejezičnost na tem področju nikakor ni pojavila kot sodobna marketinška globalizacijska potreba.

Ocenjuje se, da tujejezičnost že pri enobesednih imenih slovenskih podjetij vsaj na nekaterih področjih oz. trgovsko-poslovnih centrih dosega okrog 50 %, pri večbesednih imenih⁴⁹ pa je njen delež še večji, kar nedvomno pomeni rušenje vsaj minimalne stopnje uravnoveženosti z domačimi imeni zaradi česar postaja za jezik škodljiva, nenaravna. Prav zaradi te množice tujejezična imena slovenskih podjetij predstavljajo za slovenščino do določene mere res jezikovnokulturni problem, nikakor pa niso sodobna marketinška globalizacijska potreba, kot želijo prikazati nekateri podjetniki oz. oblikovalci oz. zagovorniki tujejezičnih imen.

K 6.

Uporaba statistične metodologije pri obravnavi stanja in odnosa slovenskih govorcev do tujejezičnih imen slovenskih podjetij.^{50 51}

Pri obravnavi imen podjetij se v slovenskem imenoslovju statistična metodologija uvaja pri različnih parametrih: npr. mnenje o vplivu imena podjetja na

⁴⁹ Natančnejše statistične podatke za novejša imena zasebnih podjetij (1989–1995) na določenem geografskih področju so podani v A. Bartol (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec), 1996, str. 37–43. – Statistične raziskave za celotno slovensko področje ni.

⁵⁰ Prim. A. Gložančev, 2000, str. 94–107.

⁵¹ Prim. F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik) 1999, str. 63 in vprašalnik (kot priloga), in A. Bartol, (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec) 1996, str. 37–42 in grafikoni 1–7.

uspešnost podjetja ali ocena (1–5) pomembnosti vsake od določenih lastnosti imena podjetja ipd.⁵²; pogostost pojavljanja posamezne besedoslovne skupine (tujeizvorna, domačeizvorna, podomačeizvorna, izosebna imena podjetij skozi diahroni prerez 1989–1995) s tabelarnimi in grafikonskimi prikazi ter frekventnostni prikaz v različnih predelih Ljubljane⁵³. Gre sicer za manjše študije, ki pa s svojim interdisciplinarnim, ne ozko jezikoslovnim slovenističnim pristopom kažejo na intenzivno obravnavo poslovnih imen. V tem smislu je zanimiva tudi statistična pilotska raziskava o odnosu do tujejezičnih imen slovenskih podjetij⁵⁴, izhajajoča iz hipoteze, da je za doseg konsenza treba najprej ugotoviti dejanski odnos slovenskih govorcev do tujejezičnih imen slovenskih podjetij in ta dejanski odnos je nato izhodišče za strategijo jezikovnokulturne politike. Ker je bila tovrstna statistična analiza opravljena zlasti kot preizkus ustreznosti izbrane statistične metode, je narejena na majhnem vzorcu (11 tujejezičnih imen slovenskih podjetij: *Advoconsult, Bioway, Cometours, Interline, Medex, Seaway, Tectum, Tilia, Truebar, Unitime, Yamčica*), zaradi česar imajo njeni rezultati samo zelo relativno veljavo. S takšno pilotsko raziskavo pa je bilo opozorjeno tudi na vrednost večje tovrstne raziskave, ki bi imela pomen tako za iskanje konsenza pri zakonskem urejanju registracijskih problemov ob (tujejezičnih) imenih slovenskih podjetij kot za slovensko sociolingvistiko sploh.

K 8.

Izdelan predlog ustreznih nalog slovenskega uporabnega jezikoslovja v smislu konkretne slovenistične strateške pomoči za jezikovnokulturno ozaveščanja na področju poslovnih imen: Predlog za jezikovne priročnike s konkretno tematiko imen slovenskih podjetij⁵⁵

Da oblikovalci imen podjetij ne bi bili prepuščeni samo načelnim spodbudam za gojitev slovenščine tudi na poslovnoimenskem področju in pripravljajočemu se zakonu, je poudarjena potreba po konkretnih poslovnoimenskih priročnikih, ki bi oblikovalcu lahko pomagali pri izbiri ustreznega jezikovnokulturno primernega imena za podjetje. Podani so naslednji predlogi:

Tematske zbirke, zajemajoče socialnozvrstno, funkcijskozvrstno in časovnozvrstno označeno besedje slovenskega jezika (torej pogovorno, starinsko, ekspresivno itd.) Pri tem je treba posebej poudariti **tematske zbirke slovenskega narečnega besedja**, saj so slovenska narečja s svojo tudi leksikalno pestrostjo ena najizrazitejših posebnosti slovenščine v primerjavi z drugimi jeziki. Zagledanost v zgolj knjižni jezik bi bila ovira, ki bi onemogočala slovenščini, da bi polno zaživela v funkcijah, ki njeno pestrost nujno potrebujejo; in ena takih funkcij oz. eno takih področij so tudi imena podjetij.

Tematske zbirke, nastale na osnovi t. i. asociativnega slovarja

Tovrstne zbirke bi bile za iskanje primerne slovenskega izraza za ime po-

⁵² Gl. F. Marušič (dipl. naloga; mentor: J. Orešnik) 1999, str. 63 in vprašalnik (kot priloga).

⁵³ Gl. A. Bartol, (dipl. naloga; mentorica: B. Pogorelec) 1996, str. 37–43 in 51, 52.

⁵⁴ Gl. A. Gložančev, 2000, str. 94–107.

⁵⁵ Gl. A. Gložančev, 2000, str. 122–136.

sameznega podjetja vsekakor koristne. Ta tip slovarja bi bil v slovenskem prostoru novost; zgled za izdelavo pa bi bil lahko na primer tovrstni francoski slovar avtorja Rouaixa *Dictionnaire des idées suggérées par les mots* (= Slovar idej, sugeriranih z besedami = Asociativni slovar) že iz leta 1898 (ki je leta 1979 doživel že 33. izdajo!) – Tak asociativni slovar bi bil za slovenščino, ne le za rabo pri dajanju oz. izbiri imen podjetjem, ampak iz več vidikov, zlasti psiholingvističnega ali povsem pragmatičnega (šolskega) vidika zanimiv in koristen.

Skratka: Korpusi besed, dobljeni iz omenjenih treh tipov zbirk, bi bili bogat zbir, ki bi ga glede na glavna področja slovenskega gospodarstva lahko pripravili z računalniško obdelavo v zmernem času.

Slovar imen slovenskih podjetij

Podana je zasnova slovarja imen podjetij, in sicer v petih podenotah: Namen slovarja imen podjetij, Kriteriji za izbor imen podjetij za slovar imen podjetij, Postopek izbiranja, Leksikografska obravnava, Primeri slovarskih sestavkov. Predstavljene so torej osnovne teoretične smernice in njihova aplikacija na več enobesednih imenih slovenskih podjetij (npr. *Alpetour, Certus, Elan, Meblo, Metalka, Pekatete, Seaway, Šešir, Zlatorog*). Tako zasnovan slovar naj bi bil namenjen za splošno in za strokovno rabo; glede na jezikovno kulturo pa bi imel kot konkretni priročnik pomembno vlogo, saj bi spodbujal k rabi slovenskega jezika pri izbiri oz. tvorbi imen slovenskih podjetij.

Priročnik z načeli slovenskega poslovnoimenskega besedotvorja

V slovenščini imamo zgledno razvito slovensko občnobesedno besedotvorje, ne pa izdelanih vsaj načel za poslovnoimensko besedotvorje, ki ima že zaradi svojega imenskega statusa in propagandnooglaševalske naravnosti nedvomno določene specifičnosti.

K 10.

Interdisciplinarni pristop – jezikoslovje, sociologija, pravo, marketinška stroka⁵⁶

Za ustrezno reševanje jezikovnokulturno specifične problematike imen slovenskih podjetij se je treba zavedati nujnosti interdisciplinarnega pristopa slovenistov – jezikoslovcev skupaj s sociologi ter z marketinškimi in s pravnimi strokovnjaki. V okviru jezikoslovja je treba pritegniti psiho- in sociolingvistiko, saj lahko prav ti veji jezikoslovja bistveno pomagata pri iskanju poti za uveljavitev slovenskega jezika (materinščine) tudi pri imenih podjetij: Potrebni sta tako načelna kot konkretna strokovna pomoč: Z načelno in konkretno pomočjo slovenistične stroke je mišljena osnovna triada, ki sega od pravno razumskega razmerja do jezika pa vse do emocionalnega človekovega jedra.

Prvi del te osnovne triade je *zakonska regulativa*, katere predpogoj pa so oblikovana in objavljena strokovna poslovnoimenska merila. Slovenistična stroka namreč ne bi izpolnila svojega poslanstva na tem področju, če ne bi izoblikovala in

objavila kar natančnih meril oz. postopkov, ki bodo veljala pri registraciji imen podjetij⁵⁷; pri oblikovanju meril je seveda treba jezikoslovno utemeljeno upoštevati imenski status imen podjetij ter njihovo propagandnooglaševalsko naravnost.

Drugi del te triade je *konkretna pomoč slovenistične stroke*. Zgolj načelno spodbujanje k slovenskim imenom podjetij za neko stroko preprosto ni dovolj; treba je pomagati konkretnemu oblikovalcu imena, če prosi za pomoč. Učinkovito ime podjetja je namreč odvisno od součinkovanja drobnih jezikovnih sredstev (glasoslovnih, naglasnih, besedotvornih, pomenskih, asociativnih); laiku, nestrokovnjaku jih pač ni potrebno poznati, strokovnjak ali skupina strokovnjakov pa bi morala znati pri oblikovanju imena konkretno pomagati.

Tretja enota te triade pa je *dolgoročnejša vzgoja vrednot, kamor sodi tudi občutenje materinščine oz. spoštovanje jezika, ki je v uradni rabi v določeni državi, v Sloveniji pač slovenščina*. Gre torej za jezikovnokulturno problematiko poslovnih imen v luči psiholingvistike in sociolingvistike. Z vidika psiholingvistike je (s pogledom in poudarkom na slovenščini kot avtohtonem jeziku na območju države Slovenije)⁵⁸ potrebno poudariti vlogo šole in družine pri vzgoji jezikovne zavesti kot enega temeljnih elementov človekovega občutenja in dejavnika njegove identitete. Vzgoja oz. gojitev otrokove jezikovne zavesti in poslovna imena nista dve vsebinsko raznorodni in tematsko nepovezani področji: gre za močan psiholingvistični vidik, saj se stvari v jeziku v globini vedno stikajo. In v čem je pri podjetništvu vloga šola in celo družine? Tu bo omenjena le ena možnost, tista, ki ima po mnenju strokovnjakov sorazmerno močan učinek. Navezuje se na petje pesmi v najnežnejšem otroštvu oz. starševstvu, ki je v pre mnogih družinah, morda zlasti mestnih, skoraj zamrlo; učenje pesmi (slovenskih) klasikov na pamet je v slovenskih šolah je v zadnjih tridesetih ali še več letih, skoraj povsem izginilo. Zakaj poudarjam pesem in petje? Ne gre pri tem za potrebo po urjenju pomnitvenih sposobnosti, daleč od tega. Gre za to, da ima pesem veliko sugestibilno moč: Poleg vsebine se namreč skozi ritmično podobo, ki jo nosi pesem, v otroka vsadi emocionalno pozitivna navezanost na materinščino in s tem želja gojiti jo. Pri tem ne gre za ceneno podjetniško izrabo emocionalnosti, povezane s t. i. primarno materinščino, pač pa za psiho- in sociolingvistično utemeljeno dejstvo o vplivu materinščine v zgodnjem otroštvu na kasnejši odnos do materinega jezika kot osnovnega komunikacijskega sredstva.

Naj bo pregled slovenske poslovnoimenske problematike sklenjen s tem psiholingvističnim poudarkom, ki kaže na povezanost jezikovnokulturne problematike z različnih jezikovnih področij. Imena podjetij so eno najbolj specifičnih, standardizaciji odmaknjenih, jezikovnemu normiranju izmikajočih se, v vsakdanjem

⁵⁷ Prim. F. Marušič, 1999, str. 64–70, zlasti 68–70: Kako bi PVJ (presoja vplivov na jezik) delovala ob registraciji imen podjetij. – Avtor je namreč v nalogi ob problematiki imen podjetij predstavil prenos aparata PVO (presoja vplivov na okolje) na jezikovno področje, zato govori o PVJ (presoja vplivov na jezik).

⁵⁸ V tem okviru ne obravnavam jezikovne problematike, nanašajoče se na jezikovno specifičnost državljanov Republike Slovenije, katerih materni jezik ni slovenščina (bodisi pripadnikov drugih narodnosti na splošno bodisi tistih na uradno dvojezičnih območjih Republike Slovenije).

življenju pa zelo opaznih jezikovnih področij, tudi v okviru lastnoimenskega fonda, in verjetno so prav zato od vseh lastnih imen najbolj pogosto deležna (kritične) pozornosti z jezikovnokulturnega vidika; ob poslovnih imenih se v primerjavi z drugimi hrematonimi ali lastnimi imeni sploh sorazmerno močno pokaže naš odnos do jezika kot živega, iz posameznika in iz skupnosti izviraajočega elementa naše osebnosti in istovetnosti.

Literatura

- Bartol, Andrej, *Imena ljubljanskih trgovin*, diplomatska naloga, mentorica prof. dr. Breda Pogorelec, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani 1996.
- Bartol, Andrej, *Javna poimenovanja kot del jezikovnega načrtovanja*, magistrsko delo, mentorica prof. dr. Breda Pogorelec, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani 1999.
- Crnkovič, Marko, Happy new language (Jezikanje), *Delo, Ljubljana* 31. 12. 1987.
- Cook, Guy, *The Discourse of Advertising*, New York, London 1994.
- Dauzat, Albert, *Dictionnaire étymologique des noms de famille et prénoms de France (Uvod)*, Pariz 1875.
- Dokler, Anton, *Grško-slovenski slovar*, Ljubljana 1915.
- Dular, Janez, Državnemu zboru Republike Slovenije, *Jezik in slovstvo*, 39, št. 5, (1993/94), str. 208—209.
- Dular, Janez, Za zakon o rabi slovenščine: izhodišča za okroglo mizo 19. maja 1997 v CD, *Nova revija* 16, september 1997, št. 185, str. 34—35.
- Dular, Pravna ureditev položaja slovenskega jezika kot državnega jezika: zakon o rabi slovenščine, državni urad za jezik, poročilo o okrogli mizi, v: Jan, Zoltan (ur.), *Janko Kersnik in njegov čas, Zbornik Slavističnega zborovanja* 8, Ljubljana 1998, str. 129—132.
- Dular, Janez, Stabej, Marko, Nedolžnost in zaščita: dr. Marko Stabej in dr. Janez Dular o jezikovni politiki, *Delo* 44, št. 68, Ljubljana 23. 3. 2002.
- Furlan, Metka, Gložančev, Alenka, Šivic-Dular, Alenka, *Pravopisno ustrezen zapis zemljepisnih imen in stvarnih lastnih imen v Registru zemljepisnih imen in Registru prostorskih enot*, Geodetska uprava Republike Slovenije, Ljubljana 2001.
- Gložančev, Alenka, *Enobesedna imena slovenskih podjetij*, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, Ljubljana, 1991.
- Gložančev, Alenka, Imena slovenskih podjetij in jezikovnokulturna politika, v Stanisław Gajda (ur.) *Najnowsze dzieje języków słowiańskich: Ada Vidovič Muha (ur.) Slovenski jezik*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole 1998, str. 91—109.
- Gložančev, Alenka, *Enobesedna imena slovenskih podjetij*, magistrsko delo, mentor prof. dr. Tomo Korošec, Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, 1998.
- Gložančev, Alenka, Pravopisno-slovnična in jezikovnokulturna vprašanja pri imenih slovenskih podjetij kot kategoriji stvarnih lastnih imen, *Slovensko jezi-*

- koslovje danes in jutri / Slovenski slavistični kongres*, Zoltan Jan (ur.), Celje 1999, str. 134–142.
- Gložančev, Alenka, *Imena podjetij kot jezikovnokulturno vprašanje*, izdajateljstva Slovenski slavistični društvo Slovenije in Založba Rokus; Rokus, Ljubljana 2000.
- Gložančev, Alenka, Tujejezičnost v imenih slovenskih podjetij – jezikovnokulturni problem ali marketinška globalizacijska potreba, v: *Riječ, Časopis za filologijo*, Rijeka 2001, str. 21–27.
- Gradišnik, Janez, *Za lepo domačo besedo*, Založba Obzorja, Maribor, 1985.
- Gradišnik, Janez, Jezikovni kotichek, 7 D: Hotelske težave (12. 1. 1984), Inženiring (14. 6. 1984), Lepa zbirka (1. 8. 1984), Loka volna – Liska krava (11. 10. 1984), Slovenščini se slabo piše I (20. 8. 1986), Slovenščini se slabo piše II (27. 8. 1986) in drugi.
- Gradišnik, Janez, *Slovensko ali angleško?*, Mohorjeva družba, Celje 1993.
- Gradišnik, Janez, Prevara z zakonom, *Družina* 48, 17. 1. 1999.
- Gradišnik, Janez, Naposled Urad za jezik, *Družina* 49, 5. 11. 2000.
- Gradišnik, Janez, Kdaj zakon za slovenski jezik, *Družina* 51, št. 25/26, 23. 1. 2002.
- Jakopin, Franc, O nalogah slovenske sociolingvistike, *Stanje in razvoj družbenih znanosti na Slovenskem*, Ljubljana, 1985.
- Javna predstavitev mnenj o tezah za zakonsko ureditev rabe slovenščine kot uradnega jezika*, Zbornik prispevkov iz razprave za predlog zakona in izbor gradiva, Ljubljana, 2000 (ur. Sonja Uršič in Zoltan Jan) (izdal Državni svet Republike Slovenije).
- Jermanj, Naca, *Numerologija – števila prinašajo harmonijo*, Ljubljana 1990, str. 81–86.
- Kalin Golob, Monika, Jezikovnokulturne smeri na Slovenskem: romantiki in realisti oz. puristi in protipuristi? v: Stanisław Gajda (ur.) *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, Ada Vidovič Muha (ur.) *Slovenski jezik*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole, 1998, str. 73–91.
- Keber, Janez, *Leksikon imen*, Celje, 1988, 1996.
- Koder, Helena, *Cikel jezikovnokulturnih oddaj na RTV Slovenija*, Ljubljana, 1972 (natančnejše podatke hrani Arhiv RTV Slovenija).
- Korošec, Tomo, *Pet minut za boljši jezik*, Ljubljana, 1972 (zlasti poglavja: O rabi kratic v slovenščini, O novejši tvorbi sklopov v slovenščini, Imena izdelkov).
- Korošec, Tomo, *Stilistika poročevalstva*, Ljubljana, 1997.
- Kline, Mihael, Slovenska podjetja so prave muzejske zbirke blagovnih znamk, *MM, Media mark* (slov. izdaja), januar 1999, leto 19, št. 213, str. 38.
- Kronika Slavističnega društva Slovenije*, list za člane društva 6, št. 34 (piše, ureja in odgovarja dr. Zoltan Jan), 2002.
- Kržišnik, Erika, Slovensko gospodarstvo o slovenskem jeziku, *Jezik in slovstvo* XXXV (1989/90), št. 4–5, str. 102–106.
- Lewandowski, Andrzej, *Współczesne polskie nazwy firmowe*, Zielona Góra, 1992.
- Marušič, Franc, *Imena slovenskih podjetij med purizmom, zakonom in varstvom jezika*, diplomatska naloga (mentor: prof. dr. Janez Orešnik), Filozofska fa-

- kulteta Univerze v Ljubljani (Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje), 1999.
- Moder, Janko, (gradivo zbral in obdelal) *Jezikovno razsodišče 1980–1982*, Trst – Celovec, 1984.
- Moder, Janko, Jezikovni kotichek, *Nedeljski dnevnik*: Kinoteka IV (17. 8. 1986), Kinoteka V (31. 8. 1986), Kratica DUR (13. 12. 1987) in drugi.
- Novak, France, Imena gospodarskih in drugih organizacij, raznih ustanov in združenj, *Gospodarski vestnik*, 8. 11. 1968.
- Novak, France, Imena izdelkov, *Gospodarski vestnik*, 18. 10. 1968.
- Novak, France, *Poslovni in uradovalni jezik* (Gospodarska založba 39), Delo, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 1980.
- Novak, France, *Poslovno in uradovavno komuniciranje: študijsko gradivo za jezikoslovni del*, Visoka upravna šola Univerze v Ljubljani, Ljubljana, 2001.
- Orešnik, Janez, *Uradi za jezik v Skandinaviji*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1995.
- Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*, Skopje, 1973.
- Pogorelec, Breda, idr. (ur.), *Slovenščina v javnosti: Zbornik s posvetovanja o slovenskem jeziku, Portorož, 14. in 15. maja 1979*, Ljubljana, 1983.
- Pogorelec, Breda, Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje pri Slovencih – zgodovina in sodobni vidiki, v: Inka Šrukelj (ur.) *Jezik tako in drugače*, Ljubljana, 1993, str. 2–17.
- Pogorelec, Breda, Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika pri Slovencih med 1945 in 1995, v: Stanisław Gajda (ur.) *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*: Ada Vidovič Muha (ur.) *Slovenski jezik*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole, 1998, str. 49–73.
- Pogorelec, Breda, Kaj storiti?, *Slovenščina v šoli* 6, št.1/2, 2001, str. 11–20. *Raziskovalne srednješolske ali diplomske naloge po seznamu COBISS*.
- Rouaix, Paul, *Dictionnaire des idées suggérées par des mots*, Pariz, 1979.
- Sajovic, Tomaž, Uvodnik, *Jezik in slovstvo* 47 (2001/2002), št. 4.
- Slovenski pravopis*, Jože Toporišič idr., izdajatelja ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Založba ZRC in ZRC SAZU, Ljubljana, 2001.
- Splichal, Slavko, *Analiza besedil. Statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah*, Ljubljana, 1990.
- Stabej, Marko, Nekatera vprašanja formalnopravnega urejanja statusa slovenskega jezika v Republiki Sloveniji, v: Inka Šrukelj (ur.) *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*, Društvo za uporabno jezikoslovje, Ljubljana 2000, str. [234–245].
- Stabej, Marko, Institucionalizacija jezikovne politike v državnih organih Republike Slovenije, *Zbornik referatov s Prvega slovensko-hrvaškega srečanja* (ki je bilo v Novigradu od 25.–27. marca 1999), Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, Ljubljana 2001, str. 33–42.
- Stabej, Marko, Slovenščina: v obrambo ali napad?, *Razkrij svojo digitalno substanco*, Ljubljana, Inštitut za telekomunikacije, 2001, str. 254–259.
- Stabej, Marko, Dular, Janez, Nedolžnost in zaščita: dr. Marko Stabej in dr. Janez Dular o jezikovni politiki, *Delo* 44, št. 68, Ljubljana 23. 3. 2002.

- Superanskaja, A. V., *Obščaja teorija imeni sobstvennogo*, Moskva, 1973.
- Šimunović, Petar, Ime i jezična norma, *Onomastica jugoslavica* XIII, Zagreb 1989, str. 7–19.
- Škol'nik, L. S., Tarasov, E. F., *Jazyk ulicy*, Moskva 1977.
- Šrámek, Rudolf, *Úvod do obecné onomastiky*, Brno 1999.
- Štrukelj, Inka, Nekateri vidiki načrtovanja jezika in jezikovne politike, *Jezik tako in drugače*, Ljubljana 1993, str. 41–55.
- Šuss, 1998–200, Marušič, Franc Lanko, Žaucer, Rok, (ur.), Študentska založba, Ljubljana, 2001.
- Toporišič, Jože, *Slovenska slovnica*, Maribor 1976, ²1984.
- Toporišič, Jože, *Družbenost slovenskega jezika*, Ljubljana 1991.
- Toporišič, Jože, Družbenost slovenskega jezika od druge svetovne vojne sem, v: Stanisław Gajda (ur.) *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*: Ada Vidovič Muha (ur.) *Slovenski jezik*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole, 1998, str. 49–73.
- Ule, Mirjana, Kline, Mihael, *Psihologija tržnega komuniciranja* (knjižna zbirka Teorija in praksa), Fakulteta za družbene vede, Ljubljana 1996.
- Uradni list Republike Slovenije*, t. 97/2000 (20. 10. 2000)
- Urbančič, Boris, *O jezikovni kulturi*, Delavska enotnost, Ljubljana 1972, ²1973, ³1987.
- Vidovič Muha, Ada (ur.), *Jezik in čas*, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1996.
- Vidovič Muha, Ada, Razvojne prvine normativnosti slovenskega knjižnega jezika, v: Stanisław Gajda (ur.) *Najnowsze dzieje języków słowiańskich*, Ada Vidovič Muha (ur.) *Slovenski jezik*, Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, Opole, 1998, str. 19–49.
- Vidovič Muha, Ada, Spremenjena vloga slovenskega jezika, *Razgledi*, št. 21, 10. 11. 1999, str. 14–15.
- Zakon o gospodarskih družbah, *Uradni list Republike Slovenije*, Ljubljana 10. 6. 1993.

V računalniški bazi podatkov COBISS/OPAC je bilo dne 29. 8. 2002 pod ključno besedo *imena podjetij* 28 zadetkov; pod ključno besedo *jezikovna politika*, *imena podjetij* 2 zadetka; pod ključno besedo *jezikovno varstvo* 0 zadetkov; pod ključno besedo *jezikovno načrtovanje* 30 zadetkov; pod ključno besedo *jezikovna kultura* 201 zadetek.

Slovensko imenoslovje v Italiji

Pavle Merkuš

IZVLEČEK: V prispevku je na kratko prikazano slovensko imenoslovje v Italiji s poudarkom na času po naselitvi naših prednikov v tem prostoru. Pri tem so upoštevana predvsem krajevna in osebna imena.

Slovenian Onomastics in Italy

ABSTRACT: The article gives a brief overview of Slovenian onomastics in Italy, especially for the period after the settlement of our ancestors in this area. The presentation is focused on place-names and personal names.

Kraji na Tržaškem, Goriškem in na skrajnem severu v Kanalski (-aŋ-) dolini so bili deležni kulturnega in jezikovnega razvoja vseh avstrijskih Slovencev do l. 1918, ko so pripadli Italiji. Zahodno od Idrije pa so pripadali zapovrstjo Langobardom (do leta 774), oglejskemu Patriarhatu (do 1420), Beneški republiki (do 1797), po politično katastrofalni in jezikovno nevpilni francoski in avstrijski okupaciji pa od l. 1866 enako katastrofalni osvojitvi Italije ti kraji niso bili deležni osrednje slovenske akulturacije in so zato delno ohranili dragocene arhaizme, hkrati razvili presenetljive inovativne pojave, sicer pa doživeli močno interakcijo s furlanščino (do 1866), pozneje pa z italijanščino.

Slovani so se tu pojavili konec 6. stoletja in se sprva borili z Langobardi za posest ali nadvlado gorskih pašnikov severno od Čedada; v tem času so še po slovanskem ključu prilikovali obstoječe substratne in latinske toponime, hidronime in redke oronime: hdn. Aesontius > Sóća, Natiso > Nadiža/Nediža, Turris > Ter; orn. Canin > Čaniñ; tpn. *Balneolum > Bolônc, Tergeste > Trst, Cormones (Cormòns) > Krmín, *Civitatem (Cividale del Friuli) > Čoudàd/Čedàd, Nimis > Néme, Attimis > Áhten/Áhta, Utinum (Udine) > *Yden > Vídan/Ūídan, Glemona > Gumín.¹

Po bitki v Lauriani (l. 720) so si Slovani že delili nadzor pašnikov z Langobardi, a ti so hitro ošibeli in izginili. S frankovsko nadvlado in fevdalizmom je nastala slovenska kolonizacija istočasno s slovenskim jezikom. Tedaj so začela nastajati slovenska naselja tudi v ravnini; prva so bila bržkone v bližini benediktinskih opatiji (S. Giovanni in Tuba/Štiván, Corno di Rosazzo (*Kóren?), Moggio

¹ Obliki Boljúnec in Vídem sta kasni mistifikaciji.

Udinese/Móžac); pogostoma so ustrezni tpn. izpeljani iz slovanskih osebnih imen: Devín (< Děva, Duino), Mávhinje (sprva n. sg., danes tudi f. pl. < *Málehina, Málčina). V 13. stol. izpričujejo dokumenti, da je slovenska kolonizacija končana, imena pa kažejo, da je bila že pred koncem 10. stoletja imela enak obseg. Nova neselja so nastajala do 16. stoletja, ko so jih radi poimenovali z množinsko obliko priimkov (Ferlúgi, Conconello).

Po ogrskem opustošenju v 10. stoletju so zemljiški lastniki (cerkev in plemiške družine) vpeljali v opustele kraje osrednje Furlanije kolone s sosednjih vzhodnih slovanskih dežel in ti so pogostoma poimenovali po slovensko nova naselja (*Gorizzo, Goricizzo, Jutizzo*, ki so prevzela arhaično furlansko žensko končnico -o) medtem ko spadajo naselja nedaleč od današnje jezikovne meje verjetno že v čas prve slovenske kolonizacije (*Redipuglia* < **Rodopolje*, *Turriaco* < **Turják*).

Osebna imena so bila do polovice 15. stoletja še v veliki meri poganska imena slovanskega izročila (*Soboslav, Nedelj, Misəl, Məstà, Hvala, Pribec, Stojan, Staniša, Grdoša...*; *Sfetoslava, Nedeljka, Sončica, Jasna...*), ki so se odtlej delno ohranila le kot priimki (atpn. *Črnogoj* > cgn. *Černigoj*).

Priimki so najprej nastali v samem Trstu (verjetno že v 12., gotovo v 13. stol.: *1275 Kalaç/Caleç* < *tkalec*, 14. stol. *Babig, Blagoxich, Boxich, Buria, Copri-va, Cossec, Covaç, Lisiça, Moçnich, Nemec, Petaç, Prosineç, Saieç, Sivasegla, Sobec, Volchojebec, Vrixingoi...*) in se odtod razširila na slovensko okolico; zahodno od Idrije so slovenski priimki začeli nastajati v času beneške republike.

Vzdevki so bili v poznem srednjem veku prisotni v bogati meri (v Trstu v 14. stoletju *Pobosnich, Bogaimye, Cerschenich, Cesnech, Cluch, Cremeneç, Dragariba, Dreita, Maçcha, Nabiaveç, Ouchernich, Peryathel, Podreicha, Schierbec, Ticiça...*). Hišno ime je še danes v slovenskih naseljih krepko zasidrana stalnica; na skrajnem zahodu so hišna imena pogostoma priča izvirmih slovanskih priimkov, medtem ko so prebivalci dobili v cerkvenih maticah nove priimke v latinski ali italijanski obliki (v Reziji: *Ujájucac* < **Valjávec* versus *Di Lenardo*).

Literatura¹

- Dapit, Roberto, *Aspetti di cultura resiana nei nomi di luogo, 1. Area di Solbica / Stolvizza e Korito / Coritis, Cleup*, Padova 1995; 2. *Area di Osoanë / Osecaco e Uçja / Ucceca, Cleup*, Padova 1998.
- *Cognomi e nomi di famiglia dell'Alta val Torre*, Comune di Lusevera/Campanotto Editore, Lusevera 2001, 253.
- Klemše, Vlado, *Krajevna, ledinska in vodna imena v Števerjanu*, Slovensko Planinsko Društvo, Gorica, 1993.
- Merkù, Pavle/Paolo, *Ob imenih slovenskih krajev v Italiji, Jezik in slovstvo* 1969, 69–71.
- *Pisava in raba slovenskih krajevnih imen v Italiji, Jezik in slovstvo* 1970/71, 74–75.

¹ Navajal bom predvsem najnovejšo italijansko bibliografijo.

- Problemi di onomastica regionale: i cognomi in Val Resia, *Metodi e ricerche III* 1, S. Daniele del Friuli 1981, 63–68.
- Precisazioni toponomastiche, *Ambiente storico e vita di popolo nel territorio del Torre*, Udine 1982, 57–62.
- Onomastica slovena in un quaderno cividalese del '400, *Quaderni cividalesi* 10, Cividale del Friuli, 1982, 21–25.
- *Slovenski priimki na zahodni meji*, Mladika, Trst 1982.
- Precisazioni toponomastiche - 2, *Il territorio di Attimis ed i suoi riiferimenti Nieviani*, Udine 1983, 43–46.
- Influenze del tergestino sull'onomastica slovena triestina, *IV congresso internazionale della cultura interadriatica*, Pescara, 26–29 maggio 1983, ms.
- Fitotoponomi e dendrotoponomi sloveni sul Carso / Slovenski fitotoponomi in dendrotoponomi na Krasu, *Carso triestino, natura e civiltà / Tržaški Kras narava in človek*, senza luogo e data, ma Rupingrande, 1983, pp. Non numerate / brez kraja in datuma, a Repen, 1983, strani niso oštevilčene.
- Imena ob obali / I nomi della costa, *Liburnia VI/3–4*, Trieste 1983, 28–29.
- Appunti toponomastici, *L' "universo" del Torre ed Ippolito Nievo*, Udine 1983, 99–106.
- Patronimici in -ič a Trieste nel basso Medioevo, *Linguistica XXIV*, Ljubljana 1984, 275–282.
- *Imena naših krajev*, Mladika, Trst 1987.
- *La toponomastica del Comune di Duino Aurisina*, Duino Aurisina 1990.
- Toponomi a confronto in due carte militari, *Consuetudini e motivi storici del territorio di Taipana*, Udine 1987, 59–63.
- Antropotoponomi sloveni sul Carso, *Est Europa* 1, Udine 1984, 125–137.
- Toponomastica del Comune di S. Dorligo della Valle: il quadrante nordorientale, 1985, ms.
- Slovenska srednjeveška antroponimija ob romanski meji, *Slavistična revija* 1987, 321–327.
- I nomi delle acque in Val Rosandra, *Alpi Giulie* 83/1, Trieste 1991, 20–22.
- Percedo(1), *Alpi Giulie* 84/2, Trieste 1991, 109–112.
- Onomastica tergestina nel Trecento, *Linguistica XXXI*, Ljubljana 1991, 314–324.
- Krajevno imenoslovje na Tržaškem, *Zgodovinska in metodološka opazanja, Zgodovinski časopis* 45/4, Ljubljana 1991, 565–580.
- I nomi primari del monte S. Leonardo e del monte Lanaro: Lípnik e Vólnik, *Alpi Giulie* 85, Trieste 1991, 38–41.
- Prispèvek k mikrotoponomastiki tržaške okolice, *Slavistična revija*, 1992/1, Ljubljana 31–41.
- *Svetniki v slovenskem imenoslovju*, Mladika, Trst 1993.
- *Il "Libro di perticationi" del Notaro Giusto Ravizza (1525): il testo e l'analisi dei nomi personali, di istituzioni e di luoghi*, Devin, Trieste 1994.
- *Toponomastica del Comune di Sgonico, Sgonico* 1995, / *Toponomastika občine Zgonik*, iz italijanščine prevedli Mojca Švab Guštin in Franka Žerjal, Zgonik 1995.

- Un idronimo ritrovato: Krmiščica, *Scritti di linguistica e dialettologia in onore di Giuseppe Francescato*, Trieste 1995, 213–214.
- Predkrščanska slovenska osebna imena v Trstu (1307–1406), *Zbornik Brižinski spomeniki*, ZRC SAZU, Ljubljana 1996, 451–455.
- L'antroponomastica nell'area di interferenza friulano-slovena, *RION* III/2, Roma, 1997, 363–370.
- La toponomastica dell'Alta val Torre, Comune di Lusevera 1997.
- Su alcuni toponimi sloveni in Friuli, *Ce fastu?* LXXIII/1, Udine 1997, 169–172.
- Nomi di luoghi all'ombra di San Floriano, in: Zavarh, Lusevera 1997, 20–23.
- La datazione dei toponimi slavi in Friuli: problematiche e ipotesi, in: AA.VV., *Paolo Diacono e il Friuli altomedioevale (secc. VI–X)*, *Atti del XIV Congresso internazionale di studi sull'Alto Medioevo, Cividale del Friuli – Botenico di Moimacco, 24–29 settembre 1999, Tomo secondo*, Centro italiano di studi sull'alto medioevo, Spoleto, 2001, 697–712.
- La presenza slovena nella città preemporiale, *Storia economica e sociale di Trieste, Volume I*, La città dei gruppi 1719–1918, LINT, Trieste 2001, 273–291.
- I più antichi cognomi sloveni a Trieste: problematiche e realtà, *RION*, Roma, 2002, v tisku.
- Zuanella, Božo/Natale, Toponomastica delle Valli del Natisone, *Dom*, 1980–1986.
- Hišna imena in priimki v Sovodenjski občini, *Dom*, 1982–1984.
- Slovenska krajevna imena v vzhodni Benečiji, *Dom*, 1987.
- Slovenski priimki v občini Svet Lenart / Špeter, *Dom*, 1992–1996.

Slovensko imenoslovje v Porabju

Marija Kozar

IZVLEČEK: V prispevku je kratek pregled značilnosti slovenskih imen v Porabju. Ta so prikazana s tipičnimi primeri, ki kažejo tudi vpliv madžarskega jezika.

Slovenian Onomastics in the Porabje Area

ABSTRACT: The article brings a systematic overview of the essential characteristics of Slovenian names in the Porabje area. They are illustrated with typical examples which also reflect the influence of Hungarian.

Slovensko Porabje leži ob reki Rabi, južno od *Monoštra* (*Szentgotthárd*) v Železni županiji (*Vas megye*), na zahodnem delu Madžarske, stisnjeno med avstrijsko in slovensko mejo. Poimenovanja "*rábski, porábski Slovénci, Porábje, Slovénsko Porábje*" so nastala po prvi ter drugi svetovni vojni in izvirajo iz matične Slovenije. Porabje obsega devet slovenskih vasi (**knjižno/narečno**): **Ándovci/Ándovci, Dólnji Seník/Dolèjnji Siník, Górnji Seník/Gorèjnji Siník, Ótkovci/Otkóufci, Rítkarovci/Ritkaróufci, Sakalóvci/Sakalóufci, Slovénska ves/Slovénska vés, Štévanovci/Štévanofci, Vérical/Vérice**.

Od devetih krajevnih imen je pet množinskih. Dva sta moškega spola, ostali so ženskega spola. Slovensko ime za mesto *Szentgotthárd – Monošter* – je edninski in moškega spola. Dvobesedna so tri: *Dolnji* in *Gornji Senik* ter *Slovenska ves*. Levi prilastek pri prvih dveh izraža prostorsko razmerje med dvema *Senikoma*, pri tretji pa etnično pripadnost. Večina porabskih krajevnih imen je naglašeni na nekončnem zlogu.

Najstarejša vas – tudi po pričevanju listin – je *Slovenska ves* s samostalniškim jedrom *ves* in levim prilastkom, ki izraža etnično pripadnost. Starejše je tudi krajevno ime *Dolnji Senik* z levim prilastkom *dolnji*. Mlajše je ime *Gornji Senik*. (Listina iz leta 1378 omenja le eno vas: *Zelnuk superior et inferior. Gornji Senik* se pojavi kot posebna vas šele leta 1387. V isti listini se pojavi ime vasi *Iwanfolua* (*Ivanova vas*), ki je danes del Gornjega Senika (*Janezov breg*). Vas je dobila ime najbrž po zavetniku cerkve, sv. Janezu Krstniku.) Ime *Senik* kaže na **sěnyikъ* iz **seno* > *senō*. Obstaja pa možnost, da je iz besede *zelnik*, kajti v 16. stoletju je med dajatvami naštetu tudi *zelje*. Potemtakem so v vasi morali imeti zelnike.

Izpeljanka osebnoimenskega izvora so *Števanovci*. Vas je domnevno dobila ime po cistercijanskem opatu sv. (*Stephenu*) *Hardingu*, ki je tudi patron števanovske cerkve. Ime *Sakalovci* izvira iz imena divje ptice *sokol*. Krajevno ime tujega izvora je *Monošter* (iz madž. *monostor*, kar je iz lat. *monisterium* 'samostan') po v kraju delujoči ustanovi (cistercijanskem samostanu). Starejše, bolj razširjeno slovensko ime mesta je *Varaš*. Beseda *váras* kot levi prilastek pomeni v madžarščini 'kraj z gradom'. Kasneje je beseda postala samostalnik, a se je spremenil v *o: város* v pomenu 'mesto'.

Pomenski podstavki krajevnih imen *Andovci*, *Otkovci*, *Ritkarovci* in *Verica* so še nedognani. Ime *Andovci* bi lahko nastalo iz izraza **qdolci* „prebivalci doline“, *Ritkarovci* pa iz besede *rihtar* (sodnik).

Ledinska imena v Porabju so deloma enojezična (samo slovenska, madžarska ali nemška), deloma pa dvo- in trijezična (madžarsko-slovenska, slovensko-nemška, nemško-madžarska, oziroma madžarsko-slovensko-nemška). Več kot polovica imen je slovenskih. Večina označuje geomorfološke pojme in ceste. Slovenska imena so v največjem številu zastopana na *Verici-Ritkarovcih* (*Kétvölgy*) in v *Andovcih* (*Orfalu*), v najmanjšem na *Dolnjem Seniku* (*Alsószölnök*) kjer živijo tudi Nemci in Madžari. Kakor se vasi oddaljujejo od Monoštra, tako se manjša delež dvojezičnih, oziroma madžarskih ledinskih imen. Ozemlja so poimenovana z ustreznimi zemljepisnimi pojmi, ki se jim največkrat dodajajo priimki in domača imena tistih ljudi, ki so doma v bližini. Lahko so pa poimenovana tudi po kaki lastnosti kraja, po značilnem gozdu itd. (*Gúbin dóu*, *Mélekin vréjek*, *Vánkin bréjg*, *Tóupoldje*, *Söverca*, *Garbénšček*.) Poimenovanja se lahko torej delijo po obliki, legi, lastniku ali nastanju (*Dóu*, *Dolènji vrh*, *Djéckin dóu*, *Žěžána*).

V Porabju ima posameznik priimek (*imé po pisávi*), ime (*krstno imé*), hišno ime (*iž/i/no imé*) in vzdevek (*cónarsko imé*). Najpogostejši priimki so *Bajzek*, *Gyécsek* (*Dječek*), *Sulics* (*Šulič*), *Skaper* (*Škaper*), *Mukics* (*Mukič*), *Ropos* (*Ropoš*), *Csuk* (*Čuk*), *Szukics* (*Sukič*), *Rogán* (*Rogan*), *Doncsecz* (*Dončec*), *Merkli*, *Domiter*, *Holec*, *Császár* (*Časar*). Najpogostejša osebna imena so *Mária* (*Marija*) in *Anna* (*Ana*), *József* (*Jožef*) in *Ferenc* (*Franc*).

Hišna imena se tvorijo s pomočjo pridevniških obrazil *-ini*, *-ovi*, *-ski*. Nastajajo na osnovi osebnih imen (*Kálmanovi*, *Štévakni*, *Ívanovi*, *Ábrahamovi*, *Ížakovi*), iz priimkov (*Bédekini*, *Čúkini*), kažejo na socialni status prednikov (*Gospóudini*, *Grófoski*, *Póposki*) ali narodnost: *Rovát*, *Talán*, *Túrek*, *Törk*. Večina spominja na različne poklice (iz narečne slovenščine: *Djágarski*, *Tišlarski*, *Žnindarni*, *Kolárini*, *Žipánini*, *Zvonárski*, *Mlínarski*, *Kmétini*, *Kálcini*, *Ločárini*, *Čeměsterni*). Vzdevek se daje osebi po kaki značilnosti in je lahko ljubkovalen, posmehljiv ali žaljiv (*Ínci*, *Kústi*, *Pújči*). Slednji se uporabljajo le v odsotnosti osebe.

Posamične hiše so tvorile v vsaki raztreseni vasi skupine hiš (*króšeu*), ki so se do danes ohranile le na Gornjem Seniku. Večina skupin hiš nosi ime po prvem lastniku posestva (*Čeměsterin króšeo*, *Čúkin króšeo*, *Divícin króšeo*).

Viri in literatura

- Kalász, Elek, *A szentgotthárdi apátság birtokviszonyai és a ciszterci gazdálkodás a középkorban (Posestne razmere monoštrske opatije in gospodarstvo cistercijancev v srednjem veku)*, Budapest 1932.
- Benkő, Loránd (ur.), *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára III*, Budapest 1976. (Zgodovinsko-etimološki slovar madžarskega jezika.)
- Kozar-Mukič, Marija, *Felsőszölnök, A szlovének életmódja a huszadik században, Monográfiák. = Gornji Senik, Način življenja Slovencev v dvajsetem stoletju*, Monografije, Szombathely – Ljubljana 1988.
- Marija Kozar, *Etnološki slovar Slovencev na Madžarskem = A magyarországi szlovének néprajzi szótára*, Monošter – Szombathely 1996.
- Slovenska hišna imena, Etnologija Slovencev na Madžarskem 2*, zbornik, ur. Marija Kozar, Budimpešta 1999, 165–169.

Slovarček imenoslovnih in drugih jezikoslovnih izrazov¹

A

adstrát – jezikovna prvina, plast, pridobljena od zemljepisno sosednega drugega jezika, npr. romanske prvine v slovenščini

adstráten – nanašajoč se na adstrat, izhajajoč iz adstrata

adstrátna predlóga

adstrátno imé

adstrátno iménsko gradívo

aferéza – opustitev črke ali zloga na začetku besede, imena, npr. *Bine* namesto *Albin*, *Vesele* namesto *Nove sele*

alpskoslovánski substitút

androním – ime žene, izpeljano iz imena moža, npr. *Novakovka*

anojkoním – nenaselbinsko ime

anojkonimíja – nenaselbinska imena

antropoleksém – beseda, podstava ali koren, uporabljen za tvorbo osebnega imena, npr. *Kos* < *kos*, *Cveta* < *cvet*, *Branimir* < *braniti*, *mir*.

antroponím – osebno ime

antroponimíčen – nanašajoč se na antroponimijo, osebna imena

antroponimíčni fónđ – celotno osebnimensko gradivo kakega jezika, narčja, države

antroponimíja – osebna imena (npr. antroponimija Slovenije)

antropomástika – veda o osebnih imenih, raziskovanje osebnih imen

apelatív – občno ime

apelatíven – občnoimenski

apelatívni fónđ

apotropéjsko imé – zaščitno, varovalno ime

areál – zemljepisna razširjenost posameznih glasoslovnih, slovničnih, leksikalnih in drugih jezikovnih pojavov

B

báza – podstava, osnova

bíblijsko imé – svetopisemsko ime

C

cognomen [kognómen], mn. cognomina – gl. kognomen

cóman – gl. cona

cóna – nar. vzdevek (iz n. *Zuname*)

cónarsko imé – nar. vzdevek (Porabje)

cónovati – nar. dajati vzdevke

cóvnek – gl. cona

cúna – gl. cona

cúnek – gl. cona

D

deadjektívni plurálni étnik – izpridevniško množinsko prebivalsko ime, npr. *Petrovci*, *Markovci*.

deantroponimíčni príimek – osebnoimenski priimek

dekompozícija – razstavljanje, razčlenitev (na sestavine); napačna dekom-

¹ V slovarčku so navedeni in večinoma neposredno ali posredno na kratko pojasnjeni imenoslovnih in nekateri drugi jezikoslovnih izrazi, uporabljeni v tematski številki.

pozicija, npr. v imenu *šent Ilj > Tilj, Tilen, Nad lesszam > Na dlescu*.

deminutívna oblika iména – manjšalna oblika imena

deminutívna tvórlenka – manjšalna tvorjenka, pri osebnih imenih z manjšalnimi priponskimi obrazili *-ca, -ček, -ek, -ica, -ika, -ka*.

deonomástična frazeologíja – izimenska frazeologija

deonomástična léksika – izimenska leksika

désno dopolnílo – npr. pri krajevnih imenih: *Bistrica pri Mokronogu, Bistrica ob Sotli*

désno predlóznozvézno dopolnílo – npr. pri krajevnih imenih: *Log pod Mangrtom, Planina pod Golico*

detoponímíčen – izpeljan iz zemljepisnih oznak

dies lustricus – svečanost podeljevanja imena v starem Rimu

dies nominalis – svečanost podeljevanja imena v starem Rimu

domáče imé – hišno ime

dvočlénsko imé – ime, zloženo iz dveh členov, sestavin

dvójno imé – ime, zloženo iz dveh narazen pisanih sestavin, imen; pri nekaterih ljudstvih javno in tajno ime

E

ekoním – zastar. naselbinsko ime, ojkonim

eksoním – krajevno ime, ki je drugačno kot v državi, ki ji to pripada, npr. *Dunaj* za nemško *Wien*; iz tujega jezika sprejeto ime, ki se je tako podomačilo, da ga ne občutimo več kot tuje, npr. substratna imena

endémíčen – domač v kakem kraju, omejen na kak kraj

endémíčno híšno imé

endoním – krajevno ime, ki se rabi znotraj določene države, pokrajine

entitéta – bitje, bitnost

étimon – najstarejša besedna oblika, etimološko izhodišče besede, koren besede

étníčen – nanašajoč se na pleme, ljudstvo, narod

étnična méja – narodnostna meja, npr. slovenska etnična meja na zahodu

étnik – ime prebivalca kakega kraja, npr. *Ljubljčan, Črnjan, Izoljan*

etnoním – ime plemena, ljudstva, narodnosti, naroda

evfemístičen – olepševalen, milejši, blagorečen

evfemístično imé

F

feminizírani étnik

fitoním – rastlinsko ime

frekvénca iména – pogostnost imena

G

generírhanje – ustvarjanje (npr. generiranje stvarnih lastnih imen)

geográfsko imé – zemljepisno ime

géomorfolóški -a, -o – nanašajoč se na oblikovitost zemeljskega površja

glasôvna substitúcija – nadomestitev, zamenjava tujih glasov z domačimi

gôrska anojkonimíja – gorska nenaselbinska imena

gôrsko imé – ime gore, griča, hriba, vzpetine nasploh

gózdna iména – imena gozdov

grdo imé – zastar. vzdevek

H

hagioním – svetniško ime

hibrídna iménska tvórbha – hibridno ime

hibrídno imé – ime, ki vsebuje prvine vsaj dveh jezikov, npr. sln. *Lačperk, Deržečnik* (iz **der Sečnik*)

hidroním – vodno ime

hidronimija – vodna imena (npr. hidronimija Koroške)

hidronomastika – veda o vodnih imenih, raziskovanje vodnih imen

hipokorističen – nanašajoč se na hipokoristik

hipokoristična oblika

hipokoristična tvorjenka

hipokoristično ime – skrajšano, manjšalno, ljubkovalno ime, npr. *Tone, Toni, Tonček, Tonči, Tonko* (prim. *Anton*)

hipokoristik – skrajšano, manjšalno, ljubkovalno ime, npr. *Lizika, Beti, Betika, Betka* (prim. *Elizabeta*)

hišno imé – osebno ime, s katerim se navadno v kmečkem okolju poimenuje hiša, domačija, ne glede na priimek, ime ali vzdevek trenutnega gospodarja

horoním – ime pokrajine

hrematoním – stvarno lastno ime

I

ilegálno imé – izmišljeno, skrivno ime človeka v ilegali

imé – beseda, več besed, ki se uporabljajo za razlikovanje, določevanje a) posameznega človeka, b) posameznega iz iste vrste, c) izdelkov

imé po pisávi – nar. priimek (Porabje)

imé podjéttja

imé uprávne enóte

imé z zmérjanjem dáno – zastar. hišno ime, vzdevek

iména jézer

iména močvírij

iména slapóv

iména studéncev

iménka – zastar. vzdevek

imenoslôvec – kdor raziskuje lastna imena

imenoslôvje – veda o (lastnih) imenih; lastna imena (npr. imenoslovje Bele krajine)

iménska báza – imenska osnova

iménska dvójnica – npr. *Hungerrér – Voger / Vogerzhan; Villach – Bilak, Klagenfurt – Celovec*.

iménska léksika – imensko besedje

iménska osnóva – beseda, ime, koren, ki se uporablja za tvorbo lastnih imen

iménska podstáva – imenska osnova

iménska tvórtjenka

iménski – nanašajoč se na ime, izhajajoč iz imena

iménski fónđ – celotna količina imen kake pokrajine, države, jezika

iménski kórpús

iménski sufiks – priponsko obrazilo, ki se uporablja za tvorbo lastnih imen

iménski prežítki – imenske ostaline

iménsko besédje – besede, ki se uporabljajo za tvorbo lastnih imen

iménsko gradívo – (osebna) imena, imena krajev, voda, gora itd.

interkalírati – vriniti glas (narečno) v določen glasovni sklop, npr. *-g-* v sklopu *-rl-* > *-rgl-* v besedi *curgljati* < curljati, v imenih *Murgle* < *murle < murve

iziménska frazeologíja – frazeologija, frazemi, ki so nastali, so sestavljeni iz lastnih imen

iziménska léksika – besedje, izrazje, nastalo iz lastnih imen

iziménska oblika

iziménski – ki je nastal, je izpeljan iz lastnega imena

iziménski pridévník

izmíšljenka – zastar. izmišljeno, skrivno ime; psevdonom

(iz)očétno imé – gl. patronim(ik)

(iz)očétnoiménski – nanašajoč se na (iz)očetno ime, patronimičen

íž(i)no imé – nar. hišno ime (Porabje)

J

jávno imé – gl. dvojno ime

K

kálk – beseda ali besedna zveza, prevedena iz drugega jezika; v imenoslovlju imena *Zdravko* za *Valentin*, *Jasna* za *Klara*, *Petelin* za *Gallus* itd.

kognómen – priimek, družinsko, rodbinsko ime; vzdevek

konvêrzija – sprememba (besednega) pomena s prehodom iz ene slovníčne kategorije v drugo, npr. konverzija občnoimenske zveze

kolonizácija – načrtno naseljevanje ljudi na nenaseljenem ali narodnostno tujem področju, npr. nemške kolonizacije na slovenskem ozemlju

kontaktna iménska cóna

korénski morfém – del besede, ki je skupen vsem etimološko sorodnim besedam, ki je nosilec osnovnega pomena besede, npr. *pe-ti*, *poj-em*, *pe-sem*, *pe-telin*

kórpus – besede, imena, besedila, ki jih uporabimo ali imamo na razpolago pri raziskovanju kakega jezikovnega pojava ali jezika, npr. imenski korpus

krajévno imé – ime kraja

krajévno imenoslôvje – veda o krajevnih imenih; krajevna imena, toponimija

krájno imé – zastar. krajevno ime

krčévina – zemljišče, s katerega je odstranjeno drevje, grmovje, zlasti gozd

křstno imé – (rojstno) ime, ki ga kristjani dobijo pri krstu

krřčánsko imé – ime, ki ga kristjani dobijo pri krstu

L

lástno imé – ustaljeno poimenovanje posameznih bitij, zemljepisnih in stvarnih danosti, npr. imen krajev, delov zemeljskega površja, nebesnih teles; ustanov, organizacij in podjetij, umetnostnih del, ki nedvoumno iden-

tificira in individualizira kakega izmed naštetih objektov

lastnoiménski – nanašajoč se na lastno ime

lastnoiménski fónđ – gl. imenski fond

lastnoiménski regíster – (uradni) seznam lastnih imen

ledínsko imé – ime manjšega naravnega objekta, večinoma izven strnjjenih naselij, npr. travnika, njive, gozda, potoka, doline, vzpetine, ribnika, majhnega jezera, poti idr.; terensko ime, mikrotoponim

lenizácija – glasovni pojav, pri katerem nezveneči glasovi postanejo zveneči, npr. v vulgarni latinščini nezveneči zapornik med dvema samoglasnikoma: *Utinum*, it. *Udine*, sln. *Videm*; gl. tudi romanska lenizacija

léksična báza – gl. antropoleksem, topoleksem

lévo dopolnilo – npr. pri krajevnih imenih: *Bohinjska Bistrica*, *Ilirska Bistrica*, *Slovenske Konjice*

ljúdska etimológija – neznanstvena razlaga izvora ali pomena besede na osnovi podobnosti ali skladnosti z neko drugo besedo

ljudskoetimološki – nanašajoč se na ljudsko etimologijo

M

metroním(ik) – osebno ime, izpeljano iz materinega imena, npr. *Anič*, *Majdič*.

mikrotopónim – ledinsko, terensko ime

mikrotoponimíja – mikrotoponimi, ledinska, terenska imena

mléčno imé – ime, ki otrok dobi ob rojstvu na Kitajskem

móđno imé – ime, za katero se v določenem času pojavi veliko zanimanje in se kaže v močnem, skokovitem porastu njegove pogostnosti

N

- nadoméstna fonétika** – gl. substitucija, substitucijska fonetika
- namadheya** – svečanost podeljevanja imena v stari Indiji
- nasélbinsko imé** – ime naselbine, naselja (mesta, vasi, trga, zaselka)
- nasélijsko imé** – ime naselja
- nèantroponímičen** – neosebnoimenski
- nèantroponímični izvòr** – npr. neantroponimični izvor krajevne imena
- nèhrematoním** – nestvarno lastno ime
- nèhrematonímičen** – nestvarnolastnoimenski
- nènasélbinsko ime** – gl. naselbinsko ime
- nènasébinsko zemljepísno imé** – gl. naselbinsko zemljepisno ime
- nèsvetníško ime** – gl. svetniško ime
- nómína matronýmica** [ika] – metronimi
- nómína patronýmica** [ika] – patronimi
- nòvo imé**

O

- óbčno imé** – ime vrste, skupine predmetov
- občnoiménski** – nanašajoč se na občno ime
- obrazilo** – prvina (morfem), ki se dodaja besedotvorni podstavi, imenski podstavi, da nastane nova beseda, novo ime, npr. *star-ec*, *mlad-ič*, *Albin-ček*, *Kovač-ič*.
- ojkoním** – naselbinsko ime, krajevno ime
- ojkonímija** – naselbinska imena, krajevna imena
- onimizácija** – proces nastajanja lastnih imen iz občnih imen; imenotvorni proces, polastnoimenjenje
- onomantíja** – prerokovanje, čaranje na osnovi imena
- onomástičen** – imenosloven
- onomástik** – imenoslovec, kdor (znans-
tveno) raziskuje imena

- onomástika** – imenoslovje; imena (npr. onomastika Porabja)
- oroním** – gorsko ime
- oronímija** – gorska imena (npr. oronimija Primorske)
- oséбно imé** – lastno ime človeka, ki je pri nas v rabi kot dvočlenska imenska formula (rojstno) ime + priimek (prim. Zakon o osebnem imenu), v posebnih funkcijah še hišno ime, psevdonim, vzdevek
- oséбноiménski** – nanašajoč se na osebno ime, izhajajoč iz osebnega imena, npr. osebnoimenski izvor krajevne imena, imena podjetja
- oséбноiménski fónđ** – celotna količina osebnih imen kakega jezika, narečja, države

P

- partizánsko imé** – ime, ki ga je kdo dobil, imel v partizanih
- patronímičen** – nanašajoč se na patronimik, na (iz)očetno ime
- patronímični antroponím** – osebno ime, izpeljano iz imena očeta
- patronímični príimek** – priimek, izpeljan iz imena očeta
- patronímično obrazilo** – obrazilo, s katerim se tvorijo osebna imena iz imena očeta
- patroním(ik)** – osebno ime, izpeljano iz imena očeta; (iz)očetno ime
- penúltima** – predzadnji zlog besede
- pogánski** – nanašajoč se na pogane, nekristjane
- pogánsko imé**
- pogóštnost iména** – število imen na določenem prostoru, tj. mestu, pokrajini, državi
- poimenoválen** – nanašajoč se na poimenovanje
- poimenoválna motivácija**
- poimenoválna predstáva**

poimenoválni ákt – dejanje, proces poimenovanja

poimenovánje – prehod besede ali besedne skupine apelativne vrste v ime, v nasprotju z nastankom imen s sestavo, izpeljavo, tvorbo

pokrajínsko imé – ime pokrajine

polastnoiménjeno óbčno imé – občno ime, ki je postalo lastno ime v imenotvornem procesu

polastnoiménjenje óbčnih imén – nastanek, tvorba lastnih imen iz občnih imen

poslòvno imé – ime podjetja, blagovne znamke, izdelka

prebiválsko imé – ime prebivalca kraja, pokrajine, države

prebiválskoimenska izpeljánska

prebiválskoimensko obrazílo – obrazilo, s katerim se tvorijo imena prebivalcev, npr. *-jane, -an, -čan*

predpónsko krajévno imé – npr. *Podgrad, Podpeč, Predmost, Zagrič*

predslovánski substrátni izvòr – gl. substraten

prekzlòžna asimilácija – prekozložno prilikovanje, npr. *šuša* iz *suša, tržaški* iz **tržaški*

priímek – dedno ime družine; drugi del osebnega imena, tj. navadno dvočlenske imenske formule ime + priimek, ki jo s posebnimi funkcijami dopolnjujejo hišno ime, vzdevek, psevdonim; star. vzdevek

prišvárek – nar. hišno ime

prišvfk – nar. hišno ime, (sramotilni) vzdevek

prítíkljaj – nar. vzdevek

psevdoním – izmišljeno, skrivno ime (npr. književnih in drugih ustvarjalcev)

R

rastlínsko imé

réčno imé – ime reke, gl. vodno ime

ròjstvo imé – ime, ki ga človek dobi ob rojstvu; prvi del osebnega imena, tj. navadno dvočlenske imenske formule (rojstvo) ime + priimek, ki jo s posebnimi funkcijami dopolnjujejo hišno ime, vzdevek, psevdonim

románska lenizácija – glasovni pojav, pri katerem se je nezveneči soglasnik med samoglasnikoma spremenil v zveneči soglasnik, npr. v imenih *Kobarid* < **Caporetum*, *Videm*, it. *Udine* < **Utinum*

S

sinkópa – izpad glasu ali glasovnega sklopa sredi besede, imena

skrájšano imé

skrivno imé

slovánska oséбноimenska dédiščína

sòimenjáks – kdor ima skupaj s kom isto ime

Spitzname – n. vzdevek

Spottname – n. (sramotilni) vzdevek

stanovníški izvòr imén

stanovníško imé – ime po kraju prebivanja

stratigrafija imén – razvrščanje imen po plasteh glede na izvor

stvárnò lástno imé – ime posamezne knjige, besedila, kipa in drugega umetnostnega dela, organizacije, ustanove, podjetja, lokala, nekaterih vozil, industrijske znamke ipd.

substitút – nadomestek, nadomestilo; v jezikoslovju: glas v domačem jeziku, ki nadomesti, zamenja tuj glas

substitúcija – zamenjava, nadomestitev, v zvezi *glasovna substitucija*: nadomestitev, zamenjava tujih glasov z domačimi

substitúcijski – nanašajoč se na substitucijo, nadomesten

substitúcijska fonétika – nadomestna fonetika: ugotavlja, kako se nadomeščajo fonemi tujega jezika v do-

mačem jeziku, npr. **Isontius* > *Sqt'a* > *Soča*

substrát – prvine starejšega, izginulega jezika, ohranjene na istem ozemlju v drugem jeziku

substráten – nanašajoč se na substrat, izhajajoč iz substrata

substrátna plást imén

substrátna predlôga

substrátni fonétični razvòj

substrátni izvòr imén

substrátno imé

superstrát – mlajši (višji, gornji) sloj jezika na nekem zemljepisnem področju, ki prekrije substrat

superstráten – nanašajoč se na superstrat, izhajajoč iz superstrata

superstrátno imé

svetníško imé – ime krščanskega svetnika, svetnice

svetopísemsko imé – ime, ki se pojavlja v svetem pismu

Š

šólsko imé – ime, ki ga na Kitajskem otrok dobi ob vstopu v šolo

T

teofórično imé – ime, povezano z bogom, ki vsebuje ime boga, npr. *Božidar*, *Doroteja*, *Teodor*, *Janez* (iz hebrejskega *Johanán*)

terénsko imé – ledinsko ime, mikrotoponim

topoleksém – beseda, podstava ali koren, ki je uporabljen pri tvorbi toponima

topoléksične báze – npr. rastlinske, živalske, zemljepisne

toponím – zemljepisno ime, ime zemljepisnega objekta (krajevno ime, ledinsko ime, terensko ime, vodno ime itd.)

toponímíčen – nanašajoč se na toponim, toponimiko

toponímíčna stratigrafíja – razvrščanje toponimov po plasteh glede na izvor

toponímika – celota toponimov določenega področja

toponímíčni formánt – besedotvorno obrazilo, s katerim so tvorjeni toponimi

toponímíčni kórpús – gl. korpus

toponímíja – zemljepisna imena nekega kraja, države, jezika, časa (npr. toponimija Slovenije)

toponímíska podátkovna báza

toponímíski kórpús – gl. toponimični korpus

toponomástika – veda o toponimih, raziskovanje toponimov

trójno imé – ime, zloženo iz treh narezan pisanih sestavin, imen

tujejezíčno imé podjéttja

U

umétníško imé – izmišljeno ime umetnikov, igralcev, pevcev

V

varoválnó imé – ime, ki naj bi otroka po rojstvu obvarovalo pred demoni, zlimi duhovi

vódnó imé – ime reke, potoka, jezera, morja

Vulgarnáma – n. hišno ime

vulgárno (vúlgo) imé – zastar. hišno ime
vzdévek – osebno ime, ki ga ima človek ob imenu in priimku in ga označuje po telesnih ali duševnih lastnostih, po poklicu ipd.

Z

zaščítno imé – ime, ki naj bi otroka po rojstvu obvarovalo pred demoni, zlimi duhovi

zemljepísno imé – lastno ime kraja ali kakega drugega dela zemeljskega površja

zgodovínsko imé – ime, ki se pojavlja v zgodovini kakega naroda

zložéno imé – ime, zloženo iz dveh ali več sestavin, imen, pisanih skupaj, npr. *Aleksander, Anamarija, Vladimir*

zmérjanje – nar. hišno ime

Zuname – priimek, vzdevek

Ž

ženítveno imé – ime, ki ga na Kitajskem človek dobi ob poroki

žénev – zastar. soimenjak

živálsko imé – ime, poimenovanje živali

Sestavil: Janez Keber

Seznam okrajšav

adj.	adjektiv
akz.	akuzativ
alp.-slov.	alpskoslovanski
ant.	antično
arh.	arhaično
atpn.	antroponim
bav.	bavarščina, bavarski
ben.	beneški
C	konzonant, soglasnik
cgn.	cognomen, priimek
clat.	cerkvenolatinski
cslov.	cerkvenoslovanski
dial.	dialektično
etn.	etnično
f.	femininum
furl.	furlanščina, furlanski
g.	genitiv, roditelj
germ.	germanščina, germanski
gl.	glej
gor.	gorenjščina, gorenjski
gr.	grščina, grški
hdrn.	hidronim
hipok.	hipokoristik
horn.	horonim
hrv.	hrvaščina, hrvaški
ide.	indoevropsčina, indoevropski
idr.	in drugo
istr.-rom.	istroromanski
it.	italijanščina, italijanski
itd.	in tako dalje
jslov.	južnoslovanski
kelt.	keltščina, keltski
kol.	kolektiv
kr. ime	krajevno ime
l.	leta

lat.	latinščina, latinski
lok.	lokativ
m.	maskulinum
madž.	madžarščina, madžarski
nar.	narečno
n.	nemščina, nemški
n.	nevtrum
nem.	nemščina, nemški
nom.	nominativ
npr.	na primer
orn.	oronim
oz.	oziroma
pl.	plural, množina
polj.	poljščina, poljski
prim.	primerjaj
redk.	redko
rom.	romanski
rus.	ruščina, ruski
sg.	singular, ednina
sln.	slovenščina, slovenski
slov.	slovanski
srvn.	srednjevisokonemški
srvnem.	srednjevisokonemški
stvn.	starovisokonemški
st.	stoletje
substr.	substratno
tj.	to je
tpn.	toponim
ur.	uradno; uredil(a)
V	vokal, samoglasnik
zastar.	zastarelo

Navodila avtorjem

Jezikoslovni zapiski so periodično glasilo *Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*, ki izhaja dvakrat na leto. Uredništvo sprejema prispevke do konca maja v tekočem letu, glasilo pa izide v zadnjih mesecih leta. Razen delavcev *Inštituta* so k sodelovanju vabljeni tudi drugi raziskovalci slovenskega jezika. Uredništvo bo za pisanje posebej vzpodbujalo mlade raziskovalce in raziskovalke, kar je tudi priporočilo *Ministrstva za šolstvo, znanost in šport*.

Predviden okvirni obseg člankov je ena avtorska pola, tj. 16 strani s po 30 vrsticami, za razprave po dogovoru z uredništvom tudi več. Poročila naj bi obsegala do pet, recenzije, predstavitve ali kritike jezikoslovnih del do 10 strani. Tekste, ki morajo biti izvorni in še ne objavljeni, je treba oddati uredništvu na disketi 3,5 in vnesene v oknih v programu *Word 6* ali *7 (95)* ter v pisavi *Times New Roman CE* (velikost 10). Če avtor uporablja *Word 97* ali naslednje verzije (te niso kompatibilne s programom za postavljanje knjig), morajo biti **vsii posebni in naglašeni znaki** vzeti iz naborov Brane 1, 12, 3, 4. Pri tabelah, grafih ipd. je treba upoštevati format **Jezikoslovnih zapiskov**. Pri pisanju naj avtorji **ne uporabljajo slogov**. Oblikovanje prispevka naj prepustijo *Založništvu ZRC*, označene so lahko pisave **krepko**, *ležeče*, podčrtano. Za številko opombe na dnu strani je treba vstaviti en tabulator. Disketi naj bo priložen iztisi na formatu A 4 v dveh izvodih. Razprave in članki morajo imeti na začetku slovenski izvleček. Temu bo sledil angleški prevod izvlečka. Na koncu bo angleški povzetek (avtorji naj slovenski izvleček in povzetek odtisnejo posebej za prevajalko). Pred povzetkom mora biti pri člankih in razpravah seznam virov in literature, ki se nanaša na obravnavano tematiko. Pri tem naj se avtorji ravnaajo po zadnji številki **Jezikoslovnih zapiskov**. Pri navajanju virov in literature je zaželeno, da se ime, ki je zapostavljeno priimku z vejico, (po možnosti) navede neokrajšano.

Vse prispevke preberejo člani uredniškega odbora, ki članke in razprave praviloma tudi recenzirajo. Priporočila in popravki članov uredniškega odbora oziroma recenzentov so posredovani avtorjem, da jih upoštevajo in jih pred oddajo v tisk vnesejo na disketo.

Uredniški odbor **Jezikoslovnih zapiskov** si pri pripravljanju glasila želi čim širšega sodelovanja. Zato poziva sodelavce in bralce glasila ter vse zainteresirane, da pošiljajo svoje predloge in mnenja v zvezi z obliko in vsebino glasila ter delom uredniškega odbora. Objavljeni bodo v razdelku ODMEVI.

Naslov uredniškega odbora Jezikoslovnih zapiskov:

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Novi trg 2, p. p. 306, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: 01 4706 160, faks: 01 425 77 96, e-pošta: ISJ@zrc-sazu.si

Glavni urednik: 01 4706 177; e-pošta: keber@zrc-sazu.si.

ISSN 0354-0448

9 770354 044012